

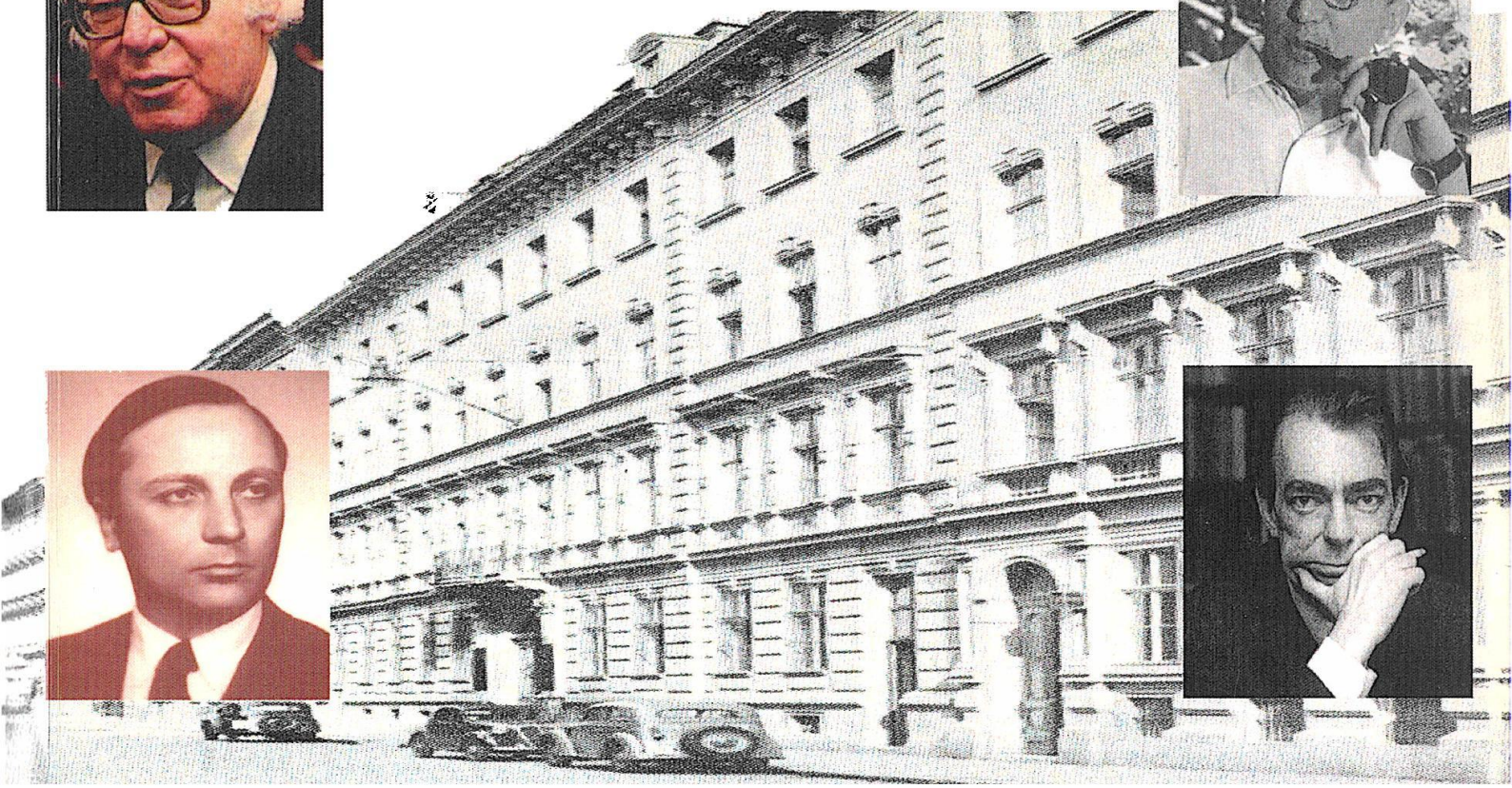
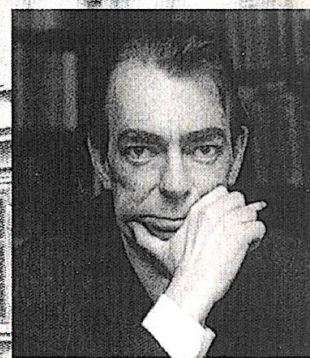
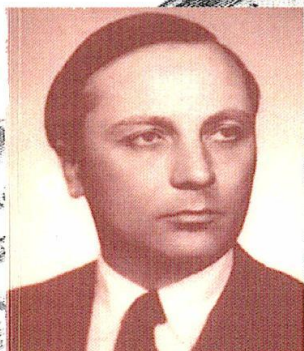
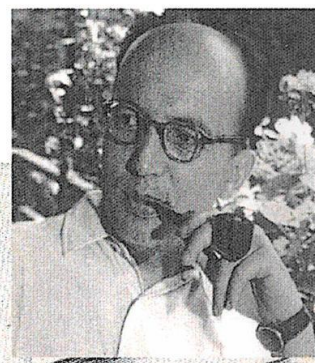
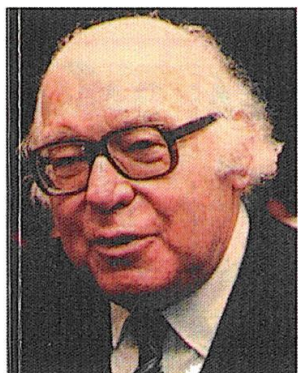
RÁDIÓFÓNIA

75 esztendő a magyar zene hullámhosszán (1925 – 2000)

A rádiósorozat rövidített, írásos változata

Összeállította: Bieliczky Éva

2.kötet : 1945 – 1974.

RÁDIÓFÓNIA 2: 1945 – 1974.

1945.

Romeltakarítás a Rádióban

1945. január 20-án még folyt Budapest ostroma, de ahogy a főváros pesti része felszabadult, a Rádióban megkezdődött a háború nyomainak eltakarítása.

Az akkori újságok borzalmas állapotokról tudósítottak: „A látvány szörnyű volt: a Rádió udvarán a véres, piszkos lótetemek, autórongsok, leomlott falak, törött fegyverek, fel nem robbant lövedékek és kézigránatok tömege, tátongó lyukak a falakon, szétrombolt műszaki helyiségek. A 6. számú zenekari stúdió hátsó fala a tetővel együtt – egy bomba és három akna találat következtében - beomlott, a kazánházat és a pincét pedig elárasztotta a víz.”

Ortutay Gyula, a Rádió és az MTI új vezetője a kapura kiragasztott cédulán hívta a rádiósokat: „Rádiósok, akik éltek, szeretettel várunk benneteket a lifttel szembeni óvóhelyen, január 21-én.” És valóban, a hívó szóra gyülekezni kezdtek az emberek. Fázva, éhesen, rongyosan, de nagy hittel és lelkesedéssel megindult a romok eltakarítása és az újjáépítés.

Lajtha László a zenei osztály vezetője

Februárban már megalakultak az egyes osztályok is. Ortutay Gyula a zenei osztály vezetésére **Lajtha Lászlót** kérte fel. A választásban a megbízhatóság és a nemzetközi hírű zenei tekintély játszott szerepet.

Lajtha László zeneszerző

***Missa brevis.* Kodály Zoltán új művének első előadása (az Operaház ruhatárában)**

Az előző év kevés zenei eseménye közt beszámoltam arról, hogy Kodály Zoltán orgonára komponált *Csendes miséjét* 1944. május 7-én mutatta be Pécsi Sebestyén a Szent István Bazilikában.

Kodály Zoltán feleségével együtt a háborút Budapesten vészelte át. A lehetőség szerint a legnehezebb napokat is komponálással töltötte. A béke utáni vágyakozást kifejező *Csendes misét* „in tempore belli”, azaz „háború idején, a végveszélyben” átdolgozta szóló énekhangokra, vegyes kórusra, orgonára és zenekarra. A *Missa brevis* első előadásáról Eősze László *Kodály életének krónikája* c. könyvében ezt írta: „1945. február 11. Az Operaház alsó ruhatárában hangversenyt rendeznek: Oláh Gusztáv egy harmóniumon játssza az orgonakíséretet, Orosz Júlia, Birkás Lilian, Dobay Livia, Budanovits Mária, Nagypál László, Palló Imre, Fodor János és Székely Mihály pedig a kórust helyettesíti. Előadók, hallgatók egyaránt kiéhezett, átfázott emberek. Az élmény mégis megrázó: az irtózat napjai után újra megszólal a zene. Nemcsak egy új Kodály-mű, a *Missa brevis* bemutatója ez, hanem a művészek, s a művészet életerejének bizonyossága is.”

A Rádióban elkezdődik a munka

Polgár Tibor, aki már a Rádió 1925-ös születésénél is aktívan tevékenykedett, 1945 után is kivette részét a munkából. Első teendőjeként a Rádiózenekar tagjait kereste meg és újjá szervezte az együttest. 1945. március 21-én az alakuló Rádiózenekar **Ferencsik János** vezényletével elkezdte a próbát. Mindenki lázasan készült a május 1.-i megszólalásra.

A *Szabad Népben* ezt írták: „Május 1-én újból megszólal a Magyar Rádió. De ezúttal nemcsak a hang lesz új, hanem a hangnem is. Legyen az új idők új magyar rádiója az emberi értelem, az igaz gondolat, a testvériség és szabadság hirdetője. És ne csak szórakoztatója, hanem nevelője és vezetője is legyen a sokat szenvedett magyar népnek.”

A megnyitó műsort megelőző napon, kísérleti adásban Kodály Zoltán *Huszt* c. kórusa csendült fel. Kölcsey Ferenc versének sorai talán még sohasem voltak annyira aktuálisak, mint 1945 tavaszán: „*Hass, alkoss, gyarapíts!*”

Május 1-jén újból megszólalt a Magyar Rádió

1945. május 1-jén déli 12 órakor a Magyar Rádió – több hónapos szünet után – hét utcai hangszórón és a szabadsághegyi rádióadón újra megkezdte adását: megkondult a harangszó, megszólalt a „Te vagy a legény, Tyukodi pajtás” kezdetű dal motívumára készült új hívójel, majd az újjáalakult Rádiózenekar Ferencsik János vezényletével eljátszotta Beethoven III. Leonóra nyitányát.

„A Magyar Rádió végre szabad” – ezek voltak az első köszöntő szavak. Az ünnepélyes indulás után következtek a nehéz, hősies helytállást kívánó hétköznapiak.

Lajtha László, a zenei osztály vezetője Gáborjáni Alizt hívta meg a titkárnői feladatok ellátására, akivel korábban munkatársak voltak a Néprajzi Múzeumban. Tevékenységük arra irányult elsősorban, hogy megnyerjék a magyar zeneszerzőket és előadóművészeket az együttműködésre. A művészek nagy része lelkesedéssel állt a mikrofon elé, kezdetben még fizetés nélkül. Az élő műsorok számára csak egy stúdió működött, ahol a zongorán kívül csupán egy-két énekes, vagy hangszeres művész fért el.

1945. szeptember 16-án Gerő Ernő kereskedelmi és közlekedésügyi miniszter felavatta a lakihegyi új adóállomást. Hálával emlékezett a Szovjet Hadsereg nagylelkűségére, amiért az egyébként hadizsákmánynak tekintendő Budapest II. elnevezéssel ismert 20 kilowattos adót visszaadta. Ettől kezdve lázasan folyt a munka. A posta műszaki személyzete és a Mávag munkásai éjjel-nappal dolgoztak azon, hogy a berendezéseket használhatóvá tegyék és az új adó tornyot felépítsék.

Az új műsorújság: „Magyar Rádió”

Az 1945. május 1-jétől november 16-ig terjedő időszakban a rádióműsort szórványosan és hiányosan a napilapok közölték. *November 16-án* azonban **Magyar Rádió** címmel megjelent a műsorújság is. Az első oldal képaláírása: „Szabad magyar gondolatot sugároz a lakihegyi új adó antennája”. Ortutay Gyula bevezető írásából idézek: „A szabadság csak művelt, öntudatos népek méltó bére, a demokrácia pedig csak művelt, öntudatos nemzetek politikai életformája lehet. A Magyar Rádiót a művelődés egyik leghatékonyabb eszközének tekintjük. Vállaljuk a munkát: tudjuk, az egész magyarságért, a felszabadult magyar demokráciáért harcolunk. Erről a harcunkról fog beszámolni hétről-hétre lapunk, a *Magyar Rádió*, nevében is viselve az egész vállalatot. Beszámolóin keresztül nemcsak a rádiózás gondjai és eredményei tükröződnek majd, hanem jelképesen az egész magyar jövőndő.”

Lajtha László egy interjú keretében visszatekintett az elmúlt hónapokra és beszámolt a további tervekről is: „Igazán megható, hogy a nagynevű, „beérkezett” művészek éppen úgy, mint a pályájuk elején álló fiatalabbak mennyi ötlettel segítenek bennünket, hogy színessé, változatossá tehessük műsorainkat. Ha a megindulásunk óta eltelt néhány hónapra visszatekintek, büszkén mondhatom, hogy sokkal több bemutatót adunk, mint a múltban. A magyar művek bemutatásában nagy szerepet játszik a Zeneművészek Szabad Szakszervezetével való együttműködésünk.”

A *Láthatatlan zenekar* c. írásában Ferencsik János karmester így nyilatkozott:

„Nem sokkal a felszabadulás után már megalakult a Rádiózenekar. Ablaktalan, hideg helyiségben kezdtünk dolgozni. A május 1-jei ünnep számunkra is külön piros betűs nap volt, mert ekkor játszott először az újjáformált Rádiózenekar. Klasszikus mesterektől a mai zeneszerzőkig igyekszünk a zeneirodalom minden számottevő alkotását megszólaltatni. Különös örömet jelent zenekarnak és karmesterének egyaránt, hogy több kitűnő magyar szerző ígérte művének első előadási jogát a Magyar Rádiónak.”

Mi történt Dohnányi Ernővel?

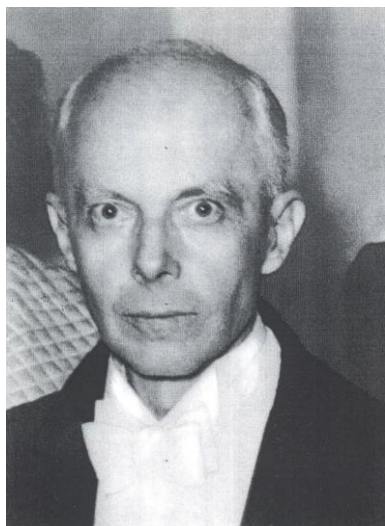
Az előző év krónikájában említettem, hogy Dohnányi Ernő alapos megfontolás után 1944. november 24-én elhagyta az országot. Sorsának ez utáni, hazai alakulása a magyar zenetörténet egyik legkínosabb esete. 1945 tavaszán Jemnitz Sándor elnökletével „igazolóbizottság” kezdte meg működését, amely összeállította a háborús bűnösök listáját. A vád: intellektuális munka a nyilasok és a háború folytatása mellett. A listán a 8. név: Dohnányi Ernő volt. Igaz ugyan, hogy 1945. december 14-én az Igazságügy miniszter az „előzőleg illetéktelenül nyilvánosságra jutott névjegyzékből” törölte Dohnányi Ernő nevét, de azért a kínos szituációt elfeledni nem lehet.

Elhunyt Bartók Béla

A *Szabad Nép* című újság híre: „Bartók Béla, a nagy magyar zeneszerző, 1945. szeptember 26-án délben New York egyik kórházában több napos súlyos szenvedés után meghalt.”

A Bartók-házaspár egyik leghűségesebb amerikai barátja, a magyar származású Agatha Fassett *Bartók amerikai évei* c. könyvében emlékként idézte fel a zeneszerző elmélkedését a közelgő elmúlásról:

„Nem tudok semmi kínosabbat elképzelni magamnak, minthogy védtelenül kiszolgáltatva legyek idegenek kutató szemének. Mert az én ösztönöm rokon a vadonban élő állatokéval, amelyeknek sebesülten az az egyetlen vágyuk, hogy találjanak egy messzi, minden úttól félreeső helyet, a vadon sűrű bozótosának a mélyén, s ott a végtelenbe nyúló csendben, az ismerős lugas biztonságában várják a vég elközelgését.”

A beteg Bartók Béla

Bartók Béla azonban hazájától távol, kórházban halt meg. Az utolsó napokról, órákról Bartók ifjabbik fia: Péter, évekkel később így írt Agatha Fassettnek: „Az egyik este apám ágyához hívott, beszélt a különféle kéziratai hollétéről, meg a végrendeletéről. Megborzadtam, s bizonygattam neki, hogy ez teljesen felesleges, mert már jobban van. Hirtelen lement a hőmérséklete, s ez volt a legrosszabb. Az orvos azt mondta, hogy apámnak tüstént kórházba kell mennie. Vitakoztak. Apám nem szerette a kórházakat. Mit tudnak ott segíteni?

Azon kívül valami fontos munkáját is be kellett fejeznie. (Ha még egy napja lett volna, akkor meg tudta volna hangszerelni a *III. zongoraverseny* utolsó 17 taktusát.) Ma is látom apámat, ahogy rimánkodik a doktornak, hogy hagyja otthon még egy napig. De az orvos hajlíthatatlan volt. A kórházban apám ezt mondta Lax doktornak: „Csak azt sajnálom, hogy tele bőrönddel kell elmennem.” (Hogy mi volt a bőröndben, azt az utolsó néhány esztendőben írt művei mutatják, mint a *Concerto* zenekarra, a

Hegedűverseny, a *Brácsaverseny* és a *III. zongoraverseny*. Ezek egy új korszakának a kezdetét jelezték, a „kristályosodási korszakot” – én annak szeretem nevezni.) A szobában voltunk, amikor meghalt, amikor a szeme elvesztette tudatos nézését, és lassan olyan lett, mint a jég. Akkor nem tudtam felfogni, hogy mi történt, s még ma sem tudok bele nyugodni teljesen.”

Bartók Béla sírja New Yorkban

Bartók Béla-emlékműsorok

1945. október 17-én a Rádióban *Bartók-emléknapot* tartottak. Szabolcsi Bence, Ortutay Gyula, Veress Sándor, Schöpflin Aladár és mások méltatták Bartók jelentőségét és munkásságát. A legnevesebb előadó művészek pedig megszólaltatták Bartók műveit. A *Concertót* is lehetett hallani felvételtől, mégpedig a darabot megrendelő és bemutató karmester Serge Koussevitzky és a Bostoni Szimfonikus zenekar előadásában.

A *Concerto* bostoni bemutatója 1944. december 1-jén volt. A hangversenyről készült felvételt az Egyesült Államok kormánya repülőgépen küldte el Budapestre. Így szólalhatott meg a mű a Magyar Rádió Bartók-napján, Európában először.

Nemcsak a Rádióban, hanem az Operaházban is méltó módon emlékeztek Bartókra. Hosszú idő óta tartó halogatás után 1945. december 9-én bemutatták *A csodálatos mandarin* c. némajátékot. Péterfi István kritikus az előadás után így írt: „Egy emberöltő telt el azóta, hogy Bartók Béla *A csodálatos mandarint* megkomponálta. De úgy látszik, nemcsak a könyveknek van meg a maguk fátuma, hanem a szövegeknek is, és így a nagy magyar zeneszerző 1919-ben elkészült táncjátéka csak 1945-ben kerülhetett bemutatásra a magyar Operaházban. Sokszor tervbe vették előadását, sőt másfél évtizeddel ezelőtt már majdnem a főpróbáig jutottak el az előkészületek, de hol a politika, hol a prűderia meggátolta a színrehozatalt. Szerencsére ez a muzsika nem évül el és különben is hangverseny-teremben szvit formájában már régen megismerhette a közönség. De hogy teljességében, ahogyan alkotója elképzelte, csak színpadi cselekménnyel együtt érvényesülhet, azt a mostani bemutató bizonyította.” Említésre méltó, hogy december 3-án a magyar kormány rendezett gyászünnepélyt Bartók Béla emlékére, melyet az Operaházból a Rádió is közvetített.

Házi-muzsika a biokémiai intézetben

Lajtha László, a zenei osztály vezetője megtudta, hogy Szent-Györgyi Albert biokémiai intézetében rendszeresen tartanak „házi-muzsikálást”, felajánlotta, hogy a Rádió szívesen közvetítené azokat. Szent-Györgyi Albert, a világhírű Nobel-díjas professzor erről így beszélt: „Amikor megkezdtük zenedélutánjainkat itt az intézet falai között, célunk az volt, hogy munka után felfrissüljünk egy kissé. A zártkörű koncertjeinkbe aztán a Rádió nagy nyilvánossága is bekapcsolódott. Zenedélutánjainkkal egy-egy kellemes órát, lelki ajándékot kívánunk nyújtani a rádió közönségének. Mert a lélek legszebb ajándéka a harmonikus nyugalom, a szép által nyújtott békességérzet, amelyet elsősorban a zenei hangok szépsége tud nyújtani.”

A biokémiai intézetben 1945. december 22-én mutatták be Lajtha László 1945-ben komponált *Erdélyi esték* c. vonóstrióját.

Hanglemez műsorok

A rádió műsorának jelentős részét hanglemezekről adták, pedig a korábbi 20 ezer lemezből csak mintegy 6 ezer maradt meg. 1944 őszén a nyilasok a Rádió felszerelésének Magyaróvárra „mentésekor” a hanglemeztár nagy részét is magukkal vitték, az ostrom alatt is sok lemez elégett, vagy használhatatlanná vált.

1945-ben azonban megindult az áradat külföldről: a BBC, az Amerikai Misszió és a Szovjetunió ajándékozott lemezeket a Magyar Rádiónak. A műsorajánlatokban főleg az orosz felvételeket emelték ki: „Végre szabadon hallhatjuk az eddig előlünk elzárt új orosz szerzők alkotásait. Éveken keresztül, szabadságunk veszélyeztetésével, titokban, lehalkítva kellett hallgatnunk a Moszkvai Rádió adását. Mostanában azonban mind gyakrabban csendülnek fel a Magyar Rádióban a hol mélabús, hol tüzes, féktelen ritmusú orosz dallamok.”

1946.

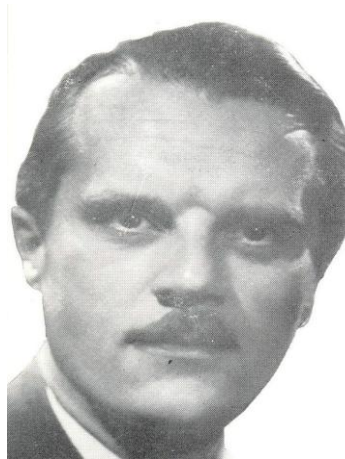
„Mind hősök ők ...”

A *Magyar Rádió* műsorújság 1946. januári számában *Mind hősök ők ...* címmel fényképes riportban számolt be a zenei osztályon folyó munkáról.

Az egyik fényképen az íróasztal mellett három férfi látható, amint nagykabátban, kalapban munkálkodnak. A kép mellett pedig a humorosnak tűnő szöveg: „Lajthán innen és Lajthán túl egyaránt mindenki fázik a zenei osztályon. Középen Lajtha László, a rádió zeneigazgatója, balra Kókai Rezső osztályvezető, jobbra Ferencsik János karnagy.” Egy másik képen Polgár Tibor „Vágyik egy hő után ...” Lajtha László egyéves zeneigazgatói működés után megvált a Rádiótól. Távozása után a zenei osztály kettévált: a komolyzenei osztály vezetője Kókai Rezső, a könnyűzenei osztályé pedig Polgár Tibor lett.

Kókai Rezső

Polgár Tibor

Tervéről elsőként Kókai Rezső nyilatkozott: „A Rádió zenei osztályának kettéosztásával új fejezet kezdődött a műsorszerkesztésben. Alapelveink szerint a komolyzenei műsor legyen elsősorban magyar, adja javát a múlt és a jelen zenei termésének, nevelő hatásával pedig értesse és szerettesse meg a komoly zenét a rádió hallgatóságával. *Magyar muzsika* c. adásunkban mindenekelőtt Liszt, Bartók és Kodály alkotásai szerepelnek – kiváló előadóművészek tolmácsolásában, de bemutatjuk a fiatal magyar zeneszerző gárda műveit is.”

Zeneművészek Szabad Szervezete és a Rádió

Ez utóbbi terv megvalósításában segítséget nyújtott és egyben irányt is mutatott a Zeneművészek Szabad Szervezete. Székely Endrének, a szervezet alapító főtitkárának szavai már az új idők, új hangját idézik: „A Zeneművészek Szabad Szervezetének célja a magyar zeneélet színvonalának állandó emelése. A művészi élet tisztaságának biztosítására elvégezte a zeneművészek múltbeli politikai magatartásának kivizsgálását és örködik azon, hogy a nyilvános zeneéletben csak olyanok működhessenek, akiket a mai idők demokratikus szelleme hat át.

Minden eszközzel azon lesz, hogy az eddigi egyoldalú zenepolitika folytán mellőzött zeneszerzők, korok és nemzetek az őket megillető mértékben szóhoz jussanak.”

A művésztagek számára a Szervezet székházában rendelkezésre állt egy terem hangversenyrendezés céljára. Az ott bemutatott új magyar művek a rádió műsorában is elhangzottak, mint például: 1946. január 4-én **Járdányi Pál** *Szonáta két zongorára* c. műve.

Az egyik műsorajánlat így mutatta be Járdányi Pált: „Járdányi Pál tehetsége igen korán megnyilatkozott. Nyolcesztendőskorától kezdve tanult hegedülni, majd a Zeneakadémián Zathureczky Ede növendéke volt.

De ezzel párhuzamosan elvégezte Kodály Zoltán osztályában a zeneszerzést, az egyetem bölcsész karán pedig néprajzi tárgyú disszertációjával doktorált.” Járdányi Pál *Szonáta két zongorára* c. darabját zeneakadémiai tanulmányainak befejezésekor, 1942-ben komponálta. Ez a korai mű is a Kodály-iskolában szerzett fölényes mesterségbeli tudásáról tanúskodik.

Nyilatkozott **Polgár Tibor**, a könnyűzenei osztály vezetője is: „Szeretném, ha minden hallgatónk szívesen fogadná könnyűzenénket, még a komolyzene barátai is. Magam is komoly muzsikán, a nagy klasszikus és modern mesterek zenéjén nevelkedtem, a zeneszerzést Kodálynál végeztem a Zeneakadémián, és szó sincs róla, hogy hátat fordítanék ennek a műfajnak.

Épp azért vállaltam el a könnyűzenei osztály vezetését, mert be akarom bizonyítani, hogy ez sem lenézni való műfaj, s ebben is lehet jót, újat, érdekeset, sőt értékeset adni. Arról nem is szólva, hogy a rádióhallgatók nagy része szereti és igényli is a könnyűzenét. Szeretném, ha a magyar zeneszerzők közül a komoly muzsikával foglalkozók sem idegenkednének attól, hogy könnyűzenét komponáljanak. Nem kell hozzá más, mint egy kis könnyedség, egy kis elegancia, - ha a zeneírói ihlet és tehetség egyébként meg van hozzá.”

Emlékhangverseny Bartók Béla 65. születésnapján

1946. március 25-én Bartók Béla 65. születésnapján emlékhangversenyt rendeztek.

Jemnitz Sándor ezúttal a távol maradó közönséget bírálta: „A Zeneakadémián rendezett hangversenyt a rádió közvetítette. Szeretnők hinni, hogy a távol maradottak otthon hallgatták végig a műsort, mert a megjelentek elszomorítóan csekély száma korántsem állott arányban az alkalom jelentőségével.” Kodály Zoltán *Bartók és a magyar ifjúság* címmel mondta el ünnepi beszédét, amely szintén kritikus hangot ütött meg. Néhány gondolatát idézem: „Ma 65 éve, Gyümölcsoltó Boldogasszony napján született Bartók Béla, és egész élete a születése napjához fűződő képeket varázsolja elénk. Rügyfakadás, gyümölcsoltás, magvetés, megújulás, újjászületés. Minden igazi művész új életet hoz valamilyen formában.

De vannak különösen előre tekintők, a múltnak szenvedélyesen hátat fordítók, s Bartók ezek közül való. Rendesen ezek a fiatalság bálványai, eleinte csak a fiatalok értik meg őket, kortársaik számára többé-kevésbé homályosak, mert már a következő nemzedék nyelvén beszélnek.

Megtalálta-e Bartók idejében ezt a fiatal sereget, amelynek megértő lelkesedése átsegítette volna válságos óráin, amelynek rajongása azt érezte volna vele, hogy nincs egyedül, hogy sokak lelkében kelt visszhangot? Azt kell erre felelnünk: nem találta meg. Lelkesedésben ugyan nem volt hiány, de megértésben annál több.”

Kodály szerint a meg nem értésnek legfőbb oka, az ifjúság zenei műveletlensége, hiszen az iskolai énekkarok többsége nem tudta Bartók kórusait tökéletesen előadni. Például a *Tavaszi* című kórustól annyira féltek, hogy csak az említett emlékhangversenyen hangzott el először.

Yehudi Menuhin hegedűművész Budapesten

A háború után Yehudi Menuhin hegedűművész volt az első világhíresség, aki Budapestre érkezett és 1946-ban három koncerttel örvendeztette meg a zeneszerető közönséget.

Hangversenyeinek műsorlapján Kodály írta a bevezető sorokat: „Yehudi Menuhin elsőnek jelentkezett az itt megfordult világjáró művészek közül. Nem várta meg, hogy mi hívjuk, mikor már minden rendben van, hanem felajánlotta segítő kezét, részt akart venni az újjáépítésben.

Nemcsak a művészeknek szánt anyagi segítséggel. Ezzel arra figyelmeztet, hogy a művészek

nemcsak szóval, tettel is kell segíteni. De még nagyobb jöttének szellemi és erkölcsi jelentősége. Egyrészt azt jelenti, hogy Magyarország mégiscsak újra bekapcsolódik a művelt világ vérkeringésébe, amelyből annyi évig ki volt rekesztve. Másrészt azzal, hogy siet nekünk bemutatni Bartók neki írt ismeretlen művét: elvesztett nagy emberünk szellemét hozza vissza.”

Yehudi Menuhin hegedűművész

Yehudi Menuhin budapesti hangversenyein eljátszotta Bartók *Szólószonátáját* és

Hegedűversenyét. A kritikus ezúttal is Jemnitz Sándor volt, aki a *Szólószonátáról* ezt írta:

„Megrendítő mű ez! Mély betekintést nyújt a hona-vesztett mester lelki világába. Négy tétele közül az első kettő a megrendelőt és kívánságait akarja jó igyekezettel és káprázatos bravúrral kiszolgálni. De a lassú harmadikat magának írja és sírja Bartók Béla. A keserű honvágy melódiája ez az édesbús tétel. Fájó sebből fakadó őszirózsa. Yehudi Menuhin nemes lelkesedéssel a bartóki honvágyat és földöntúli igyekezetét hozta el nekünk

hangversenysorozatára.” Bartók *Hegedűversenyének* előadása nemcsak Menuhinnek, hanem a vezénylő Doráti Antalnak is dicséretére vált. „Yehudi Menuhin, a szeretet gyengédségével, majdnem kissé túl lágyan szólaltatta meg ezt az igazi mesterművet, viszont teljesen tiszta képet nyújtott versenyszólamáról. Ezt a képet hasonló tájékozottsággal egészítette ki Doráti Antal, az Amerikából rövid vendégszereplésre visszatért fiatal karmester.

Kotta nélkül vezényelt nemcsak este, hanem már az előzetes próbákön is. A vezérkönyv beható ismeretével csakugyan túltett minden eddigi tapasztalaton.”

Tóth Aladár az Operaház új igazgatója

1946-ban folytatódott a háború nyomainak eltüntetése. Elsőként az Operaház nyitotta meg kapuit a közönség előtt. Az 1945-ös év elején Komáromy Pál, Székely Mihály és Nádasdy Kálmán direktóriuma, majd Komáromy egyszemélyes igazgatósága igyekezett újra működőképes együttest szervezni. A belső ellentétek, a pártharcok azonban nem kedveztek Komáromy igazgatói működésének és 1946 nyarán leváltották.

Helyette Tóth Aladárt nevezték ki az Operaház élére, aki öt évi távollét után akkoriban érkezett haza Svédországból, feleségével, Fischer Annie zongoraművésznővel együtt.

„Tóth Aladárt, az Operaház új igazgatóját általánosan előlegezett bizalom fogadja. Két évtizedes zenekritikusi működése során számtalanszor tette le a garast, és állt ki bátran, sőt merészen bármily általa jónak érzett ügy védelmében.” Ezeket a sorokat Jemnitz Sándor írta, kiemelve az új igazgató jó tulajdonságait: „idealizmusát, ápoltságát és összefüggő, rendszeres gondolkodását”. Tóth Aladár többször is nyilatkozott a *Magyar Rádió* műsorújságban. Például ezt mondta: „Meggyőződésem, hogy a rádió, bár nem pótolhatja a zene közvetlen hatását, de gazdagíthatja, kiszélesítheti a zenekultúrát és a zeneismeretet. Az egyik műsorban például a *Varázsfuvola* részleteit játszotta a rádió Szabolcsi Bence kitűnő magyarázataival. Aki az ilyen összeállításokat meghallgatja, fokozottabb érdeklődéssel és kedvvel megy az Operába, hogy a remekművekkel személyesen is találkozzon.”

Elhunyt Basilides Mária az Operaház művésznője

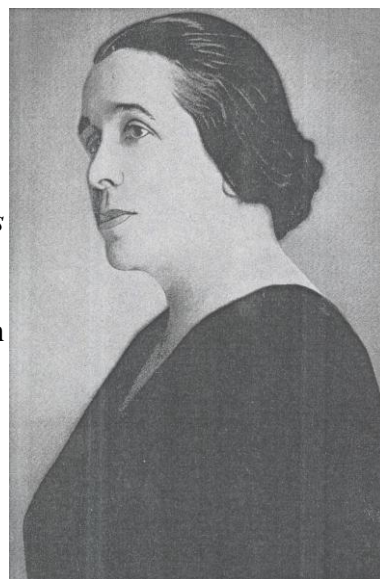
A Rádióban 1946 szeptemberében *Elszállt egy hang ...* címmel egy nagy magyar énekesnőtől búcsúztak: „Basilides Mária, az Operaház világhírű, közszeretben álló művésznője 60 éves korában, szeptember 26-án elhunyt. Halála pótolhatatlan vesztesége zenei életünknek és az európai zenekultúrának. A Magyar Rádió hallgatói gyakran részesültek Basilides Mária eszményi daléneklésében. Nemrégiben még az öröm hangján nyilatkozott arról a tervéről, hogy sorozatban szólaltatja meg a rádióban a dalirodalom remekműveit. Most már csak emlékeinkben őrizhetjük meg páratlan művészetét.”

Két részletet idézek Molnár Jenő Antal Basilides Máriáról írott könyvéből:

„Basilides Mária hangja a mély regiszter legnagyobb mélységétől a mezzoszoprán magasságát elérő, nagy terjedelmű hanganyag volt. Ezen belül a mélységben intenzív, a magasságban anyagtalan, lefelé átható erejű, fölfelé könnyedén szárnyaló, ha kellett, lefelé súlyával hatott, ha kellett, fölfelé lebegő koloratúrákba szökkent, leheletnyi pianóktól a tömören zengő fortékig uralta a teljes dinamikai skálát.”

Megdöbbentő a művésznő utolsó szerepe és utolsó kívánsága:

„Csajkovszkij *Pique Dame* című operájának bemutatója volt az újjáalakult Operaház első nagy művészi sikere, amelyben Basilides Mária személyesítette meg a grófnő rejtelmes figuráját. 1946. június 25-én a *Pique Dame* évadzáró előadása volt az utolsó alkalom, amikor Basilides Mária színpadra lépett. Azzal a jelenettel, melyben szerepe szerint meghal, maga is örökre búcsút mondott a színpadnak. Ezt követően kezdődött el a betegeskedés időszaka. Hogy a biztos vég felé haladt, ő maga tudta a legjobban, és a véget lelkének csodálatos békéje és harmóniája megnyugvással várta.

Basilides Mária énekesnő

Az utolsó hetekben képzeletét Bach és Schubert zenéje foglalkoztatta. És az új magyar muzsika, melynek boldogulásáért annyit tett.

Gondolatai az akkor már egy éve halott nagy zeneszerző, Bartók Béla felé szálltak. „Milyen szép is lenne ugyanazon a napon meghalni, amikor ő” – mondatta vele a megrendítő sejtelem, „de hát addig még tíz nap”. Pontosan tíz napig élt még, és ugyanazon a napon, Bartók Béla halálának első évfordulóján, 1946. szeptember 26-án örökre lehunyta szemét.”

Kósa György *Vonóstriója* a Rádióban

A Rádió 1946-os műsorában nemcsak a nagy magyar zeneszerzők és előadóművészek szerepeltek, hanem a fiatalabb nemzedék tagjai is. Közülük elsőként Kósa Györgyöt idézem, aki a Rádió 1925-ös indulásától kezdve gyakori szereplő volt. De mi történt vele a háborús években? Pándi Marianne róla készült monográfiájából idézek: „Egy időre elnémult a múzsa, mert elnyomja a gyilkos fegyverek szörnyű zaja. Azoké a fegyvereké, amelyek kioltják Kósa feleségének és Jutka leányának életét. Ebből a szörnyű álomból felébredve tovább élni és dolgozni csak az tud, akinek komoly feladata van a világban, akinek jelentős mondanivalója van embertársai számára.

Szólóhangszerek jajszával fejezi ki a visszaemlékezés mély bánatát, az átélt sokszoros tragédiák rémületét, feloldhatatlan feszültségét. Így siratja el megölt szeretteit egy kamarazenekarral kísért zongoraműben: a *Jutka balladában* és két trióban.”
1946-ban két hegedűre és mélyhegedűre komponált *Vonóstriója* a Rádióban is felcsendült.

A Szovjet Állami Énekar Budapesten

Székely Endre szavait idézve, a Rádióban és máshol „az őket megillető mértékben” szóhoz jutottak: „az eddig méltatlanul mellőzött nemzetek zenéje” – így az orosz zene is. A szovjet előadó-művészet első hírnökeként 1946. október 31-én mutatkozott be a budapesti Operaházban a *Szovjet Állami Énekar*. A hangversenyről a *Szabad Nép* hasábjain Szervánszky Endre többek között így írt: „Felejthetetlen művészi élményben volt része az Operaház közönségének. A *Szovjet Állami Énekar* Szvjesznyikov tanár vezetésével három órán keresztül szebbnél szebb produkciókkal gyönyörködtette hallgatóit.”

1947.

Simándy József, az Operaház új tagja

A Rádió és az Operaház között évtizedekig jó kapcsolat volt, a közvetítéseken keresztül. Éppen ezért minden személyi – magánénekesi, vagy karmesteri – változás fórumot kapott a rádió műsorában is. 1947-ben az Operaház új tagja között találjuk Simándy Józsefet, aki 1940-ben a kórusban énekelt, majd rövid ideig a Szegedi Nemzeti Színház szólistája lett.

Tallián Tibor az Operaház történetéről szóló tanulmányában így írt Simándy József budapesti bemutatkozásáról: „1947. februárjában Bizet *Carmen* című operájának Don José szerepében vendégként feltűnt az akkoriban Szegeden működő Simándy József. A hangról hamarosan kiderült, hogy nemcsak az egyik legszebb csengésű tenorhang, ami valaha magyar földön termett, de egyike a legsokoldalúbbaknak és technikailag (a karakteréhez tartozó könnyű lebegéssel és kissé nazális színezettel együtt) „veleszületetten” legtökéletesebbeknek.”

Farkas Ferenc *Gyümölcskosár* című dalciklusa a Rádióban

1947. március 29-én hangzott el először a Magyar Rádió műsorában Farkas Ferenc *Gyümölcskosár* című dalciklusa, amelyet Weöres Sándor 12 versére komponált.

Farkas Ferenc 1947-ben Székesfehérvárott dolgozott, mint az állami zeneiskola igazgatója. Az ott töltött két év alatt eleven zenei életet varázsolt a nagy múltú városban. Ebben az időben Weöres Sándor költő volt a Székesfehérvári Múzeum igazgatója és ... a zeneiskola lakója. Mi sem természetesebb, mint hogy a költő és a muzsikus barátságából, közös életéből remekmű: a *Gyümölcskosár* című dalciklus született.

Weöres Sándor, a fiatal költő

Farkas Ferenc, a fiatal zeneszerző

Bemutatták Viski János *Hegedűversenyét*

1947. április 27-én mutatták be Viski János *Hegedűversenyét*. A zeneszerző ezt a három tételes művét Zathureczky Ede hegedűművésznak ajánlotta. A nagy sikerű bemutató hangversenyen ő játszotta a szólót a Székesfővárosi Zenekar kíséretével, Fricsay Ferenc vezényletével.

Viski János zeneszerző legvonzóbb témáit korábbi műveiben is a vonósokra bízta, a *Hegedűversenyben* azonban a kedvenc hangszere szóló szerepet kapott. A zeneszerző hosszú ideig érlelte magában a művet. Erre az alkotó módszerére utal Dobos Kálmán, az egykori tanítvány írása is: „Az olyan alkatú művész számára, mint amilyen Viski János is volt, teljes nyugalom szükséges ahhoz, hogy alkotni tudjon. Lassan dolgozott, de folyamatosan és könnyedén, rendszeresen, szigorú munkaterv szerint. A komponálás sohasem jelentett számára megerőltetést, azonban az önmagával szemben támasztott igények megkövetelték a felvetődő témák rendkívül gondos megválogatását. Az elkészült műveket többször, alaposan átdolgozta, csiszolta és csak ezek után adta ki kezéből.”

A Vásárhelyi Zoltán vezette munkáskórus első díjat nyert Llangollenben

A rádióújság 1947. július 4-i számában *Győzött a magyar dal!* címmel arról tudósított, hogy a magyar szakszervezeti munkások énekkara Vásárhelyi Zoltán vezetésével első díjat nyert a Llangolleni nemzetközi kórusversenyen. Székely Endre, a kórus zongorakísérője számolt be az eseményről: „Wales – Llangollen nevű nyaraló helyén a mezőn felállított hatalmas, ötezer személyes, tökéletes akusztikájú sátorban rendezték meg a versenyt. A hazai walesi, skóciai, írországi és angol kórusokon kívül olasz, holland, svéd, portugál és svájci énekkarak is részt vettek a versenyben, köztük azonban az egyetlen munkáskórus a mi 30 tagú együttesünk volt. Amikor az énekkar bevonult a színpadra, a közönség már akkor is felállva tapsolt, hát még a győzelmet jelentő szereplés után! A zsűri elnöke azt mondta:

„Ritka eset történt ma: a pontozó bírák véleménye mindenben egyezett!”

Vásárhelyi Zoltán kórusa ezt a világraszóló nagy győzelmet Bartók lánglelkének, Kodály szellemének és a magyar énekkari kultúra határozott, erőteljes új hangjának köszönheti.”

Lehel György, a Rádió fiatal karmestere

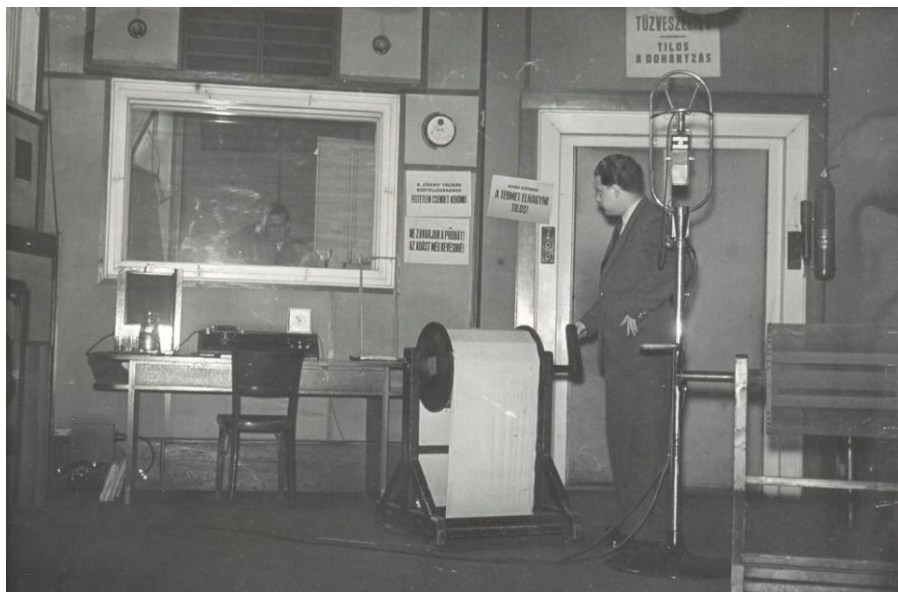
1945 után a Rádióban nemcsak a politikai értelemben vett hangnem változott meg gyökeresen, hanem sok új fiatal zeneszerző, előadóművész és karmester kezdte el pályafutását a rádió-adta lehetőségek segítségével. Közéjük tartozott **Lehel György**, akinek 1946-ban, 20 éves korában kezdődött és élete végéig tartott a Rádióval való kapcsolata. Lehel György később így emlékezett a kezdő évekre: „1945 februárjában jöttem haza a háborúból, és azonnal dolgozni kellett, teljesen mindegy volt, hogy mit, csak hogy valamit keressek, az életlehetőségért. A Fővárosi Közmunkák Tanácsához kerültem mint előadó. Egy év után azonban ez a munka kezdett nagyon terhessé válni, hiszen nekem volt szakmám, hivatásom, elképzelésem a zenei pályán. Néhány barátom, különösen Várnai Péter, aki akkor már forgató volt a Rádióban, ajánlotta, hogy jöjjenek én is ide. Elég nehéz és körülményes dolog volt akkor a Rádióba bejutni. Koalíciós idők voltak. Minden koalíciós pártnak megvolt a ... szóval, nagyon bonyolultan volt minden felosztva.

Végül 1946 őszén szerződéssel forgatóként alkalmaztak. Akkor voltam 20 éves.

Emlékszem, azon a nyáron volt a stabilizáció és 10 Ft napidíjat kaptam.

1947. január 1-jén véglegesítették. Ha az ember már bent van a Rádióban, akkor elkapja a gépszíj, vagyis a rádiós munka varázsa. Lelkes, szabad-légkörű munka folyt abban az időben. Hozzájárult, hogy nem volt még kapuőrség, sem belépő. Teljesen nyitott volt a Rádió.

Emlékszem, a mai Puskin utcában – akkor Esterházy utcának hívták – volt egy *Sörkatakombának* nevezett régi vendéglő, óriási kerttel, nagy diófákkal. Nemcsak hogy odajártunk étkezni, hanem telefonrendelésre a pincérek tálcán hozták át a stúdióba a vacsoránkat. Aztán ezt is megszüntették.”

Lehel György, mint „forgató”

1947. július 26-án az *Új magyar karmesterek bemutatkozása* c. műsor második számát:

Haydn *D-dúr (Londoni) szimfóniáját* **Lehel György** vezényelte a Rádiózenekar élén.

„Kókai Rezső volt a zenei osztály vezetője, amikor először vezényeltem a Rádióban. Nagy bizalom jele volt ez a 21 éves fiatalember számára. Jól emlékszem arra a kora nyári napra, Kókai is jelen volt az adáson. Utána odajött hozzám, - soha nem felejttem el amit mondott, hiszen ez pályám egyik legszebb babérja – „Egyszer még büszke leszek arra, hogy akkor dirigált itt a Rádióban először, amikor én voltam a főnök!”

Bartók Béla *III. zongoraversenyének* hazai bemutatója

1947. szeptember 26-án nagy várakozás előzte meg a Bartók Béla halálának második évfordulójára rendezett zeneakadémiai hangversenyt. Ekkor volt Bartók utolsó művének, a *III. zongoraversenynek* hazai bemutatója, Böszörményi Nagy Géza szólójával, a Rádiózenekar előadásában, Ferencsik János vezényletével. Tóth Dénes zenetörténész műelemzéséből idézek: „Bartók Béla 1945 nyarán, nagybetegen, röviddel halála előtt fejezte be *III. zongoraversenyét*. A II. tétel utolsó 17 ütemét már barátja és tanítványa, Serly Tibor hangszerelte. A zongoraverseny kiemelkedő jelentőségű, messze mutató értelmű Bartók munkásságában.

A zeneszerző késői műveivel – *Concerto*, *Brácsaverseny* és *III. zongoraverseny* – elérkezett saját klasszicizmusához, gondolatait már végtelen egyszerűen, kristálytiszta nyelven fejezte ki.

A *III. zongoraverseny*t jogosan állíthatjuk párhuzamba Bach, Mozart és Beethoven műveivel, hiszen nagyvonalúság és mélységes humánus tekintetében meg is van a hasonlóság.

A *III. zongoraverseny* azonban amellet a maga egészében teljességgel egyéni, bartóki.”

Otto Klemperer Budapesten

Tóth Aladár, az Operaház igazgatója úgy gondolta, hogy a tehetséges fiatal énekesek és zenekari tagok szerződtetése mellett szükség van egy nemzetközi hírű karmesterre is.

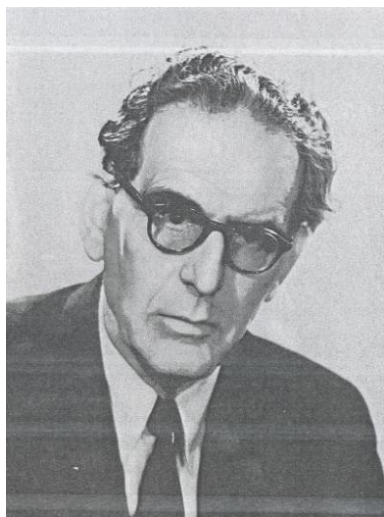
Ezért meghívta Budapestre **Otto Klemperert**, aki örömmel szerződött az Operaházhoz.

Ezzel elkezdődött a magyar zenei élet 1947 – 1950-ig tartó „Klemperer korszaka”.

1947. október 9-én a *Haladás* című újság munkatársa így számolt be Klemperer érkezéséről:

„Kinn voltam a Keleti pályaudvaron, amikor Otto Klemperer, a nagy német karmester megérkezett. Fején kis fekete svájci sapka, a lábán gumicsizma, kezében sárga aktatáska. Semmi más poggyászt nem hozott magával. Egy-két nap múlva utána hozzák a bőröndjeit.

Klemperer 1933-ban ment ki Amerikába, oda menekült Hitler elől. 1939-ben agyvérzést kapott, de meggyógyult. A betegség nyoma ma is meglátszik rajta, egy kicsit furcsán beszél,

a szájának a formája sem a régi, de úgy látszik, mind a két keze mozog már és elég fürgén jár az utcán. Észre sem veszi a romokat, olyan boldog, hogy megint Európában jár. Amerikában nem érezte jól magát, noha elismeri, hogy jók voltak hozzá.”

Otto Klemperer elsősorban az Operaházban vezényelt, de sokszor koncertezett a Székesfővárosi Zenekarral és a Rádiózenekarral is. 1947. október 28-án Händel *g-moll concerto grossóját* és Beethoven *VII. szimfóniáját* vezényelte a Rádiózenekarélén. Ismét Lehel György emlékeiből:

Otto Klemperer karmester

„Hihetetlen szerencse, hogy ezekben az években – amikor én 20-22 éves voltam – ilyen óriásnak a közvetlen közelében lehetett élni és a zenei pályát elkezdni. Jól emlékszem rá, hiszen én ugráltam körülötte a Rádióban az első híres koncertjén. Pesten még nem nagyon lehetett közlekedni, autó sem igen volt.

A 6-os stúdió melletti kis hírolvasóba tettek be egy ágyat neki, s ott aludt a próba és a hangverseny közötti időben. Az én feladatam volt, hogy időben felébresszem.”

Beethoven *VII. szimfóniáját* a Városi Színházban is vezényelte Klemperer, a Székesfővárosi Zenekar élén. Jemnitz Sándor e hangversenyről készült beszámolójából idézek:

„Beethoven *VII. szimfóniájának* elején szinte érezhetővé vált az a pillanat, amikor a zenekar valami megmagyarázhatatlan, delejes állapotba került, és önkívületben folytatta a muzsikálást.

A záró ütemek elhangzása után mintegy mély álomból felocsúdva, a meglepetés zavart mosolyával tekintettek egymásra és a nézőtér felé a zenekari tagok: „Valóság ez?

Vagy csoda történt velünk? De önfeledtségünkben mindenre képessé ihlette meg játékunkat ez a vezénylő-pálca nélkül mindnyájunkat megbűvölő karmester!”

Kodály Zoltán a Szovjetunióban

Kodály Zoltánnak – kilenc év szünet után alkalma nyílt külföldi hangversenykörutakat tenni. Angliában, Amerikában és Nyugat-Európa több városában vett részt a tiszteletére rendezett hangversenyeken. Majd a Szovjetunióba utazott, régi tanítványa, a szovjetunióbeli emigrációból nemrég hazatért Szabó Ferenc kíséretében. Moszkvában és Leningrádban Kodály maga vezényelte a műveit, nagy sikerrel. Hazaérkezése után előadásokon és interjúkban számolt be tapasztalatairól. A rádióújságban többek között ezt mondta: „Utam legfőbb tanulsága, hogy megszilárdult a hitem a jövőre vonatkozóan. Hiszem, hogy eljön az az idő, amikor az emberek nem fognak egymással hadakozni, és nem a kultúra elpusztításával akarják majd a kultúrát megvédeni!”

Hároméves terv a rádiózenében

Az ország vezetői hároméves tervben határozták meg a feladatokat. A Rádió részéről Schöpflin Gyula műsorigazgató nyilatkozott elsőként: „A Magyar Rádió hirdetni fogja a terv megvalósulásának minden lépését, nyomon fogja kísérni az ország emelkedésének útját.

Felismertük, hogy a magyar kultúra egyik legszebben szóló követe lehet a hanglemez, magyar zeneszerzők műveivel, magyar művészek tolmácsolásában. Ezért vettük be a Rádió hároméves tervébe a saját hanglemezgyártó üzem felállítását és a hanglemezkészítés megindítását.”

Kókai Rezső, a komolyzenei osztály vezetője *Hároméves terv a rádiózenében* címmel többek között ezt írta a rádióújságban:

„Fokozatosan meg kell szüntetni az eddigi szükségmegoldásokat, és el kell érni azt a magas színvonalú állapotot, amely a demokratikus Magyar Rádió vezetőségének kezdettől fogva szeme előtt lebegett. Célkitűzéseink között szerepel a Rádiózenekar létszámának bővítése, hogy kíséret nélkül is elő lehessen adni minden jelentős kompozíciót. Továbbá meg kívánjuk szervezni a mai magyar szerzők zenekari műveinek előadásához szükséges szövegek másolását. Be akarunk rendezni egy kottatárt, magyar és külföldi zenei anyagokkal, melyeket kölcsönözni fogunk más „hangversenyrendező üzemek” számára is.” Ettől kezdve a komponistákat sokoldalúan segítette a Rádió zenei osztálya. Hangsúlyozott szerepüket bizonyítja, hogy az 1947-es évben 142 magyar zeneszerző 759 műve hangzott el a különböző műsorokban.

A Rádiózenekar ezredik hangversenye

1947. december 19-én ünnepélyes keretek között tartották meg a Rádiózenekar ezredik hangversenyét. A szerepléseket 1943-tól kezdve számították, amikor a szalonzenekar kibővítésével megalakult a Rádió szimfonikus zenekara. A folyamatosságot azok a művésztagek képviselték, akik az 1945-ös újjáalakulás után is hűségesen kitartottak. A Rádiózenekar ezredik hangversenyén felváltva vezényelt Ferencsik János és Polgár Tibor. A műsorban Bartók Béla *Magyar képek* c. műve és Kodály Zoltán *Galántai táncai* csendültek fel.

1948.

A technikai fejlődés a Rádióban

Az 1948-as esztendő a Rádió számára technikai fejlődést is hozott. Január elején a teremelosztó táblán, három év után újra az volt kiírva: „Rádiózenekar a 6-os stúdióban”.

A háború okozta romtömeg helyén végre korszerűen újjáépített stúdió helyiségben dolgozhatott a Rádiózenekar. Júniusban pedig azt adták hírül, hogy két magnetofon készülékkel gazdagodott a Rádió. „Ez a csodálatos kis masina papírszalagra vagy drótra rögzíti a hangot. Jobb mint a vaskor, vagy a lakklemez, kezelése pedig egyszerű és könnyű.”

Budapest vendége: Olivier Messiaen

1948. januárjában mutatta be a rádióújság a francia zeneélet különleges egyéniségét:

Olivier Messiaent.

A híres zeneszerző, orgonaművész és tanár az 1947-es év végén a Magyar Cecília Egyesület meghívására érkezett Budapestre, hogy tíznapos kurzust tartson zenészek és érdeklődők számára.

„Olivier Messiaen egy kicsit papos külsejű, rendkívül puritán és szerény ember. 1908-ban született Avignonban, óriási hírnevéhez képest fiatal, alig 40 éves.

Hírnevét elsősorban különleges kompozícióival szerezte, amelyeket a harmóniai bonyodalmak, furcsa ritmusképletek, érdekes hangszínek jellemeznek. Stílusának forrásai többek között a görög és hindu ritmikában, az egzotikus népzeneben, a madárhangokban keresendők. Messiaen kiváló pedagógus, a párizsi konzervatórium tanára, számos elméleti írás szerzője. Az ifjú francia muzikusok rajongának érte.”

Kodály Zoltán *Cinka Panna balladája* c. zenés játéka

Az 1948-as esztendő igen gazdag volt zenei eseményekben, amelyek főleg az 1848-as forradalom és szabadságharc százéves évfordulójának ünnepségeiben sűrűsödtek.

A március 15-i jubileumi esten mutatták be az Operaházban Balázs Béla *Cinka Panna balladája* c. drámáját Kodály Zoltán zenéjével, a Nemzeti Színház és az Operaház művészeinek közreműködésével. A bemutatót kimagasló eseménynek szánták, de kudarccal végződött.

A premier protokollvendégei egyáltalán nem érdeklődtek az új mű iránt, sőt, az utolsó felvonás előtt el is távoztak, hogy időben odaérjenek a parlamenti fogadásra. Az érdeklődő közönség és a kritikusok így csak a nyilvános főpróba és a második előadás alapján alkothattak véleményt.

Balázs Béla szövegét egyértelműen elítélték a magyar történelem meghamisítása miatt. Kodály zenéjéről is megoszlott a kritika: egyesek dicsérték „a kuruc kor lelkét megzendítő” muzsikát, mások szerint viszont „Ez a mű úgy hat, mint valami első röpke zenei vázlat.” A darabot a második előadás után betiltották. Balázs Béla a személye elleni támadásokba belebetegedett és külföldre utazott. Kodály is sértődötten zárta el a partitúrát, hogy többé szó se essék róla.

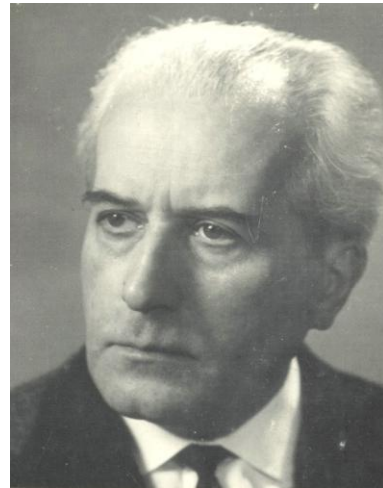
A Magyar Rádió pályázatának díjnyertes művei

A Magyar Rádió az 1848-as forradalom és szabadságharc százéves évfordulóját új művek bemutatásával kívánta emlékezetessé tenni és pályázatot hirdetett különböző, a rádióban megszólaltatható műfajok számára. Meglepően nagy volt az érdeklődés, a pályamunkák várakozások felüli számban érkeztek. Díjazták a legjobb hangjátékot, tudományos előadást és műsorötletet. Az irodalmi díjat Karinthy Gábor *Középkori ballada* c. verse és Déry Tibor *Az országúton* c. elbeszélése nyerte.

A két zenei nagydíjat **Kadosa Pál** zongorára és zenekarra írt *Concertinója* és **Veress Sándor** *Szent Ágoston zsoltára* kapta. Sárai Tibor a rádiós bemutató után ezt írta a rádióújságban: „A Rádió Magyar muzsika című adását különösen ünnepivé tette, hogy a Kodályt és Bartókot követő nemzedék talán két legjelentősebb műve állt műsorán: Kadosa Pál *Concertinója*, valamint Veress Sándor *Szent Ágoston zsoltára*. A két mű jelentősége szellemi és dologi nagyszerűségükön túl abban áll, hogy Kadosa a hangszeres, Veress pedig a vokális zene területén új muzsikánknak a „mindenkihez szóló” hangját találták meg ezekben a műveikben, anélkül, hogy egy jottányit is engedtek volna a nívóból vagy személyes elképzelésük elsődlegességéből, anélkül, hogy valamelyes kompromisszumot tettek volna a művészi hitel rovására. A hangverseny bizonyította a zsűri ítéletének helyességét, hogy a Rádió zenei nagydíját ennek a két reprezentatív alkotásnak ítélte oda.”

Kadosa Pál zeneszerző

Veress Sándor zeneszerző

Kadosa Pál a *Concertinó* néven ismertté vált *II. zongoraversenyét* 1938-ban komponálta, de az 1948-as rádiós bemutatótól kezdve számíthatjuk igazi sikerét, népszerűségét.

A zeneszerző ezt a kompozíciót önmagának írta, mint mondta:

„A zongorás *Concertinó* megírására az ösztönzött, hogy magam is aktív zongorista lévén, a saját technikai fölkészültségemnek megfelelő versenyművet írjak. Tehát olyan művet, amelyet mint pianista nem túl nagy erőfeszítéssel győzők, és amellet mutatós.”

Veress Sándor a *Szent Ágoston zsoltára* c. művét az 1943-44-es, háborús években komponálta, amelyben, érthető módon a fasizmus elleni harcát akarta kifejezni, zenei eszközökkel. A megzenésítésre alkalmas szöveget, azaz a *Szent Ágoston zsoltára az eretnekek ellen* c. himnuszt Babits Mihály *Amor Sanctus* c. műfordítás-gyűjteményéből választotta.

Visszatérő gondolata: „Mind, akik Békére vágytok, nézzétek az Igazságot!”

A mű rádiós előadását megelőzte a zeneakadémiai bemutató: 1948. február 19-én, Somogyi László vezényletével, Jámbor László, a Budapesti Kórus és a Székesfővárosi Zenekar előadásában.

Szabó Ferenc *Föltámadott a tenger* c. kórusműve

Az 1948. március 15-i rádiós ünnepséphez tartozott 9 magyar zeneszerző, ez alkalomra komponált 13 kórusművének bemutatása. Ekkor hangzott el először Szabó Ferenc *Föltámadott a tenger* c. Petőfi Sándor versére komponált nagy hatású kórusműve is.

Leonard Bernstein karmester Budapesten

1948. májusában jelent meg Jemnitz Sándor kritikája „Új karmestercsillag: Leonard Bernstein” címmel. A kivételes hangversenyről szóló írás így kezdődött: „A romantikus, fellengzős cím alapján ragyogó új filmsztárra gondolhatna az olvasó, pedig 28 éves karmesterről van szó, aki Budapestre érkezett bemutatkozó szereplése, és az első próbáján lázba ejtette a Székesfővárosi Zenekart, a hangverseny közönségét és – rádióközvetítés lévén – bizonyára a távolból hallgatók tömegeit is.”

A hangverseny műsorán Bartók Béla *Zene húros hangszerekre, ütőkre és cselesztára* c. műve, egy Schumann-szimfónia és Ravel *G-dúr zongoraversenye* szerepelt.

A koncert közönségének élményét örökítette meg Polgár Tibor beszámolója is:

„Eljött egy fiatalember hozzánk a távoli Amerikából, tele életerővel, boldog fiatalsággal, hivatásának éltető örömeivel és belevetette magát a muzsikával játszadozó ember féktelen szabadságába. Bartók lázas víziókkal teljes, lenyűgöző zenéje után Ravel rakétaszerű zongoraversenye következett. A karmester most a zongorához ült s maga játszotta a sziporkázó, sistergő, gyöngyöző zongoraszólamot, kezével, fejével, vállával, szemével, de még láthatatlan gondolataival is irányítva a nagyszerű zenekart. Öröm ragyogott a karmester-zongoraművész szemén, öröm a muzsikuskén, de még a rádió fénylő mikrofonjain is.”

Bartók Béla nemzetközi zenei verseny és fesztivál

1948. októberében zajlott le az év legnagyobb zenei eseménye: a Magyar Rádió és a Zeneművészeti Főiskola által megrendezett Nemzetközi Bartók verseny és fesztivál. A főtítkár Kadosa Pál, a szervező pedig a legendás híró Kun Imre volt.

A műsorfüzet előszavából idézek: „Bartók Béla halálának harmadik évfordulóján, az 1948-as centenáris évben rendezi meg a magyar állam a Bartók Béla emlékversenyt. Ez a verseny – híven Bartók Béla emlékéhez – a modern zene versenye.

Nem számítunk tömegekre, nem is az a célunk, hogy a mi versenyünk sablonos nemzetközi versenyekre hasonlítson, hanem, hogy nívóban méltó legyen ahhoz, akinek nevében hívtuk össze a világ zenei ifjúságából azokat, akik a modern zene iránt érdeklődnek.”

A Bartók-verseny fogadóestjét a Rádió 6-os stúdiójában rendezték meg. A rádióújság fényképes összeállításban mutatta be az illusztris magyar és külföldi vendégeket:

„A Rádió fennállása óta ritkán gyűlt össze annyi érdekes és értékes ember, mint a Bartók-verseny nagyszabású ünnepi fogadásán. A kis asztalokkal berendezett hatalmas zenecsarnok most a versenyek legkisebb részleteire vonatkozó kérdések személyes megbeszélésének színhelye lett. A Budapestre érkezett híres zenei nagyságok, zeneszerzők, hangszeres művészek, kritikusok, karmesterek csöndes baráti beszélgetése szinte jelképezte

Bartók Béla álmát, a konok határsorompókat áttörő, mindent egyesítő, legyőző muzsika erejét. A külföldön élő magyar muzsikusok közül jelen volt Gertler Endre hegedűművész, Garaguly Károly, Doráti Antal és Serly Tibor karmester, Arma Pál zeneszerző. De itt láthattuk Kodály Zoltánt és feleségét, Kadosa Pált, Veress Sándort, Szabó Ferencet és a magyar zenei élet majd minden kitűnőségét.”

A versenyt három előadó-művészeti ágban: zongora, hegedű, kamarazene, valamint zeneszerzésben hirdették meg. A versenyre legnagyobb számban, 13 országból 61 zongorista érkezett. Az I. díjat a palesztinai Peter Walfisch, a II. díjat az osztrák Paul Badura-Skoda és a III. díjat a magyar Bánhalmi György nyerte.

A hegedűverseny I. díját az Olaszországból érkezett Sirio Piovesan, a kamarazenei versenyt pedig a magyar Tátrai vonósnégyes nyerte.

A zeneszerzők versenyében első díjat nem adtak ki, a megosztott II. díjat két magyar zeneszerző: Járdányi Pál és Tardos Béla nyerte, mindketten az *I. vonósnégyesükkel*.

A zeneszerző-verseny két II. díjas kompozícióját Székely Endre elemezte:

„**Járdányi Pál** és **Tardos Béla** merőben különböző, a fiatal magyar gárda két lényegesen ellentétes irányú érdeklődést, iskolát és felkészültséget reprezentáló művével tűnt ki.

Míg Járdányi – akinek nagyszerű rátermettségét már több nagy kompozícióból ismerjük, a Bartók-stílus lenyűgöző hatása alatt komponál, addig Tardos némi utó-romantikával vegyest Kodály iskoláját járja. Járdányi a vonósnégyes technikát fiatal kora ellenére szinte tökéletesen kezében tartja, Tardos küszködik a formával, nem minden szólal meg úgy, ahogy szeretné.

Míg Járdányi formáin nemcsak a jó zenei formaérzék, hanem a teljes formai tudás is tükröződik, addig Tardos műve nem egy helyen problematikus formai szempontból.

Hogy mégis Tardos Béla mellé kell állnunk, az elsősorban azért van, mert Tardos meglepetés. Minden hibája, küzdelme ellenére érdekes, van közölnivalója, és ez avval biztat, hogy tartalmas műveket lesz képes létrehozni.”

A Bartók-verseny és fesztivál összegezése

Érdemes a Bartók-verseny és fesztivál megrendezésével kapcsolatos összegezést is elvégezni: az ünnepi esteken Bartók 12 zenekari- és 3 színpadi műve szerepelt, jelentős volt a Kodály-hangverseny és jól sikerült a fiatal magyar zeneszerző nemzedék bemutatkozása.

De az érdeklődő zenekedvelők hallhattak a koncerteken Berg, Sztravinszkij és Hindemith műveket is. A verseny és fesztivál szervezői rendkívüli munkát végeztek.

Mindenekelőtt a **Rádiózenekar** teljesítményét emeljük ki: 26 nap alatt összesen 163 órát muzsikáltak, 13 karmester vezényletével. A kritikusok akkori véleménye szinte előrevetítette a Rádiózenekar évtizedeken keresztül tartó legfőbb erényét: „Miután csupa modern mű szerepelt a műsoron, ezek „lapról olvasása”, lejátszása is külön művészi rátermettséget igényel, s hogy a Rádiózenekar milyen jól játszott, arról a jelenlévő szerzők tanúskodtak.”

Ez a kis összegezés is világosan mutatja, hogy 1948-ban a magyar zenei élet felívelőben volt, még októberben is jelentős művek szólaltak meg, új, fiatal tehetségek mutatkoztak be.

Pedig az év elején olyan változás történt a politikában, amely hamarosan megtorpedózta a zenei élet további fejlődését. Mindenesetre a Bartók-fesztiválhoz hasonló nagyszabású zeneünnep megrendezésére hosszú időn keresztül nem volt lehetőség.

Az említett változást a Szovjetunió Kommunista Pártjának *1948. februárjában* hozott határozata idézte elő, amelynek hatását Magyarországon 1949-től kezdve lehetett tapasztalni.

1949.

Változások a Rádió zenei osztályának vezetésében

1946 és 1948 között Kókai Rezső volt a Rádió zenei osztályának vezetője. Majd elkezdődött az az időszak, amelyben a zenekultúra „leghuzatosabb” helyének tartották a Rádiót.

A zenei vezetők szinte egymásnak adták a kilincset: rövid ideig Ránki György, nem sokkal hosszabb ideig Enyedi György, majd kétszer is Sárai Tibor vezette a zenei osztály munkáját.

Sárai Tibor később így emlékezett erre a korszakra: „Abban az időben párthatározat alapján történtek a kinevezések, tehát én is párthatározat alapján kerültem a Rádióba.

Először 1949 májusától szeptemberig voltam ott. Majd Szirmai István, a Rádió akkori elnöke közölte velem az újabb párthatározatot, mely szerint a Népművelési Minisztériumban kapok feladatot. Aztán Révai József adta tudtomra a következő utasítást, hogy újra visszamegyek a Rádióba. 1950-ben a Műsor-igazgatóságon, majd fegyelmi büntetés miatt egy fokkal alacsonyabb beosztásban, a zenei főosztály vezetőjeként dolgoztam 1951 és 1953 között.”

A zsdánovizmus korszaka

1948 februárjában a Szovjetunió Kommunista Pártja zenével kapcsolatos határozatot hozott, melynek előkészítője és előadója Andrej Andrejevics Zsdánov volt, róla nevezték el a korszakot zsdánovizmusnak. Sárai Tibor arra is választ adott, hogy milyen negatív hatással volt ez a párthatározat a magyar zenei életre és benne a Rádió munkájára. „Ez a határozat keményen megbírált az olyan kiváló szovjet zeneszerzőket is, mint Sosztakovics, Hacsaturjan, Prokofjev, azzal, hogy műveikkel a polgári formalizmus útján haladnak, hiszen a zenekarból sikolyok, zörejek szólnak, nem harmóniák, nem dallamok. Ez pedig a népnek nem kell. A határozat óriási hullámai átsaptak a Szovjetunió határain kívülre, így hazánkba is. A Magyar-Szovjet Művelődési Társaságban tartottak egy gyűlést - melyen ott tolongott szinte az egész zeneművész társadalom - hogy megvitassák a helyzetet. A következmények talán a Rádióban éreztették legjobban hatásukat. Szovjet muzsikusok keresték fel ugyanis a Rádiót, meghallgattak jó néhány magyar zeneművet, majd megvitatták azokat. Az ilyen eseményeken a szovjet delegáció tagjait rendszerint Szabó Ferenc kísérte, de jelen volt néha Kodály Zoltán és a magyar zenei élet néhány illusztris tagja is, valamint a Rádió zenei osztályának vezetője. Ott ültem én is a 6-os stúdióban, amikor többek között Veress Sándor *Hegedűversenyét* is formalistának bélyegezték. Márpedig a formalistának ítélt darabok sokáig nem szólalhattak meg a rádió műsorában.”

A Szovjet Kultúra hónapja

1949. februárjában rendezték meg hazánkban a Szovjet Kultúra hónapját.

A budapesti közönség kiváló szovjet előadóművészeket ismert meg. A legnagyobb meglepetés és siker **David Ojsztrah** hegedűművész és **Lev Oborin** zongoraművész hangversenyét kísérte. Jemnitz Sándor így kezdte kritikáját:

„David Ojsztrah és Lev Oborin, a szovjet hegedű- és zongoraművészet két büszkesége baráti összjátékra társult egymással ezen az estén és csodálatos élménnyel ajándékozta meg a közönséget.” A hangversenyt a rádió is közvetítette, - egy fenyegető hangú kritika szerint azonban nem nagy sikerrel: „A Petőfi adó Ojsztrah és Oborin szonátaestjét közvetítette a Zeneakadémia nagyterméből. Mondanunk sem kell, hogy a rádió hallgatósága milyen nagy érdeklődéssel várta ezt a hangversenyt, melynek közvetítése botrányszerűen élvezhetetlen volt. Búgás, sípolás, áthallás tette tönkre az adást! Nem mulaszthatja el a rádió annak kivizsgálását, hogy kit, vagy kiket terhel a felelősség.”

Az „Operett-gyár” megindulása

A Rádió zenei osztálya azt a feladatot kapta, hogy minél több „optimista muzsikát” szólaltasson meg. Böven kaptak pénzt arra is, hogy mozgósítsák a szövegírókat és zeneszerzőket új, főleg könnyű, vidám művek írására. Brigádot alakítottak, amelynek az volt a dolga, hogy minél gyorsabban és minél több operettet, zenés játékot hozzon létre. A „Operett-gyár” rendezője Rácz György, karmestere pedig Lehel György volt.

1949. május 1-jén mutatták be az első produkciót *Májusfa* címmel. Hamarosan elkészült Mikszáth Kálmán kisregénye alapján a *Szelistyei asszonyok* c. zenés játék is, amelynek muzsikáját Polgár Tibor komponálta. A Rádióújság lelkesen köszöntötte az operett-brigád munkáját: „A *Szelistyei asszonyok* sikere megvetette az alapját egy új munkacsoportnak, amelynek egyetlen hivatása: hetenként egy-egy ilyen nagyszabású, derűs, magvas adással ajándékozni meg dolgozóinkat. Alig van szebb feladat, mint a színpadról, filmvászonról és nem utolsósorban a mikrofonon keresztül megmutatni mindennapi életünk ezernyi vidám szépségét, világgá harsogni azt az optimizmust, amely épülő-szépülő demokráciánk láttán mindannyiunk szívét eltölti. Ez a meggyőződés indította útjára a Rádió operett-brigádját!”

A Világifjúsági Találkozó Budapesten

1949. augusztusában rendezték meg Budapesten a Világifjúsági Találkozót. Ide sereglettek a kínai, vietnami, svéd, angol és más nemzetiségű fiatalok százai, hogy egymás ének, tánc, kórus és hangszeres művészetében gyönyörködjenek. Emlékezetes sikert arattak a fiatal szovjet előadóművészek. Weiner Leó így emlékezett bemutatkozásukra: „Munkaterületemnél fogva a hangszeres szólisták, s a zenekar állnak legközelebb hozzám.

A Világifjúsági Találkozón ismerkedtem meg David Ojsztrah, a világ legkiválóbb hegedűművésze mellett a Szovjetunió fiatal művész-nemzedékével. Az ismerkedés igen mély hatással volt rám, de azt hiszem, nemcsak rám, hanem minden magyar muzsikusra, aki hallotta őket. A szovjet művészek bemutatkozása ízelítőt adott abból a nagyszerűen megalapozott szovjet zenepedagógiából, amely ilyen eredményeket, a rendkívüli művészek egész sorát tudja felsorakoztatni.” A Világifjúsági Találkozó (VIT) zenei versenyeinek legtöbb díját is a szovjet fiatalok nyerték:

Rosztropovics, Daniel Safran, Igor Ojsztrah, Rudolf Barsaj és mások. A magyar művészek közül II. díjat nyert a **Hidy-vonósnégyes**, III. díjat **Bodonyi István** hegedűművész, **Szebenyi János** fuvolaművész és **Reményi Zsuzsa** hárfaművésznő. Az énekverseny győztese, az elérhető legmagasabb pontszámmal **Zara Doluhanova** volt. Jemnitz Sándor zenekritikus így írt róla: „Zara Doluhanova, a Moszkvai Rádió énekművésznője, szenzációs élménnyel ajándékozta meg hallgatóságát, mert a dalének igazi poétájának bizonyult. Sokoldalúságát jellemzi, hogy a *Sámson és Delila* című opera hosszú lélegzetű és bővérű nagy áriája után Mozart *Allelujájának* csipkézetten könnyed koloratúráit énekelte el.”

Lajtha László *In memoriam* című szimfonikus költeménye

A szigorú kötöttségek ellenére néhány új művet bemutatott a Rádió, köztük Lajtha László *In memoriam* című szimfonikus költeményét. A zeneszerző ezt a művét 1941-ben komponálta az I. világháborúban elesett hősök emlékezetére. Ősbemutatója 1947. márciusában Párizsban volt. Lajtha László számára emlékezetes maradt a premier, hiszen 8 évi várakozás után, végre Párizsba utazhatott. A drámai erőtől sugárzó kompozíció idehaza 1949-ben hangzott el a Rádiózenekar koncertjén, Polgár Tibor vezényletével.

Maros Rudolf: *Bábjáték-nyitány*

Maros Rudolf zeneszerző számára az 1949-es esztendő több szempontból is sorsfordulást jelentett. 1942-től kezdve Pécsen dolgozott, mint zeneiskolai tanár, igazgató, kórus- és zenekarvezető. 1949-ben azonban kinevezték a Zeneművészeti Főiskola tanárává és ettől kezdve tevékenyen részt vett a főváros zenei életében. 1949 nyarán pedig Prágában elvégezte Alois Hába zeneszerző-kursusát. Az ott szerzett élmények hatással voltak további fejlődésére, megváltoztatták komponálási szemléletét.

Alois Hába volt ugyanis a csehszlovák zeneszerzés egyik vezető alakja, aki főleg a negyed- és hatod-hangközös rendszerben komponált darabjaival keltett világszerte feltűnést.

Az 1949-es rádióműsorban azonban csak az 1944-ben készült Maros-kompozíció:

a *Bábjáték-nyitány* szerepelt. Járdányi Pál „3 perc rádiókritikájában” azt írta: „Maros Rudolf tréfásan pergő, színes és invenciózus kis *Bábjáték-nyitányát* hallottuk a Rádiózenekar hangversenyén, Polgár Tibor vezényletével.”

Kadosa Pál *Május-köszöntő* – kórusmű

Az 1949-es évtől óriási fejlődésnek indult országszerte a kórusmozgalom. Gyárakban, üzemekben, hivatalokban, iskolákban egymás után alakultak az énekkarok.

A zeneszerzők pedig szinte ontották a tömegdalokat. Kadosa Pál a feladat szükségességét így fogalmazta meg: „A tömegdal nagy összefogást teremt a tömegek között. A kedélyre és az érzelmvilágra a zene hat legközvetlenebbül. A tömegdálnak politikai nézőszögből is óriási a jelentősége.” Kadosa Pál is megírta a maga „tömegdalát” Raics István versére, *Május-köszöntő* címmel. A kórusmű nagyon népszerűvé vált és a zeneszerző 1950-ben Kossuth-díjat kapott érte. Dallama később bekerült a *Huszti kaland* című operájába is.

Dalolj velünk!

A gyárakban, intézményekben a munkaversenyek korát élték. A feladatok közé tartozott a tömegdalok tanulása, amelyhez a Rádió is segítséget nyújtott azáltal, hogy „Dalolj velünk” címmel rendszeresen jelentkező énekórán új dalokra tanította hallgatótáborát.

Számtalanszor hangzott el például Tardos Béla Gál Zsuzsa versére komponált „*Szödd a selymet, elvtárs*” című kórusműve.

Emlékhangverseny Chopin halálának 100. évfordulóján

1949. október 17-én emlékeztek a Rádióban Fryderyk Chopin, a nagy lengyel zeneszerző és zongoraművész halálának 100. évfordulójára. Chopin gyönyörű, édes-bús dallamai mindig utat találnak a zenét szerető emberek szívéhez, bár a komponista a zeneszerzés szigorú, akadémikus szabályait nem mindig tartotta be. A kortársak már Chopin tanulóéveiben felhívták erre tanárának figyelmét, aki a jövőt sejtetően, így válaszolt az akadémikuskodóknak: „Hagyjátok csak békén, Chopin azért nem jár a *szokott* úton, mert a tehetsége *szokatlan*.”

Nem ragaszkodik szigorúan a hagyományos módszerekhez, mert megvan a saját módszere.

Műveiben olyan fokára fog eljutni az eredetiségnek, mint senki előtte.”

Chopin 20 éves volt, amikor Varsóban bemutatta mindkét zongoraversenyét, majd a világ művészeinek fővárosába, Párizsba utazott. Életének következő 19 évében itt vált népszerű, híres zeneszerzővé és zongoraművésszé. A tüdőbaj azonban nem kímélte életét:

1849. október 17-én 39 évesen halt meg Párizsban, hazájától távol, de barátai körében, akik közül valaki ezt mondta: „Tiszta volt, mint egy könnycsepp”.

A politika és a Rádió

A *Magyar Rádió* című műsorújságot lapozva feltűnik, hogy a politika mennyire befolyásolta akkor a Rádió műsorát. Most csak hírszerű rövidséggel emelek ki néhányat az eseményekből.

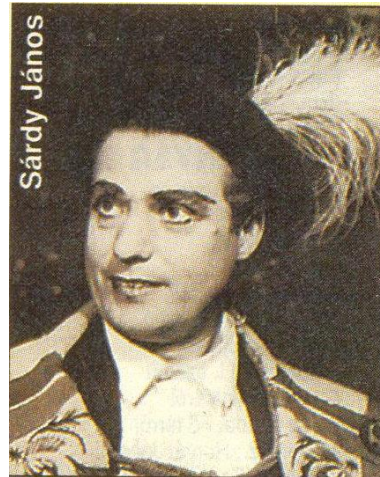
1949 májusában Rákosi Mátyás pártfőtitkár kijelentette: „A kultúrfronton olyan rések tátonganak, amelyeken keresztül a régi reakció és a nyugati imperializmus kényelmesen érvényesítheti befolyását.” 1949. augusztus 19-én Szirmai István, a Rádió új elnöke szintén ebben a szellemben fogalmazta meg a Rádió feladatait: „Népköztársaságunk új alkotmányának 6. paragrafusa a Rádiót is az egész nép vagyónaként az állam tulajdonába veszi. Ezzel dolgozó népünk olyan központi kultúrpolitikai intézményt kap birtokába, amelynek segítenie kell abban, hogy mielőbb behozzuk lemaradásunkat a kultúrfronton.” Ősszel felhívással fordultak a rádióhallgatókhoz: „Jegyezz Ötéves tervkölcse, a boldog, erős, független Magyarorszáért! Járulj hozzá ahhoz, hogy az Ötéves terv végére minden második család otthonában legyen rádió!” Szeptemberben helyszíni közvetítést adtak a Rajk-per főtárgyalásáról. Decemberben pedig hetekig tartó sorozatban ünnepelték Sztálin 70. születésnapját: a zeneszerzők kantátákat és kórusokat komponáltak, a költők pedig dicsőítő verseket írtak tiszteletére.

1950.

Farkas Ferenc *Csinom Palkó* című daljátéka

Amint arról már szó volt, 1949-ben a Rádióban megalakult az operett-brigád, amely fél év alatt több mint 20 operettet és zenés játékot mutatott be. A hetenként készített közepes és gyenge darabok közül gyöngyszemként tűnt ki Farkas Ferenc - Dékány András szövegkönyvére komponált daljátéka a *Csinom Palkó*.

A daljáték főszerepeit Sárdy János, Rátonyi Róbert, Solti György, Pécsi Sándor, Gózon Gyula, Németh Marika, Ruttkai Éva, és még sokan mások játszották, énekelték. A daljáték az *1949. december 31-én*, szilveszterkor szakmai közönség előtt szólalt meg először, majd *1950. január 22-én* volt a rádió-bemutató.

Sárdy János énekes

A *Csinom Palkó* a zeneszerző számára sok sikert és elismerést hozott: még abban az évben a Rádió nívódíjjal, az állam Kossuth-díjjal jutalmazta. 1951-ben az Erkel színházban, majd számtalan hazai és nemzetközi színpadon is óriási sikert aratott. A rádióújság munkatársa a *Csinom Palkó* című daljátékot szinte születése pillanatában lelkesen méltatta: „Örömmel állapíthatjuk meg, hogy a *Csinom Palkó*val az utóbbi idők legszínvonalasabb szórakoztató zenéje született. Farkas Ferenc zenéje kifejezi a kuruc kor forradalmi lendületét, a szabadságért és nemzeti függetlenségért vívott harc áldozatkészségét. A *Csinom Palkó* a legnagyobb zenei igényekkel lép fel, ugyanakkor mindenki által érthető, a magyar néphez közelálló, szórakoztató muzsika.”

Otto Klemperer búcsút vett Budapestről

Otto Klemperer, a világhírű német karmester Tóth Aladárnak, az Operaház igazgatójának meghívására 1947-ben érkezett Budapestre, és három évig élt a magyar fővárosban.

A rádióújság munkatársai több alkalommal készítettek vele interjút. A műsorújság beszámolt arról is, hogy a muzsikusoknak milyen tanulságos volt Klemperer jelenléte:

„A stúdió egyik leghűségesebb látogatója Otto Klemperer, a világhírű karmester, aki valahányszor egy-egy muzsikus ismerőse hangversenyezik a Rádióban, megjelenik, helyet foglal a megfigyelő fülkében és fejét két tenyere közé hajtva, elmélyülten figyeli a műsort.

A „meghallgatás” után a mester azon melegében elmondja véleményét az elhangzott előadásról. A művészek szerint Klemperer „villámkritikáiból” többet lehet tanulni, mint a hónapokig tartó tanfolyamokon.”

Boros Attila – Klemperer budapesti működésének kutatója – így írt erről az időszakról:

„Az aktív munka lehetősége és az őt körülvevő megbecsülés visszaadta Klemperer egészségét, regenerálta életerejét. Budapesten számtalan operaelőadást és hangversenyt dirigált, sőt sorozatban vállalta a Nemzeti Színházban a *Szentivánéji álom* előadásán Mendelssohn kísérezzenéjének vezénylését is. Budapesten valósult meg régi álma: öt előadásból álló Mozart-ciklust vezényelhetett az Operaházban. Jelenléte, szelleme - 1947 és 1950 között – rendkívüli pezszésbe hozta a háború utáni magyar zeneéletet. A Magyar Rádió Klemperer több operaelőadását, koncertjét – az akkori technikai lehetőségeknek megfelelően – lakklemezsre rögzítette, tehát megőrizte.” 1950. január 20-án kezdődött el a Rádióban az a hangversenysorozat, amelyet Johann Sebastian Bach halálának 200. évfordulója alkalmából rendeztek. Ezen a koncerten a Rádiózenekart Otto Klemperer vezényelte. A műsorban Bach *Magnificatja* és *V. brandenburgi versenye* hangzott el. A versenymű előadásában közreműködött Fischer Annie zongorán, Ney Tibor hegedűn és Szebenyi János fuvolán. Klemperernek ez volt a 13. és egyben utolsó szereplése a Rádiózenekarral, hiszen néhány hónap múlva váratlanul befejezte budapesti működését. Távozásának okairól Tallián Tibor, az Operaház történetéről szóló tanulmányában így írt: „Klemperer hálásan fogadta a magyarországi meghívást, és élt is vele mindaddig, míg Európa el nem szívtá Budapestről. Hogy távozása oly hirtelen, szakítása Magyarországgal oly végleges volt, abban bizonyára nagy szerepük volt az 1950 elején az Operaház műsorpolitikája ellen indított ultra balos-zsdanovista sajtótámadásoknak, amelyek a túlzott Mozart- és Wagner-ápolásra vonatkozó passzusaikkal őt is találták.”

Támadás az Operaház műsorpolitikája ellen

Az Operaház műsorpolitikája elleni támadás látszólag a „népopera” megteremtése érdekében történt. Továbbra is Tallián Tibor írásából idézek: „1948 után a zsdanovista művelődéspolitikai dogmák egyre erősebb modernizmus-ellenes benyomást gyakoroltak minden kulturális intézményre, közöttük az Operaházra is, majd 1949-50-ben elérkezett az ultrabalos platformról indított, államhatalmi mezbe öltöztetett nyílt kultúrpolitikai támadások, tisztogatások, koncepciók perke ideje. Az Operaház elleni „rendteremtési” akcióra 1950. február 5-én került sor a *Szabad Nép* cikkében, mely *Az Operaház legyen a népé* címmel Losonczy Géza népművelési államtitkár aláírásával jelent meg. Losonczy cikke elmarasztalta az Operát, mert Wagnert, Bartókot, Sztravinszkijt, vagyis a modern formalistákat túlzott mértékben kultiválja, ugyanakkor elhanyagolja az új magyar operát, a szovjet és orosz műveket, valamint a magyar operai múltat, Erkel forradalmi művészetét is.”

Támadás Bartók Béla életműve ellen

Losonczi Géza *Szabad Nép*ben megjelent írása nemcsak a Klemperer által vezényelt túl sok Mozart- és Wagner-operaelőadást kifogásolta, de Bartók Béla életművét sem kímélte:

„Bartók Bélát a legnagyobb zenei génuszok egyikének tartjuk, s művészetét a magyar zenekultúra legbecsesebb értékei közé soroljuk. Művészete bizonyíték arra, hogy a magyar népzenei hagyomány mennyire alkalmas alap magasrendű műzenei alkotások létrehozására. Nem lehet azonban szemet hunyni a fölött, hogy Bartók Béla művészetében mély nyomokat hagyott a polgári zene dekadenciája és formalizmusa. Bartók Béla génuszát nemcsak a magyar népzene tiszta forrásai táplálták, hanem kora polgári, hanyatló művészete is.”

Ezzel a cikkel kezdődött el a magyar zenekultúra sajnálatos fejezete: az úgynevezett

„**Bartók-per**”, amely a nagy zeneszerző életművének megosztására irányult.

Ennek következményeként a *Csodálatos mandarint* az 1949. december 9-i előadás után levették az Operaház műsoráról. De ugyanígy évekre eltűnt a hangverseny-repertoárról a *Cantata profana*, a *Zene*, a két zongoraverseny, a két hegedű-zongora szonáta és néhány vonósnégyes is. Nincs lehetőségem arra, hogy felsoroljam azokat a külföldi és magyar politikusokat, zeneszerzőket, akik részt vettek ebben az úgynevezett „Bartók-perben”, de elégtétellel állapíthatjuk meg, hogy néhány év múlva többségük már önkritikusan ítélte meg azt a „súlyos nemzeti tapintatlanságot”, ami Bartókkal szemben történt.

1950. szeptember 25-én Bartók Béla halálának 5. évfordulóján azonban a „per” ellenére is emlékműsorokat rendeztek. Az operaházi ünnepségen Kodály Zoltán mondott megnyitó beszédet, amelyben hangsúlyozta, hogy a nép zenei ízlésére való hivatkozás nem lehet érv Bartók zenéje ellen.: „Pedagógiai tapintat kérdése, mit, hol és kinek nyújtsunk Bartók műveiből. Mint minden nagy mesternek, neki is vannak alkotásai, amelyek járatlan útjain csak a beavatottak tudják követni, azok sem fáradtság nélkül. Túl buzgó szószólói csak ártanak vele, ha effajta műveit akarják avatatlan tömegek elé vinni. Munkássága egy és oszthatatlan, de minden részletében méltányolni megfelelő zenei műveltség nélkül nem lehet.”

Az emlékezésben a Rádió méltó módon vett részt.

A Rádiózenekar ünnepi Bartók-hangversenyén Sebők György szólójával a *III. zongoraverseny*, valamint a *Divertimento* hangzott el Somogyi László vezényletével. A 6-os stúdióban pedig **Mihály András** művészeti vezetésével megkezdődött a hangfelvétel, és elsőként Bartók Béla műveit örökítették meg.

Megalakult a Magyar Rádió énekkara Székely Endre vezetésével

A rádióújságban megjelent Bojti Pál zenei szerkesztő írása, amelyben rendkívüli eseményről tudósította a közvéleményt: „A Rádió tervszerű zenepolitikája új együttessel gyarapította a magyar zenekultúrát: megalakult a Rádió 48 tagú énekkara és 1950. február 1-én el is kezdte próbáit. Az énekesek kiválasztásánál a legnagyobb gondossággal jártunk el: minden egyes kórustag zeneileg képzett, kitűnően olvas kottát, hangja iskolázott. A Rádióénekkar vezető karnagya **Székely Endre**, a magyar énekkari kultúra egyik legkiemelkedőbb egyénisége.

Mellette működik **Erdélyi Miklós**, a tehetséges fiatal karmester is.”

1950. március 15-én volt a Rádió énekkarának első stúdióhangversenye. Ekkor jelent meg a rádióújságban az énekkar feladatait meghatározó írás is: „Az énekkar első szereplése megvilágítja létrehozásának indítékait: zenepolitikánk legfontosabb célkitűzése a kórusművek – tömegdalok, szocialista kantáták és népdalfeldolgozások minél szélesebb körben való terjesztése, ilyen irányú új művek keletkezésének minden eszközzel való segítése. A Rádiókórus feladata, hogy ezeket az új műveket és a magyar énekkari irodalom régebbi remekeit népszerűsítse a Rádió mikrofonján keresztül.”

Kórus-hangversenyek a Károlyi kertben

1950. nyarán a Károlyi kertben négy hangversenyből álló sorozatot rendeztek a Rádió ének- és zenekara közreműködésével, hogy a közönség „láthatóan” is megismerje az együtteseket.

Ekkor hangzott el **Mihály András** *Védd a békét, ifjúság* című új kantátája is. Idézem a mű bemutatójáról készült kritika első mondatait: „Új magyar zeneirodalmunk mekkorát gazdagodott ezzel az alkotással! „*Védd a békét, ifjúság!*” – ez a mű címe (a szöveg Devecseri Gábor munkája), tartalma pedig: mindaz, ami most ifjúságunk java részének életét, lelkét betölti – harcos, az erő tudatát árasztó derű, a komoly, de fiatalos szenvedélyesség, harcra kész forradalmiság.”

A tömegdalok születése

A korszak jellemző zenei műfaja a szocialista kantátán kívül a tömegdal volt. A Rádió zenei szerkesztősége szöveges ismertetéssel segítette az új darabok népszerűsítését:

„A tömegdal a szocializmusért harcoló új kultúránk friss hajtása, amely a közös éneklés örömén, az ének, a zene munkára és harcra buzdító erején alapszik. A zeneszerzők nagy része „csatasorba állt” a jó tömegdalért folyó harcban.

Magyar Zenei Hét a Moszkvai Rádióban

A Magyar Rádió a kultúrkapcsolatok ápolása és fejlesztése érdekében műsorcsere egyezményeket kötött a népi demokratikus országok rádióival. Különösen sokoldalú volt a magyar-szovjet rádiós egyezmény, melynek értelmében tömegével kaptunk orosz és szovjet zenei felvételeket – amelyeket műsorra kellett tűzni – és igen gyakori volt a szovjet művészek, küldöttségek látogatása is a Magyar Rádióban. Cserében a Moszkvai Rádió is vállalta, hogy megszólaltatja a magyar zeneirodalom és népzene darabjait. 1950. augusztus 28-tól kezdve Magyar Zenei Hetet rendeztek, többek között Weiner Leó, Mihály András és Kodály Zoltán műveiből. Ez alkalomból a *Magyar Rádió* című újságban több zeneszerző is bizonyos „büszkeséggel” nyilatkozott, közülük Mihály András kissé „túl buzgó” – az 50-es évek stílusára jellemző – írásából idézek: „Nagyon büszke voltam, amikor a Moszkvai Rádió magyar zenei hetének első hangversenye az én *Ünnepi nyitányommal* kezdődött. Ez a nyitány nagyon a szívemhez nőtt, elsősorban azért, mert Sztálin elvtárshoz szól, őt ünnepli 70. születésnapján magam és népem nevében. Büszke voltam azért is, mert a szovjet és a magyar nép barátságát szolgálhatta a művem, mert a világ fővárosában, Moszkvában játszották, mert azok számára játszották, akiktől megtanuljuk végre, hogyan kell igaz ember módjára élni, népi kultúrát építeni.”

Maros Rudolf: *Albán rapszódia*

Az 1950-es év végén rendezték meg a Rádióban az *Albán Kulturális Hetet*.

Erre az alkalomra magyar zeneszerzőktől albán népdalfeldolgozásokat rendelt a Rádió. Ezek közül Maros Rudolf *Albán rapszódia*ja, azaz albán népdalokra készített kantátája maradt meg. Két részletet idézek Maros munkásságával foglalkozó tanulmányokból. Várnai Péter így írt: „Ez az a kor, amelyben a helytelenül értelmezett „népszerűség”, „közérthetőség” szempontja aprómunkára kényszeríti a zeneszerzőket.

Mint a legtöbben, Maros Rudolf is őszintén hitt abban, hogy a nemzet, a dolgozók zenei felemelkedését szolgálja, ha „közérthető” stílusban ír, azaz, ha a műalkotás színvonalát leszállítja, a tömegek zenei felemelkedése helyett.”

Tallián Tibor zenetörténész – a korszak szakértőjeként – így fogalmazott: „Maros Rudolf pályáján sajátos irányváltást hozott az 1950-es évtizedforduló. Nem mintha a zeneszerző beállt volna a politikai kantátákat gyártó konjunktúra-lovagok hangos csapatába. Amennyire a publikált műjegyzékből megállapíthatjuk, Sztálin-, Rákosi-, koreai- és Béketábor-himnuszok nem kerültek ki tolla alól. Ám nem tért ki a korszaknak egy másik divatáramlata, a népdal- és néptánc-feldolgozások elől.”

Ránki György: *Fekete szőlő* – népdalfeldolgozás

Ránki György *Fekete szőlő* című munkájában magyar népdalokat, mégpedig őszi, szüreti dalokat dolgozott fel. A korabeli rádióújság műsorajánlata a népdalcsokor optimista kicsengését hangsúlyozta: „Betakarítva a kenyér, érik a szőlő. A gazdag magyar borvidékeken aranylik vagy piroslik az illatos gyümölcs. A szőlőéréssel kapcsolatos népdalokat dolgozta fel Ránki György, melyek elénk varázsolják a dolgozó parasztság őszi munkájának eredményét, a dús szüretet. Nem az elmúlás hangulata csap ki ezekből az „őszi” dalokból, hanem az optimizmusé, az emberi lelket a jól végzett munka után hatalmába kerítő vidámságé.”

1951.

Ránki György: *Pomádé király új ruhája*

Bemutatóval kezdődött az 1951-es esztendő. Újév napján hangzott el először a Rádióban Ránki György: *Pomádé király új ruhája* c. gyermekoperája. A szövegkönyvét Andersen meséjéből Károlyi Amy írta.

Barna István zenetörténész így írt a Rádió megrendelésére készült bravúros műről:

„Ránki György fölényesen biztos kezű, bámulatosan sokoldalú, sőt sokarcú muzsikus, aki úgy ért anyagához, mint kortársai közül a lehető legkevesebben. Zenekari színtantáziája valósággal kimeríthetetlen. Úgy komédiázik, csúfolódik és sziporkázik, úgy mutat orrot és számfület, hogy a hallgató – minden aggályát feledve – örömmel, hálásan követi és cinkos élvezettel adja át magát bűvészmutatványainak.”

Ránki György zeneszerző

A meseopera bemutatása idején Ránki György ironikus és groteszk humora nem volt éppen veszélytelen, amint azt Boros Attila is megfogalmazta a *Harminc év magyar operája* c. könyvében: „Újszerű zenés komédia keletkezett, vaskos humorral, harsánysággal, opera buffa jelleggel. Lehetetlen nem észrevenni, kihallatszik a szatirikus hangvétel mögül – a szerző szándékának megfelelően – a személyi kultusz éveinek is valamelyes karikatúrája. Az ország élén álló „nagy”, „bölc” Pomádé és udvartartásának elvakult talpnyalása – mely nem engedte láttatni, hogy a „királyon” nincsen semmi – aktuális történet volt az 50-es évek elején.” Az akkori hatalmasságok nem vették magukra a mesejáték tanulságait, sőt még Kossuth-díjjal is jutalmazták a zeneszerzőt. Ránki György a meseoperát később átdolgozta, kibővítette az operaházi előadás számára is.

A Magyar Dolgozók Pártja II. kongresszusa

Az, hogy Ránki György meseoperájából ki lehetett hallani a személyi kultusz bírálatát, alighanem egyedi dolog volt, hiszen a komponisták többsége éppen hogy igyekezett eleget tenni a párt útmutatása szerinti elvárásoknak. Jellemző példa erre, hogy a Magyar Dolgozók Pártja II. kongresszusára félszáznál is több zenemű készült. A Rádió sorozatban tűzte műsorára a zeneszerzőknek a Pártkongresszusra írott, vagy az alkalomra felajánlott darabjait. Íme néhány cím közülük: „Köszöntődal a Párthoz”, „A Párt dicsérete”, vagy „Te vagy boldog békénk őre”, és így tovább. A szerzők nevét tapintatból nem említem, hiszen az akkor készült darabok többségének felvétele is megsemmisült azóta.

A Magyar Állami Népi együttes bemutatkozása

1950-ben a Magyar Rádió énekkara után megalakult a magyar zenekultúra másik jelentős műhelye is, a Magyar Állami Népi együttes: tánckarral, zenekarral és kóruossal.

1951. április 4-én mutatkoztak be az Operaházban, mintegy félévi előkészület után.

Ekkor hangzott el először **Maros Rudolf** *Ecseri lakodalmasa* és **Kodály Zoltán** *Kállai kettőse* is, amelyek óriási sikert arattak, hiszen a későbbi évek folyamán több mint ezerszer szerepeltek az együttes műsorában.

Mi volt a „Savergyán-ügy”?

1951. június 15-én egy olyan sorozat kezdődött a Rádióban, amely sokak számára kellemetlen emlékeket idéz fel. A rádióújság műsorajánlatában ezt írták: „Savergyán szovjet zenetörténész szerkesztésében nemrég magyar nyelven is megjelent *A szovjet zene fejlődésének útja* c. könyv. A kötet 11 fejezetben tárgyalja a szovjet zene történetének és mai helyzetének legfontosabb kérdéseit, valamint fejlődésének ragyogó távlatait. A *Dolgozók zeneiskolája* c. sorozatunkban 11 héten keresztül ismertetjük a rendkívül fontos, elvi jelentőségű könyv egy-egy fejezetét.” A sorozat néhány adása elhangzott, de a befejezésre már nem került sor. A hirtelen kirobbant botrányra Sárai Tibor, az akkori idők egyik rádiós vezetője így emlékezett:

„A „Savergyán-ügyet” abba a szituációba kell elképzelni, amely a zsdánovi határozat utáni vitákat jellemezte értelmiségi, főleg zenész körökben. Savergyán egy kis könyvben magyarázta és indokolta a zsdánovi határozatot. Szirmai István, a Rádió elnöke a Műsorülésen felvetette, hogy ezzel az anyaggal a Rádió műsorában is foglalkozni kell. Mi akkor harcoltunk ellene, azzal, hogy nem odavaló. De ilyen esetekben mindig elhangzott egy bizonyos mondat: „Manyika írja!” Manyika volt a titkárnő, aki a Műsorülések jegyzőkönyveit készítette. „Manyika írja! Határozat. Kötelezzük a zenei osztályt, hogy a Savergyán könyvet sorozatos műsorban leadja.”

A parancs az parancs. A sorozat elkezdődött. Egyszer csak jött egy felháborodott hangú levél, amely hihetetlennek tartotta, hogy ez a műsor a Magyar Rádióban elhangozhat, amelyben a legjobb szovjet zeneszerzőket ilyen módon bírálják. Ekkor aztán kitört a botrány és az ember örült, hogy ha megúsza valahogy. Abban az időben én a Műsor-igazgatóság tagja voltam, Lehel György a komolyzenei osztály vezetője, Devecseriné Huszár Klára pedig ennek a műsornak a szerkesztője. A fegyelmi vizsgálat végén engem és Lehel Gyurit egy fokozattal lejjebb tettek a ranglistán, Huszár Klárit pedig azonnal elbocsátották.”

Kadosa Pál *Husztli kaland* c. operája

Az 1949-es évvel kezdődő időszakban a kultúrpolitika a kantátákon, tömegdalokon és divertimentókon kívül sürgette az új magyar operák bemutatását is. E várakozásnak kívánt eleget tenni Kadosa Pál *Husztli kaland* c. operájával, amelynek szövegkönyvét Szabolcsi Bence készítette egy Jókai-novella alapján. A kuruc korban játszódó történetet tréfás, regényes formában dolgozták fel. A mű rádiós premierje előtt úgynevezett szakmai bemutatót tartottak, amelyről Asztalos Sándor így írt a *Magyar Nemzetben*:

„Zenei életünk jelentős eseménye zajlott le a Rádió 23-as stúdiójában: végighallgattuk a felszabadulás után elkészült első operánkat, Kadosa Pál Kossuth-díjas zeneszerzőnknek *Husztli kaland* c. művét. A Rádió helyesen járt el, hogy az operaházi bemutató előtt elkészítette az egész opera felvételét. A közel 90 perces kitűnő zenei anyag bemutatója *1951. augusztus 19-én*, Alkotmányunk ünnepének előestéjén lesz a Rádióban.”

Az *1951. november 21-én* lezajlott operaházi premier nem aratott sikert. Kadosa Pál szerint a színpadi előadás nem volt olyan jól előkészítve, mint a rádiós felvétel.

Tóth Aladár, az Operaház igazgatója hiába lelkesedett érte, néhány előadás után le kellett venni a műsorról. Idézem még Kadosa Pál későbbi, sommás, önkritikus véleményét:

„Azokban az években, mi zeneszerzők világnézeti meggyőződésből akartunk egyszerűsödni, hogy minél több emberhez tudjunk szólni. De túlmertünk azon a ponton, amit még szabad lett volna csinálni. A legsúlyosabb az volt, hogy az egyszerűsödéssel sem tudtuk elérni azt, amit akartunk, hogy a közönség ráhangolódjon a mondanivalónkra. Azóta rájöttem, nem az egyszerűség biztosítja a zene sikerét, hanem az elhithető erő, amely belőle árad.

A legtöbb zenét, amit akkor írtunk, meg kellett tagadnunk utólag. Jóllehet a *Husztli kaland* is ilyen szerencsétlen időben született, de azért most sem tagadom meg teljesen, mert vannak benne olyan törekvések, amelyeket ma is helyesnek tartok.”

Kókai Rezső-daljátékai: a *Fülemüle*, a *Lészen ágyú* és a *Hét-falu kovácsa*

Az 1949-es évtől a Rádió úgynevezett „operett-brigádja” hétről-hétre új zenés játékot, operettet mutatott be. A *Hol késnek a rádió-operettek?* c. írás azonban már változásról tudósított:

„A Rádió igyekezett újabb és újabb operettel kellemes szórakozást nyújtani. A folytatás azonban elmaradt. Az átmeneti operett-szünet oka a műfaj rádióbeli átszervezése.

Eddig főleg mennyiséggel igyekeztünk kielégíteni a szórakoztató műfaj iránti igényt, most azonban a minőségi munkára kell áttérnünk, ezért megszűnt az „operett-gyártás”.

A minőségi munka érdekében igyekeztek megnyerni az úgynevezett komoly zeneszerzőket is, mint például Kókai Rezsőt. Tamássy Zdenkó, a könnyűzenei osztály akkori vezetője, később így emlékezett a közös vállalkozásra: „Megkérdeztük Kókai Rezsőt, hogy volna-e kedve daljátékokat írni. Szívesen vállalkozott rá. Ő ezt előtanulmánynak tekintette az operairáshoz. Szűkebb baráti köre és tanítványai tudtuk, hogy szerette a könnyűzenét is. Többször hallottam őt dzsesszmuzsikát zongorázni, és mondhatom, briliáns volt. Kókai Rezső a Rádió rendelésére írta a *Fülemüle*, a *Lészen ágyú* és a *Hét-falu kovácsa* c. daljátékait.

Akkor még lakklemezre rögzítettük a darabokat, javításra nem volt lehetőség, ezért a felvételre nagyon felkészülten kellett megjelenni a szereplőknek és a zenekarnak. Kókai is ott volt minden alkalommal. A Kókai-daljátékok bemutatói kiemelkedő események voltak a Rádióban, mert olyan nemes-veretű, igényesen hangszerelt, népszerű könnyűzenét tudott írni, amely már az opera határát súrolta. Őszintén megmondom, hogy azért nem buzdítottuk több daljáték írására, mert nem akartuk a komolyzenétől elvonni, hiszen az volt az ő igazi területe.”

A Kókai-daljátékok közül legnagyobb sikert az 1951-ben bemutatott *Lészen ágyú* érte el, amely Gábor Áronnak, a szabadságharc legendás ágyúkészítő mesterének regényes történetét dolgozta fel. Gyurkovics Mária, a kor legkiválóbb koloratűrszopránja olyan szívhez szólóan énekelte a női főszereplő, Krisztina áriáját, hogy igazi sikerszám vált belőle.

Dávid Gyula: *Brácsaverseny*

1951. őszén az Erkel Színházban mutatták be Dávid Gyula *Brácsaversenyét*, Lukács Pál szólójával, a Rádiózenekar előadásában, Ferencsik János vezényletével.

Dávid Gyulának ez az első igazán sikeres darabja, nem kultúrpolitikai kényszer hatására, hanem Lukács Pálnak, a kiváló brácsaművésznek az ösztönzésére született. Lukács Pál a zeneszerzőnek a darab komponálása közben ihletet adó, később sikert és szerencsét hozó művésztársa volt. A *Brácsaverseny* a bemutató után itthon és külföldön, mintegy száz koncert előadáson szólalt meg. Lukács Pál egymaga közel 70-szer játszotta el. Dávid Gyula ezért a művéért a következő évben, 1952-ben az akkor alapított Erkel-díj 2. fokozatát kapta.

Szabó Ferenc: *Ludas Matyi* – szvit

1951-ben mutatták be Szabó Ferenc *Ludas Matyi* c. zenekari szvitjét, a Rádiózenekar előadásában, Somogyi László vezényletével. Ludas Matyi, a furfangos parasztfiú történetét a múlt század elején Fazekas Mihály, később Móricz Zsigmond örökölte meg irodalmi alkotásban. Az elnyomás ellen lázadó, ám legyőzhetetlen fiúról filmet is készítettek, amelynek kísérőzenéjét Szabó Ferenc komponálta. Majd a zeneszerző ebből a zenei anyagból írta a hatásos, népszerű zenekari szvitet, amiért Kossuth-díjjal tüntették ki.

Az I. Magyar Zenei Hét

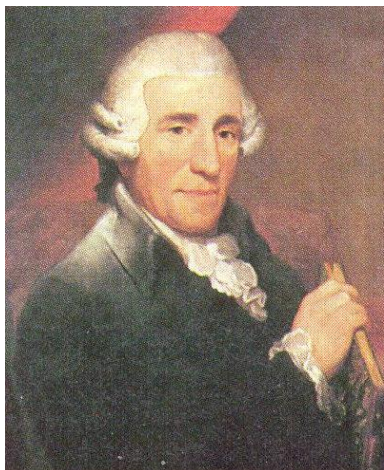
1951. novemberében rendezték meg az I. Magyar Zenei Hetet, amelyről a rádióújság így írt: „Zeneművészetünkkel a népért, a békéért, a szocializmusért” jelszóval rendezik meg az I. Magyar Zenei Hetet. Az utolsó három év legjellemzőbb műveinek megszólaltatása és ezeknek a daraboknak nyilvános és szabad megvitatása választ ad arra a kérdésre, hogy az új magyar zeneélet mennyire vált népünk fegyverévé a békéért és a szocializmusért folytatott harcában. A Rádió feladata, hogy a Magyar Zenei Hét hangversenyeit és egyéb eseményeit eljuttassa az ország minden részébe. Legyen ez a hét kultúrforradalmunk újabb jelentős győzelmeinek erőforrása.” A hangversenyek műsorát mintegy 155 órai zenehallgatás és vita után a Magyar Zeneművészek Szövetségének tagjai állították össze. Az I. Magyar Zenei Hetet Kodály Zoltán, mint elnök nyitotta meg és többek között ezt mondta: „A válogató bizottság döntése: bemutatnak-e egy művet, vagy sem, még nem végleges ítélet. Hátra van még két fórum: a nép és az idő. A nép, amely szuverénül, minden befolyásoló szándéknak fittyet hányva választja ki, ami neki tetszik és kell. Az idő pedig kérlelhetetlenül kiszűri, ami mulandó.” A Zenei Hét nem érte el a remélt eredményt, hiszen a bemutatott művek többsége nem került be a hangversenyélet vérkeringésébe, legfeljebb a Rádió műsorában élt tovább.

Gaál Jenő: Zongoraverseny

Az 1951-es év karácsonyán – az ünnepi műsor bemutatójaként hangzott el Gaál Jenő Zongoraversenye, amelyről a rádióújság műsorajánlatában ez olvasható: „A magyar zeneirodalom új alkotása: Gaál Jenő zongorára és zenekarra írt versenyműve. A zeneszerző egy magyar népdalra épít fel tíz különböző hangulatú változatot, melyek előadása Petri Endre zongoraművészt és a Rádiózenekart igen nagy feladat elé állítja.” A Zongoraverseny bemutatója után a hallgatók közül sokan telefonáltak, vagy levélben fejezték ki tetszésüket, akiknek Sárai Tibor, a zenei osztály vezetője így válaszolt: „Kedves hallgatóink! Nagyon örülünk, hogy karácsonyi műsoraink közül különösen tetszett Gaál Jenő Zongoraversenye. Kevés magyar zeneszerzőnek volt még ekkora közönségsikere Rádióban elsőnek elhangzó művével. Természetesen eleget teszünk kívánságaiknak és a jövőben többször is műsorra tűzzük Gaál Jenő Zongoraversenyét.”

1952.

Joseph Haydn *Aki hűtlen, pórul jár* c. operájának rádió-bemutatója

Joseph Haydn

1952. április 1-én különleges zenei esemény volt a Rádióban: bemutatták Joseph Haydn

„*Aki hűtlen, pórul jár*” c. vígoperájának frissen készült hangfelvételét.

Köztudott, hogy Haydn 29 évig állt az Esterházy-hercegek szolgálatában és Eszterházán, illetve Kismartonban komponálta életművének nagy részét. Az „*Aki hűtlen, pórul jár*” c. operáját 1773-ban mutatták be, néhányszor előadták, majd a mű partitúráját elzárták a herceg kottatárába és feledésbe merült.

Péterfi István zenekritikus így üdvözölte Haydn operájának felfedezését: „Nem túlzás, ha azt mondjuk: az egész zenei világ érdeklődését felkeltette egy eddig ismeretlen Haydn-opera bemutatása a Magyar Rádióban, Joseph Haydn születésének 220. évfordulóján.

Haydn korszakalkotó munkásságának igazi súlypontját a zenetörténet általában a hangszeres műveire: szimfóniáira, vonósnégyeseire helyezi.

De hatalmas alkotóereje más műfajokban, pl. az oratóriumokban is örökbecsű művekkel gazdagította a zeneirodalmat. Kisoperái közül azonban csak néhány vált szélesebb körben ismertté. A 179 évvel ezelőtt bemutatott „*Aki hűtlen, pórul jár*” c. két-felvonásos vígopera meg éppen teljesen feledésbe ment. Kézirata az Esterházy-hercegek kottatárában porosodott és csak 1945-ben került a Nemzeti Múzeumba. Itt fedezték fel és alkalmazták most rádióelőadásra. Az énekesek közül Gyurkovics Mária járt az élen, akinek gyönyörű, tökéletes technikával kiművelt szopránja egész skálájában tisztán zeng. Sokoldalúságát mutatja, hogy hangját a komikum kifejezésére is milyen szellemesen használja.”

A Rádiózenekar első külföldi útja: Lengyelországba

A Magyar Rádió zenei osztályának munkája az 50-es években igen körülményes volt.

Lehel György 1951 és 1956 között a zenei osztály főszerkesztője volt, később így beszélt akkori munkájáról:

„Az 50-es években a vezetői feladatok ellátása különösen nehéz volt, a rettenetes nyomások miatt, főleg politikai szempontból. A Műsorülésre minden héten pontos statisztikát kellett készíteni a zenei műsorok nemzetiségi megoszlásáról. 50 % fölött kellett legyen a magyar zene, 25 % fölött az orosz vagy szovjet zene és a maradék 21-22 %-ba kellett bepréselni a világ zeneirodalmát. Ha nem sikerült ezt az arányt megszerkeszteni, akkor kemény botrányok voltak és újra kellett kezdeni a munkát.” Az adminisztratív munka mellett Lehel György 1947-től kezdve karmesterként is működött. Közélről érintette a művészeti élet bezártsága: „Másik nagy problémánk a művészeti élet bezártsága volt, amely 1948-ban kezdődött. Különösen 1950 nyarán volt érezhető a „vasfüggöny” leengedésekor. A politikai hatalmak kivárták azt a pillanatot, amikor egyidejűleg itthon volt Ferencsik János, Fischer Annie, Székely Mihály, Svéd Sándor és még néhány nemzetközileg is elismert nagy művész, és attól kezdve nem lehetett utazni, nemhogy nyugatra, de sehova sem. Teljes bezártságban éltünk éveken keresztül.

1952-ben a Rádiózenekar első külföldi turnéja Lengyelországba már óriási dolog volt.”

A Magyar Rádió és Lengyelország között kezdődő kulturális kapcsolatnak politikai indítékai voltak, amint azt a rádióújság következő cikke is mutatja: „A szocializmus ragyogó világát építő népi demokráciák között a nagy Szovjetunió példája és tanítása nyomán újfajta nemzetközi kapcsolat van, olyan kapcsolat, amely a szocializmust építő országok létrejötte előtt ismeretlen volt az államok történetében. Ez a kapcsolat egymás őszinte megbecsülését, egymás kultúrájának, művészeti és tudományos kincseinek kölcsönös kicserélését jelenti. A magyar-lengyel kultúregyezmény és a vele kapcsolatos rádió-műsorcsere egyezmény megkötése óta lengyel művészek jönnek Magyarországra és magyar művészek járnak a lengyel városokat, üzemeket.” A cikk beszámolt arról is, hogy 1945-ben, a háború befejezése után milyen nehézségekkel kellett megküzdeni a lengyel népnek, hogy újra szó lehessen zenéről, kultúráról: „Kiegett hangversenytermek és operaházak, megsemmisült könyvtárak, porrá-égett hangszerek és gyűjtemények. A lengyel zeneszerzők, művészek, tanárok vagy elpusztultak a háború viharában, vagy szerteszóródtak a nagyvilágban. A nagy múltú varsói zenekarnak csak egy-két tagja maradt meg és fiatal, szinte akadémista korú muzsikások vették át a régiek helyét.”

1952. tavaszán ilyen előzmények után zajlott le a Rádiózenekar két hetes koncertkörútja Lengyelországban.

Varsóban és több nagyvárosban tartottak hangversenyeket, Somogyi László vezető karnagy és Lehel György vezényletével. Szólistaként velük utazott Zathureczky Ede hegedűművész is.

Kósa György *Tartuffe* c. operája a Rádióban

1952. május 15-én a Rádióban bemutatták Kósa György *Tartuffe* c. operáját. Kitűnő művészek: Szabó Miklós, Maleczky Oszkár, Kósáné Ferch Stella, Sándor Judit, Tiszay Magda, valamint a Rádiózenekar Polgár Tibor vezényletével, teljes odaadással, lelkesedéssel álltak az új mű szolgálatába. Az opera rádió-bemutatóját nagy várakozás előzte meg. A Molière vígjáték megzenésítése azonban nem érte el a kívánt hatást. Erről szólt Péterfi István kritikája:

„Kultúrforradalmunknak az opera-műfaj – széles tömegekre gyakorolt erős hatásával – egyik igen jelentős tényezője. De új magyar opera, sajnos, nehezen születik és az új termésnek is még többnyire fanyar a gyümölcse. A Rádió tudja hivatását és kötelességét, hiszen példamutató tevékenységgel, áldozatkészséggel kezdeményezi, pártfogolja, terjeszti az új magyar alkotásokat, még akkor is, ha azok esetleg csak kísérleteknek tekinthetők. Kósa György, a nagy tudású és gyakorlott zeneszerző, kényes feladatra vállalkozott Molière vígjátékának megzenésítésével. Kétségtelen érdeme, hogy jól tagolt, világos énekbeszéddel, karakterizáló árnyalásokkal megtalálja a művészi megoldásokat a komikum, a moliéri szellem érzékeltetésére. De ami az opera dallamosságát illeti ... Az nem kétséges, hogy a hallgatóság túlnyomó többsége nem érzi elég melodikusnak ezt a muzsikát, nem érti teljesen ezt a zenei nyelvet. Így az számukra egysíkúvá, színtelenné, monotonná, huzamosabb hallgatása fárasztóvá válik.”

Járdányi Pál *Tisza mentén* c. szimfonikus költeménye

1952. június 11-én Járdányi Pál *Tisza mentén* c. szimfonikus költeményét a Rádiózenekar mutatta be Ferencsik János vezényletével.

Az 1920-ban született Járdányi Pál egyidejűleg volt a Zeneakadémián Kodály Zoltán zeneszerző-szakos tanítványa és a Budapesti Tudományegyetem néprajz-szakos hallgatója. Kodály egyik legkedvesebb tanítványának is hármasként hivatása volt: a komponálás, a tanítás és a népzene kutatás. Bartók, Kodály, Lajtha László munkáját folytatva, egyik szerkesztője volt a Magyar Népzene Tárának. Járdányi Pál népzene kutató, tudományos munkáját kiegészítette néhány olyan kompozíció, amely témáját, ihletését a népzene kincseiből merítette, mint például a *Tisza mentén* c. szimfonikus költemény.

Szabó Ferenc *Emlékeztető* c. szimfóniája

A nemzeti ünnepekre a Rádió rendszerint új művek bemutatójával készült.

1952. augusztus 20-án, az Alkotmány ünnepén a Rádiózenekar Somogyi László vezényletével első alkalommal szólaltatta meg Szabó Ferenc *Emlékeztető* c. szimfóniáját.

Szabó Ferenc a magyar nép életét, harcait három nagy zenekari műben – úgynevezett trilógiában kívánta megörökíteni. A három mű eszmei összefüggéséről a zeneszerző ezt mondta:

„A *Ludas Matyi* az ösztönös, örök forradalmár rajza, egy parasztfíú alakjában, aki egyedül is mindenben győzedelmeskedik. Az *Emlékeztető* a Martinovics-összeesküvés történetét dolgozza fel, az intellektuális forradalmárok (Hajnóczy és társai) érzésvilágát festi, akik humanizmusból, emberi- és népszerűtől tagadják meg az osztálytársadalom embertelenségét. Ezek már többen vannak. De egy maroknyi ember, akiknek sorsa a biztos pusztulás, mivel a néptől elszigetelten láznak. A *Föltámadott a tenger* főszereplője már a nép. Petőfi versei 1848-49-ben íródtak, de a ma forradalmának érzésvilágával nyertek megzenésítést.” Szabó Ferenc *Emlékeztető* c. művében a cselekmény négy tételbe sűrűsödik, de van egy ötödik része is, amely – Pernye András zenetörténész szerint „egy jövőbe tekintő, vidám kicsengésű kóda, mintegy az utókor reflexiója, megfigyelése, mely a tragikus esemény szemlélésekor bennünk keletkezett.”

Sugár Rezső *Hősi ének* c. Hunyadi oratóriuma

A Magyar Rádió zenei bemutatói közül az egyik legjelentősebb mű Sugár Rezső *Hősi ének* c. Hunyadi oratóriuma volt.

1952. október 15-én a Zeneakadémiám hangzott el először a Rádió ének- és zenekarának első bérleti hangversenyén, Szecsődy Irén, Tiszay Magda, Rösler Endre és Jámbor László szólójával, Somogyi László vezényletével.

A nagy sikert aratott bemutató után Péterfi István kritikus ezt írta: „Fiatal zeneszerző-nemzedékünk egyik legtehetségesebb, legképzettebb tagjának, Sugár Rezsőnek eddigi műveit messze felülmúló, pompásan sikerült kompozíciója a *Hősi ének*.”

Sugár Rezső zeneszerző

Témaválasztása, nagyvonalú megszerkesztése, részleteinek kidolgozása példamutató. Hunyadi János nándorfehérvári győzelméről és azt követő haláláról szól az oratórium, amely Romhányi József költői, jól énekelhető szövegére készült. Az előadásról a legmelegebb dicsérettel szólhatunk: ilyen szeretettel, lelkesedéssel kell a magyar szerzők új, értékes műveit bemutatni. A *Hősi ének* fogadtatásáról is megemlékezünk: csak ritkán lehetünk tanúi ennyi és ilyen rendkívül forró ovációnak. Új, hivatott, fiatal, magyar szerző avatásának ünnepélyévé vált a hangverseny.” A kritikus külön kiemelte, hogy az oratórium legszebb, 12. tétele: a szopránária, amely elsiratja Hunyadi Jánost, a hős vezért - Szecsődy Irén gyönyörű hangján szólalt meg.

Kodály Zoltán köszöntése 70. születésnapján

1952. december 16-án a Magyar Rádió ének- és zenekara Kodály műveiből összeállított hangversennyel ünnepelte a 70 esztendőes mestert. Asztalos Sándor köszöntőjéből idézek, amely a rádióújságban jelent meg: „Nincs olyan magyar rádióhallgató, aki december 16-án ne fordulna őszinte és forró szeretettel a mai magyar kulturális élet egyik legnagyobb alakja, a világszerte ismert kiváló zeneszerző, tudós és pedagógus, Kodály Zoltán felé, aki most tölti be 70. életévét. Hogy Kodályban melyik a nagyobb: az alkotóművész, a tudós, vagy a pedagógus, azt nemcsak hogy nem lehet, de nem is kell eldönteni. Benne ez a három tulajdonság elválaszthatatlanul van jelen és egyik a másikat erősíti. Kodály Zoltánnak születése napján az egész magyar dolgozó nép jó egészséget, hosszú életet és eredményekben gazdag alkotómunkát kíván.”

1953.

Budapest vendége Msztyiszlav Rosztropovics gordonkaművész

Az évente megrendezett Magyar-Szovjet Barátság Hónapjának műsorait a rádióújság így vezette be: „Egész népünk boldog várakozással, őszinte szeretettel készül immár hagyományos ünnepünkre: a Magyar-Szovjet Barátság Hónapjára, amikor a Magyar Rádió műsorai fokozatosan a magyar-szovjet barátság elmélyítését, a Szovjetunió megismertetését, a szovjet tapasztalatok, munkamódszerek elterjedését, a szovjet kultúra alkotásainak tolmácsolását szolgálják.” A szovjet kulturális küldöttség tagjaként hazánkba érkezett számos zeneszerző és előadóművész, köztük Msztyiszlav Rosztropovics gordonkaművész is.

A pályakezdő fiatal művész 1949-ben járt először nálunk s keltett feltűnést, amikor a Budapesti Világifjúsági Találkozón a zenei versenyek egyik díját elnyerte. Az 1953-as budapesti hangversenye mégis felfedezésszámba ment, amint arról a rádióújság munkatársa is beszámolt: „Budapest zenei életének még sokáig beszédtemája marad az a rendkívüli sikerű hangverseny, amelyet a Magyar Rádió szimfonikus zenekarának élén Nyikolaj Anosзов karmester és Msztyiszlav Rosztropovics gordonkaművész adott. A műsorban nagy sikerrel szólalt meg Erkel *Hunyadi László* nyitánya, majd Dvorzsák *Új világ szimfóniája*, és lenyűgöző volt Saint-Saens *a-moll gordonkaversenye* a fiatal, zseniális Msztyiszlav Rosztropovics szólójával. Külsőségeiben is ünnepélyes, forróhangulatú, felejthetetlen este volt.

Meghalt Sztálin

Az 1953-as esztendőben a legsikeresebb hangversenyek is csak másodrendű szerepet játszhattak a politikai események mögött, ezért hírszerű rövideanggal ezekről is említést teszek.

1953. március 5-én a TASZSZ hírügynökség röpítette világgá a hírt, hogy **meghalt Sztálin**.

Lehel György, a zenei osztály akkori főszerkesztője így emlékezett arra az éjszakára:

„Amikor Sztálin meghalt, hajnali 3 órakor autót küldtem értem, hogy azonnal menjek be a Rádióba, mert reggelre gyászműsört kell összeállítani.

Átnéztem a 6 héttel korábban megszerkesztett zenei műsört és kivert a hideg verejték, ugyanis az első szám Erkel *Hunyadi László* c. operájából a „*Meghalt a cselszövő*” c. kórusrészlet volt.

Elképzelni is rossz, milyen következménye lett volna, ha véletlenül elhangzik az adásban.”

Az esemény a Magyar Rádió műsorát hetekre megváltoztatta. A már megjelent műsorújság helyett gyorsan újat nyomtattak: a címlapon Sztálin gyászkeretes fotójával és belül, oldalakon keresztül a Moszkvai TASZSZ hírügynökség közleményével. Majd következett egy felhívás „A magyar néphez!” amelyből most csak néhány mondatot idézek: „Sztálin elvtárs halála az egész világ dolgozóinak, a földkerekség békéért és szabadságért küzdő százmillióinak legnagyobb vesztesége a nagy Lenin halála óta. Népünk gyászolja a barátot, a tanítót, a vezért. Zárjuk még szorosabbra sorainkat, tömörüljünk még jobban nagy pártunk, Sztálin elvtárs hű tanítványa, Rákosi Mátyás elvtárs köré.” Ez a felhívás már előhírnöke volt a májusi választási jelszónak:

„Kövessük egy emberként a Magyar Dolgozók Pártját, népünk bölcs vezérét, Rákosi Mátyást!”

A szavazó cédulákon egyetlen lista szerepelt, élén Rákosival. A hamis értékelést már a következő hónapok eseményei bizonyították.

Szergej Prokofjev zeneszerző emlékezete

1953. március 5-én – Sztálin halálának napján, Moszkvában még egy másik gyászeset is történt, bár a nagy vezérnek járó tiszteletadás mellett neki csak szerényebb emlékezés jutott.

Elhunyt Szergej Prokofjev, az egyik legjelentősebb orosz zeneszerző.

Prokofjev már gyermekkorában kitűnt zenei tehetségével. Tanulmányai befejezése után világkörüli útra indult. Az Egyesült Államokban mint zongoraművész és zeneszerző mutatkozott be, majd tíz esztendőre Párizsban telepedett le, de 1932-ben végleg visszatért szülőföldjére.

Prokofjev életútjának következő évtizedeiről Pándi Marianne zenetörténész így írt:

„Prokofjev hazatérése után teljes odaadással vett részt a szocialista építőmunkában. 1943-ban Sztálin-díjjal tüntették ki. 1948-ban több más zeneszerzővel együtt Prokofjevet is bírálat érte, műveit formalistának ítélték. Ennek következtetéseit levonva, revideálta, átértékelte zeneszerzői módszereit, és megpróbált műveinek közvetlen politikai mondanivalójával, egyértelműen hagyományos stílusával beilleszkedni az ötvenes évek szellemébe.”

A Magyar Rádióban Prokofjevről méltó módon megemlékeztek, életútjának méltatásával és műveiből összeállított hangversennyel.

Viski János: Zongoraverseny

1953. április 26-án a Rádiózenekar Ferencsik János vezényletével mutatta be

Viski János *Zongoraversenyét* Bánhalmi György szólójával. A szerző ezt a művét Kodály Zoltánnak ajánlotta 70. születésnapja alkalmával. A május 30-i hangversenytermi bemutató után Sárközy István a *Szabad Nép* hasábjain így méltatta a darabot: „Viski János komoly művészi tudással és hangszerismerettel megírt zongoraversennyel gazdagította a magyar versenyműirodalmat. A háromtételű mű szorosan kapcsolódik a 19. század romantikus hagyományaihoz, ugyanakkor beilleszkedik a 20. század haladó műzenéjének légkörébe. Témájának lírai és drámai ereje, a konfliktusok kibontása sok erőt és szenvedélyt tükröz. A *Zongoraverseny* legnagyobb erényei közé tartozik a szólóhangszer és zenekar szembeállításának igazi versenyszerűsége és az, hogy a zongoraszólam kitűnően használja a hangszer-adta művészi lehetőségeket.”

Járdányi Pál: Vörösmarty-szimfónia

1953. április 26-án a Rádiózenekar előadásában, Ferencsik János vezényletével még egy új magyar művet mutattak be a Rádióban: Járdányi Pál *Vörösmarty-szimfóniáját*.

A hangversenytermi bemutatójára október végén, a II. Magyar Zenei Héten került sor. A nagy sikerre való tekintettel a zeneszerzőt a következő évben Kossuth-díjjal jutalmazták. A rádióújságban megjelent interjúban Járdányi Pál így nyilatkozott új művéről: „Legkedvesebb költőmnek, Vörösmarty Mihálynak kívántam zenei emléket állítani. Minden tételben egy-egy ismert verssorhoz kapcsolódó gondolatokat, és ezen keresztül a költő életének legjellemzőbb eseményeit igyekeztem kifejezni. „*Hazádnak rendületlenül ...*” ez az első tétel címe s szinte az egész szimfónia mottója is. A második tétel, a „*Virág és pillangó*” Vörösmarty tündérvilágát idézi, majd következik a „*Hová merült el szép szemed világa ...*”. A negyedik tétel a „*Harci dal*”, mely a szabadságharcra lelkesítette 1848 forradalmi nemzedékét. Végül az ötödik tétel, a „*Vén cigány*”, a szabadságharc bukása utáni időket idézi, mikor Vörösmarty Bajzával bujdosott. Már-már céltalannak találta az életét, amikor megírta halhatatlan művét, melyből kiderül, hogy a költő rendületlenül hitt nemzete jövőjében.”

Kókai Rezső: *Hegedűverseny*

Kókai Rezső *Hegedűversenyét* is 1953-ban mutatták be a Magyar Rádióban. Ney Tibor hegedűművész így emlékezett a mű születésére és bemutatójára: „Kókai Rezsővel egy időben jártunk a Zeneakadémiára. Első triójában én játszottam a hegedű szólamot. Akkor találkoztunk először, s kötöttünk életre szóló muzsikus-barátságot. Amikor *Hegedűversenyét* írta, a hangszerrel kapcsolatos tapasztalataimat igyekeztem átadni neki. A komponálás minden mozzanatát megbeszéltük, kipróbáltuk. Érdekes és szokatlan a mű kadenciája, ami tulajdonképpen hegedűszóló timpani kísérettel. Orgonapontra emlékeztető megoldás, ami kitűnően sikerült és nagyon eredetien hat. A *Hegedűversenyt* nekem ajánlotta a szerző és én lelkes odaadással mutattam be 1953-ban, először a Rádióban, aztán nyilvános koncerten is. A Rádiózenekart Lehel György vezényelte. Kókai Rezső legjobb művének tartom, sajnálom, hogy csak kevesen játsszák. Az egyik növendékemnek betanítottam, koncerten is előadta. Aztán Gertler Endrével külföldi koncertek után lemezre is felvették.”

Kókai Rezső *Hegedűversenyét* a II. Magyar Zenei Héten „formalizmussal” vádolták, pedig nagyon is világos, közérthetőségre törekvő zene.

Új Zenei Újság

A Rádió ismeretterjesztő műsoraiból kiemelkedett a „*Fiatalok zenei újságja*”, amelynek szerkesztője Kadosa Pál zeneszerző volt, és a „*Heti zenés kalendárium*”.

1948 tavaszán indult a „*Zenei Élő Újság*” adása, amely megújítva sikeresen folytatódott „*Új Zenei Újság*” néven, Kroó György szerkesztésében.

1953. október 3-án szombat délután hangzott fel először az „*Új Zenei Újság*” szignálja, amely Polgár Tibor kétzongorás zenei ötlete volt. A szerkesztőség terveiről, célkitűzéseiről a rádióújságban többek között ez olvasható: „Az új zenei évadtól kezdve zenei folyóiratunk az eddiginél tágabb keretben, fejlődő zenekultúránkhoz méltóbban kívánja szolgálni az ország zenebarát közönségének igényeit. A csaknem egyórás műsorban figyelmünk kiterjed a muzsika egész területére, a tömegzenétől a hangszerművészekig, az üzemi hangversenyektől a filharmonikusok nagy jelentőségű munkájáig. Építő bírálattal szólunk hozzá minden fontos zenei eseményhez és igyekszünk teljes képet adni a béketábor országainak zenei életéről.”

Később, a tapasztalatok alapján így írtak a népszerű műsorról: „Elsőként Szabolcsi Bence zenetudós szólalt meg. Őt azután a zenetudósok, zeneszerzők, előadóművészek, írók, újságírók hosszú sora követte. Mind a zenéről írt, beszélt, de volt, aki muzsikált, hiszen ez is egyik bevált módja a zene népszerűsítésének.”

A II. Magyar Zenei Hét

A politika alakulása: Sztálin halála után, júniusban változások történtek a politikai életben.

A Szovjetunió új vezetői Moszkvába rendelték a magyar párt- és állami vezetőket, amelynek következményeként Rákosi Mátyás helyett Nagy Imre lett a miniszterelnök, de továbbra is Rákosi maradt a párt főtitkára. A júniusi határozat után pozitív változások kezdődtek a gazdasági és művészeti élet területén egyaránt, a rádió műsorából pedig végleg kimaradtak a Rákosit dicsőítő tömegdalok. 1953. október 24. és november 1. között rendezték meg a II.

Magyar Zenei Hetet, melynek célkitűzéseiről Szelényi István zeneszerző így írt:

„Zeneművészetünkkel a népért, a békéért, a szocializmusért! – ez szerepelt jelmondatként a két év előtt lezajlott I. Magyar Zenei Héten és ezt a célkitűzést vallják magukénak zeneművészeink ma is, amikor a második nagy seregszemlére készülnek.

Mennyiben sikerült zeneszerzőinknek az elmúlt két év alatt műveikkel ezt a célkitűzést szolgálni – erre fog választ adni a II. Magyar Zenei Hét. A nyolc hangversenyhez és három színpadi előadáshoz négy vitaest is kapcsolódik.

Ezek során válaszol dolgozó népünk legszélesebb nyilvánossága arra a kérdésre, mennyiben teljesítették zeneszerzőink, zeneművészeink a rájuk hárult feladatot.” A II. Magyar Zenei Héten előadott művek nagy része a Rádió megrendelésére készült, vagy a Rádióban hangzott el először. Majd sorozatban tűzték műsorra azokat, hogy a közönség többszöri meghallgatás után felkészültebben vehessen részt a zenei plénumon.

A II. Magyar Zenei Hét az alapos előkészületek ellenére sem volt sikeres. A zeneszerzőknek rá kellett jönniük, hogy nem elég „a nép örömét és optimizmusát” zeneművekben kifejezni, ahogy a hatalom megkívánta, ellenőrizni is kellett volna, hogy valóban van-e öröm és optimizmus a társadalomban. Szabó Ferenc zeneszerző, a Magyar Dolgozók Pártja központi vezetőségének tagja helyzetfelmérő előadásában megállapította: „A nép nemhogy a vitában nem vett részt, de meg sem jelent az új magyar zene bemutatóin.”

Kodály Zoltán *Békességóhajítás* c. kórusa és „Arany János népdalgyűjteménye”

Kodály Zoltán sokoldalú tevékenységéből kettőt emelek ki, egy tudományos és egy zeneszerzői alkotást. Az elsőről Eörsz László így tudósít: „A mester újabb tudományos művei közül legjelentősebb a Gyulai Ágosttal közösen közreadott „Arany János népdalgyűjteménye”.

A 148 dallamból álló kézirat az Arany által lejegyzett népdalokat és népies műdalokat tartalmazza. Kritikai kiadása nem csupán a kegyelet adója a 70 évvel korábban elhunyt költő emlékének. Tudományos értéke, hogy fényt derít a magyar népdal történetének egy kritikus korszakára, a 19. század harmincas éveire, amikor különféle idegen hatások érvényesültek, és akadályozták a természetes fejlődést.” Kodály Zoltán 1952. október 27-én „Arany János népdalgyűjtései” címen előadást tartott a Magyar Tudományos Akadémián, amelyről a Magyar Rádió a helyszínen hangfelvételt készített és 1953. tavaszán közvetítette.

Ez idő tájt komponálta Kodály a „Békességóhajítás” c. vegyes kórusát, Virág Benedek 1801-ben írott versére. Bemutatója a II. Magyar Zenei Héten volt.

A legnépszerűbb énekes: Szabó Miklós

A Rádió zenei osztálya a lehetőségek szerint igyekezett ismeretterjesztő műsorokat készíteni, köztük a legjelentősebb volt az opera-műfajt népszerűsítő „Béla futásától a Huszti kalandig” c. sorozat. Bár sikeres, új opera nem született abban a korszakban, a Rádió nagy szolgálatot tett a régi operák felvételével. Ezeknek leggyakoribb tenorszereplője **Szabó Miklós** volt.

Hangja egyaránt alkalmasnak bizonyult a hősi és a lírai szerepekre. Amikor egy felmérésből kiderült, hogy a Rádióban az előző évben ő szerepelt legtöbbször, a rádióújság interjút készített a népszerű művésszel. Ebből idézek: „Nagyon szeretem a Rádiót, mert a mikrofonon keresztül is élőnek érzem a kapcsolatot a közönséggel. Mindent szívesen éneklek: operát, oratóriumot, operettet, népdalt és könnyűdalt. Ez az oka gyakori rádiószereplésemnek is. Az énekes számára nincs első és másodrendű feladat, mindent jól kell tudni megoldani. Erre tanít több világnagyság, mint Gigli és Schipa példája is.” A Rádió operafelvételei közül kitűnt **Erkel Ferenc „Dózsa György”** c. operája, a főszerepben Szabó Miklóssal. A művész erről így nyilatkozott: „A *Dózsa György* címszerepét azért énekeltem szívesen, mert alkalmam volt egy kevésbé ismert, régi magyar művet bemutatni a Rádió közönségének, s ezzel a haladó hagyomány egy értékes darabját átmenteni a jövő számára. Olyan feladat ez, amely méltán lelkesíthet minden művészt. Dózsa áriájából csak úgy izzik a hazaszeretet forró vallomása: *E röghöz tapadt árva életünk, egész világ e drága föld nekünk, anyánk és édes mindenünk.*”

1954.

Mihály András: *Gordonkaverseny*

Mihály András zeneszerző, pályája során sokszor volt kapcsolatban a Rádióval.

Mindig figyelemmel kísérte a zenei műsorokat, mint ahogy ezt az 1954. februárjában a rádióújságban megjelent interjú részlete is igazolja: „A Rádió műsora legyen sokoldalú, nem lehet feladata, hogy csak harsogó kantátákat, vagy csak kuplékat adjon. Tehát: további jelentős helyet kérünk a komolyzene számára, ez a kultúra, a fejlődés felé vezető út. A hallgatók a szórakozás mellett, vagy éppen szórakozva, gyarapítani akarják műveltségüket. Ebben pedig a Rádiónak segíteni kell őket zenei vonalon is.”

Mihály András kompozíciói is gyakran szerepeltek a műsorban. Az 1953-54-es hangversenyévad egyik legsikeresebb zeneműve az ő *Gordonkaversenye* volt, melynek elismeréseként Kossuth-díjjal jutalmazták. Sikerének egyik titka az volt, hogy jól ismerte a hangszer adottságait, mivel pályáját maga is gordonkaművészként kezdte. „A *Gordonkaverseny* bemutatója után a közönség és a kritika egyaránt megállapította, hogy igényesen szerkesztett, tartalmas, a hangszer lehetőségeit pompásan kihasználó új versenyművel gazdagodott a magyar zeneirodalom.”

Budapest vendége: Szvjatoszlav Richter zongoraművész

Bár az 1954-es év elején megrendezett Magyar-Szovjet Barátsági Hónap alkalmával jó néhány kötelezően előadott – azóta már elfeledett zeneművet tűztek műsorra, a hónap eseményei rendkívüli élményeket is nyújtottak Budapest zeneszerető közönségének, melyek közül Szvjatoszlav Richter zongoraművész első hangversenye emelkedik ki.

1954. március 4-én rendezték meg Richter első budapesti hangversenyét a Zeneakadémián. Csajkovszkij *b-moll zongoraversenyének* szólóját játszotta a Rádiózenekar közreműködésével és Komor Vilmos vezényletével. Richter első budapesti szereplése alkalmából az *Új Zenei Szemle* munkatársa írt róla: Napsütéses tavaszi reggelen kerestük fel a művészt. Richter vidám, derűs hangulatban van, sokat nevet, szakmai kérdéseknél tűzbe jön, élénken gesztikulálva magyaráz, néha feláll s a szobájában álló zongorán játszik nekünk valamit.

Majd ezt mondja: „A különböző orosz zongoraiskolák közös vonása az, hogy a sokoldalú játék kifejlesztésére törekednek, arra, hogy a művész mennél többféle kor és stílus kifejezésére legyen alkalmas. Én magam azt tartom – fűzi tovább gondolatait Richter, hogy az ideális művész nem önmagát akarja adni, nem saját felfogását igyekszik előtérbe hozni, hanem csak a művet, a szerző elgondolását közvetíti a hallgatók számára, játéka annyira alkalmazkodik a különböző korokhoz és stílusokhoz, hogy egyéniségének bélyege nem ütközik ki az egyes műveken.”

Richter gondolataira rímel Sárközy István *Szabad Népb*ben megjelent kritikája:

„Szvjatoszlav Richter a legmagasabb fokon képes a mű és közönség közötti közvetítő feladatára. Erre egyaránt alkalmassá teszi őt problémát nem ismerő hangszertechnikája, művészi érzékenysége, páratlan kultúrája, kor- és stílusismerete. Zongorázásának minden hangjában érzékeltetni tudja a lényegeset, a fontosat, a mű mondanivalójának egész távlatát és ezzel egyidejűleg a kompozíció újraszületésének teremtő ihletét is.”

Polgár Tibor: *A kérők* c. vígopera

1954. március 14-én mutatta be a Rádió Polgár Tibor „*A kérők*” c. vígoperáját. A 3 felvonásos dalmű szövegét Kisfaludy Károly vígjátéka alapján Kótzsián Katalin írta.

A bemutató előadás karmestere Ferencsik János ezt mondta: „Új operát bemutatni – nem ismerek ennél nemesebb feladatot magyar karmester számára. A legnagyobb örömmel vállaltam tehát Polgár Tibor új operájának vezényletét és magával ragadott a színes és szellemes partitúra, a szerző hangszerelő tudása.”

Péterfi István zenekritikus így írt: „Kótzsán Katalin a zenés műfaj kívánalmainak megfelelően szabadon dolgozta fel Kisfaludy Károly színdarabját és leleményesen alkalmazkodott az operadramaturgia követelményeihez. A gördülékeny verselés, rímelés mindenütt számol az énekelhetőséggel. A Kisfaludy színdarabjának vázára épült szövegkönyvhöz Polgár Tibor könnyed, kellemes, dallamos muzsikát komponált. Minden ízében magyaros zenét akart írni, bőven felhasználva a haladó hagyományokat, a verbunkos zene melódiáit, ritmusait és az újabb magyar zene nyelvkincsét. Ha a stíluskeveredés néhol ki is ütközik, ez a darab magyaros hangulatát lényegesen nem befolyásolja. Elismeréssel nyugtázzuk, hogy Polgár Tibor ebben a művében nem támaszkodott csupán kivételes rutinjára, hanem fokozott becsvággyal, komoly elmélyedéssel építette a darab szerkezetét és igényességgel dolgozta ki a részleteket is.”

A Békéstarhosi Zenei Gimnázium énekkarának utolsó szereplése

Az 1953-as új kormányprogram életszínvonal-emelési törekvései miatt több kulturális intézménytől is megvonták a támogatást. Az 1954-ben végrehajtott racionalizálás áldozata lett a Békéstarhosi Zenei Gimnázium és kollégium is. Az intézmény történetével és megszüntetésével érdemes részletesebben foglalkozni, mert szinte jelképezi az 50-es évek lelkes, erőn felüli, jövőbe mutató törekvését, majd annak erőszakos letörését. A nyolc éven keresztül működő intézmény megteremtése a Békés-megyei születésű Gulyás György zenetanár, kóruskarnagy nevéhez fűződik. Kiemelkedő eredményeket értek el a Kodály-módszer szerinti zenetanítással, a közösségi szellemben folyó neveléssel és az énekkari kultúrával.

A Rádió érdeklődéssel figyelte a Békéstarhosi énekiskola fejlődését: vagy a Rádió munkatársai utaztak le helyszíni riportot készíteni, vagy pedig a Zenei Gimnázium énekkara jött fel Budapestre és Gulyás György vezényletével a stúdióban is elénekelték legújabb műsorukat. „Kodály Zoltán, Ádám Jenő kíséretében, 1950. júniusában tett először látogatást a tarhosi intézetben. A több irányból kapott pozitív vélemények egész sora késztette a mestert arra, hogy személyes tapasztalatai alapján is meggyőződjön az ott folyó ének-zenei oktató-nevelő munkáról. A tanári kar és a növendékek mindent megtettek annak érdekében, hogy a látogatás alatt Kodály Zoltán betekintést nyerjen az intézet életébe: szolmizáltak, lapról énekeltek, majd bemutatkozott az ének- és zenekar. Kodály a látottakról a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott. Régi álmainak első gyakorlati megvalósulását látta Tarhoson.”

Kodály Zoltán látogatása Békéstarhoson

Az énekiskolát – a sikerek ellenére – az áthelyezés, vagy a megszűnés veszélye fenyegette. Sokan megpróbáltak segíteni.

1954. márciusában „Látogatás a békéstarhosi zeneiskolában” címmel a Magyar Rádió riportot készített a közvélemény figyelmének felkeltésére, Tarhos megmentése érdekében.

Ebből idézek: „A tarhosi iskola jelentősége elsősorban abban van, hogy felkutatja azokat a munkás- és parasztszármazású gyermekeket, akik körülményeik és lakóhelyük miatt nem részesülhetnének zenei képzésben. Bizonyos, hogy lesz majd nem egy olyan növendék, akiből híres előadóművész válik, de talán még fontosabb az, hogy nagy zenei kultúrájú és muzikalitású zenepedagógusokat, művelődési szakembereket, népzeneegyütteseket és kórusvezetőket nevel.”

Az intézmény megmentése érdekében hiába fáradozott a Rádió, vagy olyan szaktekintélyek mint Kodály Zoltán, Járdányi Pál, Ádám Jenő és mások. 1954. augusztus 28-án a döntésről szóló határozat megérkezett Gulyás György igazgató részére: „Értesítem Igazgató elvtársat, hogy a Népművelési Minisztérium művészetoktatási területén átszervezés folyik. Ennek végrehajtása során szükségessé vált a békéstarhosi zenei gimnázium, zeneművészeti szakiskola és a vele kapcsolatos diákotthon és általános iskola működésének megszüntetése.”

Kodály Zoltán még évek múlva is sérelmezte az intézmény megszüntetését: „1946-ban Gulyás György törhetetlen erélye megteremtette a semmiből Békéstarhost, az egyedül termékeny zenei népművelés fellegvárát. Rövid páréves működése alatt csodájára jártak külföldi vendégeink. De észrevették itthon is. Irigység és rosszakarát a személyi kultusz légkörében elérte, hogy egy tollvonással megszüntessék, kimondhatatlan kárára a népművelésnek és tekintélyes kárára az államnak.”

Weiner Leó: *Toldy-szvit*

Weiner Leó a Zeneakadémia tanára volt 1908-tól kezdve 1960-ban bekövetkezett haláláig. Különösen a kamarazene tanításában ért el kiváló eredményeket. Kedvenc témájáról – a kamarazenéről sokszor írt és nyilatkozott is, mint például a rádióújság *1954. februári* számában. Többek között ezt mondta: „A kamarazene a legmagasabb fokú muzsikálás. Egy vonósnégyes négy hangszere többet tud mondani, mint a legfényesebb hangszerelésű nagy zenekar. Persze, csak akkor, ha a szerzőnek valóban van mondanivalója. A legnagyobbak: Haydn, Mozart és Beethoven művészetük csúcsára a kamarazenében jutottak. A kamarazene széleskörű elterjedésének lehetőségei adva vannak. A Rádió, amely rendszeresen sugároz jó zenét, nagyban hozzájárul ahhoz, hogy minél többen közel kerüljenek a kamarazenéhez.” Weiner Leó azonban nemcsak a kamarazene népszerűsítőjeként, hanem zeneszerzőként is gyakran szerepelt a Rádió műsorában. Például *1954. június 5-én* mutatták be *Toldy-szvitjének* első változatát. A zeneszerző 1952-ben komponálta a nagyszabású *Toldy-szvitet*, amelyben Arany János költeményének 12 énekét ugyanannyi szimfonikus képben dolgozta fel, új kifejezési eszközöket és a zenei hangfestés új elemeit alkalmazva. Weiner Leó később átdolgozta és 6 tételre rövidítette a művet, és ez a 2. változat lett ismertebb.

Horusitzky Zoltán: *Shakespeare-szonettek*

1954. júniusában hangzott el a Rádióban Horusitzky Zoltán *Shakespeare-szonettek*re komponált három új dala Báthy Anna előadásában, a zeneszerző zongorakíséretével.

Berlász Melinda zenetörténész e dalciklusról szóló írásából idézek, amely rávilágít a szerző és a kor kapcsolatára is. „Horusitzky Zoltán a 20. századi magyar zeneszerzés jeles komponistája, Kodály zeneszerző iskolájának kiemelkedő tehetségű, nagy műveltségű képviselője. Annak a nehéz-sorsú nemzedéknek a tagja, amelynek pályája a II. világháború és a nyomában járó kelet-közép-európai történeti szituáció külső-belső elszigetelődésében folyt.

A *Shakespeare-szonettek* három dala a háborút követő alkotókorszak termése, menekülés a kor közösségi elvárásai elől az örök érvényű érzelmek szférájába. Shakespeare 75. (Az vagy nekem), 72. (Csak addig gyászolj) és 73. (Nézd életem oly évszak) kezdetű szonettjeit fűzte sorozattá a ciklus (Szabó Lőrinc fordításában), áradó vallomásokká, amelyben a lírai kitárulkozás, a panasz és a filozofikus töprengés meggyőző erejű, olykor impresszionista színezetű életet nyert.

A dalokat Báthy Anna énekművésznő egyik házi-koncertjének élménye ihlette.”

Nyitás külföld felé

1948 után a Magyar Rádió műsorában a magyar zeneszerzőkön és előadókon kívül elsősorban a szovjet, valamint a népi demokratikus országok muzsikája élvezett előnyt, a nyugat-európai zeneművészet képviselői csak korlátozott mértékben szerepelhettek.

Wilhelm Furtwängler emlékezete

Először az 1954-es rádióműsorban lehet tapasztalni a merev szerkesztési szabályok óvatos feloldását. Jellemző példa erre, hogy **Wilhelm Furtwängler** német karmester halála alkalmával a megemlékezést – kissé bújtatott formában – összekötötték Beethoven születésének évfordulójával. Az 1954. december 15-i műsort így ajánlotta a rádióújság:

„Ezen a héten emlékezünk a halhatatlan zeneszerző, Beethoven születésnapjára. Az ünnepi hanglemmez-műsor karmestere a november 30-án 68 éves korában elhunyt nagy művész Wilhelm Furtwängler. Emlékbeszédet mond: Somogyi László Kossuth-díjas, érdemes művész.”

Wilhelm Furtwängler századunk egyik legismertebb és legtöbbet vitatott művésze volt. Rajongói és ellenzői sokszor elemezték szélsőségesen romantikus vezénylesmódját, mozdulatainak sajátos rajzát. Karmesterként a nagy formák és a nagy feszültségek mestere. Legnagyobb sikereit Mozart és Wagner operáinak, Beethoven és Brahms szimfóniáinak lenyűgöző tolmácsolásával aratta.

Salzburgi Ünnepi Játékok – újra a Magyar Rádióban

A Magyar Rádió 1929-től kezdve rendszeresen közvetítette a Salzburgi Ünnepi Játékok hangversenyeit és operaelőadásait. 1945 után erre sokáig nem volt lehetőség. A nyugati kultúra felé való „nyitás” egyik jelzése volt, hogy a Rádió 1954-ben újra közvetíthetett Mozart szülővárosából. A rádióújság így írt: „A Salzburgi Ünnepi Játékok alkalmával 1954-ben is a zeneművészet kiválóságainak egész sora érkezett a festői szépségű osztrák városba. A Magyar Rádió hangszalagra vette és kéthetenként műsorára tűzi az ünnepi játékok hét legsikeresebb hangversenyét.”

Dimitrij Sosztakovics: *X. szimfónia*

A Magyar Rádió zenei műsorának szerkesztése közben figyelmet kellett fordítani arra, hogy a szovjet zene aránya 25 % fölött legyen. A sok kötelező mű előadása között ünnepi alkalomnak számított Dimitrij Sosztakovics *X. szimfóniájának* bemutatója hangfelvételről, a Leningrádi Filharmonikus Zenekar előadásában, Jevgenyij Mravinszkij vezényletével. Jellemző a szerkesztők igyekezetére, hogy a művet a zeneszerző 1953-ban komponálta és 1954. augusztus 17-én már a Magyar Rádió műsorában szerepelt. Bojti Pál zenei szerkesztő a rádióújság hasábjain elemezte a művet, és írásában megemlítette a mű Szovjetunióbeli értékelésének módszereit is: „Nem mindennapi zenei eseménynek lesz fültanúja a magyar közönség: Dimitrij Sosztakovics, a kiváló szovjet zeneszerző, legújabb és egyben – több szakértő véleménye szerint – eddigi legjelentősebb művét hallgathatjuk meg. A Szovjet Zeneszerzők Szövetsége háromnapos vitában foglalkozott a *X. szimfóniával*. Ezen kívül számos cikk is megjelent a szakfolyóiratokban és a napisajtóban, amelyekben bőségesen értékelték a mű pozitív és negatív tulajdonságait. A vita felpezsdítette az egész szovjet zenei életet. Szenvedélyes hangú hozzászólások hangzottak el, de még a legszigorúbb kritikusok sem vitatták el a mű jelentőségét.” A Szovjet Zeneszerzők Szövetségében hiába vitatták a *X. szimfóniát* három napon keresztül, a lényegét nem tudták megfejtetni: azt, hogy Sosztakovics a sztálini korszakot foglalta össze művében. A II. tétel irgalmatlan, kegyetlen, akárcsak valami gonosz forgószerű – ez Sztálin „zenei arcképe”. Minderre csak 1979-ben – négy évvel a zeneszerző halála után derült fény, amikor New Yorkban megjelent Sosztakovics emlékező kötete „*Testamentum*” címmel, amelyet élete vége felé mondott tollba egy újságírónak. Például ezt mondta: „A *X. szimfóniámat* közvetlenül Sztálin halála után írtam, és eddig még senki sem találta ki, miről is szól. Sztálinról és a sztálini évekről szól. A II. tétel, a scherzo, ha úgy tetszik, Sztálin zenei arcképe. Persze sok más is van benne, de ez az alapja.”

1955.

Bartók Béla emlékezete - halálának 10. évfordulója alkalmából

1955-ben emlékezett a zenei világ Bartók Béla halálának 10. évfordulójára. A Magyar Rádióban 1955. január 1-jén, a **Bartók-év** megnyitó hangversenyén Kodály mondott beszédet. Ebből idézek: „Bartók Béla halálának ebben az esztendőben üljük 10. évfordulóját.

Műve világszerte jobban él, mint valaha. Időszerű felvetni a kérdést, hogyan sáfárkodik hagyatékával szűkebb hazája, Magyarország. Felhasználja-e saját kultúrája emelésére, táplálására, merít-e belőle annyit, amennyit meríthetne? Erre a kérdésre ma is nemmel kell felelnünk. Mi ennek az oka? Egyrészt egyénisége, másrészt a hazai zenei műveltség állapota. Bartók abból az emberfajtából való, amely örök elégedetlenségtől hajtva mindent meg akar változtatni, mindent szebbé-jobbá akar tenni, amit csak a Földön talál. Ebből kerülnek ki a művészet, tudomány nagyjai, a nagy felfedezők, feltalálók, politikában a nagy forradalmárok, Kolombuszok, Galileik, Kossuthok, akik mind másképp hagyták maguk után a világot, mint ahogy találták. Bartók diadalmas, végleges hazatérésének feltétele a zeneileg művelt ország. Ennek munkálására kell összefogni minden tényezőnek. Ha majd egykor azokhoz is eljut művészete, akiktől ered: a dolgozó néphez, s az megérti: akkor lesz magyar zenekultúra, akkor lesz igazán boldog a nép!”

Bartók Béla összes zongoraműve a Rádióban

Bónis Ferenc zenei szerkesztő egy nagyszabású sorozatról tájékoztatta a rádióújság olvasóit: „Az ünnepi megemlékezéseknek a sorába tartozik a Rádió kezdeményezése is: valamennyi Bartók-zongoramű megörökítése és sorozatos bemutatása. Célja kettős: az első, hogy megteremtse – a világon elsőként – Bartók összes zongoraművének hangfelvétellel (magnetofonszalagon) rögzített teljes gyűjteményét. Másrészt hogy ezt a félezernél több zongoradarabot megismertesse a rádióhallgató zenebarátok hatalmas táborával. Mintegy 20 zongoraművész – a legkiválóbb Bartók-játékosok – közreműködésével, egy évig tartó munkával jött létre a Bartók-zongorakompozíciók rádió-archívuma. Egy esztendeig eltart majd, mire az adássorozat véget ér. A kéthetenként felhangzó hangversenyek előtt Bartók életművének kiváló ismerői és ismertetői mondanak rövid bevezetőt, hogy a művek keletkezésére, jelentőségére ily módon is rávilágítsanak.”

Kálmán Oszkár, az első „Kékszakállú”

1955. tavaszán – az akkor 68 éves Kálmán Oszkár, az Operaház örökös tagja – Kodály dalokat énekelt a Rádió stúdiójában. A nagy múltú, valamikor igen híres operaénekes 1913-ban mutatkozott be az Operaházban, mint Sarastro és attól kezdve, hosszú időn keresztül a dalszínház egyik vezető énekese volt a basszus szerepkörben. Hangjának zengő közép- és magas regisztere elsősorban a nagy Wagner-szerepekre tette alkalmassá.

Kimagasló alakítások fűződnek nevéhez Mozart, Verdi, Puccini operáiban, de kiváló humora révén mestere volt a karakterszerepeknek is. Évtizedeken keresztül fellépett a budapesti oratórium-előadásokon. Lelkes híve és terjesztője az új magyar muzsikának: ő énekelt először Bartók Béla „*Kékszakálljának*” címszerepét, és mutatott be jó néhány Kodály-dalt. Kristóf Károly, a rádióújság munkatársa a Bartókhoz és Kodályhoz fűződő emlékeiről faggatta a neves énekművészt. Íme Kálmán Oszkár válasza: „Mint fiatal énekes, nagy érdeklődéssel figyeltem az akkortájt sokak által „ultramodernnek” nevezett zeneművészeink munkáit. Egy napon az Operaház igazgatója közölte velem, hogy Bartók Béla „*A kékszakállú herceg vára*” c. operájának két szerepét Haselbeck Olga és én fogjuk énekelni. Mindketten – kis szorongással ugyan - , de boldogan vállaltuk az újszerű feladatot. Az egyik próbán megjelent Bartók, meghallgatott, majd kezét szorított velem, mondván, hogy meg van elégedve. Azontúl többször is eljött Balázs Bélával, a szöveg írójával együtt. Megmagyarázta, hogyan képzei az alakot színpadon, beszélt a Kékszakállú lelki beállítottságáról és a szerep zenei felépítéséről. Az opera bemutatója 1918. május 24-én volt **Egisto Tango** vezényletével. Miközben folytak a Bartók-opera próbái, Kodály Zoltán látogatott meg lakásomon, a „*Megkésett melódiák*” c. hét dalból álló ciklusának kottájával. Azt kérte, hogy énekeljem el a dalokat a Zeneakadémián megrendezendő szerzői estjén. Örömmel tettem eleget a felszólításnak és 1918. május 7-én Kodály második szerzői estjén Bartók Béla zongorakíséretével mutattam be a gyönyörű dalokat.”

Bartók operája a Rádióban

1955. október 6-án hangzott el Bartók Béla „*A kékszakállú herceg vára*” c. operája a Rádióban, amely a Ferencsik János által vezényelt operaházi előadás felvétele volt.

Judit szerepét *Palánkay Klára*, a Kékszakállú herceg szerepét *Székely Mihály* énekelte.

Az opera ősbemutatója Haselbeck Olga és Kálmán Oszkár nevéhez fűződik, de világszerte ismertté a későbbi előadó-páros: Palánkay Klára és Székely Mihály tette. Európa számos nagyvárosában az ő előadásukban hallották elsőként e művet, és az ő előadásukban jelent meg az opera első hanglemezfelvétele is.

További megemlékezés a Bartók-évben

Az 1955-ös évben a Magyar Rádió műsorában jelentős helyet foglaltak el Bartók Béla művei és a róla szóló megemlékezések: életének ismerői, kutatói 15 előadást tartottak és 25 alkalommal csendültek fel az *összes zongoraműveit* megszólaltató sorozat adásai.

1955. szeptember 26-án, Bartók Béla halálának 10-ik évfordulóján ünnepi hangverseny volt az Operaházban, amelyet további öt koncert követett a Zeneakadémián.

A Magyar Rádió zenei együttesei

1955-ben a Rádió zenei együttesei ünnepeltek: a **Rádiózenekar** újjáalakulásának 10., a **Rádió énekkara** megalakulásának 5. évfordulójára emlékezett, és megalakult a Magyar Rádió **gyermekkórusa**.

A Magyar Rádió szimfonikus zenekara

Az 1955-ös évben úgy emlékeztek a Rádiózenekar megalakulásának 10-ik évfordulójára, mintha az 1945-ös év új időszámítást jelentett volna, mintha az előtt nem is lett volna Rádiózenekar ... mivel nem volt illő kiejteni sem Dohnányi Ernő nevét, aki azt a régi zenekart alapította. Azért, hogy utólag igazságot tegyünk, röviden felidézem az oly népszerű, sok sikert aratott, háború előtti Rádiózenekar történetét: A Magyar Rádióban 1936. február 1-én kezdte meg működését az úgynevezett „szalonzenekar” Bertha István vezetésével. Ez a kiváló muzsikusból álló együttes főleg hatásos, könnyed, rövid műveket játszott. 1941. augusztusától kezdve nevüket a műsorújság már Rádiózenekarnak írta és időnként, - főleg ünnepélyes alkalmakkor – szimfonikus igényű, komoly zeneműveket is játszottak, mint például Liszt szimfonikus költeményeit, vagy a Dohnányi Ernő által sorozatban játszott Mozart-zongoraversenyek egy részét, valamint magyar zeneszerzők új műveit. Dohnányi Ernő, a Rádió főzeneigazgatója az együttest kibővítette és az immár hivatalosan megalapított Rádiózenekar 1943. október 7-én a Városi Színházban nyilvános hangversenyen mutatkozott be, az alapító karnagy, Dohnányi Ernő vezényletével és ... óriási sikerrel. Az előzmények ismertetése persze mit sem von le abból a teljesítményből és hősiességéből, amellyel a Rádiózenekart a háború pusztításai után újra meg kellett szervezni, a próbákat elkezdni, hogy a felszabadult Magyar Rádió első adásában 1945. május 1-én Ferencsik János és Polgár Tibor vezetésével már játszani tudjanak.

A **Rádiózenekar újjáalakulásának** 10 éves jubileuma alkalmával jó néhány nyilatkozat jelent meg a rádióújság hasábjain. Elsőként **Lehel György** karmester írásából idézek: „Tíz esztendő nem hosszú idő egy szimfonikus zenekar életében. Mégis, az elmúlt évtized a Rádió szimfonikus zenekara számára hatalmas művészi fejlődést, sok megbecsülést, sikert jelentett.

Elsőrendű feladatának tekintette a zenekar, hogy támogassa, erősítse, megszerettesse mindazt, ami zenénkben új. Minden más együttest megelőzve több száz új magyar művet mutatott be elsőnek. Hány új, szocialista zenekultúránkat méltán reprezentáló zenemű sikere fonódik össze a Rádió szimfonikus zenekara munkájával, hány új magyar zenemű érdemelte ki a Kossuth-díjat rádiós bemutatója nyomán!”

Somogyi László karnagy, Kossuth-díjas, kiváló művész – aki öt éven át volt a zenekar vezetője – nyilatkozatában többek között ezt mondta: „Egy rádiózenekarnak más jellegű feladata van, mint a nyilvánosan szereplő zenekaroknak. A rádió „üzeme” megkívánja, hogy zenekara – szinte úgy, mint egy napilap zenei rovata – állandóan tájékoztassa a közönséget a legújabb s különösen a hazai zenei termésről. Így a mi Rádiózenekarunknak is szinte elsődleges feladata: az új művek bemutatása. Nincs szerzőnk, akinek egy vagy több művét a zenekar már ne játszotta volna. Csak én magam **36 magyar zeneszerző 129 új művét** dirigáltam. Ha ehhez a számhoz hozzávesszük más karmesterek munkáját, akkor derül ki a Rádiózenekar teljesítményének nagysága.

A Rádiózenekar a jubileum alkalmával első nyilvános hangversenyét *1955. május 21-én* adja a Zeneakadémián, a következő műsorral: Beethoven: *Coriolan-nyitány*, Szervánszky Endre: *Concerto József Attila emlékére* (bemutató), Bartók Béla: *III. zongoraverseny* Fischer Annie szólójával és Richard Strauss: *Till Eulenspiegel*. Ez a műsor pontosan kifejezi azt az irányt, amelyet a zenekar képvisel: klasszikus mű, új magyar bemutató, haladó magyar hagyomány és egy, a zenekar virtuóz képességeit bemutató mű.”

A Magyar Rádió énekkara 1950. március 15-én mutatkozott be Mihály András:

„*Védd a békét, ifjúság!*” c. kantátájával. Klasszikus és új magyar művek felvételeivel gazdagították a Rádió hangtárát. Részt vettek többek között a *Pillangókisasszony*, a *Rigoletto*, a *Carmen*, a *Báthory Zsigmond* c. teljes operák, valamint Sugár Rezső *Hősi ének* és Sosztakovics *Dal az erdőkről* c. oratóriumaiban. Jelentős szerepet vállaltak az új kantáták, tömegdalok bemutatásában, a Kodály- és Bartók-kórusok előadásában.

A Rádiókórus első karnagya: **Székely Endre** volt, akit 1952-ben **Darázs Árpád** követett.

Az 1955. áprilisi rádióújságban azonban már **Vásárhelyi Zoltánt** mutatták be, mint a Rádióénekkar új művészeti vezetőjét, aki többek között ezt mondta: „Kitűnő minőségű énekkarral álllok szemben, amely lelkesen reagál minden jelentős törekvésre és megfelel a magas igényeknek is. Mindez reményt nyújt elképzeléseink valóra váltására. Egy évre szóló munkatervet dolgoztunk ki, s úgy látom, művészi szempontból nagy távlatok nyílnak meg előttünk.”

A Magyar Rádió gyermekkórusa 1955. február 25-én kis koncert keretében mutatkozott be **Botka Valéria** és **Csányi László** vezényletével. A két karnagy már korábban – Csányi 1950-ben, Botka pedig 1954-ben – került szerkesztőként a Rádió zenei osztályára. Csányi László így emlékezett a Gyermekkórus megalakítására: „Két évig tartott, amíg feletteseink elfogadták a kórusalakítás tervét. Végre 1954. szeptemberében felkereshettük a közeli iskolákat, hogy meghallgassuk a legjobb hangú gyerekeket. Közel 1200 tanuló közül választottuk ki azt a százat, akik a kórus tagjai lettek. Ezek a gyerekek valamennyien szép hangúak, jó hallásúak, és tudnak kottát olvasni. A kóruspróbák novemberben kezdődtek és az első felvételeinkkel 1955. február 25-én mutatkoztunk be a Rádió műsorában.” A Rádió gyermekkórusának első szerepléséről Péterfi István zenekritikus így írt: „A rádión keresztül 20 percig napsugaras tavaszi hangulatot varázsoltak a tisztán csilingelő gyermekhangok. A kitűnően összehangolt szólamok, a helyes ritmusok - a betanítók és karmesterek szakavatott munkáját dicsérik. A zene természetes, közvetlen előadása művészi élvezetet nyújtott.”

Új magyar művek bemutatója

Az 1955-ös esztendőben a Magyar Rádió jó néhány jelentős, új magyar művet mutatott be. Ezek közül Szabó Ferenc, Szervánszky Endre, Horusitzky Zoltán, Ádám Jenő, Kósa György valamint Harmat Artúr egy-egy művét emelem ki.

Szabó Ferenc „Föltámadott a tenger” c. oratóriumának bemutatója

1955. április 4-én a Rádió ünnepi hangversenyén mutatták be Szabó Ferenc „Föltámadott a tenger” c. – Petőfi Sándor költeményeire komponált oratóriumát.

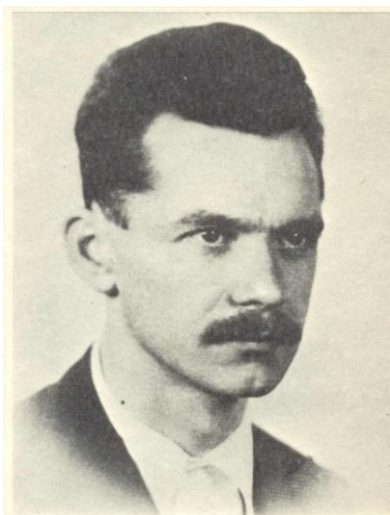
A zeneszerző a hasonló című film zenéjéből először kórusművet, majd kantátát komponált, végül hazánk felszabadulásának 10. évfordulójára elkészült a nagyszabású oratórium is.

Pernye András zenetörténész így írt róla: „A „Föltámadott a tenger” c. oratórium Szabó Ferenc életművében az egyik összefoglaló, betetőző alkotás. A zeneszerző nem tudta túltenni magát azon a belső parancson, hogy a „Föltámadott a tenger” c. magyar film kísérőzenéjét tisztán zenei magaslatra emelje, önálló alkotássá tegye. Aki visszaemlékezik az 1953-ban bemutatott filmre, azt sem felejtetheti el, hogy ez a muzsika egyszerre több is meg kevesebb is volt egyszerű film-kísérőzenénél. Amikor a mű drámai-zenei középpontjában álló „Föltámadott a tenger” kórus megszólalt, elemi ereje szinte elsöpörte a film „látható” cselekményét, pontosabban: olyan hatással egészítette ki, amelyre a film „önmagában” soha nem lett volna képes. Már ekkor éreznünk-tudnunk kellett, hogy ez a muzsika hamarosan önálló életre kel.”

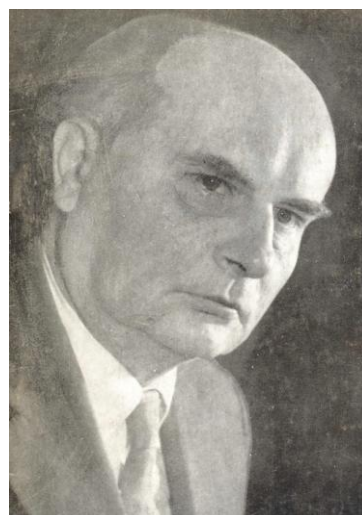
József Attila születésének 50. évfordulója

József Attila, a század egyik legnagyobb költője 1955. *április 11*-én lett volna 50 éves.

A Magyar Rádió irodalmi szerkesztői ez alkalomból sorozatban szólaltatták meg verseit és idézték fel tragikus életét, mintha csak pótolni akarták volna mindazt, amit a költő életében elmulasztottak. József Attila versei ugyanis 1925 (a Rádió megindulása) és 1937 (a költő halála) közötti időben mindössze kétszer hangzottak el a műsorban. Mindkét alkalom felidézése szorongással töltheti el a késői utókort. Először 1936. *április 3*-án maga József Attila olvasta fel verseit a vele egy műsorban szereplő Berda József társaságában. Azonban alighogy elkezdte a felolvasást – viharszünet miatt a közvetítés megszakadt. De erről József Attila mit sem tudván, csak ült a mikrofon előtt, mondta verseit, pedig senki sem hallotta őket. A második szereplés idején – 1937. *október 1*-én, a költő már súlyos betegen feküdt a Siesta szanatóriumban, ahol bizonyára hallhatta a rádión keresztül, hogy verseit immár más olvassa fel.

József Attila költő

Szervánszky Endre zeneszerző

Szervánszky Endre: „*Concerto József Attila emlékére*” – bemutató

A költő születésének 50. évfordulója alkalmából rendezett ünnepi műsorok közül is kiemelkedett Szervánszky Endre „*Concerto József Attila emlékére*” c. zenekari művének bemutatása:

1955. *május 22*-én a zeneakadémiai hangversenyen, a Rádiózenekar előadásában, Somogyi László vezényletével. Idézek néhány sort Barna István zenetörténész műelemzéséből, amely magyarázatot ad arra, hogy a zeneszerző miért írt minden tétel fölé egy-egy József Attila vers címet:

„Szervánszkynek nem az volt a célja, hogy a versek természeti képeit leutánozza, átmásolja a zene nyelvére. Ellenkezőleg: az egyes versek érzelmi és gondolati mélységeit kívánta kifejezésre juttatni s ezáltal a hangok világában akarta életre kelteni a költőnek, Szervánszky ifjúkori barátjának és művészi mintaképének lelki-szellemi portréját.”

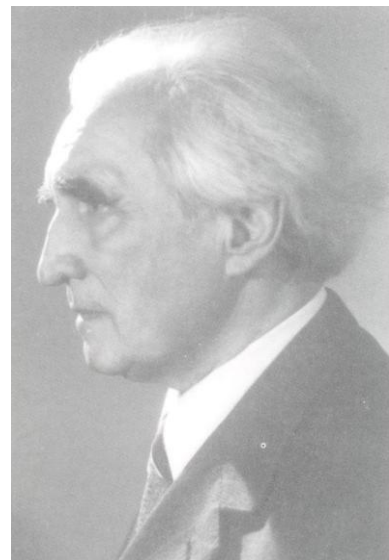
Pándy Marianne *Hangverseny kalauz*ában többek között ez olvasható a műről:

„Szervánszky Endre 1954-ben írt öt tételes *Concertója* felépítésében és tagolásában Bartók hasonló c. művét követi. Minden tétel mottója József Attila egy-egy költeményének címe. Az első tétel zenei formája fantázia, a második tétel erőteljes scherzo. A *Concerto* középső tétele megrázó lassú zene, a „*Nagyon fáj*” c. költemény magányát, csalódottságát fejezi ki. Ezután lírai hangulatú pasztorál következik, áhítatos karácsonyi zene, a „*Betlehemi királyok*” népzenei inspirációjú feldolgozása. A zárótétel nagyszabású összefoglalás, a zeneszerző és a költő mondanivalójának harmonikus találkozása.”

Horusitzky Zoltán „Báthory Zsigmond” c. operája

Az 1955-ös esztendő rádiós bemutatói között legjelentősebb Horusitzky Zoltán „*Báthory Zsigmond*” c. operájának felvétele volt. A zeneszerző e művével folytatni akarta az Erkel Ferenc által elkezdett, aztán abbamaradt magyar történelmi operák sorát. Horusitzky először a szövegkönyvet írta meg, majd 1944-ben hozzákezdett a komponáláshoz. A részleteket mindig eljátszotta egykori tanárának: Kodály Zoltánnak. Az Operaház vezetői közül pedig különösen Nádasdy Kálmán és Oláh Gusztáv kísérték figyelemmel az alkotás folyamatát.

Az operaházi bemutató azonban még sokáig – 1960-ig váratott magára, ezért a Rádió vállalkozott az opera ősbemutatójára. Részleteket ugyan már 1951. november 25-től kezdve lehetett hallani a rádió műsorában, de a nagyszabású, 140 perces opera csak 1955. június 9-én hangzott el. A nagy érdeklődéssel várt opera-bemutatóról megjelent kritikák közül kettőből idézek.

Horusitzky Zoltán zeneszerző

Várnai Péter így írt: „Zeneművészetünk egyik legfontosabb problémája az új magyar operairodalom megteremtése. Születtek életképes, jó magyar zenés színpadi művek, de ezek mind vígoperák voltak.

Nem értékítélet, ha ezt a tényt leszögezzük, csak a hiányérzet szól belőlünk:

a nagy-opera, a történelmi, vagy általában a komoly, hősi tárgyú dalmű hiányolása.

Ezért volt kétszeresen felcsigázott az érdeklődésünk Horusitzky Zoltán „*Báthory Zsigmond*”

c. operájának rádióbemutatása előtt. Új magyar opera és történelmi, hősi tárgyú!

Meg kell mondanunk, hogy a mű csak részben elégitette ki ezt a fokozott várakozást.

A szerző témaválasztása alapján szerencsés: a székely jobbágyok harca a szabadságért.

Horusitzky – mint librettó író azonban ezt a jó témát sok szerteágazó, figyelmet elterelő

mellékcelemekkel terheli meg. Horusitzky zenéje viszont számos kitűnő részletet, igazi operai elemet tartalmaz. Nyelve teljesen magyar, a népdalból nyert intonációs alap mindvégig érezhető, mind a zárt számokban, mind a recitativókban. Az egész opera azonban nélkülözi a legfontosabbat: az egyéni hangot. A legnagyobb dicséret illeti az előadógárdát: nagy munkával, tudásuk legjavát adva szolgálták ezzel a stúdió előadással a megszületésre váró magyar opera oly régen vajdó ügyét.”

Eősze László elemző kritikája az *Új Zenei Szemlé*ben jelent meg, melynek részletét idézem:

„Horusitzky Zoltán „*Báthory Zsigmond*” c. operájának legfőbb értéke drámai erejű zenéje, mely atmoszférát teremt, s nagy kifejező erővel ábrázolja ezt az ellentétektől izzó kort.

Sötét hangulata ellenére is felemelő a kicsengése, mert tele van poézissel. Sokféle ember kerül itt össze: a székely nép fiai és Erdély főurai, spanyol jezsuita és magyar papok meg apácák, olasz táncosnők és osztrák udvarhölgyek. Mind egy-egy külön világ. És Horusitzky ért hozzá, hogy zenéjében valamennyinek a legjellemzőbb vonásait fesse meg. A zene és a szöveg egymáshoz való viszonyának kérdésében Horusitzky a zene elsődlegessége mellett döntött. A szintén tőle származó szövegekönyv alárendelt szerepet játszik, s helyenként dramaturgiai és verstani szempontból is kifogásolható. A zene az, amely magával ragadja a hallgatót, s az érzelmeken keresztül vezeti el a megértéshez. Az opera rádió-bemutatója sikert aratott. Része van ebben Polgár Tibor karmester vezetésével a kiváló előadógárdának. Szabó Miklós, Szecsődy Irén, Tiszay Magda, Svéd Sándor és mások, szerepüket átérezve szólaltatták meg az opera hőseit.”

Ádám Jenő: Vonósnégyes

1955. június 10-én egy régi mulasztást pótol a Magyar Rádió, amikor felcsendült Ádám Jenő „*Vonósnégyese*”, a Tátrai vonósnégyes előadásában. Ádám Jenő ezt a művét még 1924-ben, mint Kodály Zoltán zeneszerző-növendéke komponálta.

Kodály és híres növendékei. Jobbról a második Ádám Jenő

Bónis Ferenc rádiósorozata az *„Így láttuk Kodályt”*, könyv formájában is megjelent, ebből idézem Ádám Jenő emlékezésének a *Vonósnégyesre* vonatkozó részletét:

„Kodály a sikeres munkát általában egy fejbiccentéssel jutalmazta. Jelző sose volt más, csak: jó. Ami nem az, mit sem ér. Töprenghetett a növendék, hogy ami nem jó, miért nem jó? Valahol itt bujkál az a híres mondása: „Az én módszerem az, hogy nincs módszerem!”

A zökkenőkön magunknak kellett átvergődnünk. Hanem a módszer nélküli módszer jókorát csattant az én hátamon is. A negyedik évben kitört rajtunk a kvartett-láz.

Társainkból ügyes kis együttes alakult, mely nyomban lejátszotta szerzeményeinket. Még október elején én is vittem egy expozíciót, szonátaformában írandó első tételhez. Kodály bólintott, társaim gratuláltak, tehát rá lehetett mondani, hogy: jó. Következett a középső, az úgynevezett kidolgozási rész. Hetekig próbálkoztam. Hiába! Fagyos csend. Tehát nem jó, de hogy miért, azt meg nem mondta senki. Már benne voltunk a tavaszban, amidőn egy rövidre szabott iskolai értekezés után hazasiетtem. Másfél óra alatt nagy sebtében megírtam a szokásos részt, kiírtam a szólamokat. Éppen beértem az órára. Nyomban lejátszották.

Már szedelőzködtem volna, amikor látom ám, hogy Kodály felnéz, bólint. Tehát jó? Társaim is mosolyognak. No, berepült hát a kék madár! Ekkor eszméltem rá: mit jelent a kidolgozási rész jellege, formája, témakezelése. Talán egy csekélyke útmutatás átsegített volna a nehezén, de tanárom kitartott amellett, hogy próbára tesz. Örülök, hogy kiállottam.”

Ádám Jenő életműve azonban nem a zeneszerzésben teljesedett ki, hanem a Zeneakadémia tanáráként, nagy oratóriumok legendás karmestereként és a zenei ismeretterjesztés területén.

A Rádióban 1939-től kezdve tartotta nagy sikerű *„Népdal-félóráit”* és a *Skálától a szimfóniáig* című előadásait, amelyek 1945 után *„Muzsikáról mindenkinek”* címmel folytatódtak.

Rádiós előadásai könyv formájában is megjelentek. Az 1955-ös esztendőben három eseményt érdemes kiemelni Ádám Jenővel kapcsolatosan: május 4-én a rádió műsorában elemezték „A muzsikáról” c. könyvét, munkásságának elismeréseként „Érdemes művész” címmel jutalmazták és a rádióban felcsendült az oly ritkán hallható „Vonósnégyese”.

Kósa György: „Kínai dalok Po Csü-ji verseire”

1955. június 24-én szólalt meg először a Rádióban Kósa György „Kínai dalok Po Csü-ji verseire” c. dalciklusa. A zeneszerző később így emlékezett a dalciklus születésére: „Második feleségem, Ferch Stella fedezte fel a Rózsavölgyi boltban a Weöres Sándor fordításában, szép kiadásban megjelenő Po Csü-ji kötetet. Hazahozta és mindketten nagy élvezettel olvastuk a gyönyörű költeményeket. Mivel Stella remekül énekelt, írtam neki egy dalciklust a versekből. A Zeneművészek Szövetségében mutattuk be először, olyan sikerrel, hogy hamarosan megjelent a kottája és a Rádióval is megbeszéltük a felvétel időpontját. Sajnos, a feleségem akkorra már olyan beteg lett, hogy nem vállalhatta az előadását. (1955. januárban halt meg.) Ezért jó barátaink, Sándor Judit és Rösler Endre énekelték felvételre 1955. április 9-én, amely azóta is gyakran hallható a Rádió műsorában.” Megható a zeneszerző kottába írt ajánlása, amely így szól: „E dalok sugalmazójának, felejthetetlen előadójának Stellának örök szeretettel.”

2

*E dalok sugalmazójának
felejthetetlen előadójának
STELLÁNAK
örök szeretettel*

ÖRÖKKÉ EGYMÁSRA GONDOLUNK
(Ifjú leány dala)

Po - Csü - Ji versei
Weöres Sándor fordításában

KÓSA György
1954

Andante, dolce

p Száll

p

sempre con pedale

Kósa György ajánlása

Harmat Artúr: „Szép Ilonka” – kantáta

Vörösmarty Mihálynak, a reformkor nagy költőjének kettős évfordulóját ünnepelte 1955-ben a magyar kulturális élet: száz évvel korábban, 1855. november 19-én halt meg és 155 évvel korábban, 1800. december 1-jén született. E két dátum között rendezték meg a Vörösmarty-ünnepségeket. Az országos megemlékezésekhez a Rádió is csatlakozott, elsősorban az irodalmi osztály műsoraival. A zenei osztálynak is sikerült méltó módon megemlékezni a nagy magyar költőről: 1955. november 18-án mutatták be Harmat Artúr „Szép Ilonka” c. kantátáját, amelyet Vörösmarty Mihály egyik legszebb elbeszélő költeményére komponált.

A rádióújságban a zeneszerző így vallott új művéről: „A „Szép Ilonka” c. kantátámat állami megrendelésre komponáltam. Már régen megkapott Vörösmarty Mihály költeményének szépsége, és amikor kantáta írásával bíztak meg, habozás nélkül ezt a témát választottam.

A kantátát a Rádió mutatta be, Gyurkovics Mária, Simándy József, Melis György, a Budapesti Kórus és a Rádiózenekar előadásában, Forrai Miklós vezényletével.”

A „Szép Ilonka” bemutatója nagy sikert aratott, még kulturális körökben is felfigyeltek rá és az akkor 70 éves Harmat Artúrt „Erkel-díjjal” tüntették ki, hivatkozva több évtizedes zeneszerzői és pedagógiai munkásságára is.

Kossuth-díjasok a mikrofon előtt:

Zathureczky Ede hegedűművész és Bárdos Lajos zeneszerző-karnagy

Zathureczky Ede, a kiváló hegedűművész 1929-től kezdve volt a Zeneakadémia hegedűtanára és 1943-tól – Dohnányi Ernő utódként – főigazgatója.

Művészi és pedagógiai munkásságáért 1955-ben második alkalommal tüntették ki Kossuth-díjjal. Az elfoglalt, nemzetközi hírű tanárnak és világjáró hegedűművésznek csak ritkán adatott meg az a lehetőség, hogy a Magyar Rádió stúdiójában szerepeljen. Végre hosszabb szünet után, felvétel készült vele: Brahms *Hegedűversenyét* játszotta a Rádiózenekarral.

Somogyi Vilmos pedig a rádióújság olvasóinak mutatta be a művészt. Írásából idézek:

„A Hubay-mesteriskola egyik legnagyobb tehetségű növendéke volt Zathureczky Ede, aki már 16 éves korában önálló esten mutatkozott be. 1923-ban – 20 évesen – Bartók Béla

II. hegedű-zongora szonátáját a zeneszerző és ő mutatta be Budapesten és ettől kezdve sokszor szerepeltek együtt. Zathureczky remek tónusával, virtuóz technikájával világhírré tett szert, hiszen Európa, Amerika, valamint Kína nagy városaiban koncertezett fényes sikerrel.

Zathureczkynél a tökéletes technika azonban csak eszköz, amivel életre kelti a remekműveket, ugyanakkor nemes stílusérzéssel fejezi ki a kort, amelyben a darab született.”

Bárdos Lajos

Az 1948 utáni években több magyar zeneszerzőt ért igazságtalan bírálat. Például az 1952. októberében megrendezett Ifjúsági Zenei Napokat követő rossz emlékű vitában. Az akkori DISZ titkár Bárdos Lajos zeneszerzői munkásságát is megkérdőjelezte. Breuer János egy későbbi írásában így vélekedett a történetekről: „Nem kritikáról, hanem fölöttébb veszedelmes támadásról volt szó. A DISZ titkára ugyanis a közönség soraiban fellelhető klerikális-reakciós csoportoknak tulajdonította a Bárdos-kórusmű ismétlését (sőt, ha jól emlékszem: ismétléseket) kikövetelő sikerét, a korszakban merőben más célokra fenntartott vastapsot.” A következő években azonban a zenei élet irányítói felismerték Bárdos Lajos kimagasló karnagy, tanári, tudósi, zeneszerzői tehetségét és 1953-ban *Erkel-díjat*, 1954-ben *Érdemes művészi* címet és 1955-ben pedig *Kossuth-díjat* adományoztak neki. Bárdos Lajos az 50-es évek elején többféle minőségben is szerepelt a Rádióban. 1955. március 21-ei előadásában ismertette Kodály Zoltán „*Mátrai képek*” c. nagyszabású kórusművét, majd, mint a Rádióénekkar vendégkarmestere, - más művekkel együtt – be is tanította és a tökéletesen kidolgozott darabokat hangszalagra dirigálta. A Rádió vezetősége Bárdos Lajost, a kiváló munkájáért nívódíjjal jutalmazta. A felvételeket Kodály Zoltán is meghallgatta, majd ezt mondta: „A *Mátrai képeket* ilyen jó előadásban húsz évvel ezelőtt hallottam, akkor is Bárdos Lajos vezényletével.” (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy ezt a nívódíjjal jutalmazott, Kodály által megdicsért felvételt – ismeretlen okokból, pótolhatatlan veszteségként – 1961-ben a Rádióban letörölték!)

Kodály Zoltán „Zrínyi szózata” c. kórusművének bemutatója

1955. december 16-án Kodály Zoltán 73. születésnapján a Rádióban, majd két nappal később a Zeneakadémián mutatta be a Rádió énekkara Vásárhelyi Zoltán vezényletével a mester új kórusművét a „*Zrínyi szózatát*”. Ezt megelőzően, októberben az énekkar egyik próbáján megjelent maga Kodály is és a rádióújság munkatársa akkor megkérdezte tőle, hogy mi indította műve megalkotására. Íme Kodály válasza: „A „*Zrínyi szózata*” megírását közvetlenül a Rádió sugalmazta. Jól emlékszem: Zrínyi-műsort adtak a Rádióban valamilyen ünnepi alkalomból. S ahogy hallgatom az előadást egyre nagyobb hatással volt rám Zrínyi minden sora, megragadott, milyen hatásos, milyen élő ma is Zrínyi költészete. Akkor, ott a rádiókészülék mellett született meg bennem az elhatározás, hogy mindezt zenei formába öntsem.

Elővettem Zrínyi Miklós – a 17. századi költő hadvezér műveit, köztük a „*Török áfium ellen való orvosság*” c. munkáját, amit talán diákkoromban forgattam utoljára. A prózai szövegből Kiválasztottam a megfelelő részeket és arra komponáltam meg a művet, bariton szólóra és hangszerkíséret nélküli, úgynevezett „*a capella*” kórusra.” A kinyomtatott kottában Kodály keze írásával olvasható a mű ajánlása: „Életem hű társának, betegágya mellett 45-ik évfordulónkra”. Alatta pedig: „Köszönet az első előadás remeklőinek: Palló Imrének és a Vásárhelyi Zoltán vezette Magyar Rádió énekkarának”.

A bemutató után Asztalos Sándor zenekritikus a *Szabad Nép* hasábjain többek között ezt írta: „A hazaszeretet felelősségérzetét fogalmazza zenévé a nagyszabású alkotás, amelyben Kodály mintegy folytatja nagy kórusműveit: a „*Psalmus Hungaricus*” és a „*Jézus és a kufárok*” sorát és összefoglalja, betetőzi saját stílusművészetét. A „*Zrínyi szózata*” a hitnek, a hazaszeretnek olyan mélységes himnusza, amelyenhez foghatót csak történelmünk legnagyobbjainál találhatunk. Örülhetünk annak, hogy ez a himnusz itt és most született meg, hogy felrázza a hitetlenkedőket, erősítse az ingadozókat és további győzelmekre segítse egész népünket.” (A kórusmű utóéletéhez tartozik, hogy 1973. április 16-án **letiltották** a rádióban való további elhangzását.)

Emlékezés Székelyhidy Ferenc operaénekesre

1955. május 6-án emlékeztek a Rádióban az előző évben elhunyt Székelyhidy Ferencre, a magyar énekművészet egyik legkiválóbb képviselőjére.

Várnai Péter később így foglalta össze életrajzát: „Székelyhidy Ferenc Kolozsvárott jogászként működött, de ezzel egyidejűleg énekelni is tanult. 1909-ben szerződtette a budapesti Operaház, melynek a 30-as évekig egyik vezető művésze volt. Szerepköre rendkívül sokoldalú, felölelte a lírai és a drámai szerepek egész sorát. Főleg stíluskészségével és átélt szerepformálásával tűnt ki. Oszlopa volt oratórium-hangversenyeinknek és egyik legnagyobb terjesztője az új magyar zenének. Ő mutatta be Bartók és Kodály számos népdalfeldolgozását és ő énekelte először a „*Psalmus Hungaricus*” tenor-szólóját is.” A nagy magyar művész és énektanár 1954. nyarán hunyt el 69 éves korában. Temetésén Kodály Zoltán mondott búcsúbeszédet, ebből idézek: „Székelyhidy Ferenc Erdélyből jött, mint annyi jeles énekesünk. Onnan hozta magával a tiszta, szép magyar beszéd kincsét, ami ott a fejedelmek kora óta élő hagyomány. Erre az alapra épült énekművészete.

Élete példája különös nyomatékkal figyelmeztet arra, hogy az ének a nyelvből születik, hogy az énekesnek legelőször anyanyelvét kell fölényesen tudni, annak minden finomságával, rejtett szépségeinek ezer titkával. Csak az ilyen nyelvtudásra épült zenetudás hozza létre a tökéletes énekest.”

Székelyhidy Ferenc kizárólag Bartók és Kodály műveit énekelte hanglemezeire, mert az volt a véleménye, hogy operaáriákat más is tud énekelni, neki az az elsőrendű hivatása, hogy a két nagy magyar mester művészetének adjon hangot. Lemezfelvételei sajnos a Rádió 1944-es ostroma alkalmával elpusztultak. A zenei osztály munkatársainak később azonban sikerült felkutatni néhány épen maradt Székelyhidy hanglemezt.

Zenei „kitekintés” a nagyvilágra

„A népek közötti barátság megerősítését szolgálják mindazok a nemzetközi kulturális ünnepek, amelyek – öröndetesen – egyre szaporodnak” E szavakkal kezdte 1955-ben nyári műsorajánlatát a rádióújság, amikor beszámolt számos európai hangverseny és operaelőadás közvetítéséről, amelyek a Magyar Rádió műsorát gazdagították. Nagy várakozás előzte meg például **David Ojsztrah** 1955. november 6-ai berlini hangversenyét. Az akkori vélemények szerint a hegedűművész koncertje a művészi élményen kívül azért is jelentős volt, mert segített oldani azokat a politikai feszültségeket, amelyek a Szovjetunió és Nyugat-Németország között a háborút követő évtizedekben, de különösen az 50-es években léteztek.

A Magyar Rádió külföldi közvetítései sorában leggyakrabban a Salzburgi Ünnepi Játékok hangversenyei és operaelőadásai szerepeltek. Emlékezetes volt az **Eduard Grieg** norvég zeneszerző emlékét idéző Bergeni Fesztivál, valamint a Helsinkiből közvetített hangverseny közvetítése, amelyen **Jan Sibelius**, a legnagyobb finn zeneszerző 90. születésnapját ünnepelték. Az 1955-ös év egyik legnagyobb zenei eseménye a **Prágai Tavasz** hat hangversenyének közvetítése volt. A helyszínen tartózkodó **Lehel György** karmester tudósított a rangos eseményről, nemcsak a műsorban, hanem a rádióújság hasábjain is.

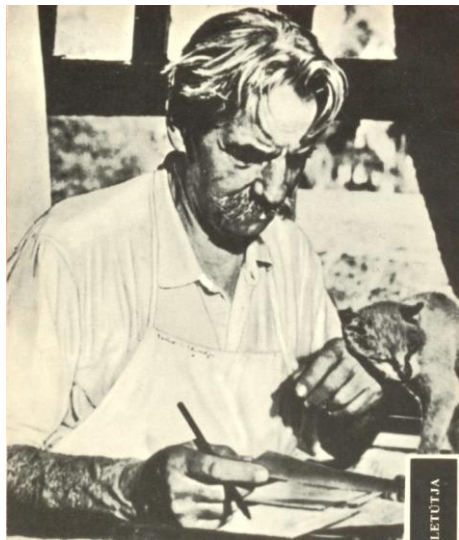
Első beszámolóját így kezdte: „Az ódon lőportorony oldalában meghúzódó Smetana teremben, a „Vysegrad” ünnepélyes hárfakkordjaival nyitották meg az idei „Prágai Tavasz” nemzetközi zenei fesztivált, melyet méretei és színvonala alapján Európa legnagyobb zenei eseményének nevezhetünk. 1945 tavaszán, közvetlenül Csehszlovákia felszabadulása után rendezték meg először, így 1955-ben már a 10. jubileumi fesztivál koncertjeit hallgathatjuk. A színes forgatag, a gazdag műsor, a híres külföldi művészek és zenekarok szereplése egyaránt felejthetetlen élményt jelent minden résztvevőnek és rádióhallgatónak.”

A Magyar Rádió komolyzenei műsorát a külföldi hangversenyek és operaelőadások közvetítésén és a vendégművészek szereplésén kívül az ajándékba kapott hangfelvételek is gazdagították. Az 1955-ös évben például a **Moszkvai Rádiótól** 130 új magnetofon tekercset kaptunk, amelyek a szovjet zeneszerzők legújabb művei mellett a legkiválóbb előadóművészek felvételeit tartalmazták. A zeneművek nagy része – 18 adásban – az *1955. október 31-e és november 6-a* között megrendezett **Szovjet Zenei Héten** hangzottak el. Az év krónikájának végére hagytam a nagy humanista művésről: Albert Schweitzerről szóló műsorok felidézését.

Ünnepi műsorok Albert Schweitzer 80. születésnapja alkalmából

1955. január 14-én Albert Schweitzer 80. születésnapját nemcsak a zene iránt rajongó közönség ünnepelte, hanem mindazok, akik értékelni tudták az ő humánus magatartását.

Életét sokoldalúan be lehetett mutatni, hiszen protestáns lelkész, dogmáktól mentes teológiai tanár, a filozófia doktora, s ami számunkra oly fontos: kiváló orgonaművész és Bach-kutató is volt, aki azon töprengett, hogy „Vajon meghalt-e az a fenséges Bach, akinek szelleme annyi emberben él?” Schweitzer már fiatalon tudta, hogy nem sokáig szentelheti életét az

igehirdetésnek, a tudománynak és a zenének, mert még közvetlenebbül kell szolgálnia az embereket. Strassbourghban már a teológia tanára volt, amikor beiratkozott az orvosi egyetemre.

Annak elvégzése után az afrikai Gabonba ment, az őserdőben kórházat épített, hogy segítsen a legrászorultabb bennszülötteken. Közben időről-időre Európa szerte orgonahangversenyeket és előadó körutakat tartott, könyveket adott ki, hogy pénzt gyűjtsön kórháza számára. Rövid megszakításokkal közel 50 éven keresztül végezte gyógyító tevékenységét a lambarénei kórházban, amely hamarosan az önzetlen, áldozatos keresztyén szeretet szimbóluma lett.

Albert Schweitzer orgonaművész

A Magyar Rádió méltó-módon ünnepelte Albert Schweitzer 80. születésnapját:

Bach-orgonafelvételeiből összeállított műsorral, a művészetét elemző beszélgetéssel, valamint Meixner Mihály előadásával, amely az ember, az orgonaművész, a Bach-kutató és a tudós titkait igyekezett feltárni. Albert Schweitzerre újra és újra emlékezni kell, mert az ő példaadó élete mindenkor irányt mutat az emberiség számára.

1956.

Joseph Haydn: *Évszakok* – oratórium

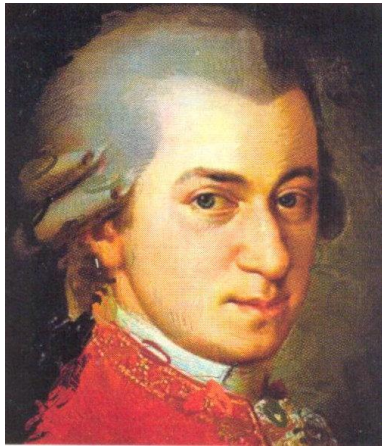
1956. január 1-én, az újévi ünnepi adásban szólalt meg Joseph Haydn *Évszakok* c. oratóriuma. E csodálatos mű felvételével gazdagította tárházát a Rádió, a Budapesti Kórus és a Rádiózenekar előadásában, **Forrai Miklós** vezényletével. A szólókat Gyurkovics Mária, Remsey Győző és Littasy György énekelte. Forrai Miklós - a kiváló karnagy, a Budapesti Kórus vezetője és főiskolai tanár – a rádióújság hasábjain így nyilatkozott: „A Budapesti Kórus 1941-óta működik, és eddig 215 hangversenyt adott. A klasszikus-romantikus remekművek ápolása mellett számos szovjet és magyar bemutatót tartottunk. A kórus 130 tagból áll, a mostani rádiófelvétel során azonban a létszámot a 6-os stúdió lehetőségeihez kellett alkalmazni, így 80 tagú kórossal dolgoztunk.

Nagy örömmel láttunk munkához, mert nagyon is kíváncsiak voltunk, hogy Haydn *Évszakok* c. oratóriuma – ez a lenyűgöző szépséggel és világossággal megírt remekmű – magyar nyelven (Ádám Jenő fordításában) kerüljön a rádió közönsége elé. Az oratóriumoknál különösen fontos az énekkar, a zenekar és a szólista művészek produkciójának kiegyensúlyozott együtthangzása és ez a stúdiófelvétel által magasabb színvonalon valósulhat meg, mint a hangversenytermi előadáson.”

Mozart születésének 200. évfordulója

1956. január 27-én ünnepelte a zenei világ Wolfgang Amadeus Mozart születésének 200. évfordulóját. A **Mozart-év** bevezetéseként Bónis Ferenc zenei szerkesztő a rádióújság hasábjain többek között ezt írta: „Mozart művészete bejárta és meghódította az egész világot, mert minden kor megtalálta benne a maga szépségideálját. A salzburgi mestert klasszikusnak nevezzük a szó legigazibb értelmében: példamutatónak, mintaképnek. Zenéje messzi időkre mutat előre.

Népi eredetű nyelv és százezreknek szóló alkotás, az élet ezerszínű ábrázolása és mély emberi

mondanivaló, a legtermészetesebb közlésmód és valamiféle hatalmas, sugárzó szeretet – ez él és hat Mozart muzsikájában s avatja őt két évszázad után is valóban „minden idők egyik legnagyobb zeneszerzőjévé.”

A Magyar Rádió is emlékezett a nagy osztrák zeneszerzőre: a 6-os stúdióban közönség előtt megtartott és élőben sugárzott Rádiózenekari- és kamaraestekkel, valamint opera előadásokkal. 1956. január 27-én Mozart születésnapján, az Operaházban az év egyik legszebb estjén *A varázsfuvola* c. operát adták elő.

Wolfgang Amadeus Mozart

A felújított előadáson Ágay Karola, Osváth Júlia, Székely Mihály és Simándy József énekelték a főszerepeket, Kórodi András vezényelt. Az ünnepi hangulatú, emlékezetes előadást a Rádió felvételről később többször is sugározta. Péterfi István zenekritikus írásából idézek:

„1791. szeptember 30-án mutatták be a zeneirodalom egyik legnagyszerűbb remekét, Mozart *A varázsfuvola* c. operáját. Azóta sokszor fordult a világ sora, de Mozart vágyódása – az élet zavarosan morajló tengeréből a művészet kiemelkedő csodaszigetére, Sarastrónak a jóság és a szeretet jegyében igazságot tevő országába – mindig érvényes. Az opera szelleme kiolthatatlan lánggal gyújtja a tüzet az emberek szívében és változatlan intenzitással adja a fényt és a meleget.” Mozart *A varázsfuvola* c. operáját a bécsi bemutató után két évvel már előadták Magyarországon, és azóta is változatlanul a legnépszerűbb darab mind az opera együttesek, mind a közönség számára.

A szülőváros: Salzburg ünnepei

A Mozart-műsorok közül a szülőváros, Salzburg hangversenyeinek és operaelőadásainak közvetítése emelkedett ki. Nagy várakozás előzte meg januárban a *Festwoche - Ünnepi Hét*, augusztusban pedig a *Salzburgi Ünnepi Játékok* eseményeit. Lehel György karmester, a Magyar Rádió tudósítójaként *Salzburgi levélben* számolt be élményeiről. „Salzburgba való megérkezésem után első dolgom volt utánanézni, hogyan jutok el az Ünnepi Hét hangversenyeire. Jövedelemről későn értesült a salzburgi Rádió, így a hivatalos jegy-elosztásról lemaradtam. Különösen akkor került tartózkodó mosoly az arcokra, amikor a hétfői műsorról érdeklődtem .

„Ja, das Backhaus-koncert?!” – mondták, olyan gesztussal, ami azt jelentette, hogy arra égen s földön nem lehet már jegyet kapni. Mégis elmentem, gondoltam, a rádiós fülkében végighallgatom a hangversenyt. Amíg a művészszoza közelében várakoztam, találkoztam Wilhelm Backhaus zongoraművésszel, néhány szót beszéltem is vele. Láttam ezt a nagy művészt – aki néhány hét múlva tölti be a 72. évét – izgulni a pódiumra lépés előtt. Nem a hangversenytől félt, mert mint mondta, az 55 éves művészpálya alatt hozzászokott a rivalda fényéhez, a fellépések izgalmához, - hanem az alkalomtól: méltóvá válni a 200 éves Mozarthoz. És néhány perc múlva a Mozarteum színpadán muzsikált: egyszerűen, bensőségesen, minden fölösleges gesztus, póz nélkül, egyre inkább lázban égve, egyre felfokozottabban. A zene elhangzása után a zsúfolt hangversenysterem közönsége egyszerűen elfelejtett tapsolni, taps helyett a zsebkendők kerültek a kezekbe, a szemek fölé...”

Az augusztusi Salzburgi Ünnepi Játékok operaelőadásait és hangversenyeit a Magyar Rádió lehetőségeinek megfelelően közvetítette. Grabócz Miklós a Rádió kiküldött tudósítója *Salzburgi képeslap* című írásában így számolt be élményeiről: „A hagyományos Salzburgi Ünnepi Játékok az idén különös jelentőséget kaptak a város nagy fia, Mozart születésének 200. évfordulója alkalmából. Ezen a nyáron csak Mozart operák kerülnek színre, és a hangversenyeken is az ő művei szerepelnek túlsúlyal. Mivel mai muzsika alig szerepel a műsorban, igen meg lehetünk elégedve azzal a hellyel, amit Bartók Béla kapott: művei majdnem egyharmadát tették ki Irmgard Seefried dalestjének. Nehéz volna megmondani, hogy a látott előadások közül mi tetszett a legjobban: akár Berlioz *Requiemjének* szabadtéri előadása a szikla árkádban szétszórt hatalmas rézfúvós együttesekkel, akár az *Idomeneo* archaizált rendezése, akár a többi művészi gonddal, ízléssel megoldott produkció. Talán mégis Mozart *Figaro házassága* c. operájának előadását emelném ki, ahol olyan hírességekből álló együttes, mint Karl Böhm karmester, Dietrich Fischer-Dieskau, Elisabeth Schwarzkopf és Irmgard Seefried nyújtott felejthetetlen művészi teljesítményt.”

Denijs Dille Bartók-kutató Budapesten

1956. januárban Denijs Dille, a világhírű belga Bartók-kutató Budapestre érkezett. Egyik útja a Magyar Rádióba vezetett, ahol interjút adott az *Új Zenei Újság*, az *Esti Híradó* és a rádióújság számára. Denijs Dillét akkor így mutatták be: Antwerpenben él, 51 éves, a francia nyelv és irodalom tanára, és minden idejét a Bartók-kutatásnak szenteli. Tökéletesen beszél franciául, németül, flamandul, de a Bartók-kutatás kedvéért megtanult magyarul is.

A Bartókkal kapcsolatos szenvedélyéről, munkájáról így beszélt: „Gyermekkorom óta szeretem a modern zenét. A bartóki muzsikát egy belga falusi orgonista révén diákkoromban ismertem meg és annyira a hatása alá kerültem, hogy elhatároztam: felkutatom Bartók Béla minden zenei és emberi vonatkozását. Bartók őseit, családfáját Edelény, Borsodszirák és Szuhakálló falvakban kutattam. Jelenleg a zeneszerző partitúráinak kiadásait hasonlítom össze az eredeti kéziratokkal és a műveit elemzem.”

Bartók Béla kórusművei a Rádióban

1956-ban a Rádió sorozatban mutatta be Bartók Béla több mint 60 kórusművét, amelyek havonta csendültek fel kiváló énekkarok előadásában, neves karnagyok vezényletével, zenetörténészek ismertetésével. Számos Bartók-kórus ebben a ciklusban hangzott el első alkalommal.

Bónis Ferenc, a sorozat szerkesztője így írt a rádióújságban: „A Magyar Rádió, amikor *Bartók összes kórusműveinek* teljes sorozatát tárja a nagyközönség elé, nemcsak kegyeletét kívánja a 75 éve született magyar muzsikusként emléke előtt leróni. Többet: Bartók életművének egyik fontos oldalát óhajtja teljességében megismertetni a zenehallgató közönség legszélesebb rétegeivel. Hiszen nincs még egy olyan ága Bartók munkásságának, ahol olyan félreérthetetlenül szögezte volna le mondanivalójának lényegét, mint a szöveghez kötött kórusművészetben. Sokrétű, gazdag világot tárnak fel ezek a kórusok, s a gyermek-, férfi-, női- és vegyes-karok szólnak mindenkinek, akik a szép muzsikát szeretik. Bartók kórusműveinek megismerése, hallgatása, éneklése: a legjobb utak egyike a mester teljes művészetének megértése felé.”

Bartók Béla *A csodálatos mandarin* c. táncjátéka az Operaházban

Bartók Béla *A csodálatos mandarin* c. táncjátékának színpadi sorsát a műsorra tűzés és a műsorról való levétel örökös harca jellemezte. Emlékezetes Révai József, a volt népművelési miniszter kijelentése, mely szerint: „*A csodálatos mandarin*ra a szocializmust építő népnek nincs szüksége”. Ezért a táncjátékot az 1949. december 9-i előadás után levették a műsorról és csak 1956. június 1-jén kerülhetett ismét színpadra.

Tallián Tibor zenetörténész írása az Operaház életében történt változásokról is tudósít: „Valami, ami a színház magára találása szempontjából mindennél fontosabb, mégiscsak megvalósult 1956 tavaszán. 1955-ben (Bartók halálának 10. évfordulója kapcsán) már folytak a harcok, hogy engedélyezzék az 1950-es döntés visszavételét, *A csodálatos mandarin* újrabemutatóját.

A színház és a magyar zeneélet egységfrontja végül győzedelmeskedett, 1956. június 1-jén az új Mandarin színpadra léphetett. A háború utáni operai gyakorlat így még Tóth Aladár irányítása alatt tehetette jóvá azt a legnagyobb vétséget, amit ebben az időszakban önmagával szemben elkövetett. mert Tóth Aladár már nem sokáig foglalta el az igazgatói szobát a Sugár úti épületben. Egy 1956. október végi társulati ülés után, amelyben a tagság egy része megvonta tőle bizalmát, elhagyta a színházat, és igazgatóként többé nem tért vissza falai közé.”

Farkas Ferenc-Radnóti Miklós *Naptár* c. dalciklusa

Az 1950-es évek elején – a korábbi szellemi megújulás és lelkesedés után – a zeneszerzők egy része csalódottan fordult el a kultúra vezetőinek hivatalos irányától. A lehetséges magatartás: visszahúzódni és kivárni. Ezeket az éveket mindenki másként élte meg.

Farkas Ferenc zeneszerzőnek ezt a korszakát Ujfalussy József így foglalta össze:

„A művelődéspolitikai ábrándot könyörtelen tények tépázták. 1953-tól kezdve mind nyíltabbá vált a felismerés, hogy a folklorisztikus nemzeti klasszicizmus stílusában, ünnepi műfajok külsőséges sémáiban zeneszerző és közönsége nem egyesülhetnek. Komponistáink visszatértek műhelyükbe, művészetükkel ezoterikusabb szférákat kerestek. A korával mindig együtt lélegző Farkas Ferenc is meghitt műfajaiban, zongoraművekben és dalokban tért vissza legbensőbb önmagához. A *Naptár*-sorozat Radnóti-dalaiban örömmel ismertünk rá a *Gyümölcskosár* és a *Cantata lirica* szerzőjének elmélyült hangjára.” Farkas Ferenc – Radnóti Miklós verseire komponált *Naptár* c. dalciklusát 1956. január 2-án a Rádióban mutatták be, Báthy Anna és Rösler Endre előadásában, a zeneszerző zongorakíséretével.

A III. Magyar Zenei Hét

A Magyar Zeneszerzők Szövetsége a zeneszerzők számára úgynevezett plénumokat rendezett, ahol nemcsak bemutatták, hanem meg is vitatták a legújabb műveket. Az I. Magyar Zenei Hét 1951-ben, a II. pedig 1953-ban zajlott le. A plénum műsorát az előző két esztendő zenei terméséből, hosszas válogatás után bizottság állította össze, úgy, hogy a művek egy részét hangverseny előadására javasolták, másik részét pedig a Rádió által készített felvételekről hallgatták meg.

A III. Magyar Zenei Hetet 1956. április 7-14-ig rendezték meg, amelynek vitaindító előadását Szabolcsi Bence zenetörténész, a Zeneművészek Szövetségének elnöke tartotta.

Ebből idézek: „...Természetes, hogy a mai magyar muzsikuskok mindnyájan Bartók és Kodály forradalmának gyermekei ... ugyanilyen természetes, hogy a fiatalabb nemzedék mondanivalója elűt majd a nagy kezdeményezőkétől, hiszen körülöttük megváltozott, s mindjobban változik a világ! Épp Kodálytól tanulhattuk meg azt az elvet, hogy „nagy hagyományok tiszteletének egyik legjobb módja: nem utánózni őket” Továbbvinni – ez a feladat, ez a követelmény, s ezt csak olyan művész vállalhatja, aki új élmények birtokában, de az élet hasonló forróságával, a közösség tudatának, a néppel és nemzettel való egységnek hasonló intenzitásával s hasonló teremtmő- és formáló erővel lép a nyomdokukba.”

Szabolcsi Bence megsejtette, hogy az 50-es években színre lépő zeneszerző nemzedék új utakat fog keresni alkotó munkájához. Ezt bizonyítja az 1956-os plénum műsorából kiválasztott két darab: Kurtág György *Brácsaversenye* és Szervánszky Endre *Fuvolaversenye* is, hiszen mindkét zeneszerző számára határesetet jelentett a versenymű megírása, mert utána másfajta kompozíciós módszereket alkalmaztak.

Kurtág György *Brácsaversenye* – amellyel a Zeneakadémián diplomázott – az 50-es évek egyik sikeres darabja volt, a komponista mégis csupán stílusgyakorlatnak tartotta, mert opusz-számmal csak a későbbi műveit látta el. Sőt, a szerző egy későbbi nyilatkozatából az is kiderül, milyen rossz érzést váltott ki belőle a mű első előadása: „Valójában első találkozásaim a zenekarral – még diákkoromban – igen kellemetlenek voltak.

*Brácsaversenye*m próbáin kinevettek. Hallottam, ahogyan a zenekar tagjai egymást kérdezték: miért nem tanítják meg ezeknek a fiatal zeneszerzőknek, hogyan kell tisztességesen hangszerelni? Egy helyen elképzeltem egy igen fontos pizzicatót, amit minden átérzés nélkül, közönyösen játszottak. Egyszóval, kellemetlen tapasztalatok voltak ezek, melyeknek eredményeképpen el sem tudtam képzelni, hogy valaha újból zenekari művet írjak. S valóban, 30 évig nem is komponáltam semmit zenekarra.”

Az interjúból nem derül ki, hogy Kurtág György melyik zenekarra gondolt, hiszen a művet bemutatták a varsói VIT-en (Világ Ifjúsági Találkozón) is, ahol a zeneszerzői versenyen díjjal jutalmazták, majd pedig Budapesten a III. Magyar Zenei Hét plénumán hangzott el, Lukács Pál szólójával.

Szervánszky Endre: *Fuvolaverseny*

Szervánszky Endre művészi fejlődésének első periódusában, az 1936 és 1953 közötti időszakban Bartók és Kodály hagyományaihoz kapcsolódva alakította ki önálló, egyéni stílusát.

Ide tartozik a *Fuvolaverseny* is, amelyről Barna István zenetörténész így írt: „A hagyományosan tonális szerkesztésű Szervánszky-művek sorát az 1952-53-ban komponált *Fuvolaverseny* zárja le. Egyúttal ez a darab a szerző eddigi életművében az utolsó népdal-intonációjú zenekari alkotás.

A megnyitó tétel széles ívelésű dallama és harmonizálása még teljesen e stílus jegyeit hordozza.” Szervánszky Endre komponálás közben igyekezett a fuvola hangzási, technikai lehetőségeit kihasználni, miközben sikerült neki a hangszer „lelkét” is megszólaltatnia.

Viski János: *Gordonkaverseny*

Az 1956-os év Kossuth-díjasai között volt Viski János zeneszerző.

Legújabb művét, a *Gordonkaversenyt* 1955. december 14-én mutatták be hangversenyteremben, a versenymű hangfelvétele pedig 1956. januárban készült el a Rádióban. A gordonkaszólót Banda Ede játszotta, a Magyar Állami Hangversenyzenekart Ferencsik János vezényelte.

Pándi Marianne zenetörténész így írt a zeneszerzőről: „Viski János a magyar romantikus zene legjobb hagyományainak volt folytatója, nemcsak a népdalok alkotó módon történő adaptációja tekintetében, hanem a hangszerek természetének alapos ismeretében is. Nem véletlen, hogy életműve középpontjában éppen hangszeres versenyművei állnak.”

Viski János életművének egyik kutatója, volt tanítványa: Dobos Kálmán. Az általa írt monográfiában ez olvasható: „Viski János a Hegedű- és Zongoraverseny sikereit követő néhány év múltán, ismét a versenymű formájához fordult. Ezúttal a gordonka kapta a szóló-szerepet. A *Gordonkaverseny* szintén bizonyította Viski pompás dallaminvinciójának és annak, hogy bár egész életműve, egyéni úton ugyan, de a Kodály-iskola alapján haladt, mégis élénk érdeklődéssel figyelt más művészi törekvésekre is és képes volt azok eredményeit beolvasztani saját, kiépített művészetébe.”

Nemzetközi Liszt Ferenc zongoraverseny

Emlékezetes, hogy Budapesten az első *Nemzetközi Liszt Ferenc zongoraversenyt* 1933-ban rendezték meg, amikor az I. díjat **Fischer Annie** nyerte el.

1956. szeptemberében Liszt Ferenc emlékének adózva, ismét vállalkoztak a zongoristák a nemzetközi megmérettetésre: 20 ország 51 versenyzője érkezett Budapestre. Ez alkalomból nagy feladat hárult a Magyar Rádióra is, hiszen a négy forduló ideje alatt naponta hangképes beszámolót készítettek, közvetítették a zenekari döntőket és a győztesek záróhangversenyét.

Jellemző a nagy nemzetközi érdeklődésre, hogy a koncerteket hét rádióállomás egyenes adásban közvetítette, mások pedig magnetofon-felvételt kértek róluk. A rádióújságban Molnár Aurél így tájékoztatta az érdeklődőket a versenyről: „A magyar zene 81 éves várát, a Zeneművészeti főiskolát a zene rajongói tartották ostrom alatt az elmúlt két hétben. A *Nemzetközi Liszt Ferenc zongoraversenyre* 51-en érkeztek meg. S hogy miért gyűltek itt össze? Lehetséges, hogy az idegen táj varázsa vonzotta őket, talán a verseny izgalma, talán a művészi megnyilatkozás vágya, vagy éppen az első díjjal járó hírnév öröme? Bizonyos, hogy így volt. De végül is azért jöttek itt össze, hogy – öntudattal, vagy öntudatlanul – a zene ősi nyelvén tegyenek hitvallást a világ és az emberi szív egységéről. S nekünk, magyaroknak külön boldogság, hogy e szép hitvallást a mi Liszt Ferencünk műveivel zongorázták el ... A magyar közönség szinte mind az 51 művészt a szívébe zárta. A verseny nemzetközi zsűrije azonban csak egyetlen első díjat adhatott ki. S hogy a pálmát végül is **Lev Vlaszenko** nyerte el – azt hiszem, e döntéssel mindenki egyetértett. Mert sokat tapsoltunk a tehetséges nyugat-európai, dél-amerikai, hindu és török művészeknek, a magyar fiatalok játékát pedig külön honfitársi szeretettel figyeltük. De már az első percektől kezdve éreztük, hogy a verseny győztesét a szovjet fiúk között kell keresni, s annál büszkébbek vagyunk a magyar **Bächer Mihály** második helyére. A verseny III. díját pedig a kiváló **Lazar Berman** nyerte el.

Sosztakovics ünneplése 50. születésnapján

1956. szeptember 25-én 50. születésnapját ünnepelte Dmitrij Sosztakovics, a Leningrádban és Moszkvában élő zeneszerző. A Magyar Rádió, műveiből összeállított műsorral köszöntötte a mestert. Ekkor hangzott el magyarországi bemutatóként a *Zsidó dalok* c. dalciklus. Sosztakovics 1948-ban komponálta ezt a 11 dalt héber népkölteményekre, de a bemutatójára csak Sztálin halála után, 1955. januárjában kerülhetett sor. A Sosztakovics emlékeit közreadó *Testamentum* c. könyvből idézem a *Zsidó dalokra* vonatkozó részleteket, elsőként Szolomon Volkov szerkesztő előszavának néhány sorát: „Oroszországban lehetetlen úgy zenét tanulni, hogy az ember már gyermekkorában ne találkozzék Sosztakovics nevével. Emlékszem, 1955-ben szüleim igen izgatottan tértek haza egy kamarazenei hangversenyről: Sosztakovics és néhány énekes első ízben szólaltatta meg *A zsidó népköltészetből* c. dalciklust. Abban az országban, amelyen nem sokkal korábban söpört végig az antiszemitizmus veszedelmes hulláma, egy neves zeneszerző vette magának a bátorságot, hogy nyilvánosan bemutasson egy olyan művet, amely szálanommal és együttérzéssel szól a zsidókról. Ez egyszerre volt zenei és közéleti esemény.”

A könyvből megtudhatjuk, hogy Sosztakovics ősei lengyel forradalmárok voltak, akiket Szibériába száműztek. A család az idők folyamán oroszra lett ugyan, de az „idegen vér” időnként kiütközött és ellentmondásos helyzetet teremtett. A *Testamentumból* idézem még azt a részletet, amelyben Sosztakovics a zsidó népzenehez való vonzódását fogalmazta meg: „Azt hiszem, ha zenei benyomásokról beszélünk, rám a zsidó népzene gyakorolta a legerősebb hatást. Sohasem fáradok bele a gyönyörűségbe, olyan sokarcú ez a zene, boldognak tűnik, miközben tragikus. Nevetés a könnyeken át. A háború után egyszer elmentem egy könyvkereskedés előtt, és megláttam egy zsidó dalokat közreadó kötetet. Azt hittem, a könyvben dallamokat is talállok, de az csak a szövegeket tartalmazta. Úgy gondoltam, ha kiválasztok néhány szöveget és zsidó zenét írok hozzájuk, elmondhatnak valamit a zsidó nép sorsáról.” A Magyar Rádióban 1956. június 18-án készült el Sosztakovics *Zsidó dalok* c. dalciklusának felvétele, Szecsődy Irén, Tiszay Magda és Rösler Endre előadásában, Hajdú István zongorakíséretével.

Kodály Zoltán *A népdal és a Rádió* c. előadása

1956. június 24-én – egy tervbe vett népzenei sorozat első adásában – Kodály Zoltán olvasta fel *A népdal és a Rádió* c. írását. A mester igen szigorú kritikával illette a népzenevel foglalkozó műsorokat, ugyanakkor azonban a járható utat is kijelölte. Előadásának kezdő- és befejező sorait idézem: „A népdal barátai évtizedek óta aggodalommal figyelték a Rádió viselkedését a népdallal szemben. Ez a viselkedés a szakembereket sem elégítette ki, viszont (talán egyedül Ádám Jenőnek az 1930-as években tartott előadásait kivéve) arra sem volt alkalmas, hogy a népdalt a távolabb állókkal megkedveltesse, vagy csak érdeklődést keltsen, sőt, hovatovább a népdal lejáratása felé vezetett. Fő hibája az volt, hogy sohasem tett különbséget népdal és műdal között, és a „Népdal, népzene” feliratú kosárba tücsköt-bogarat belehánytak. A Rádió egyik legfontosabb missziója a népdal igazi formáját bemutatni, ezzel a nép jobb megismerését s vele az egységes magyar műveltség kialakítását szolgálni. A most megindult sorozat is e nagy cél jegyében indul. Ha hű marad hozzá, az eredmény nem fog elmaradni.” Hogy hogyan lehet és kell a nép zenéjét a városi emberekkel is megkedveltetni, arra éppen Kodály mutatott példát népdalfeldolgozásaival.

Kodály Zoltán-Petőfi Sándor: *Nemzeti dal* – bemutató

Az 1956-es év legtöbb vihart kavart zenei eseménye Kodály Zoltán – Petőfi Sándor *Nemzeti dal* c. költeményére komponált férfikari művének bemutatója volt.

A történetet a *Vass Lajos emlékezete* c. könyv, illetve a rádióújságban megjelent írások alapján idézzük föl. **Vass Lajos**, a Magyar Néphadsereg Művészegyüttesének karnagya a következőket mondta az előzményekről: „1956. tavaszán Kodály Zoltán közölte velem, hogy megzenésítette Petőfi Sándor *Nemzeti dal* c. költeményét és érdeklődjem meg, hogy a főnökeim megengedik-e, hogy elénekeljük? Már másnap megkérdeztem Otta István vezérőrnagyot, a Magyar Néphadsereg politikai főcsoportfőnökének helyettesét, - mert énekkarunk műsor-politikai kérdéseivel ez a főcsoport foglalkozott – aki örömmel fogadta a hírt, és kijelentette: gondoskodnak a mű bemutatásának méltó kereteiről.”

A bemutató azonban egyelőre csak egy házi-koncertre korlátozódott.

A rádióújság műsorajánlatában azonban 1956. nyarán többször is olvasható híradás az új Kodály-kórusmű előadásáról. Például *július 28-án*: „*Kórusaink életéből* c. műsorunkban hírt adtunk már arról, hogy Kodály Zoltán három új férfikari művel gazdagította zeneirodalmunkat.

E heti műsorunkban a Magyar Néphadsereg Művészegyüttese énekkarának előadásában, Vass Lajos vezényletével megszólaltatjuk a három új művet: Vörösmarty két epigrammájára (*A nándori toronyőr*, és *Emléksorok Fáy András emlékkönyvébe*), valamint Petőfi *Nemzeti dal*ára írt kóruskompozíciókat.”

1956. augusztus 18-án – már az ünnepre készülve elhangzottak az új Kodály-kórusok is.

Vass Lajos karnagy a rádióújságban így nyilatkozott a *Nemzeti dal*ról: „Csodálatraméltó a mű fiatalos lendülete. Kodály eddigi nagy Petőfi-kórusainak tragikus, megrázó hangját nem találjuk benne. Ujjongó, mindent felrázó zene ez. Ha úgy látjuk, hogy a 25 éves Petőfi az érett férfi erejével és tökéletességgel szól a versben, akkor most azt érezzük, hogy az életműve magaslatán álló Kodály 25 éves fiatalsággal ragad el bennünket ... Bizonyára mindenki megérti, hogy a Néphadsereg énekkarának és nekem, a karmesternek mekkora boldogság a *Nemzeti dal* bemutatása.”

A *Nemzeti dal* nyilvános előadásának időpontja azonban egyre késett. Akkoriban más erősödött a társadalmi-politikai feszültség, és Petőfi verse, Kodály zenei tolmácsolásában a robbanás veszélyével fenyegetett. Az együttes azonban hosszú, 3 hónapos kínai turnéra készült ...

Hogy az új Kodály-mű műsorra tűzése nem halasztható a kínai vendégszereplés utánra, azt a hivatalos szervek is tudták. A kérdés csak az volt, mikor, hol és ki rendezze meg a bemutatót?

Végül is a feladatot a Hazafias Népfrent vállalta: a Károlyi-kertben „A magyar muzsika ünnepén” műsorra tűzték a *Nemzeti dalt*. A hatóságok ugyan kísérletet tettek, hogy a Filharmónia segítségével némi mondvacsinált rendezés-jogi kifogással elodázzák a bemutatót, de ez nem járt sikerrel.

1956. szeptember 4-én este, zsúfolt nézőtér előtt megtartották a hangversenyt, és a Rádió egyenes adásban közvetítette. A koncert első részében a Rádiózenekar játszott Lehel György vezényletével, a második rész műsorát pedig a Néphadsereg Művészegyüttese adta.

A hangversenyen megjelent Nagy Imrét Kodály Zoltánnal együtt lelkesen ünnepelte a publikum.

1956. szeptember 6-án, - az utazás előtti estén – a Néphadsereg Művészegyüttese a Nemzeti Múzeum lépcsőjén Kodály Zoltán-Petőfi Sándor *Nemzeti dalával* búcsúzott a magyar közönségtől.

A rádióújság 1956. szeptember 16-ai címlapján a „történelmi eseménynek” nevezhető fénykép látható: a Magyar Néphadsereg művészegyüttese, Vass Lajos vezényletével a *Nemzeti dalt* énekli a Nemzeti Múzeum lépcsőjén.

Akkor még senki sem sejthette a folytatást ...

Az együttes hangverseny-turnéja december közepéig tartott, így Kínában szereztek tudomást az októberi forradalomról, s alig várták, hogy hazaérjenek. Elutazásuk előtt ugyan még szó volt róla, hogy hazafelé jövet Moszkvában is adnak hangversenyt, de a forradalmi események hírére a tagok megtagadták a szovjet fővárosban való fellépést.

Azonban a sikeres szereplésről hazatért együttest büntetésül feloszlatták, és a karnagyokat szélnek eresztették. Vass Lajost azért, mert abszolút tekintélyével nem akadályozta meg a tiltakozó demonstrációt. Az 1956. decemberében feloszlatozott énekkart az Országos Filharmónia keretében **Állami Férfikar** néven újjáélesztették, amelybe a Honvéd-kórus énekeseinek többségét felvették. Vass Lajos lett a karnagyuk.

A Magyar Néphadsereg Művészegyesülete
Kodály-Petőfi *Nemzeti dal*-át énekli Vass Lajos vezényletével

Az 1956. október végi zenei események a Rádióban

1956. október 22-én Mario Rossi vezényletével a Magyar Állami Hangversenyzenekar koncertjét közvetítette a Rádió az Erkel Színházból. Az est egyik száma Bartók Béla

II. zongoraversenye volt, amelynek szólóját **Cziffra György** játszotta.

A zongoraművész emlékező sorait idézem „Az illetékesek felkértek egy nagy kínai pianistát, hogy játssza el Bartók *II. zongoraversenyét*, aki hat hétig habozott, mielőtt lemondta volna. Így örököltém én ezt a hangversenyt és azt a döbbenetes darabot, amely még ma is egyike korunk zongorairodalma legbonyolultabb műveinek.

Nem valami vidám szívvel fogadtam el a megtiszteltetést, de megértették velem, hogy ettől a fellépéstől erősen függ későbbi külföldi kiküldetésem. Nekiálltam tehát, úgy dolgoztam, mint egy őrült. De azt is tudtam, hogy ha sikerül ezt a nehéznél is nehezebb szerzeményt a rendelkezésemre álló idő alatt megtanulnom, ez a próbatétel fölszentelne saját magam előtt is a nemzetközi karrierre.

Elérkezett a nagy nap: *október 22-e*. Ez a zene a maga szinte tébolyult bonyolultságával, mely mégis maga a kristályos rend, kiváltotta belőlem azt, hogy túltegyek magamon, és a közönségből úgy tört ki a taps, mint az izzó láva.”

Ugyancsak *október 22-én*, a Petőfi adón közvetítették Wagner *Siegfried* c. operájának I. felvonását, Hans Knappertsbusch vezényletével. A Bayreuthi Ünnepi Játékokon készült hangfelvétel II. felvonását *október 25-re* tűzték ki, amely azonban a forradalmi események következtében elmaradt.

Mario Rossi, a kiváló olasz karmester, a Torinói Rádió zenekarának vezetője, a Bartók Fesztivál hangversenyeire érkezett Budapestre. Ő vezényelte a már említett *október 22-ei* koncertet, a Bartók Fesztivál befejező estjét. Ez után sajnos, hetekre-hónapokra megszakadt Budapest és az ország hangversenyélete.

Mario Rossi *október 23-án* a Rádiózenekarral dolgozott, amint arról Boros Attila *Muzsika és mikrofon* c. könyvében is beszámol: „Mario Rossi karmester és a Rádiózenekar *október 23-án* Césár Franck *d-moll szimfóniájának* felvételére készült a 6-os stúdióban. Közben azonban megkezdődött a Rádió épületének ostroma.

A zenekar tagjainak és Rossinak egy hátsó kijáraton sikerült nagy sietve elhagyni az épületet. A zűrzavarban Rossi karmesteri pálcáját a pulpitoson felejtette. Évek múltán, amikor Rossi ismét a Rádióba jött, Nagy Sándor zenekari ügyelő visszaadta a mesternek a megőrzött pálcát.”

A Magyar Rádió épülete 1956 őszén

Amikor a Rádió Bródy Sándor u-i Székházában elnémult a központi adó, a Parlamentben kialakított „szükség-stúdióból” folytatták az adást. A hírek, kommentárok, politikai közlemények és beszédek között a Parlamentben talált néhány hanglemez szólt, mindaddig, amíg megérkezhetett a zenei utánpótlás. Ezekben a történelmi napokban legtöbbször Beethoven *Egmont-nyitányát* szólaltatták meg. A Rádió épülete romokban hevert, a hangfelvételek egy része megsemmisült. A legnagyobb veszteséget mégis az jelentette, hogy a muzsikuskok tömegesen hagyták el az országot a nyugati határon. Breuer János zenetörténész sorait idézem: „A zenekultúra minden más művészeti ág nál súlyosabb helyzetbe került. Százával távoztak nyugatra a muzsikuskok, és ezres, vagy talán tízezres nagyságrendben a zenehallgató törzsközönség. A muzsikuskok között számban az előadóművészek domináltak, akiknek többségét nem politikai meggyőződés hajtotta nyugatra. De hat esztendő bezártsága, és – 1953 után – a hazai szereplési lehetőségek beszűkülése, az általános elégedetlenség, és a félelem, hogy az épp csak megnyílt nyugati határ a zenei előadó-művészet képviselői előtt újból bezárul, együttesen elegendő okot szolgáltatott a távozásra.”

Megjelenik a Rádióújság

1956. decemberében – több heti kimaradás után jelent meg újra a Magyar Rádió műsorlapja **Rádióújság** címmel.

Decsényi János: *Három madrigál* – kórusmű

A komor téli időszakban a *Rádióújság*ból értesült a zene iránt érdeklődő közönség egy örömteli hírről: **Decsényi János** külföldi zeneszerzői sikeréről.

Decsényi János 24 éves fiatalemberként 1951-ben kezdett a Rádióban dolgozni, miközben zeneszerzést tanult. Az előző évi – akkor még *Magyar Rádió* nevű műsorújság

1955. novemberi számában *Gyorsfénykép egy fiatal rádiósról* címmel többek között

ez olvasható: „Decsényi János rádiós beosztása: tervező szerkesztő. A Rádiózenekar és a Rádióénekkar felvételeinek tervét készíti elő és az együttesek rádió műsorát állítja össze.

A Főiskolán Szervánszky Endrétől tanul zeneszerzést. Már csak az államvizsgája van hátra.

Vonóstrióját a hetekben mutatták be a Bartók teremben, amely a Varsói VIT-en oklevelet nyert.”

Az 1956. év végi hír pedig: „Az olaszországi Vercelliben rendezett nemzetközi zenei versenyen Decsényi János *Három madrigál* c. kórusművével elnyerte a 100 ezer lírás legnagyobb díjat.”

A zeneszerző így emlékezett az akkori történetre: „1956 nyarán a Zeneművészek Szövetségében hallottam a versenyről és név nélkül, jeligével kiküldtem Olaszországba *Három madrigál* c. népi szövegekre készült kompozícióm.

Jól emlékszem, hogy jeligének egy Horatius-óda kezdetét választottam – amelyet nagyon szerettem, érettségi tételem is ez volt – így szól: „Solvitur acris hiems, grata vice veris et favoni” azaz: „Távozik a zord tél, a tavasz édes közeledtére”. November első napjaiban – még a pincében tartózkodtunk, amikor eljutott hozzám a levél, amelyben értesítettek, hogy kórusművemmel megnyertem a zenei versenyt. A díj a 100 ezer lírás jutalom mellett meghívással is járt, így 1957 húsvétján kiutazhattam Olaszországba, amely igen nagy élményt jelentett számomra, de amikor letelt az idő – mondanom sem kell, hazajöttem ...”

A muzikusok helyzete 1956 végén

Tallián Tibor zenetörténész a korszakról szóló elemzésében többek között ezt írta:

„Mario Rossi és a Magyar Állami Hangversenyzenekar estjével *1956. október 22-én* megszakadt Budapest és az ország hangversenyélete, és csak december 31-én kezdődött újra a zenekar és Ferencsik János koncertjével.

A több mint két hónapos szünet, mint zenetörténeti adat, érzékelteti, mily gyökeresen (az ostromhoz mérhető mélységben) kiforgatta a társadalmat a normális funkcionálásból a (nem csupán „polgár”-) háborús konfliktus. Az 1947 és 1956 közötti politikai és gazdasági traumasorozat után a határok átmeneti megnyílását kihasználó emigráns tömegben aránytalanul magas volt a régi polgárság és új értelmiség, vagyis a (potenciális) zenekedvelők aránya. Nagy veszteségeket szenvedtek a zenekarok és sok szólistát is magával ragadott az emigrációs láz, néhányan menekülésszerűen távoztak.” Mint már említettem a magyar előadóművészek egy részének az itthon-maradás, vagy az elmenetel volt fő gondja akkoriban. Sajnos, a

Rádiózenekar több kitűnő tagja is a külföldre való távozást választotta. Főleg a vonós szólamokban volt nagy a veszteség. Decemberben azonban mégis elkezdtek a próbákat Ferencsik János és Komor Vilmos vezényletével. Hiányt-pótló, új felvételekre készültek, elsősorban **Dohnányi Ernő** műveiből. Ismét Boros Attila sorait idézem, a Rádiózenekar történetéről írott könyvéből: „Sajnos, véres történelmi sorsforduló volt szükséges ahhoz, hogy egy mulasztást pótoljon, egy hibát jóvá tegyen a magyar zenei élet. Dohnányi Ernőről, a világhírű zongoraművésről, zeneszerzőről van szó, akinek szerzeményeit 1945 óta nem játszották az országban, *1956. decemberében* viszont kampányszerűen készültek a felvételek műveiből. Az 1945-ben háborús bűnösnek nyilvánított, majd röviddel utána a vádak alól felmentett zeneszerző rehabilitására, (jó hírének visszaállítására) végül is csak *1956. decemberében* került sor. Dohnányi hat zenekari művét a Rádióban sietve hangszalagra vették és a rádió műsorában sugározták.”

Hangverseny újra!

Gábor István újságíró írása alapján felidézem a forradalom utáni „első hangverseny” hangulatát: „Az első hangversenyre *1956. december 31-én* délelőtt került sor, amikor a Magyar Állami Hangversenyzenekar néhány kíséző zenésszel állt ki a pódiumra. Elképzelhetetlenül nagy volt a lelkesedés, amidőn Ferencsik János, az együttes főigazgatója megjelent a karmesteri pulpitoson. Percekig dübörgött a taps ... Itt érdemes egy pillanatra megállnunk. A Ferencsiket köszöntő tapsok nemcsak annak szóltak, hogy végre helyre állt a rend, megindult a kulturális élet is, hanem szóltak magának a dirigensnek. Mert Ferencsik, aki ugyanúgy kapott sebeket az elmúlt években, mint mások, és akit nem egyszer ért méltánytalanság, nem hagyta cserben az országot. Pedig megtehetette volna, mint némely kollégája, hiszen bizonyos, hogy külföldön tárt karokkal várták volna. Később fölvettem neki a kérdést, hogy miért maradt itthon. Ferencsik azt válaszolta: Számomra az *„Itt élned, halnod kell”* nemcsak verssor, hanem hitvallás is.

1957.

Változások a Rádióban és a kulturális életben

Az 1957-es évről szóló beszámolómat a körülmények és lehetőségek számbavételével kezdem. A Rádió adása *1956. október végétől kezdve 1957. áprilisáig* a Parlamenti szükség-stúdióból folyt, de amint lehetett, a Bródy Sándor utcai épületben is megkezdődött a munka.

A Petőfi-adó energiahiány miatt egy ideig nem üzemelt, csak fokozatosan állt vissza a műsor-sugárzás korábbi rendje, időtartama. A Rádióújság heteken keresztül 8 oldalon, februártól kezdve pedig ismét 16 oldalon közölte a műsort.

1957-ben a zenei világ kapuja – a korábbi évekhez képest szélesebbre tárult, miközben a forradalomban résztvevők otthonába beköltözött a félelem. Hiszen velük szemben folytatódott az *1956. november 4-e* után elkezdődött megtorlás. Szorongással tudjuk csak végigolvasni *A forradalom krónikája* c., később összeállított dokumentumot, amely a letartóztatásokról, börtönbüntetésekről és a kivégzésekről tudósít. Muzsikusként neve nem szerepel közöttük, az értelmiség más rétegét azonban annál inkább érintették a „megtorlás” következményei.

1957. januárjában a belügyminisztérium felfüggesztette a Magyar Írók és a Magyar Újságírók Szövetségét, továbbá felügyelet alá helyezték (gyakorlatilag megszüntették) az összes művészeti egyesületet. Több író börtönbüntetésre ítélték, köztük: Déry Tibort 9, Háty Gyulát 6, Zelk Zoltánt 3, Fekete Gyulát és Tóbiás Áront 1-1 évre, valamint Kosáry Domokos történészt 4 évre.

Ebben a nehéz időszakban a Rádió vezetői átértézték a tájékoztatás terén rájuk háruló felelősséget, amint azt a Rádióújság januári számában megjelent cikk is bizonyítja:

„Mostanában a Rádió szélesebb, igazabb és mindenekelőtt élőbb demokratizmusa égető, megoldandó probléma. Kevés még a napilapunk, - hetilapjaink, folyóirataink zöme még nem jelenik meg: a Rádióé a nagy feladat, hogy szolgálja a demokrácia kiteljesítésének és megújulásának ügyét.” Az Operaházban is változások voltak. Mivel Tóth Aladár, az Operaház igazgatója 1956. október végén lemondott – a tagság egy részének bizalmatlansága miatt – átmenetileg kormánybiztos irányított, majd 1957-ben **Palló Imre** állt az intézet élére.

Elhunyt Arturo Toscanini karmester

Mint a világ minden zenei központjában, így Magyarországon is megrendüléssel közölték a hírt, hogy Arturo Toscanini, a nagy olasz karmester 1957. január 16-án, - néhány héttel 90. születésnapja előtt – New Yorkban elhunyt.

A Manhattani St. Patrick székesegyházban nagy részvét mellett megtartott gyászünnepe után Toscanini holttestét repülőgépen szállították hazájába, Olaszországba. Sikereinek színhelyén, a Milánói Scala előcsarnokában ravatalozták fel koporsóját. A Scala társulata Verdi *Requiemjének* előadásával búcsúzott a nagy karmestertől. Ravatala előtt több mint 40 ezer ember vonult el, és mérhetetlen tömeg kísérte utolsó útjára is. A világhírű karmesterre emlékezve, Harvey Sachs *Toscaniniről* írott könyve alapján felidézek egy jellemző epizódot az ifjúkoráról, mely előrevetítette a későbbi nagy muzsikusz jellemző tulajdonságait. „Nem sokat tudunk Toscanini konzervatóriumi tanulmányainak részleteiről, de annyit igen, hogy mély hatással volt tanáira és iskolatársaira. Kivételes emlékezőtehetsége és rendkívüli koncentráció képessége néha már ijesztővé tette, noha szerény, nyugodt természetű volt, és képtelen arra, hogy dicsekedjék tehetségével, vagy arra használja föl adottságait, hogy másokra rossz fényt vessen. Mindig csak zenélni akart: könyörgött és hízelgett társainak, hogy szabad óráikban jöjjenek össze és játsszák el az ő vezetésével szimfonikus muzsikából és operákból készített átiratait.”

A Magyar Rádió az 1957-es év folyamán jó néhány opera- és zenekari mű felvételét tűzte műsorára Toscanini vezényletével, a zenetörténészek pedig pályafutását méltatták.

Íme Kroó György írásának néhány sora: „Arturo Toscaninit minden idők legnagyobb olasz karmestereként tartják számon. Tudása, hajlíthatatlan akarata, egyéniségének varázsereje valósággal legendák forrásává lett. Vezénylési stílusa határák a zenekari előadó-művészet történetében. Szakított a romantikus pátosszal, rendkívüli szuggesztivitását, mesteri technikáját, gazdag költői fantáziáját alázattal állította a nagy mesterek műveinek szolgálatába.”

Arturo Toscanini európai sikereit Olaszországon kívül főleg Bayreuthban, Bécsben, Salzburgban és Londonban aratta. A zseniális karmester – érdekes módon – pályájának elején még idegenkedett a hangtechnika vívmányaitól, nem volt hajlandó megengedni koncertjeinek rádiós közvetítéseit sem. Élete mégis úgy alakult, hogy hosszú időn keresztül ő vezette az amerikai Rádiótársaság, az NBC híres zenekarát. Szerencsére megkedvelte a rádió-, a film- és a hanglemezfelvételt, így életművének tekintélyes részét a technika megörököltette az utókor számára.

Toscanini 1930-ban járt először Magyarországon és az akkor még pályakezdő Ferencsik János szinte a büvkörébe került. Hogy tanulhasson tőle, több nyáron követte Toscaninit Bayreuthba és Salzburgba. Korrepetitorként részt vett a nagy karmester minden próbáján, operaelőadásán. Mindez felejthetetlen élmény és tanulság volt a fiatal Ferencsik számára.

Rádiósorozat Bach-orgonaműveiből

A Rádió szerkesztői jó érzéssel ismerték fel, hogy az oly sokat szenvedett emberek lelkét leginkább az orgonamuzsikával lehet gyógyítani. Ezért 1957. február közepén elindították a Bach-orgonaműveiből összeállított 15 részes sorozatot, amelyben a legkiválóbb magyar és

külföldi művészek szólaltatták meg felvételről a nagy mester orgonára írott gyöngyszemeit.

A Rádióélet egyik munkatársa lipcsei utazásának élményéről számolt be: „Lipcseben járva, felkerestem a Tamás-templomot, ahol 27 évig muzsikált, alkotott, túrt, szenvedett az európai zeneművészet egyik legnagyobb mestere Johann Sebastian Bach.

A zeneszerző eredetileg a lipcsei temetőben volt eltemetve, de halálának 200-ik évfordulóján, 1950-ben az Német Demokratikus Köztársaság kormányzata nagy ünnepségek keretében a Tamás-templomban helyezte örök nyugalomra. Így különösen meghatott érzés tölti el a templom látogatóját, amikor megáll Bach sírja mellett.”

Johann Sebastian Bach

Hajdú Mihály *Kádár Kata* c. ballada-operája a Rádióban

Az operaműfaj szerelmesei oly régen várták már, a kritikusok pedig egyenesen sürgették az új magyar daljáték megszületését. Éppen ezért 1957. január 27-én nagy érdeklődés kísérte Hajdú Mihály *Kádár Kata* c. ballada-operájának rádiós bemutatóját.

A mű elhangzása után jelent meg a Rádióújságban Péterfi István kritikája: „A szépséges régi székely népballadák közül is kiemelkedik a *Kádár Kata*. Hajdú Mihályt az ősi ballada drámai ereje, cselekménye, alakjai operairásra ihlették. A librettó felépítését a zeneszerző maga végezte, de **Romhányi József**nek köszönhető a szöveggönyv költői megfogalmazása.

A szerepek élesen körvonalazott, karakteres kifejezést kaptak. Néhol azonban a szólamok felesleges nehézségek elé állítják az énekeseket. A kórus vonja le a ballada tanulságát: a nép képzeletében tovább élő fiatalok tiszta szerelmének diadalát. Az igen gondosan előkészített rádiófelvétel valamennyi közreműködőjéről nagy elismeréssel szólhatunk. Kórodi András példásan tanította be és vezényelte az új magyar operát. Kiválóan teljesítették zenei és énektechnikai vonatkozásban is igényes feladatukat a szólisták: Tiszay Magda, Sándor Judit, Szabó Miklós, Radnai György, valamint a Magyar Rádió szimfonikus zenekara és énekkara.”

Szóllósy András-Radnóti Miklós: *Nyugtalan ősz* – szólókantáta

Az 1957-es év második felében megszorodott azoknak a zenei ismeretterjesztő műsoroknak a száma, amelyek neves történészek és zeneakadémiai tanárok közreműködésével készültek.

Szóllósy András például, négy hónap alatt nyolc alkalommal szerepelt ilyen minőségben.

Előadásokat tartott: *Bartók és a bolgár népzene*, *Kodály és a magyar vers*, és *Weöres Sándor megzenésített versei* címmel, majd *Schubert A szép molnárlány*, valamint *Brahms Négy komoly ének* c. dalciklusait elemezte.

Szóllósy András 1950-től kezdve a Zeneakadémián tanított, miközben tudományos munkát is végzett: közreadta Kodály és Bartók írásait, valamint a két nagy mester műveinek jegyzékét.

Zeneszerzői műhelyében az 50-es években még kevés darab született.

Kárpáti János zenetörténész Szóllósy-monográfiájában így írt erről: „Kompozíció ezekből az évekből kevés maradt meg, többségét a szerző maga dobta el. Nem kedvezett a légkör az igényes komponálásnak. Az egyik oldalon még erősen érvényesült a Kodály-hatás, a másik oldalon pedig egyre inkább politikai indulók, tömegdalok komponálását várták el. A fiatal zeneszerző számára egyetlen biztos pont maradt az alkotáshoz: a költészet, mely egyetemi tanulmányait messze meghaladóan foglalkoztatta – magyar és francia versek százainak emlékezetben való tárolásával.

A szerző által jelentéktelennek tartott művekben is jelen van a jó iskola nyoma, a műgond, az igényességre törekvés. S nem utolsósorban eszmei-gondolati vonzódás két nagy költőhöz: József Attilához és Radnóti Miklóshoz.”

Szóllósy András első darabjai közül gyöngyszemként maradt fenn a Radnóti Miklós versére bariton hangra és zongorára komponált *Nyugtalan ősz* c. szólókantáta, amelynek rádiófelvétele Déry Pál és Varasdy Emmi előadásában 1956. szeptember 4-én készült el, de a műsorban csak 1957. március 12-én hangzott el először.

Dávid Gyula *Lakjatok vígan* c. dalciklusa a Rádióban

Dávid Gyula az 50-es évek egyik legsikeresebb zeneszerzője volt, aki *Brácsaversenyéért* 1952-ben, *Fuvola-zongora szonátájáért* 1955-ben kapott Erkel-díjat, majd 1957-ben zeneszerzői munkásságáért Kossuth-díjjal tüntették ki. Népszerűségének titkát Breuer János így fogalmazta meg: „A magyar népdal, a reneszánsz kórusmuzsika ifjúkori emléke csakúgy kimutatható Dávid Gyula alkotásaiban, mint a Kodály-iskolájában eltöltött évek és a Mester műveinek személyes példája. Zenéjét a világos, pontosan körvonalazott és egyértelmű tartalmakat hordozó formák, a tömegek számára könnyen felfogható, az érzelmek nyílt kimondását vállaló dallamvilág és harmóniakincs jellemzik.”

1957. április 5-én mutatta be a Rádió Dávid Gyula *Lakjatok vígan* c. dalciklusát, amelyet 15-17. századbeli költők verseire komponált. Elsőnek Janus Pannonius *Egy Dunántúli mandulafáról* c. versét emelte be az évszázadok távolából a 20. századi dalciklusba. Felidézem a híres humanista költő alakját is.

Janus Pannonius az 1400-as években élt. Nagybátyja, Vitéz János váradi püspök Olaszországba küldte tanulni, ahol magába szívta a legmagasabb humanista műveltséget. Idehaza könnyen és gyorsan emelkedett pályáján: betöltött magas egyházi tisztséget is, de emellett jelentős politikai, írói, költői munkásságot fejtett ki és nagy hatással volt a magyar irodalom kialakulására.

Egy ideig Mátyás király híve, de amikor csalódott annak politikájában, ellen fordult. 38 éves korában, menekülés közben érte a halál.

A Dávid Gyula által megzenésített *Egy Dunántúli mandulafához* c. versben úgy tűnik, mintha a költő sejtette volna korai halálát, mert a költeményben leírt fa sorsát a magáéhoz hasonlította: a mandulafa idő előtt kivirágzott, de a könyörtelen fagy elpusztította.

Janus Pannonius az akkori humanista szokás szerint verseit latinul írta, így azok külföldön is elterjedtek, majd a legkitűnőbb költőink fordították magyarra.

Farkas Ferenc *Prelúdium és fuga* c. műve a Rádióban

Farkas Ferenc *Prelúdium és fuga* c. művét - bemutatója alkalmából - Bónis Ferenc így ajánlotta: „Farkas Ferenc alkotóművészetének egyik jellemző vonása a sokoldalúság: mondanivalója a legváltozatosabb műfaji keretekben szólal meg, ízesen, csiszoltan, egyénien: Ugyanakkor a legkülönbébb stílus-irányzatok felé tájékozódik, hiszen minden új benyomást úgy tesz magáévá, hogy szervesen beolvasztja azt saját, sajátos kifejezőeszközeinek sorába.”

A *Prelúdium és fuga* c. darabban a zeneszerző sokoldalúsága több szempontból is megfigyelhető: egyrészt Bach szigorúan kötött háromszólamú invencióinak és kettős fugáinak szerkesztési elveit alkalmazza, ugyanakkor ezt a formavázatot korszerű tartalommal tölti meg, hiszen témáját a tizenkét-fokú rendszer hangkészletéből konstruálta.

1947-ben – a komponálás évében Farkas Ferenc a magyar zeneszerzők között az elsők egyike volt, aki kipróbálta az Arnold Schönberg által kidolgozott tizenkét-fokú hangrendszer alkalmazását. Újítása azonban hosszú ideig nem járt sikerrel.

Farkas Ferenc később így emlékezett a mű bemutatásával kapcsolatos bonyodalomra:

„Az 1947-ben komponált darabomat az akkori évek korlátozásai miatt „formalistának” ítélték és előadását nem engedélyezték. Tíz év múlva, a Rádió volt olyan merész, hogy megvásárolta és 1957. június 19-én bemutatta a Rádiózenekar előadásában, Lehel György vezényletével.”

A Debreceni Kodály Kórus ünnepe névadójukkal

Korábban már beszámoltam arról, hogy a nagy erőfeszítéssel megteremtett és azóta is legendaként emlegetett békéstarhosi zenei intézményt a Népművelési Minisztérium takarékosági okokra hivatkozva, 1954-ben egy tollvonással megszüntette.

Ezután Gulyás György igazgató, néhány hűséges tanárral és tanítvánnyal együtt, a Debreceni Zeneművészeti Szakiskolát választotta új otthonául. Hamarosan itt is felcsendült az énekkar hangja, és mind a leánykórus, mind a szakiskola Kodály nevét vette fel.

Az 1957. június 23-án megtartott névadó ünnepségen Kodály Zoltán is jelen volt és többek között ezt mondta: „Azért egyeztem bele, hogy nevemről nevezzék ezt az iskolát, mert látszott valami biztosítéka annak, hogy az egészséges zenekultúrára való törekvés, nevelés itten jó otthonra talál, hivatott kezekre van bízva.

A Debreceni Zeneművészeti Szakiskola jövője: példát adni a szolfézs- és hangszer-tanítás összehangolására, valamint a környékre kisugárzó működéssel hangzó életre bírni a néma berkeket.”

Kodály Zoltán a debreceni névadó-ünnepségen

Az ünnepi hangversenyen a Kodály Leánykar és az Állami Férfikar előadásában felcsendültek a nagy Kodály-művek: a *Psalmus Hungaricus*, a *Missa Brevis* és a *Budavári Te Deum*.

A műsort a Hajdúsági Zenei Hét keretében megismételték és a koncertet a Rádió is közvetítette. A Debreceni Kodály Kórus beváltotta névadójának tett ígértét: hangzó életre bírta a környéket és énekével hamarosan országos, sőt nemzetközi hírnévre tett szert.

Szokolay Sándor *Hegedű-szólószonátája*

1957. júliusában mind a rádió műsora, mind a *Rádióújság* részletesen és terjedelmesen tudósított a Moszkvában megrendezett VI. Világifjúsági Találkozóról, benne egy magyar győzelemről is: „Magyar rádiós sikernek is számít a moszkvai VIT kamarazene-versenyének végeredménye. Az első díjat – 400 pályázó közül – a Magyar Rádió munkatársa, **Szokolay Sándor** nyerte *Hegedű-szólószonátájával*.” A műsorújságban megjelent Szokolay Sándor zeneszerző beszámolója is: „Kissé hihetetlennek tűnt, amikor megtudtam, hogy a moszkvai VIT zeneszerzői versenyén első díjat nyertem – különösen azért, mert ez már a harmadik nemzetközi verseny, amely szerencsét hozott számomra. *Hegedű-szólószonátámat* Simor András mutatta be a Moszkvai Konzervatórium magyar estjén.

Olyan csodálatosan adta elő, hogy azt éreztem, játéka sokkal jobb a darabnál! Különben ő is díjat nyert a hegedűsök versenyén, amiért nagyon izgultam.”

A Magyar Rádióban 1957. *augusztus 1*-jén hangzott el először Szokolay Sándor *Szólószonátája* Simor András hegedűművész előadásában.

Román Zenei Hét

A Magyar Rádió rendszeresen megemlékezett a szocialista országok ünnepeiről, így például 1957. *augusztusában*. Íme a Rádióújság műsorajánlata: „A Magyar Rádió *Román Zenei Héttel* emlékezik meg Románia felszabadulásának 13. évfordulójáról. A román-magyar szellemi kapcsolatoknak gazdag hagyománya van. „Dunának, Oltnak egy a hangja” –írta egykoron Ady Endre a *Magyar Jakobinusok dala* c. versében s szavai ma is élő valóságot testesítenek meg. S mily különös nyomatékkal ápolja a magyar és román nép barátságát Bartók Béla életműve, a zeneszerző és a népzene tudósé egyaránt.” Az ünnepi hét változatos összeállításában kiemelt helyet kapott **George Enescu**, a világhírű román hegedűművész, zeneszerző és karmester. Enescu a mi Bartókunkkal azonos évben, 1881-ben született Moldvában. Életét és művészi tevékenységét 1955-ben bekövetkezett haláláig Románia és Franciaország között osztotta meg. Mint hegedűművész is korának legnagyobbjai közé tartozott. Zeneszerzőként a moldvai népzeneből merített ihletet, mégis a romantikus francia zene stílusában komponált és csak utolsó műveiben próbálkozott a szeriális technikával. Yehudi Menuhin – aki 11 éves korában lett Enescu tanítványa – később így emlékezett rá: „9 éves koromban hallottam először George Enescut hegedülni. Játékát a hév, a jellegzetes akcentus, a sziporkázó vonókezelés jellemezte, vibratóiban benne voltak a fehértől az ibolyáig terjedő színek, a finom, változatos csúszások, amelyeket mindig a kellő helyen használt. Zeneszerzőként fegyelmezetten komponált, műveiből mégsem hiányzott az improvizáció mágikus eleme. A szent tűz hivatott szolgája volt, hiába is menekült volna feladata elől. 1927-ben lettem a tanítványa és maradtam az, sok-sok éven át. Mit találtam meg benne, mi vonzott hozzá kezdettől fogva? Lényének egyetemes hatóköre: egybefoglalta Keletet és Nyugatot, Északot és Délt. Szenvedélyes ember volt, őszinte minden cselekedete, muzsikája vulkánként tört fel lényé legmélyéről. Hitvallása szerint: „A zene a szívből fakad és a szívhez kell szólnia, hogy nemesebbé és tökéletesebbé tegye az embereket.”

Elhunyt Jean Sibelius finn zeneszerző

1957. *szeptember 20*-án, 92 éves korában elhunyt Jean Sibelius finn zeneszerző.

A Magyar Rádió műsorában kiemelt helyen szerepelt az az összeállítás, amelyet emlékének szenteltek. A komponista jelentőségét, nemzeti vonásának lényegét Pándi Marianne így fogalmazta meg: „A kis nemzetek sorsa sok mindenben hasonló, mivel történelmük rendszerint a kiszolgáltatottak tragikumát hordozza, kultúrájuk pedig egész létük jogosultságát hivatott a világ előtt bizonyítani. Nem véletlen az sem, hogy ezek a sokáig bűvópatak módjára a felszín alatt élő kis-nemzeti kultúrák többnyire egy nagy egyéniség életet adó napja körül indulnak virágzásnak. Ilyen egyéniség volt a finn zene jelentős alkotója, Jean Sibelius, akinek neve már a múlt század utolsó éveiben jelképpé, Finnországot jelentő fogalommá vált mind a saját népe, mind az egész világ számára.” Sibelius munkásságára a finnek nemzeti eposza: a *Kalevala* és a természet volt legnagyobb hatással. Az alkotáshoz szükséges atmoszférát a házát körülvevő nyírfák és fenyőfák, a mezők, valamint az ezüstös csillogású tavak teremtették meg számára. Sibelius a romantika korában született, de tanúja volt a 20. század modern zenei törekvéseinek is. Ő maga így vélekedett szellemi hovatartozásáról: „Romantikus vagyok, mert a természet minden megnyilatkozását szívembe zárom és muzsikába formálom. Modern vagyok, mert magam szabom meg utam irányát és kifejező eszközeim egyéniek. Konzervatív vagyok, mert ragaszkodom a zene leglényegesebb céljához, a széphez.”

Arany János halálának 75. évfordulója

A magyar kultúra történetének egyik nevezetes dátuma az 1882-es esztendő: ekkor halt meg Arany János és ekkor született Kodály Zoltán.

1957. októberében méltó módon emlékeztek meg a költő halálának évfordulójáról.

A Rádió egyrészt közvetítette a fővárosi és a vidéki ünnepi műsorokat, másrészt egy héten keresztül kiemelten foglalkozott Arany János költészetével. A költő neve azonban zenei műsorban is szerepelt. Íme a Rádióújság erről szóló írása: „Kevesen tudják, hogy Arany János, a „legízesebb magyar beszéd mestere” népdalgyűjtéssel, muzsikálással, sőt zeneszerzéssel is foglalkozott. Szívesen tamburázott, zongorázott, s titokban, a maga szórakoztatására egyszerű kis dalocskákat komponált – Petőfi, Kölcsey, Amadé László, Bartalus István és a saját versére. 1951-ben **Ádám Jenő** ezeket a dallamokat közkinccsé tette azáltal, hogy feldolgozta énekes szólista, kórus és szimfonikus zenekar számára. Ebben a meghangszerelt formában gyakran hallható a Rádió műsorában is.”

Az ünnepi évforduló alkalmából az *Arany János dalaiból* új felvétel készült a Rádióban, amely 1957. október 21-én hangzott el Ádám Jenő ismertető előadásával.

Maros Rudolf: *Vonósszimfónia*

Maros Rudolf 1942-ben fejezte be tanulmányait Kodály Zoltán növendékeként.

1956-ban komponált *Vonósszimfóniáját* 1957. november 3-án mutatta be a Rádiózenekar Lehel György vezényletével. Várnai Péter, a zeneszerzőről készült monográfiájában így fogalmazta meg Maros művének lényegét: „*A Vonósszimfónia* Maros Rudolf talán leglírikusabb, legszenvedélyesebb alkotása. Az eddig rá jellemző, többnyire játékos, de legalábbis a külső világ látható színeiből, jelenségeiből, mozgásformáiból adódó belső mondanivaló, azoknak zenei tükröződése itt átadja a helyét valami mélyről fakadó, nagy-pátoszu érzelmvilágnak. Mintha az önmagára találás öröme énekelne ebben a Szimfóniában, főleg az érzelmi szépségekben leggazdagabb lassú tételben.”

A fiatalabb korosztály képviselőjének, Farkas Zoltánnak a kritikájából is idézek:

„*A Vonósszimfónia* – természetes módon – saját korának tipikus zenei nyelvét beszéli, azt a stílust, amelyet 1956-ban egyáltalán művelhetett idehaza egy zeneszerző. Ám a közérthetőség és a népies jelleg követelményének nagy tehetséggel, s igen szerencsés kézzel tesz eleget a komponista. El kell gyönyörködnünk a kompozíció természetességében, a bőven áradó dallami invenció hallatán, a formálás kerektségében s a szerkezet klasszikus arányaiban.

Az sem zavar, hogy a *Vonósszimfónia* bizonyos pillanataiban Bartók *Divertimentójára* emlékeztet. Lehetne ez másként 1956-ban? Nem epigon műről van szó, hiszen Maros Rudolf egyéni hangja kihallható a kompozíció minden egyes üteméből. Egészen természetes, hogy erre az apparátusra komponálva a szerző a maga módján hasznosít néhányat a nagy előd *Divertimentójának* tapasztalataiból.”

Elhunyt Benjamino Gigli operaénekes

1957. december elején a rádiók és újságok szomorúan tudatták, hogy Benjamino Gigli, minden idők egyik legnagyobb tenoristája 67 éves korában elhunyt.

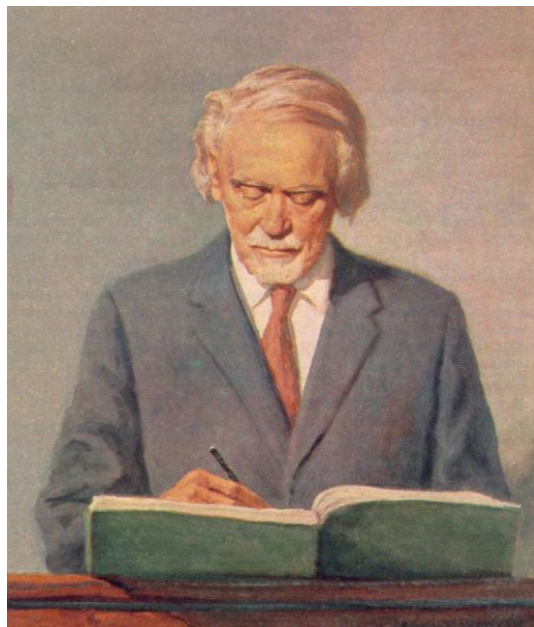
Gigli több mint 40 éven keresztül volt a pályán és ezalatt 60 opera főszerepét énekelte el a világ leghíresebb dalszínházaiban. Szép lírai tenorhangját, páratlan énekművészetét, szerencsére sok hanglemezen megörökítették az utókor számára. Nem sokkal halála előtt visszavonult imádott szülővárosába, az Appennin hegység és az Adria tenger között fekvő Recanatóba, és megírta életének történetét, példát mutatva arra is, hogyan kell szépen elbúcsúzni egy sikeres karrier végén. Az *Emlékirat* egyik fejezetének címe: *Isten veletek*. Ebből idézek:

„Közel 57 éves voltam, de még mindig képességeim csúcsán álltam, telve önbizalommal, hogy ez évekig így is marad. Ám eltökéltem magamban, hogy az erőlködés vagy fáradtság első jelére búcsút mondok, nem várom be a hanyatlást. Azt akartam, hogy a közönség úgy emlékezzen rám, ahogy mindig ismert, a legjobb formámban. Tenor létemre hangom hosszú élettartama már amúgy is kivételesnek számított. Még nem gondoltam a visszavonulásra, de szembe kellett néznem a ténnyel, hogy pályám utolsó szakaszába léptem.”

Csak meghatottsággal lehet idézni azokat a sorokat, amelyekben Gigli tüneményes pályafutásának végét írja le, mintegy búcsúzva az élettől is: „A washingtoni koncertem 1955. május 25-én végső búcsúm volt, az utolsó alkalom, amikor nyilvánosság előtt énekeltem. Karrierem teljes körpályát írt le. 41 éven keresztül énekeltem a színpadon és a hangversenydobogón. E sorokat recanatói házam toronyszobájában írom, ahonnét lelátók a katedrálisra – ahol a fiúkórusban kezdtem énekelni. Látom a *Végtelenség dombját*, a szőlőket és az Adriát. Gyökereim mindig is itt voltak ezen a barátságos vidéken. Amikor az Appennineken túli világban éltem, ez a táj adott erőt, most pedig, hogy visszatértem hozzá, békességet ad.”

Kodály Zoltán 75. születésnapja

1957. decemberében Kodály Zoltán 75. születésnapjának megünneplésére készült a zenei élet.

Kodály Zoltán zeneszerző

Íme egy részlet a Rádió Kodály-műsorait bevezető szövegből: „1882. december 16-án született, - most tölti be 75. életévét a magyar muzsika legnagyobb élő mestere. Több mint félévszázada, hogy műveivel a nyilvánosság elé lépett, és már fiatalkori alkotásai is a magyar zene megújulásának kettős forrásából merítették inspirációjukat: az akkor frissen – éppen Kodály és Bartók által – fölfedezett magyar népi muzsika világából, másrészt Debussy természetpoézisének felszabadítóan új hangjából. Kodály nemcsak zeneszerző: népzene-tudós, pedagógus, karmester, kritikus – és magasabb szintről szemlélve: egy nemzet nevelője.”

A nagy nemzetközi érdeklődésre jellemző, hogy az Operaház *Háry János* előadásának, valamint több Kodály - hangversenynek a rádióközvetítését a legtöbb európai, sőt, távol-keleti rádióadó is átvette. A Magyar Rádió műsorában pedig karácsonykor hangzott el a *Székely fonó* új felvétele, amely Tiszay Magda és Palló Imre főszereplésével készült.

Nádasdy Kálmán, a daljáték rendezője így nyilatkozott a Rádióújságban: „Egy színpadi rendező számára különleges feladat a rádióban való rendezés. A *Székely fonó*t különösen szeretem.

Kodály óriási vállalkozása az, hogy a magyar nép dalaiból, mint szép kövekből hatalmas épületet emelt, bebizonyítva, hogy azok a legmagasabb szimfonikus formák kifejlesztésére is alkalmasak.

A *Székely fonó*n nem kell sokat töprengenem, mert Kodály pontos, részletes utasításokat adott művében annak előadásához. Az én feladatom csak az, hogy betű szerint megvalósítsam elképzeléseit.” A felvétel színvonalával a zeneszerző igen meg volt elégedve, amint az Ferencsik János karmester későbbi emlékeiből is kitűnik: „Az 1957-es év eseményei közé tartozik, hogy Kodály Zoltán meghallgatta a *Székely fonó* rádiós felvételét és azt mondta, hogy „ki lehet adni hanglemezként”. Életemnek ez az egyik legkellemesebb lemeze – épp azért, mert *nem annak* készült.” A Zeneakadémián megtartott születésnap-hangversenyek között sokak számára emlékezetes maradt az, amelyen Budapest és az ország legkitűnőbb ifjúsági kórusai köszöntötték mesterüket: nyolc együttes 25 Kodály-művet adott elő.

A *Bemutató magyar zeneszerzők új kórusműveiből* c. rádióműsorban pedig elhangzott **Bárdos Lajos Kodály köszöntése**, a Rádió énekkarának előadásában, Vásárhelyi Zoltán vezényletével. Érdekességgént említem meg, hogy a kórusmű **Weöres Sándor** versére készült, amelyet a költő Kodály Zoltán 70. születésnapjára írt. A megzenésített változat pedig a 75. születésnap alkalmából szólalt meg először.

1958.

Szvjatoszlav Richter zongoraestjei Budapesten

„Zeneéletünk nagy eseménye: ismét ellátogat hozzánk Szvjatoszlav Richter, a kiváló szovjet zongoraművész, korunk egyik kiemelkedő előadóművésze. Úgy gondoljuk, nem szükséges öt hallgatóinknak bemutatni, hiszen 1954-ben adott hangversenyei felejthetetlen élményt nyújtottak azoknak, akik személyesen, vagy akár csak rádión keresztül hallották. Ritkán láttak Zeneművészeti Főiskolánk öreg falai olyan tomboló ünneplést, mint Richter hangversenyei alkalmából.” E sorokat a Rádióújság írta 1958. februárjában, hogy felhívja a figyelmet a különleges zenei eseményre.

Richter három hangversenyét a Rádió egyenes adásban, sőt, *február 9-én* az első szólóestet a kiadott műsortól eltérően közvetítette. A nagy érdeklődésre való tekintettel a koncerteket később felvételről megismételték!

Idézek néhány sort Jakov Milstein *A zene szolgálatában* c. tanulmányából: „A mi nemzedékünk még fiatal volt, amikor Szvjatoszlav Richter először megjelent a hangversenydobogón. Ámultan, fellelkesülten és megrendülten hallgattuk: ritka, eredeti, erős művészegyéniség állt előttünk. Mivel is bűvölt el bennünket? Mi volt az, ami egyszeriben ráirányította a közfigyelmet? Azt hiszem, átfogó és sokrétű tehetségével nyugozott le, amelyben párosul az erő és gyengédség, a keménység és a lágyág, a mámorító szenvedély és a józanság. Eleve látszott, hogy nem ismer akadályokat: nincs titok számára a zene világában. Mindent teljes világossággal, a végsőkig feltártan állít elénk: Richterben valamilyen mélységes belső figyelem lakozik, valami különleges „csönd”, amely szervesen összefér szédítő temperamentumával és energiájával.”

Wagner halálának 75. évfordulója

Richard Wagner hattyúdalával, az 1882-ben befejezett *Parsifal* c. zenés misztérium-játékával búcsúzott az élettől, amelyben érdekes módon keverednek a keresztény mitológia és a buddhista világnézet misztikus elemei. Bayreuthban mutatták be a művet és a nagy sikernek számító 16 előadás után a fáradt, beteg zeneszerző családjával együtt Velencébe utazott.

Hogy ott hogyan telt Wagner életének utolsó öt hónapja, arról Kroó György zenetörténész így írt: „Séták, szimfónia-vázlatok, néhány írástöredék, múló rosszullétek és két hosszú hónap a nagy barát, Liszt Ferenc társaságában. Ennyi az 1882-es ősz és a rá következő nedves tél krónikája. Az 1883-as esztendő karneválját még megéri, *február 13-án* szívroham végez megviselt szervezetével. Amikor koporsóját gondolára rakják, hogy Bayreuthba szállítsák, verőfényben ragyognak a Canal Grandét szegélyező palotasorok. Az utolsó tabló. Ezt is megálmodta: a *Parsifal* záró felvonásának megrendítő látomása ez – tavaszi virágzás és halottasmenet. Mintha egész művének foglalata, jelképe lenne.”

A Magyar Rádió Wagner-sorozatáról a *Rádióújság*ban ez olvasható: „Richard Wagner halálának 75. évfordulója alkalmából emlékezünk az operazene nagy reformátorára. Műsorunkban nyomon követjük a szerző hatalmas életművét, megszólaltatjuk a Grál-legendát feldolgozó *Lohengrin*, a tiszta szerelem erejét dicsőítő *Tannhäuser*, a 16. század polgárosodó Németországot bemutató *Nürnbergi mesterdalnokok*, a Wesendonck Matild emlékét megörökítő *Trisztán és Izolda*, valamint a zenedráma-trilógia, *A nibelung gyűrűje* részleteit, amelyeket a wagneri művészet leghivatottabb tolmácsolói adnak elő.”

Schumann: *Öt dal Stuart Mária verseire*

Az 1958. márciusi *Rádióújság* különleges zenei csemegének számító új felvételekre hívta fel a figyelmet: „Februárban hangfelvétel készült II. (Nagy) Frigyes porosz király fuvolára és zongorára írt *G-dúr szonátájáról*. A „fenséges” művet március végén hallhatjuk. De egy „királynő” is belépett a műsor szerzőinek sorába: *március 15-én* Schumann-dalokat közvetítünk, melyeket a zeneszerző a hányatott sorsú és kivégzett skót királynő, Stuart Mária, német nyelvre fordított öt versére komponált.”

Stuart Mária, skót királynő

Robert Schumann az *Öt dal Stuart Mária verseire* c. ciklusát 1852. decemberében komponálta. A rossz testi-idegi állapotban levő zeneszerző lelki rokonságra lelt Stuart Mária verseiben, amelyek a romantika korának divatos, kedvelt olvasmányai voltak.

Schumann érezte, hogy saját sorsa is a tragédia felé közeledik – négy éve volt még az endenichi elmegyógyintézetben bekövetkezett haláláig – ezért tudta átélni egy görög tragédiához hasonló sorsú asszony életének jellemző epizódjait.

A Rádió hangfelvételén Hamari Júlia énekelt, Varasdy Emmi zongorakíséretével.

Simor András a Rádiózenekar koncertmestere

A *Rádióújság* hírt adott arról, hogy két hónapos „vizsgáztatás” eredményeként **Simor András** lett a Rádiózenekar első koncertmestere. A hangversenymester a világ minden szimfonikus zenekarában fontos személyiség, nemcsak mint szólóhegedűs és a vonóskar vezetője, de mint a zenekar egészének művészeti képviselője is. Simor András hegedűművész így mutatkozott be a *Rádióújság* olvasóinak: „Két esztendővel ezelőtt fejeztem be tanulmányaimat a Zeneakadémián, Garay György tanítványaként. Legjobban a romantikus műveket szeretem játszani. A koncertmesteri kinevezésemet nyilvános versenyen, szólójáték, lapról olvasás és más próbatételek teljesítése után kaptam meg.

Nagyon örülök, hogy sikerült. A Rádiózenekar új lehetőségeket és érdekes feladatokat biztosít számunkra, most például megfeszített munkával, sok próbával készülünk külföldi hangversenyeinkre: Párizsba és Brüsszelbe.”

A Rádiózenekar külföldi hangversenyei

A Magyar Rádió szimfonikus zenekara – alapos felkészülés után külföldre utazott, hogy a korábbi lengyelországi és csehszlovákiai út után, két-két hangversenyen mutakozzék be Párizsban és a Brüsszeli Világkiállításon. Boros Attila *Muzsika és mikrofon* c. könyvében többek között így írt erről: „Az 1958-as év kiemelkedő eseménye volt a párizsi és a brüsszeli turné, amely a zenekar fennállása óta a legnagyobb sikert hozta meg. Ez a négy hangverseny egyúttal az első nagy áttörést jelentette a személyi kultusz éveinek bezártsága után, nemcsak a zenekar önbizalmát, művészi munkába vetett hitét növelte, hanem a magyar zene és a magyar zenész nemzetközi értékét, rangját is. Újra elkezdődött valami. Sikerült ismét kilépni a világba és hírt adni magunkról.”

A 102 tagú Rádiózenekar műsorán elsősorban magyar zeneszerzők: Bartók, Kodály, Liszt, Lajtha, s rajtuk kívül az örök klasszikusok: Beethoven és Mozart szerepeltek.

Három koncertet **Lehel György**, a negyediket pedig **Lukács Miklós** vezényelte, amikor Bartók-művek, köztük *A kékszakállú herceg vára* c. opera került bemutatásra.

A budapesti Rádió három hangversenyt egyenes adásban közvetített, a *Rádióújság* munkatársa pedig a helyszínről küldött beszámolót, íme: „Ezer kilométernyi távolságból kellett meghallgatnunk a *Rádiózenekar* játékát s az annak nyomán kirobbanó tapsvihart, hogy újra felfedezzük: milyen jó a mi zenekarunk! A párizsi és a brüsszeli közönség kellett ahhoz, hogy rádöbbenjünk a modern magyar zene értékére, Bartók és Kodály életművének világsikerére! Számos ismert művész sietett gratulálni az együttesnek, miközben a tapsvihar kikényszerítette a *Felszállott a páva* utolsó tételének ismétlését. Pedig az ilyen ismétlés Párizsban ritka dolog!”

Lajtha László VII. szimfóniája Párizsban

A Rádiózenekar 1958. április 26-án a párizsi Pleyel-teremben megtartott hangversenyének szenzációja: Lajtha László VII. szimfóniájának bemutatója volt.

Közismert, hogy Lajtha pályáját a francia kultúrához való vonzódás jellemezte, műveit a párizsi Leduc-cég adta ki és 1955-ben a Francia Akadémia levelező tagjává választotta.

Lajtha Lászlónak azonban a magyar belügyi szervek nem adták meg a kiutazási engedélyt, sem az akadémiai tagság ünnepélyes átadására, sem a *VII. szimfónia* bemutatójára.

Így a zeneszerző csak a rádióközvetítésen keresztül hallgathatta a párizsi koncertet és művének tomboló sikerű fogadtatását. A sikert a párizsi kritikusok írásaiból is le lehetett mérni, íme az egyik újságcikk részlete: „Magnifique soirée - nagyszerű este! Ösbemutatóként hallottuk Lajtha László *VII. szimfóniáját*. A rendkívül figyelemreméltó mű helyenként nyers erővel, néha melankolikus gyengédséggel, de mindig színes, gazdag nyelvezettel szólal meg. Ez a stílus a karmestertől pontosságot, feszültséget, átélést kíván, olyan hajlékony mozdulatokat és sugárzó intenzitást, amit csak a legkiválóbbaknál találhatunk. Lehel György ezek közé tartozik.”

A nagy sikerű bemutatót idehaza kellemetlen megjegyzések követték, amelyek nem művészi, hanem politikai jellegűek voltak. Az Államvédelmi Hatóság a zeneszerzőt háromszor is behívta kihallgatásra. Lajtha László a személyes biztonsága érdekében kénytelen volt egy nyilatkozatot közzétenni, amely szavakkal igyekezett tompítani az *1956 őszének* zenében kifejezett drámai vízióját. Következzék egy részlet az írásból: „A *VII. szimfóniát* 1957-ben írtam. A tragikus indulatot a hol komor, hol érzelmes borongást, amely munkámból szól, már évek óta magamban hordozom. Ez természetes is, mert hiszen a magyar történelem tele van tragikus eseményekkel, melyek nem egyszer a lét és a nemlét kérdését vetették fel. Ezt a hosszú esztendőkön keresztül bennem érlelődő tervet, mint a szél a parazsat, az 1956-os események is érintették. A hangszerek a magyar tragédiák miatt keseregnek, az igazságért imádkoznak és a békés jövőendőért idézik a *Himnusz* hangjait.”

Johannes Brahms születésének 125. évfordulója

1958. május 7-én a Magyar Rádió Hamburgból, Johannes Brahms szülővárosából közvetített hangversenyt, amelyet a zeneszerző születésének 125. évfordulója alkalmából rendeztek.

Brahms a 19. század zenetörténetének egyik legnagyobb alakja, műveit a klasszikus formanyelv alapján komponálta, de romantikus tartalommal töltötte meg. Alkotásaiban néha felcsillan a pajkos vidámság, mégis inkább a borongós, melankolikus hangulat, a fojtott szenvedély jellemző rájuk. Vajon milyen tulajdonságok jellemezték Brahmsot, az embert? Erre kereste a választ Molnár Antal zenetörténész is, Brahmsról írott, úttörő jelentőségű könyvében.

A *Brahms egyénisége* c. fejezetből idézek néhány gondolatot. „Johannes Brahms egészséges, szívós észak-német parasztok polgári utódja. Nehezen megközelíthető, makacs, „vastagnyakú” protestáns. Erkölcsiben igaz keresztény, de nem dogmatikus. A papi vallással szemben az élő erkölcsre hivatkozik.

Bölcselkedésre, mély humorra hajlamos, kedveli a tréfát, de elfordul az üres szabadszájúságtól. Szereti a természetet, békés természetű, mindent elkövet munkanyugalma érdekében. Nagyra becsüli a meleg családiasságot. Miért maradt hát megrögzött agglegény az izmos, zömök, vérmes Johannes? Azt az „Ewige Liebe”, a halhatatlan szerelem okozta. Schumann felesége, Clara Wieck, a 19. század zenei „papnője” lett az ő végzetes asszonya. A gyógyíthatatlan sebről Brahms nem beszél. Clarát özvegysége idején köti a kegyelet, az anyai kötelesség és a polgári morál. Brahms marad a leghívebb támasza, leginkább a távolból. Brahmsot a nagy találkozás egyszeri csodája ütötte szíven. De nem küzd érte, mert alkotó művész. Legfőbb dolga önmagáért élni és teremteni. S hozzá még romantikus is, akinek hangulatvilága csak gazdagszik és tágul a reménytelenségtől. Boldogtalan élet: boldog alkotás! Ez a Clara-Johannes-viszony legbenső titka.”

Sugár Rezső: *Divertimento*

A zeneszerzők nemzetközi megmérettetésének egyik helyszíne az úgynevezett „párizsi tribün” (Tribune Internationale des Compositeurs), amelyről a *Rádióújság 1958. júniusában* így írt: „Az UNESCO Zenei Tanácsa évenként ülést tart Párizsban a tagállam-rádiók zenei osztályainak részvételével. Minden résztvevő ország bemutatja zeneszerzőinek az utóbbi években keletkezett kiemelkedő alkotásait (részben magnetofonról, részben partitúrából). Néhány kiemelkedő zeneművet, melyet titkos szavazás útján választanak ki, minden ország rádiója köteles az ülést követő hangversenyidényben nyilvános hangversenyen bemutatni.

A Magyar Rádió *1957. júniusában* vett részt először a Zenei Tanács ülésén. Nagy elismerése a mai magyar zenének, hogy a választott darabok között több magyar szerző műve is szerepelt, amelyek a világ minden jelentős adóállomásán előadásra kerültek.”

Az *1958. június 18-án* megtartott stúdióhangversenyen a Magyar Rádió szimfonikus zenekara Lehel György vezényletével előadta **Sugár Rezső *Divertimentó***ját, amely az UNESCO választottjai között szerepelt. Pándi Marianne zenetörténész ezt írta a műről: „A negyvenes és ötvenes évek fordulóján népszerű műfaj volt Magyarországon a divertimentó. Sugár Rezső 1948-ból való kompozíciója e korszak értékes dokumentuma. Az egyes tételek élére, az előadási utasításban a zeneszerző rendre odaírta a tételek jellegére vonatkozó jelzőit is: ennek értelmében az első tétel nyugodt, a második fájdalmas, a harmadik erőteljes, a negyedik éneklő, az ötödik pedig határozott muzsika. Az egész művet – mint Sugár valamennyi szerzeményét – lírai karakter jellemzi.”

A Debreceni Kodály Leánykar nemzetközi sikere

Korábban szó volt arról, hogy a Debreceni Zeneművészeti Szakiskola növendékeiből alakult leánykórus 1957-ben Kodály jelenlétében felvette a mester nevét. Gulyás György karnagy vezetésével, sok munka és előkészület után 1958. júliusában „Debrecen daloló diplomatái” már a **walesi Llangollenbe**, a patinás híru nemzetközi énekkari versenyek színhelyére utaztak.

Az 1956-os forradalom után hivatalosan nyugatra utazni ritkán adódó lehetőség volt!

A Debreceni Kodály Leánykórus azonban beváltotta a hozzá fűzött reményeket és már ezen az első külföldi megmérettetésen is **első díjat nyert** az ifjúsági kategóriában. „Ma délelőtt ezek a lányok úgy énekeltek, mint a pacsirták, hogy elnyerjék az I. díjat a kórusok versenyében. Szívből jövő énekükön érezni lehetett mennyire büszkék nagy nemzeti zeneszerzőik, Bartók és Kodály muzsikájára” - írta a *Liverpool Daily Post*. A Llangolleni nemzetközi versenybizottság sommás véleménye pedig így hangzott: „Igazán szép volt! Mélységes átélés, áhítat, pompás felépítés.” Az énekkar I. díjával járó jutalom is rendkívüli volt: utazás Londonba rádió- és televízió-felvételre, valamint hangverseny a Brüsszeli Világkiállításon.”

A Debreceni Kodály Leánykar Llangollenben 1958-ban

A III. Bartók Fesztivál

Az 1948-ban megrendezett első Bartók zenei verseny és Fesztivál, majd az 1956-os Bartók Fesztivál után, 1958-ban került sor a **III. Bartók Fesztiválra**.

A hangversenysorozat díszvendége Yehudi Menuhin, Szyjatoszlav Richter és a Juilliard vonósnegyes volt. A külföldön élő magyar művészek közül pedig Szenkár Jenő karmester és Földes Andor zongoraművész szerepelt Budapesten.

A Bartók Fesztivál 1958. szeptember 22-ei nyitóhangversenyéről Péterfi István zenekritikus többek között ezt írta: „A Fesztivál hangversenysorozata átfogó képét kívánja adni a nagy magyar zeneszerző: Bartók Béla egész életművének. Így az első zenekari esten előadott három mű születését évtizedek választják el és stílusukban, formájukban, nyelvezetükben is eltérnek egymástól. De mind a három jellegzetes Bartók zene: új, bátor, érdekes, lenyűgöző.

A hangverseny műsorán szereplő *Négy zenekari darab* a legkorábbi, s az még inkább csak indulás. A hatalmas *Cantata profanában* és az 1937-ben komponált *Hegedűversenyben* azonban már fantáziája megkööttség nélkül, szabadon szárnyal a magasba.

A *Hegedűversenyt* abban a remek előadásban, amelyben most Yehudi Menuhintől kaptuk, a leghitelesebbnek éreztük. Közvetlennek, természetesnek, egyszerűnek hatott ennek a rendkívüli előadási igényeket támasztó műnek sok olyan részlete is, amely mások tolmácsolásában nemegyszer homályban marad, vagy hamis hangsúllyal szólal meg. Úgy kell ismerni, érteni, szeretni a Bartók-muzsikát, ahogy Yehudi Menuhin teszi azt. És természetesen így kell tudni hegedülni is, hogy ezt a felejthetetlen élményt adja.”

Pablo Casals gondolkázott az ENSZ Napján

1958. október 24-én az Egyesült Nemzetek Napján az UNESCO hangversenyt rendezett három világrész legkitűnőbb szólistáinak, karmestereinek és zenekarainak közreműködésével.

New Yorkban Pablo Casals katalán gondokaművész és a lengyel Mieczyslaw Horszowski zongoraművész, **Párizsban** Yehudi Menuhin amerikai-, David Ojsztrah szovjet hegedűművész és Ravi Shankar indiai szitárművész játszott. **Genfben** pedig a svájci Suisse Romande zenekar, angol kórusral és szólistákkal Beethoven *IX. szimfóniájának* utolsó tételét adta elő.

A világbéke jegyében rendezett műsorokat körkapcsolás formájában sugározták a világ 74 országa számára. A Magyar Rádió is egyenes adásban közvetítette a nagy érdeklődésre számot tartó hangversenyt. A New Yorki ENSZ palotában rendezett koncertről Randé Jenő helyszíni tudósításban számolt be, ebből idézek:

„Az ENSZ főtitkárának üdvözlő szavai után a zenekar sorain keresztül – talán profán a megállapítás, de igaz – előtipegett két kis öregember. A 81 éves Pablo Casals és a lengyel Mieczyslaw Horszowski. Olyan taps zúgott fel, amelyet aligha hallott az ENSZ-palota. Először a karzat pattant tapsra és magával ragadta a higgadt diplomatákat is. Háromezer ember állva ünnepelte Casalt, aki 30 esztendő után lépett újra Amerika földjére, hogy az Egyesült Nemzetek születésnapján a béke nevében szólaltassa meg hangszerét. Felcsendült Bach-szonátája ... Ahogy elhangzott a Bach-muzsika utolsó akkordja, azok emelkedtek fel először akik az első sorban ültek, akiket legközvetlenebbül ragadott magával az élmény ereje. Harsogva követelték a ráadást. Casals a mikrofonhoz hajolt, csak szájmozgásáról lehetett látni, hogy mond valamit, mivel a tapsviharban nem ért el hozzánk szava. De amikor újra megszólalt a zene, már teljes volt a csend a teremben. Így csak utólag tudta meg a közönség, hogy egy katalán népdalt hallott, a *Madarak énekét*.”

A Magyar Zene Hónapja a Rádióban

1958. november 24-től december 15-ig a rádió hallgatói mindennap találkozhattak a Magyar Zene Hónapja műsoraival. Íme a *Rádióújság* zenei ajánlata: „Nagy érdeklődésre tarthat számot a Rádióban sorra kerülő Magyar Zene Hónapja.

Célja, hogy bemutassa ország-világnak a magyar zene múltját és jelenét, áttekintést adjon az opera, szimfonikus zene, kamarazene és kórusművészet legjelentősebb alkotásaiból, Erckeltől és Lisztől kezdve Bartókon és Kodályon át egészen napjainkig. A szerkesztők igyekeztek a műsorokat úgy összeállítani, hogy minél több zeneszerző műve hangozzék el, amelyek méltóan képviselik a magyar zenekultúrát.”

A Magyar Zene Hónapjának számadatai is impozánsak: a Rádió 6 nyilvános, 2 stúdióbeli és 19 magnetofon-felvételről sugárzott, összesen tehát 27 hangversenyen: 38 magyar zeneszerző (köztük 32 élő szerző) 92 alkotását szólaltatta meg (ezek közül 47 a felszabadulás után készült). Sári Tibor *Heti zenekritikájában* így értékelte az eseményeket: „A Rádió a Magyar Zene Hónapja megrendezésével újból bizonyosságát adta annak, hogy zenét szolgáltató intézményeink közül a legtöbbet teszi a magyar zene, és ezen belül is elsősorban a mai magyar zene népszerűsítése érdekében. Meg kell állapítani, hogy a magyar zenének Erckeltől a mai legfiatalabb, a főiskoláról éppen hogy kikerült nemzedékig terjedő ilyen hatalmas kavalkádját ezúttal először rendezték meg Magyarországon. Mindezért nagy elismerés illeti a Rádiót.

De ha azt nézzük, hogy a Magyar Zene Hónapja megrendezésével sikerült-e a mai magyar zene lényeges vonásait megmutatni és közelebb hozni legalább a zenekedvelők rétegeihez, azt kellett tapasztalnunk, hogy ezt az alapvetően fontos célkitűzést nem sikerült elérni. Elsősorban azért, mert a közönség a mai magyar zene szempontjából előkészítetlenül kapta ezt a seregszemlét. A mai magyar zene játszottsága hangversenytermeinkben, operáinkban, de még a Rádióban is – a zeneszolgáltatás egészéhez mérten csekély. Egy mai magyar zenétől való „elvonókúra” után kapta a közönség „csöstül” a magyar zenét. Nem ő tehet róla, hogy ez nem pozitívan hatott rá.”

Dávid Gyula: *II. szimfónia*

A Magyar Zene Hónapján elhangzott Dávid Gyula *II. szimfóniája* is, amelyről Péterfi István kritikájában így írt: „Dávid Gyula új alkotása, a *II. szimfónia* az idén (1958-ban) készült el. Érezteti, hogy szerzője nagy becsvággyal komponálta alkotását. Alapos felkészültségét, fölényes tudását bizonyítja a mű mind a négy tétele és sok értékes részletében költői fantázia is szárnyal. Mégis azt tartjuk, hogy a tehetséges komponista ezúttal elkanyarodott attól a közvetlen, természetes és kellemes hangtól, amely sikeres *Brácsaversenyét* jellemzi, s amelyet több kamaraművében is szeretünk. Ennek a szimfóniának a pátosza nem fakad elég mélyről, s ez helyenként külsőséges harsányságba is fullad. Hangszerelése sem elég gazdaságos és nem egy helyen vaskos, ahol feloldást, dinamikai mérséklést várnánk.”

Babits Mihály születésének 75. évfordulója

1958. november 26-án, Babits Mihály születésének 75. évfordulóján a Rádió emlékműsort közvetített. A *Rádióújság* így hívta fel rá a figyelmet: „Babits Mihály 75 éve született. Még ma is élhetne, itt élhetne közöttünk, s mégis úgy beszélünk róla, azzal a megindultsággal vegyes tisztelettel, ami klasszikusainknak jár ki. 17 éve már csak nyomát kereshetjük, s ez a nyom beépül a magyar tájba, történelembe, a magyar irodalom történetébe. A születésnap a számvetés ideje, s mi az *igazi Babitsot* szeretnénk megnyerni immár, a szépség bódulatában elfeledkezett költőt csakúgy, mint a költészet hivatását keményen valló prófétát.” Érdemes megemlíteni, hogy Babits gyakorta megfordult a Rádióban, úgy is mondhatnánk, hogy a mikrofon olyan volt számára, mint egy egyetemi katedra: segítségével oktatta, nevelte mindazokat, akik fogékonyak voltak a magyar és a világirodalom szépségeire, szellemi kalandjaira.

Számtalan rádió-felolvasása közül a *Száz könyv* c. sorozatot emelném ki, melynek keretében 1934. decembere és 1936. áprilisa között 20 előadást tartott. Amikor betegsége miatt már nem tudott beszélni, rádió-előadásra szánt írásait bemondó olvasta fel.

Babits Mihály a *Nyugat* nemzedékének - Ady Endre és Móricz Zsigmond után – a legkiemelkedőbb alakja, író és műfordító volt, de mindenekelőtt költő.

A tíz éves Perényi Miklós hangversenyei

Gyakran idézek **Péterfi István** zenekritikus írásaiból, hiszen a magyar zenei élet mindenki által tisztelt és szeretett Pista bácsija 50 esztendőn keresztül jelen volt szinte minden hangversenyen és operaelőadáson, hogy figyelje, majd biztos ítélettel, emberséges-szigorú bírálattal, vagy dicsérettel segítse a zeneszerzők és előadóművészek pályafutását, ugyanakkor tájékoztassa a közönséget a fontos dolgokról. Péterfi István szeretet-teljes szavai Perényi Miklósról - az 1958-ban mindössze 10 esztendőes gordonkaművészről szólnak: „Perényi Miklóska, a kis csellóművész még csak tíz éves, de híre-neve már mindig zsúfolásig megtölti a Zeneakadémiát. Tavalyi koncertje óta a pöttömnyi gyerek nőtt egy kicsit, meg a gordonkája is, mert a múlt évben még fél-csellón játszott, most meg háromnegyedesen. De ez szinte nagybögőnek látszik, amikor kis gazdája megjelenik a dobogón. Hanem aztán, amikor megszólaltatja a hangszerét, Miklóskából egyszerre Miklós lesz. Bámulatos jelenség ez a fiúcska, akire nem akarjuk a „csodagyermek” jelzőt akasztani, mert ez az agyonidomított muzsikussyerek látszatát keltené. Perényi Miklósban éppen az a rendkívüli, hogy elsősorban nem is bravúros technikával lep meg, hanem művészi előadásával. Gyönyörűen zengő, meleg tónusában annyi szín, annyi árnyalat van, olyan ösztönösen találja el a művek nemes stílusát, úgy megérzi a legszebb kifejezési formát, hogy bátran mondhatjuk: ha így fejlődik, a „magyar Casals” válik majd belőle.”

1959.

Beethoven hangverseny viharszünettel

A Rádiózenekar 1959. januári stúdió-hangversenyének hangulatát idézem fel, hogy a késői korok rádióhallgató is tudjanak arról, hogy valamikor még „vihar szünet” is volt a Rádióban. Sára Tibor zenekritikája utal arra, hogy a Beethoven koncert bizonyos „zavaró égi események” miatt nem a szokásos rend szerint zajlott le. „*A szimfonikus zene mesterei* címen új hangversenysorozatot indított a Rádió.

Az első est szokatlan körülmények között kezdődött, helyesebben: több mint egy órával később indult, mert a villámlással járó hóvihár miatt **viharszünet volt a Rádióban**. Meg kell jegyezni, hogy – Beethoven-estről lévén szó -, a villámló hóvihár ritka jelensége nem is volt stílustalan, hiszen 1827. március 26-án, Beethoven halálának perceiben ugyancsak villámlott, miközben hóvihár söpörte végig Bécs utcáit De szerencsére a Rádiózenekar Beethoven-estjével kapcsolatban nemcsak ez a külső körülmény jelentette a megfelelő stílust. Rég hallottunk ilyen ízig-vérig Beethoven-muzsikálást, mint ezúttal.”

Ady Endre halálának 40. évfordulója

1959. január 27-én Ady Endre halálának 40. évfordulója alkalmából irodalmi és zenei műsorokban idézték fel a nagy magyar költő emlékét. A műsorajánlatban ez olvasható: „Ady Endre halála napjához nem illik a gyász. Neve, egyénisége nem az elmúlásé, hanem a nagybetűs Életé. Kevés költő volt még a világon, aki a halállal oly közelségben élt volna, mint ő. S ha olykor vízióiban a „halál rokonának” és a halottak élén látta is magát, vele kapcsolatban lehetetlen a mulandóság élményét felidézni! Mintha ma is élne s maga mérné meg élete értelmét, szerelmes belefeledkezéseit az élet csodáiba, sodró árába!”

A *Nyugat* c. folyóirat az 1908. január 1-ei elindulásától kezdve a haladó magyar irodalom legfontosabb fóruma volt. Ady Endre munkássága is szorosan kapcsolódott a *Nyugathoz*, hiszen életének utolsó 12 évében több mint 500 verse és egyéb írása ott jelent meg.

1919. január 27-én Ady Endre halálával azonban lezárult a modern magyar líra első nagy, forradalmi korszaka. Temetésén Babits Mihály – a nagy barát és költőtárs – a *Nyugat* íróinak nevében búcsúzott tőle. Többek között ezeket mondta: „...Él, él Ady Endre! Halálát alig tudjuk már halálnak látni. Hisz már életében átköltözött az élete mibélénk, s a magyarság lelkében élt inkább, mint abban a nagybeteg testben, mely az ember-Adyt jelentette. Halála csak egy fenséges színváltozás, mely életét a millió magyar életében végképp elosztotta ... Élete szép volt minden gyötrelmével: haragok és harcok, bátor nagy érzések, vad munka, hangos diadalok. Síron-túli élete még szebb lesz!”

Megemlítem még, hogy a *Nyugat* *Ady-émlékszáma* közölte Kodály Zoltán Ady Endre *Ádám hol vagy?* c. versére komponált dalának hasonmás kéziratát.

Lutoslawski: *Gyász-zene Bartók Béla emlékére*

A Magyar Rádió külföldi hangverseny-közvetítései között jelentős volt a *Varsói Ősz* elnevezésű **fesztivál** műsorának sugárzása. Sokan ezeken keresztül ismerkedhettek meg a legújabb zeneszerzői stílusokkal. Felfedezésszámba ment az a hangverseny, amelyben megszólalt

Lutoslawski: *Gyász-zene Bartók Béla emlékére* c. műve is.

Witold Lutoslawski lengyel zeneszerzőre a negyvenes-ötvenes években Bartók Béla művészete hatott legerősebben. Ennek a hatásnak a nyomán írta 1954-ben zenekari *Concertóját*. Bartók hatása azonban legvilágosabban az 1958-ban komponált *Gyász-zene* c. vonószekari művében érződik, amelyet a zeneszerző nagy példaképe emlékezetére írt. Ebben a darabjában Lutoslawski a tizenkét-fokú rendszerrel kísérletezett, helyenként azonban visszatért a tonalitáshoz.

Lutoslawski *Gyász-zene Bartók Béla emlékére* c. művét 1958-ban mutatták be Katowicében, majd a Varsói Ősz egyik hangversenyén. Ez utóbbi koncert felvételét a Magyar Rádió 1959. február 1-jén közvetítette, de az év május 5-én már a budapesti Zeneakadémián is nagy sikerrel hangzott el a Lengyel Zenei Hét megnyitó műsorában.

A Magyar Tanácsköztársaság megalakulásának 40. évfordulója

A Rádióban az 1919-es év eseményeit felidézve - az Ady Endre emlékezésén kívül jó néhány politikai, irodalmi és zenei műsor hangzott el, a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának 40. évfordulója alkalmából. De milyen is volt az az 1919-es esztendő?

A változások – zenei téren is – már 1918 őszén elkezdődtek. Ennek illusztrálására néhány mondatot emelek ki Eősze László *Kodály Zoltán életének krónikája* c. könyvéből:

„1918. október 31: A frontról hazaözönlő katonák a sapkájukra tűzött fehér őszirózsával köszöntik a forradalmat.

November: Károly király lemond a trónról, Károlyi Mihály lett a köztársasági elnök.

A munkásság egyre szervezettebben lép föl, a forradalom balra tolódik.

December: Reinitz Béla – mint a zenei élet hivatalos vezetője – gyakran keresi fel Kodályt.

Súlyos gondok közt is nagy tervek érlelődnek.

1919. február: átszervezik a Zeneakadémiát. Dohnányi Ernőt nevezik ki igazgatóvá, Kodály Zoltánt pedig aligazgatóvá. Hubay Jenő – az eddigi igazgató, sértetten külföldre távozik.

Március 21: A két munkáspárt egyesül, Károlyi Mihály lemond, kikiáltják a Magyar Tanácsköztársaságot.

A zenei ügyek irányítását **Reinitz Bélára** bízzák, aki a direktóriumba maga mellé **Bartók Bélát**, **Dohnányi Ernőt** és **Kodály Zoltánt** választotta. A direktórium összeállítása is mutatja, hogy a Tanácskormánynak volt terve a zenei élet átalakítására, s ennek valóra váltásában számíthatott az ország három legjobb muzsikusra.”

A Magyar Tanácsköztársaság 133 nap után megbukott, így a zenei tervekből csak keveset teljesíthettek. A direktóriumban való részvétel miatt Reinitz Béla – hogy a börtönbüntetést elkerülje, Bécsbe emigrált, Dohnányit leváltották, ismét Hubay Jenő lett a Zeneakadémia igazgatója, Kodály ellen fegyelmi eljárást indítottak, az aligazgatói kinevezést érvénytelenítették. Végül: Dohnányi, Kodály és Bartók Béla is megúszták annyival, hogy tanári munkájuk alól egy időre felmentették – hivatalosan szabadságolták őket.

A Magyar Tanácsköztársaság megalakulásának 40. évfordulója alkalmából a Rádió 1959-ben több ünnepi műsort is készített. Ezek közül kiemelkedett az *Új magyar kórusművek bemutatója*, amelyről Maróthy János kritikájában így írt: „Amit száz elméleti előadásnak sem sikerült elérnie, az néha önmagától valósul meg akkor, amikor a művész ugyanezzel a problémával az élő gyakorlatban találkozik. Mindenekelőtt a Kossuth-adón 1959. március 21-én elhangzott *Új magyar művek bemutatója* nyújtott biztatást, hogy a „tömegélmény” - néhány zeneszerzőnk számára elvont fogalomból eleven valósággá lett, a Tanácsköztársaság művészi tükröződéseinek, a korabeli költők reagálásának tanulmányozása során.

A „népi lirizmus” szűk körében topogó kórusművek sora után üdítő volt hallani **Sárai Tibor** Falraírók c. nagyszabású dramatikus kórusát, **Láng István** *A forradalomhoz* és **Vári Ferenc** *A csillagok csillaga* c. műveit. **Sárközi István** Raics István versére komponált *Reng már a föld* c. kantátájában leginkább a kórus tömegdal-témájának művészi sűrítése: intonációsan gazdag, mégis tömör volta, valamint a zenekari részek kifejező ereje ragadott meg.”

Farkas Ferenc *Vidróczki* c. zenés balladája

1959. május 30-án mutatta be a Rádió Farkas Ferenc *Vidróczki* c. zenés balladáját.

Sárai Tibor kritikájában többek között ezt írta róla: „Farkas Ferenc kulturált ízlése, kitűnő színpadi rutinja a különböző műfaji elemek (opera, operett, melodráma, stb.) keveredéséből végül is egészében egységes művet volt képes teremteni. A *Vidróczki* zenéjének vannak olyan drámai megoldásai, melyek Farkas eddigi színpadi művészetének legérettebb kifejezői.”

Új kompozíciójáról a zeneszerző így beszélt: „A történet a 19. század második felében játszódik és Vidróczkiról, a Mátra híres, népballadában is megörökített betyárjáról szól. Innocent Vincze Ernő szövegkönyve igen érdekes feladat elé állított.

Nemcsak népi figurát kellett – népzenei hagyományok alapján, népi környezetben ábrázolni, hanem a korabeli úri világot, a cigányos mulatásokat, a zongorázó kisasszonyokat is. A darab zenei felvételeinek munkája közben valami eddig nem tapasztalt segítséget, mondhatnám együttérzést éreztem a mű iránt a Rádió és az előadásban résztvevő minden szereplő részéről.”

Láng István: *Brácsaverseny*

1959. június 26-án hangzott el a Magyar Rádióban Láng István *Brácsaversenyéről* készült felvétel. A szólót Székács János brácsaművész játszotta, a Rádiózenekart pedig Gergely Pál vezényelte. Az előzményekről: a Varsói Ősz élményéről, valamint a Rádiózenekarral való jó kapcsolatáról Láng István zeneszerző később így beszélt:

„A Zeneakadémia végzős növendékeként komponáltam egy vonós triót, amelyben kísérletezni kezdtem azzal az újfajta gondolkodásmóddal, amiről már itt-ott hallottam.

Sőt, a Zeneakadémia kottatárában megvoltak Alban Berg és Anton Webern műveinek kottái.

Csak nem hívták fel rá a figyelmet. De néhányan már megnéztük ezeket a kottákat.

Maros Rudolfnál pedig külföldi hanglemezeket és szalagokat hallgattunk. Aztán amikor végeztem, 1958-ban kimehettem a Varsói Őszre, ahol végre élőben hallhattam a modern zenét. Abban a művészi szférában, szituációban a kevésbé jó darab is másképpen hangzott. Óriási élmény volt. Onnan úgy jöttem vissza, hogy újra kell gondolnom mindazt, amit eddig, mint zeneszerző növendék tanultam.

A Rádióval igen korán elkezdődött a munka-kapcsolatom. Még főiskolás voltam, amikor már kísérőzenéket írtam különböző rádiójátékokhoz. De az igazi bemutatkozásom 1958. júniusában a diplomakoncertemen volt, amit a rádió is közvetített. Akkor hangzott el először a *Brácsaverseny*, az első szimfonikus zeném.

A hangzás alapján alkalmam volt levonni a tanulságokat. Néhány helyen áthangszereltem és ezáltal korszerűbbé vált a hangszín, új aspektust kapott a zenei anyag. 1959-ben ezt az átdolgozott, javított változatot vették fel a Rádióban, amely tartósított felvételnéppént maradt meg. Életem nagy élménye volt a Rádiózenekarral együtt dolgozni. Olyan profi zenekarral kerültem kapcsolatba, amelyiknek már gyakorlata volt a modern magyar művek előadásában. Egy hosszú tanulmányút első állomásának tekinthető ez a közös munka. Mert az, hogy a zeneszerző odaállhasson a zenekar elé – a karmester és szólista mellett – az olyan magatartást kíván, amit meg kell tanulni. Nemcsak az derül ki, hogy meghallom-e ha valaminek másképpen kellene szólni, hanem azt is, hogyan tudok instrukciót adni, hogy azt az előadók jó szívvvel teljesítsék.”

Szokolay Sándor: *A tűz márciusa* – oratórium

1959. július 21-én mutatták be Szokolay Sándor *A tűz márciusa* c. oratóriumát, amely a Rádió részére – a Tanácsköztársaság 40. évfordulója alkalmából kiírt zeneszerzői pályázatra készült. Az akkor 28 éves komponista már jelentős sikereket mondhatott magáénak, kétszer nyert első díjat Világifjúsági Találkozón: *Hegedű-szólószonátájával* Moszkvában, majd *Két balladájával* az 1959-es bécsi VIT-en. De nagy sikerrel mutatták be *Hegedű-* és *Zongoraversenyét* is. Az Ady Endre forradalmi verseire komponált oratóriuma az évad egyik legjelentősebb bemutatója volt. Kovács János zenetörténész kritikájából idézek: „Szokolay Sándor *A tűz márciusa* c. oratóriumában összefüggő eseménykompozíció helyett Ady forradalmi verseit választotta anyagául. A nagylélegzetű, méreteiben is impozáns művet hatalmas apparátus szólaltatja meg: öt énekes-szólista, szövegmondó, vegyes-kar, gyermekkar és nagy-zenekar. A mű erős drámaisága, élénk kifejező készsége többnyire sötét tűzű, robbanékony, éles hangsúlyokban talál kifejezést. Az Ady-versek művészi ereje túlságosan nagy: a zene több helyen akaratlanul is a versek illusztráló társául szegődik. *A tűz márciusában* bizonyosan akadnak még kiforratlan vonások is, mégis tanúbizonysága egy gazdag alkotótehetség kibontakozásának.”

A Rádióiskola zenetanára: Ádám Jenő

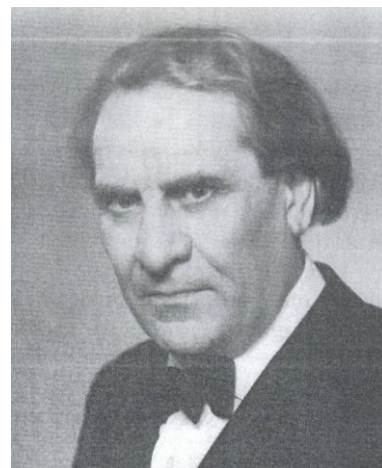
1959. szeptemberben indult el egy nagy jelentőségű műsor-sorozat: a Rádióiskola. Heti négy alkalommal a különböző tantárgyak legismertebb és legnépszerűbb előadói álltak a mikrofon elé.

A fizika birodalmába **Öveges József** professzor kalauzolt, a könnyed hangú, párbeszédes irodalomórát **Hegedűs Géza** író tartotta, a történelem órán **László Gyula** ismertette meg hallgatóit a magyar századokkal, **Rácz Endre** és **Takács Etel** pedig a magyar nyelvtan szabályait magyarázta. Számomra azonban a legfontosabb tantárgy a zene, amelynek tanára **Ádám Jenő** volt. Íme a műsorajánlat: „A Rádióiskola zenetanára: Ádám Jenő. A hallgatók ismerik nevét, tíz- és tízezrek gondolnak rá hálával, mert az ő segítségével ismerték és szerették meg a zenét. E műsor-sorozata is valódi „ádámjenői” produkció lesz: egyszerűen, kedvesen, sok-sok zenei példával tarkítva lopja belénk a zeneismereteket.

Tisztelettel hallgatjuk a zenetudóst, amint arról beszél, hogy milyen fejlődésen, változáson ment át a világ, meg a rádiózás azóta, amióta első előadását tartotta a mikrofon előtt.”

Ádám Jenő, mint a Zeneművészeti Főiskola tanszékvezető tanára 1929-től kezdve nevelte, készítette fel a fiatalokat a zenei közművelődésben végzett munkára. Tanítványai közül került ki az ország különböző részeiben működő majdnem 800 énektanár, köztük főiskolai tanár, zeneiskolai igazgató és a vidéki élet más vezető személyisége.

„Azok az 50-es évek” azonban még az ilyen áldásos munkát végző embereket sem kímélte, mint Ádám Jenő. 1959-ben kényszerűen nyugdíjba helyezték, ahogy ő mondta „ereje teljében”. Lelkének lobogása, tanítási szenvedélye azonban nem csökkent! A Rádióban folytatta csaknem 20 évvel korábban elkezdett előadásait, sőt, volt ereje, bátorsága ahhoz is, hogy az akkoriban hőskorát élő televízióban – az ismeretlen új közegben is meghonosítsa a zenei ismeretterjesztést.

Ádám Jenő
zeneszerző, karnagy, tanár

Egy kritikus így írt Ádám Jenőről: „Akik egyszer is hallották Ádám Jenő előadását, meggyőződhetnek közvetlenségéről, megkapó lírájáról, láttató erejéről. A népdalról, a dallamok születéséről, régi korok muzsikálásáról kevesen tudnak olyan szuggesztivitással beszélni, mint ő – a rádióban, a pódiumon és a televízió kamerái előtt egyaránt.”

Ádám Jenő képzett zeneszerző volt – Kodály Zoltán tanítványa, ám a tanítást és az ismeretterjesztést előbbre-valóbbnak tartotta a komponálásnál. Mintaszerűen nemes és szép népdalfeldolgozásai igen népszerűek, gyakran felcsendülnek a Rádió műsorában.

75 éves az Operaház

1959. szeptember 27-én a 75 éves Operaház ünnepi hetét Erkel Ferenc *Bánk bán* c. operájával nyitották meg, amelyet a Rádió is közvetített. Íme a legendás szereposztás: Simándy József, Osváth Júlia, Delly Rózsi, Losonczy György és Fodor János.

Az emlékezések közül Péterfi István **Köszöntjük a 75 éves Operaházat** c. írásából idézek:

„Amikor Operaházunk 75. születésnapját ünnepeljük, a köszöntőben a múlt és a jövő hangjainak kell harmonikusan összecsengeniük. Jubiláljuk azt, amit háromnegyed évszázadon át

Ybl Miklós gyönyörű zenepalotája jelentett a magyar zenei életnek.

A magyar operakultúra kezdete évtizedekkel megelőzte az Operaház felépítését, de határozott, erős lendületet ez az új, díszes, saját otthon, a világ egyik legszebb színháza adott neki.

A színház első időszakában Erkel Ferenc és nagyszerű karmester-fia, Sándor, alapozta meg a művészi színvonalat. Mennyi gyönyörű magyar énekhang és pompás együttes bontakozott ki a 75 év alatt! Számos szerencsés körülmény játszott közre abban is, hogy Operaházunkban az előadások színvonala – ha nem is volt mindig egyenletes, mégis olyan magas volt, hogy a színházat méltán számították Európa legtekintélyesebb operaházai közé.”

Joseph Haydn halálának 150. évfordulója

Az 1809-es évet különösen számon tartja a zenetörténet, hiszen ebben az évben halt meg Joseph Haydn, a bécsi klasszikus zene nagymestere és ez évben született Felix Mendelssohn-Bartoldy, a romantikus zene nagymestere. Ez alkalommal a Haydn-émlékezéseket emelem ki. Sári Tibor *Heti zenekritikánk* c. írásából idézek: „A 150 év előtti május utolsó napján hunyta le örökre szemét Joseph Haydn, minden idők egyik legnagyobb zeneszerzője. Az évfordulóval kapcsolatos nemzetközi zenei ünnepségekből méltán veszi ki megkülönböztetően részét Magyarország, hiszen a nagy osztrák mester élete nagy részét ebben az országban töltötte és az itt töltött évtizedek hatással voltak művészetére is. Természetesen Magyarország rádiójának is sugároznia kell önmagunk és a világ felé, hogy a zeneszerzőnek sok köze volt hazánkhoz.”

Budapesti Zenei Hetek

1959. őszén először rendezték meg a **Budapesti Zenei Heteket**, melynek műsora a Haydn-émlékév jegyében fogant, a nagy mester művei majdnem mindegyik hangversenyen megszólaltak és az ő emlékét idézte a fesztivál ideje alatt megrendezett **Haydn-vonósnégyes verseny** is. A Budapesti Zenei Hetek eseményeinek rádióközvetítéséről Petur György, a Rádió zenei osztályának főszerkesztője számolt be a *Rádióújságban*: „Bizonyára örömmel nyugtázzák majd a hallgatók, hogy az ünnepségekre a Rádió is jól felkészült, hiszen a közvetítésre kerülő 15 hangverseny közül 10-et egyenes adásban sugárzunk. A Budapesti Zenei Hetek hangversenyeinek magas színvonalát olyan kiváló külföldi és hazai művészek biztosítják, mint például: Gheorghe Georgescu, Carlo Zecchi, Emil Gilelsz, Msztyiszlav Rosztropovics, Ferencsik János, Fischer Annie és mások.

Az izgalmasnak ígérkező **Haydn-vonósnégyes verseny** eredményeiről hangképekben számolunk be és természetesen a győztesek hangversenyét is egyenes adásban közvetítjük.

A Budapesti Zenei Hetek eseményei iránt igen nagy az érdeklődés: a hangversenyeket 12 európai rádió közvetíti, az amerikai központi adó pedig további 30 rádióállomásnak továbbítja azokat.” A **Haydn-vonósnégyes verseny I. díját** a moszkvai konzervatórium női kvartettje kapta.

A Varsói Ősz magyar vonatkozásai

1959-ben a már világhírű **Varsói Ősz** modern-zenei fesztiválra a svájci Suisse Romande zenekar és egy holland kamarazenekar mellett a **Magyar Rádió szimfonikus zenekarát** hívták meg. A nagy sikerű turné után a *Rádióújság* munkatársa élménybeszámolóra kérte a zenekar néhány tagját. Íme egy részlet belőle: „A három hangverseny színhelye Varsó, Poznan és Katowice volt. Főműsorunkat a modern zene fesztiválján és Katowicében is előadtuk. Ezeket a koncerteket a Magyar Rádió is közvetítette, így a lelkes fogadtatásról a hallgatók is meggyőződhetnek. A műsorban Kodály és Bartók művei mellett a fiatalabb korosztály „modernebb” hangját **Maros Rudolf** és **Szokolay Sándor** egy-egy darabja képviselte. Szokolay Sándor *Hegedűversenye* mindkét este igen nagy elismerésben részesült. Szólistánk, Simor András remekelt, ihletett tolmácsolásának nagy része volt abban, hogy a művet ilyen nagy rokonszenv fogadta. Tetszett, sok tapsot kapott Maros Rudolf műve, a *Ricercare*, és tomboló sikert aratott Bartók Béla *Concertójának* előadása. A lengyel szakemberek a közönséggel együtt állapították meg, hogy a Rádiózenekar és Lehel György karmester – hivatott tolmácsolói Bartók műveinek. A koncertezés mellett sokat utaztunk az országban, Chopin-műveket hallgattunk a Chopin-ház kertjében, forró hangulatú baráti összejövetelen találkoztunk a lengyel kollégákkal, a nemrég hazánkban járt Lengyel Rádiózenekar tagjaival.”

Nézzük meg közelebbről a fiatal magyar zeneszerzők sikerrel bemutatott darabjait.

Maros Rudolf: *Ricercare*

Maros Rudolf *Ricercare* c. darabjáról Pándi Marianne ezt írta:

„1959-ben, a Tanácsköztársaság 40-éves jubileumára kiírt zeneszerzői pályázaton Maros Rudolf a nagy-zenekarra írt *Ricercare* c. darabjával vett rész és nyer díjat. A mű egyrészt, műfajával visszatekint a fuga elődjét jelentő kora-barokk ellenpontos műformára, másrészt, zeneszerzői eszközeivel előre mutat, legalábbis a jelenkori haladó stílus felé tájékozódik.” Várnai Péter zene-történész arról írt, hogy a zeneszerző útja hogyan vezetett a modern zene új irányzatai felé: „Maros Rudolf élete színesebbé és élményekben gazdagabbá válik az ötvenes években.

Több utazást tesz Belgrádban, részt vesz a varsói fesztiválokon, majd 1959-ben végig hallgatja a darmstadti modern-zenei kurzusokat és a hozzájuk kapcsolódó hangversenyeket. Az ott tapasztalt zenélési mód, a maga szigorú törvényeivel és szerkesztési szabályaival, a zenekari hangzás teljesen új lehetőségeivel utat mutatott Marosnak. Az új stílus első darabja az 1959 őszén befejezett zenekari *Ricercare*.’’

Szokolay Sándor: *Hegedűverseny*

Szokolay Sándor zeneakadémiai vizsgadarabja volt a *Hegedűverseny*. A zeneszerző ezzel kapcsolatos emlékeiből idézek: „A Magyar Rádió szimfonikus zenekarát mint pályakezdő zeneszerző, s mint rádiós munkatárs, a felfedezés nyugtalan örömében ismerhettem meg, amikor első zeneszerzői kísérleteimet türelmes, gondos szeretettel tartották keresztvíz alá.

Zeneszerzői diplomamunkáim megszólaltatásával egy életre elköteleztek.

Az egyik vizsgadarabomat, a *Hegedűversenyt* Simor András szólójával, Lehel György vezényletével 1959-ben elvitték a *Varsói Ősz* modern-zenei seregszemlére is.

Emlékezés Radnóti Miklóstra

1959. november 9-én Radnóti Miklóstra emlékeztek a Rádióban, halálának 15. évfordulója alkalmából. A költő tragikus halála egyben halhatatlanságának kezdetét jelentette.

S hogy mi lehet egy költő hátrahagyott életművének sorsa, azt maga Radnóti így fogalmazta meg József Attila költői hagyatékával kapcsolatban: „A versek mindig külön hangsúlyt kapnak a halállal. A mű, amit a költő alkot, halálával hirtelen „egész” lesz, s a kompozíció, melyet életében szinte testével takar, a test sírba hulltával látható lesz, az életmű fényleni és nőni kezd. A versek sugarat vetnek egymásra, a nagy versek megragyogtatják a közömbösebb darabokat is. Minden töredék, minden papírlapon talált sor „adalék” lesz az életműhöz, a nagy egészhez, mely lezárt, szigorúan befejezett és összetartozó immár.”

Pomogáts Béla irodalomtörténész szerint Radnóti Miklós a szelídség, az áhítat és az egyszerű boldogság költője fájdalmas elégiákra kényszerült, mert kora még az élet köznapi örömeit is mostoha kézzel osztotta neki. Feleségéhez, Gyarmati Fannihoz írott versei különös gyengédséggel fogalmazták meg a kölcsönös megbecsülésre és vonzalomra épült kapcsolatukat. A *Két karodban* c. versében meghatóan fejezte ki, hogy a szerelem oltalmat és menedéket adna neki, de az előre megérzett tragikus sors miatt a szorongás és a félelem érzése is jelen van. Mint tudjuk, Radnótinak valóban nem adatott meg, hogy szerelme közelében haljon meg.

1960.

Elhunyt Dohnányi Ernő

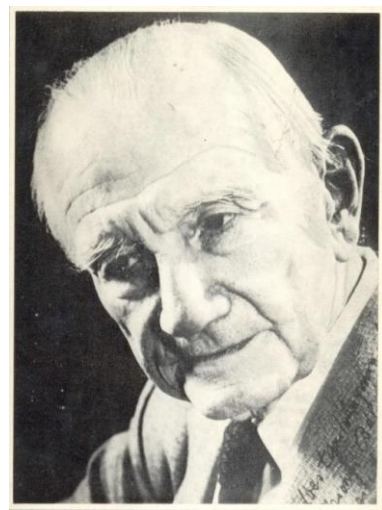
Az 1960-as évben két jelentős magyar muzsikustól búcsúzott a zenei világ.

Meghalt Dohnányi Ernő és Weiner Leó. Haláluk helyszíne New York és Budapest – a nagy földrajzi távolság jelzi az életútjuk közötti különbséget is.

Először Dohnányi Ernő életének és halálának körülményeit idézem.

Dohnányi Ernő munkásságának jelentőségét – természetesen más korban és más körülmények között – Erkel Ferencéhez hasonlíthatjuk. Dohnányi is hármas minőségben működött: mint zongoraművész, karmester és zeneszerző. De volt idő – különösen 1934 és 1941 között – amikor vezetője volt szinte mindegyik fontos intézménynek: az Erkel által alapított Budapesti Filharmóniai Társaság zenekarát 25 éven keresztül vezette mint elnök-karnagy, ezen kívül a Zeneművészeti Főiskola tanára, igazgatója és főigazgatója – az Operaháznak ugyan nem - de vezetője volt még 1931-től a Magyar Rádió zenei osztályának is.

1944-ben felismerte, hogy élete és további működése Magyarországon nincs biztosítva, ezért 67 évesen elhagyta az országot. Éveken keresztül bolyongott a világban, míg végre Florida fővárosában, Tallahasseeben az egyetem dékánja állást ajánlott fel számára. Itt letelepedhetett és élete utolsó 10 esztendejét nyugalomban, jobbra tanítással tölthette.

Dohnányi Ernő zeneszerző
zongoraművész, karmester

Dohnányi Ernő 1960. február 9-én bekövetkezett haláláról Budapesten kevesen vettek tudomást, legfeljebb híryanagban emlékeztek meg róla. Egyik hűséges tanítványa, Vázsonyi Bálint múlhatatlan érdeme, hogy összegyűjtötte a mesterére vonatkozó dokumentumokat és megírta életrajzát. Az ő könyvéből idézem az utolsó hetekről szóló emlékeket: „Dohnányi három trombózis és jó néhány kisebb betegség után élete utolsó tíz évében kitűnő egészségnek örvendett. Vigyázott magára, sokat pihent, ha lehetett – de ezt fiatal korában is így tette.

Segítségére volt veleszületett fizikai lazasága, elengedettsége, mely minden tevékenységét megkönnyítette. 1960. január közepén New Yorkba utazott, hogy Beethoven utolsó szonátáit hanglemezsre vegye. A jéghideg stúdióban megfázott, belázasodott és a hajsolt munkatempót a szíve nem bírta tovább ...

Tallahasseeban temették el. Inkább kert, mint temető, ahol nyugovóra tért.

És most, a hasonló életút kapcsán Bartók Béla jut eszünkbe: munkásságuk java hazájukban összpontosult, de életüket amerikai egyetemek méltatlan vezetőinek árnyékában fejezték be. Mindketten New Yorkban haltak meg s amerikai temetőben nyugszanak.”

Tudjuk, Bartók Béla hamvait azóta hazahozták. Vajon mikor kerül sor arra, hogy Dohnányi Ernő hamvai is hazai földben nyugodjanak, véglegesen? Addig is azt szeretnénk, ha emléke az őt megillető módon maradna meg minden zeneszerető ember szívében.

A magyar zene 15 éve

1960-ban, a felszabadulás 15. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségekhez kapcsolódva, nagyszabású sorozatot indított a Rádió *A magyar zene 15 éve* címmel. A *Rádióújság* műsorajánlatában többek között ez olvasható: „Az új sorozat – a magyar zeneművészet nagy seregszemléje – felsorakoztatja a felszabadulás óta eltelt 15 esztendő kiemelkedő alkotásait. A szerkesztésben főként az okoz gondot, mi maradjon ki a meglévő gazdag és színvonalas zenei anyagból. A művek megszületésében kiemelkedő szerepe van a Rádiónak, mert nagy súlyt helyez az új magyar kompozíciók bemutatására és állandó műsoron tartására. Számos, ma már népszerű, gyakran játszott zenemű pedig egyenesen a Rádió megrendelésére készült.”

Sárai Tibor: *Tavaszi concerto*

1960. április 1-jén az ünnepi hét egyik eseményeként hangzott el Sárai Tibor 1945 tavaszának emlékére komponált *Tavaszi concerto*ja. A zeneszerző a következőket nyilatkozta művéről: „A *Tavaszi concerto* 1955-ben készült Magyarország felszabadulásának 10. évfordulója alkalmából. A négytételű mű a természet újjáéledésével kapcsolatos akkori érzelmeinket kívánja ábrázolni. De miként a tavasz érkezése sem rügyfakadásból, lágy szellőből és napsütésből áll csupán, hanem bizony a halódó tél utolsó erejét kiadó orkánból, jeges árvizek dermesztő leheletéből is, 1945 tavaszának első napjaiban a felszabadulás mámorító érzése mellé odaszegődött a gyász, a kétségbeesés érzése is, látva lerombolt házainkat, hidainkat,

örökre megfosztva meggyilkolt szeretteinktől. Akkori érzésvilágunk eme ellentétességének kifejezését szolgálja a három szólóhangszer és a zenekar szembeállítása.”

Sárai Tibor *Tavaszi concertójának* előadója: Szebenyi János fuvola-, Mauthner Anna mélyhegedű- és Dénes Vera gordonkaművész, valamint a Magyar Állami Hangversenyzenekar volt. Vezényelt Sándor Frigyes, akinek a mű ajánlása szól.

Viski János: Az *irisorai szarvas* – ballada

Viski János *Az irisorai szarvas* c. balladája – az 1958-as hangversenytermi bemutató után, 1960. április 6-án megszólalt a Rádió mikrofonjai előtt is. A mű címe ismerős azok számára, akik szeretik Áprily Lajos költészetét, hiszen az ő szép verse alapján készült a kompozíció. A nagy erdélyi költő 1912-ben egy irisorai kirándulás alkalmával látta meg a büszke-koronás szarvast, amint a korlátokkal őrzött tisztáson, tehenek között legelészett. A szabadságra született, méltatlan körülmények között felnövő állat már-már feledte igazi otthonát, ám a szarvasbögés idején hangja tehetetlenül hördült bele a ködbe ... mint a legerősebb zengés, az orgona. 1920-ban – amikor a költő maga körül is csak korlátokat és ködöt látott – felidéződött a régi havasi emlék, úgy érezte, hogy a rabságban élő szarvas az ő sorsának, elfojtott elégedetlenségének szimbóluma, jelképe. És ... megszületett a ballada.

Viski János, az erdélyi születésű zeneszerző – akinek élete éppen úgy kötődött Kolozsvárhoz mint Budapesthez – már korábban is komponált dalokat Áprily Lajos verseire.

1958-ban – utolsó előtti művének alkotása közben – ismét kedves költőjéhez fordult ihletért. Dobos Kálmán a zeneszerzőről szóló monográfiájában így írt erről: „A kolozsvári diákévekben nagy hatással volt Viski Jánosra a későbbi atyai barát, Áprily Lajos költészete. Az ifjúkori emlék évtizedekig élt benne és alig néhány évvel halála előtt még egy nagyobb szabású alkotásra ihlette. *Az irisorai szarvas* balladája bariton szólóra és zenekarra 1958-ban készült el.

A szabadság-eszmével és természet-poézissel átítatott művet Melis György mutatta be. E vokális alkotás bizonyos mértékig magán hordozza a megújulásra való törekvést, de lényegében a korábbi kompozíciók hangján szólal meg. A hangszerelés mindig erős oldala volt Viskinek és ebben a művében is ragyogó zenekari színekkel festi alá a szólista széles dallamíveit.”

Öt éves a Magyar Rádió Gyermekkkórusa

1960. április 7-én a Magyar Rádió Gyermekkkórusa **Botka Valéria és Csányi László** vezetésével, fennállásának 5. évfordulója alkalmából jubileumi koncertet tartott a MOM Színházban. A nagy sikerre való tekintettel a hangversenyt másnap megismételték, a Rádió pedig felvételtől közvetítette műsorukat. Nézzük meg mi is történt az öt esztendő alatt! A megalakulás után, négyévi kemény munka és felkészülés eredményeként 1959-ben már a Zeneakadémián volt önálló hangversenyük. Egy kritikus akkor így írt róluk:

„A hangverseny első száma, egy Palestrina-kórusmű, már a megszólalás pillanatában élményszerű volt, kifejezésre jutott az együttes jellemző tulajdonsága: a tiszta intonálás és a finoman fátyolozott, egyenletes dinamika. Botka Valéria és Csányi László - két magasan képzett lelkes muzsikussal, nagyszerűen szervezi a kórus életét és avatott eszközökkel csiszolják ezeket a tehetséges apróságokat.”

1959. nyarán már sor került az első külföldi hangversenykörútra is: a Pozsonyi Rádió meghívására érkeztek Szlovákiába.

Több városban szerepeltek, mindenütt nagy szeretettel fogadták őket, különösen az ottani gyerekek. 1960. nyarán pedig a Német Demokratikus Köztársaságba utaztak és a hallei gyermekkkórus-találkozón vettek részt. Egy német kritikából idézek: „Mintegy száz eleven és jókedvű gyermek állt a színpadon, s nagyszerű teljesítményük magával ragadta a közönséget. Az előadott számok ékesszólóan bizonyítják, hogy milyen magas-szintű zenei képzésben részesül a Magyar Rádió Gyermekkkórusa.”

Bartók Béla: I. „*Fiatalkori*” hegedűverseny

1960. április 18-án a Magyar Állami Hangversenyzenekar koncertjét közvetítette a rádió a Zeneakadémia nagyterméből. A Kórodi András által vezényelt hangverseny műsorának szenzációja Bartók Béla I., úgynevezett „*Fiatalkori*” hegedűversenyének magyarországi bemutatója volt Gertler Endre szólójával. Érdekes a mű keletkezésének története és az is, hogy megszólaltatására több mint 50 éven keresztül kellett várni. E történeten keresztül a tartózkodó, szigorú egyéniségnek ismert zeneszerző másfajta érzelmi tulajdonságai is megmutatkoznak. Bartók Béla 1907. június 28-án Jászberénybe utazott Geyer Stefí – az elbűvölően szép és igen tehetséges hegedűművész szüleihez, vendégségbe. Július 1-jén itt írta le a hegedűverseny fő témáját, a fiatal művész zenei névjegyét, „Leitmotivját”. Bartók egyik levelében így írt erről Geyer Stefinek:

„28-án este különösen sokat gondoltam Magára. Leitmotivjai körülrepdesnek, egész nap velük, bennük élek, mint valami narkotikus álomban. És ez így van jól: azén munkámhoz ilyen ópium kell, még ha idegörlő, ha mérges is, ha veszedelmes is.”

Bartók a két tételes *Hegedűversenyt* 1908. február 5-én fejezte be és érzéseit, kételyeit ismét a Geyer Stefihez írott levélben fogalmazta meg:

„...Elzártam a fiókomba, nem tudom, megsemmisítsem-e, vagy otthagyjam elzárva, hogy csak halálom után találják meg és szórják széjjel az egész beírt papírcsomót – az én szerelmi vallomásomat, a maga koncertjét, az én legjobb művemet – a szemétbe. Nem beszélhetek róla, nem mutathatom meg senkinek, mi köze volna a világnak ehhez a ... vallomáshoz.”

Geyer Stefi hegedűművész

A szenvedélyes zenei vallomásnak szánt *Hegedűverseny* kéziratát Bartók végül is Geyer Stefinek ajándékozta, mint viszonzatlan szerelmének zálogát. A művésznő azonban sohasem szólaltatta meg, tehát nem Bartók, hanem éppen ő zárta el a fiókjába. 1956-ban, a halálos ágyán adta csak át Paul Sacher karmesternek és azt kívánta, hogy halála után mutassa be a *Hegedűversenyt* Hans Heinz Schneeberger szőlőjével. A bemutatóra így a mű keletkezése után 50 évvel, 1958. május 30-án került sor Bázelen. A két évvel későbbi budapesti bemutató után Péterfi István kritikus így írt: „A Svájcban élt híres hegedűművész, Geyer Stefi haláláig, 1956-ig, csak a bennfentesek tartották számon, hogy a magyar származású, s egykor itthon is nagyon kedvelt művésznő őrzi kéziratban csaknem fél évszázad óta Bartók Béla *I. hegedűversenyét*. A 27 éves ifjú zeneszerző ajánlotta és ajándékozta ezt neki. Két év óta már több helyen bemutatták külföldön a posztumusz alkotást. Idehaza most: 1960. április 18-án, a Hangversenyzenekar koncertjén került először előadásra. Nagyon örültünk, hogy Gertler Endrétől, Bartók kiváló szonáta-társától kaptuk a premiért, mégpedig hiteles megfogalmazásban.”

Lendvay Kamilló: *Concertino* zongorára és fúvós együttesre

1960. szeptember 8-án mutatta be a Rádió Lendvay Kamilló *Concertino zongorára és fúvós együttesre* c. művét, Almásy László zongoraművész és a Budapesti Koncert fúvószenekar előadásában, Lehel György vezényletével.

Az előző évben, a *Rádióújság* 1959. december 6-ai számában egy írás így kezdődött: „Új zeneszerző nevét ismerte meg a rádióhallgató: Lendvay Kamillóét, akinek egy kórusművét pályadíjjal jutalmazták. Az ifjú zeneszerző „élete első interjújában” így mutatkozott be: „Ebben az évben (1959-ben) nyertem el diplomámat a főiskolán, ahol zeneszerzésben Viski János növendéke voltam. Voltaképpen már 5 éves korom óta muzsikálok, Molnár Antal professzor fedezte fel bennem a zene iránti hajlamot. Első szimfonikus művem a *Tragikus nyitány* volt, kamaraműveim közül talán a *Trió-szerenád*ot szeretem legjobban, melyet a Ney-trió játszik. Több, hegedűre és zongorára írt darabomat Kocsis Albert és Bálint Ágnes játszott. Legutóbb pedig Hollós Lajos szerkesztő felkérésére komponáltam a *Concertinót zongorára és fúvós-együttesre*. Ezt a darabot mindössze három hét alatt írtam. A munka koncentráltan és könnyen ment, talán azért, mert a zongorával a kezdetek óta bensőséges és szoros kapcsolatom van és a fúvós hangszereket is szeretem.”

Elhunyt Weiner Leó

Weiner Leó 75. születésnapján: 1960. április 16-án, a magyar zenei élet nagy tisztelettel köszöntötte a kiváló tanárt és zeneszerzőt. A Zeneakadémián ez alkalomból szerzői estet rendeztek, a Rádió is külön műsort készített munkásságáról, az állam pedig másodszor tüntette ki Kossuth-díjjal. Weiner Leónak ki sem kellett mozdulnia Budapestről hogy ismert legyen, hiszen tanítványai – hangszeres szólisták, kamarazenészek és karmesterek világszerte elvitték mesterük jó hírét. Weiner Leó egyik önéletrajzi vallomásában tanári munkásságát így foglalta össze:

„23 éves koromban lettem tanár a Zeneművészeti Főiskolán, ahol még kevéssel azelőtt zeneszerző növendék voltam. Azóta itt tanítok – kivéve az 1943-44-es éveket, amelyek alatt félreállítottak. Kezdetben zeneelméletet tanítottam, majd zeneszerzést. Azonban néhány év után, amikor láttam, hogy ifjú zeneszerző növendékeink az „atonális zene” felé hajlanak, áttértem az elméleti oktatásról a gyakorlati zenélésre: kamarazene és fúvós-együttes oktatására. Nekem, aki kezdettől fogva zsákutcának tartottam az atonális elhajlásokat, így kellett levonnom a konzekvenciákat.

Weiner Leó zeneszerző, tanár

Teljes odaadással vettem bele magam főleg Mozart és Beethoven interpretálásának tanításába. Ezt a két mestert határtalanul szeretem és csodálom. Hiszem, hogy aki ezt a két génuszt megérti, műveikben elmélyed és ezeket jól tudja előadni, az azután minden későbbi korszak (romantikusok, modernek) alkotásaihoz könnyen megtalálja az utat.”

Weiner Leó 75. születésnapja alkalmából rendezett ünneplések szinte alig értek véget, amikor 1960. szeptember 13-án halálának hírének lehetett hallani. A *Rádióújság* gyászkeretben jelentette meg fényképét és mellette az emlékező sorokat: „Weiner Leó meghalt. A kifinomult magyar zenei romantika utolsó nagy mestere szállt vele sírba. Életszemlélete, művészete sok értékeset őrzött meg az egyetemes és a magyar hagyományokból. A modern zene erőinek felvonulásában alig vett részt, inkább a régebbi utat folytatta és finomította.

Amikor a *Csongor és Tünde* kísérőzenéjét és más műveit hallgatjuk, alig sejtjük, hogy a briliáns hangszerelésű, könnyedén suhanó és villódzó muzsika mögött milyen alapos műgond és milyen kitartó kísérletezés rejlik.”

A sokoldalú Szöllősy András

A Rádió zenei ismeretterjesztő műsorai igyekeztek minél több hallgatót megnyerni a komolyzene számára. Szöllősy András zeneszerző, zenetudós, főiskolai tanár aktívan részt vett ebben a munkában. Neve jó néhány műsorban feltűnt. Ezek közül választottam ki néhányat.

1960. október 16-án kezdődött egy újfajta sorozat *Beszélgetések a zenéről* címmel.

A mikrofon körül **Szöllősy András** zeneszerző, **Ujfalussy József** zeneesztéta és **Mátrai Betegh Béla** ült és különböző szemszögből elemezték egy-egy remekmű sikerének titkát.

Érdemes kiemelni Szöllősy András munka-kapcsolatát **Hegedüs Géza** íróval.

Hegedüs Géza, a sokoldalú és fantasztikusan termékeny író szinte házi szerzője volt a Rádiónak: számos rádiójátékot írt és még számosabb ismeretterjesztő előadást vezetett.

Különösen jeleskedett az ősmagyar mondák és a régi krónikás emlékek feldolgozásában. 1960-ban hangzott el az *Álmos vezér* c. krónikás hangjáték és *A megtalált haza* c. utójáték az ősmondához. Mindkét hangjáték zenéjét Szöllősy András komponálta. Egy kritikus szerint:

„A zene jóval többet adott az egyszerű aláfestésnél.”

A *Rádióújság Meghallgattuk* c. kritikai rovatában 1960. május 15-én jelent meg Szöllősy András írása, amelyből néhány gondolatot idézek: „Az európai költészetnek aligha van formai szempontból kötöttebb műfaja a szonett-koszorúnál, a magyar irodalomban nincs is hagyománya.

Már ezért is és rádiószerűsége miatt is örömmel hallgattuk Hegedüs Géza szonett-koszorúját, az *Összhang és zűrzavart*, amely a zenéről szól. 15 zeneszerző egy-egy szonettbe foglalt portréja jelenik meg. Amire a történész csak hosszadalmas elemzések által juthat el, azt a költői intuíció néhány sorban elénk vetíti. Az egymást követő szonettek végső és kezdő sorának azonosságában egy-egy mester művészetének végső eredménye egyben a következő számára kiindulást jelent. Úgy érezzük, hogy Hegedüs Géza személyes vallomását a zenéről nem az egyes szonettek „zenészportréiban”, hanem a történeti változás ilyen látásában és láttatásában kell keresnünk.”

A Rádiózenekar olaszországi hangversenykörútja

1960. novemberében a Magyar Rádió szimfonikus zenekara Lehel György vezetésével olaszországi hangversenykörúton vett részt. A sikeres koncertekről Vermes István, a 80 tagú együttes akkori igazgatója többek között így nyilatkozott a *Rádióújságban*: „Rádiózenekarunkkal a korábbi lengyelországi, franciaországi és belgiumi hangversenykörút után most végre Olaszországba is eljutottunk. Beutaztuk az egész „olasz csizmát”, Milánótól, Palermóig 11 nagyvárosban koncerteztünk. A kritikusok főleg műsorunk széles skálájú összeállítását emelték ki, amely Haydn műveitől a mai modern zenéig terjedt. A Bartók-művek „autentikus” előadását különösen nagy örömmel hallgatták. Dicsérték a zenekar pontos játékát, fényes hangzását, valamint Lehel György karmester „Dús-fantáziájú, dinamikus s ugyanakkor mértéktartó” vezényletét. Úgy érzem, hogy ezzel a turnéval megalapoztuk zenekarunk jó hírnevét Olaszországban is.”

A Rádiózenekar milánói hangversenyét a Magyar Rádió is közvetítette, így az éteren keresztül is hallani-érezni lehetett az olasz közönség lelkes ünneplését.

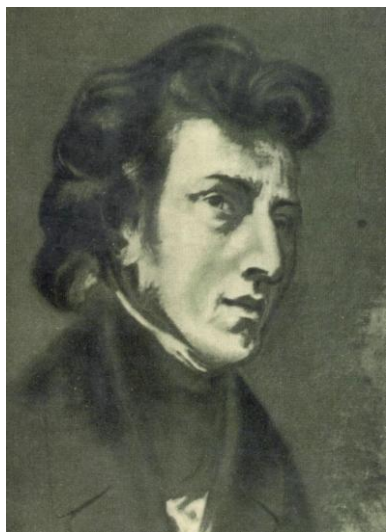
Chopin és Erkel Ferenc születésének 150. évfordulója

Az 1810-es esztendőben Közép-Európa egén két csillag tűnt fel fényesen: Lengyelországban megszületett Fryderyk Chopin, Magyarországon pedig Erkel Ferenc.

A születésük 150. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségek, emlékezések középpontjában nemzetközi zenei verseny: Varsóban zongora-, Budapesten pedig énekverseny állt.

Emlékezés Chopinre

A zongora-verseny krónikája előtt idézek néhány sort Barabás Tibor írásából, amely Chopin szülőházában, a Varsó közelében lévő Zelazowa Wolában tett látogatás élményét rögzítette:

Fryderyk Chopin

zeneszerző, zongoraművész

„A szülőház egyik szobájának falán függ Delacroix festménye, amely kiemeli Chopin bánatos szemének érzéssel, borongással teli pillantását és az álmoktól ragyogó, tiszta, magas homlokot. Egy művész játszani kezd a zongorán. A muzsikán keresztül Chopin legbensőbb érzése szól hozzánk: lázas, igazi szenvedély, a kedvesét hívó vágy szólama ez. Sejtés és öröm, remény és keserűség, szelídség és vihar. Hány emberi érzés ömlik egybe, akkora erővel és olyan őszintén, hogy a szívünk megfiatalodik, és úgy vágyódunk, úgy emlékezünk, mint az ifjú Chopin ...”

Chopin születésének 150. évfordulója alkalmából rendezték meg Varsóban a **6. nemzetközi zongora-versenyt**. A zsűri díszelnöke Artur Rubinstein, a világhírű lengyel zongoraművész volt. Hernádi Lajos zongoraművész akkori helyszíni beszámolójából idézek: „A verseny a néhány évvel ezelőtt újjáépült Filharmónia nagytermében folyt, amelyet a mintegy 30 országot képviselő versenyzők nemzeti lobogói díszítettek. A színpadon Chopin mellszobrát rejtett fényszóróval világították meg. A zongora-verseny szenzációt keltő eredménye: az I. díjat egy 18 esztendő olasz fiú, **Maurizio Pollini** nyerte el, aki mind a három fordulóban, zenei és technikai szempontból egyaránt ragyogó teljesítményt nyújtott.”

(Zárójelben jegyzem meg, hogy Chopin *e-moll zongoraversenyét* Magyarországon

Erkel Ferenc mutatta be, aki fiatal korában mint zongora-virtuóz tett szert országos hírnévre.)

Az Erkel-év eseményei

1960-ban, az Erkel-év ünnepi kínálatában tudományos előadások, kiállítások, hangversenyek szerepeltek, a Rádióban pedig felvételeket készítettek az elfeledett Erkel-operák részleteiből. A *Muzsika* c. folyóiratban is több tanulmány jelent meg, közülük Losonczy Ágnes írásából idézek:

„Ha Erkel nem tett volna mást, csak megírja a *Hunyadi László*, a *Bánk bán* és a *Dózsa György* c. operáját, már akkor is megérdemelné az elismerést. De munkájának érdeme nemcsak zeneszerzői tevékenységében van. Halhatatlan szerepét abban kell keresnünk, hogy életének minden korszakában segített ébreszteni vagy ébren tartani a nemzet öntudatát.

És ha büszkék vagyunk a magyar nemzeti kultúrára, az előadó-művészetre, a pedagógiára, az Operaházra, énekeseinkre vagy a kórusmozgalomra, akkor tudni kell, hogy jóformán mindegyik út elején ott van az úttörők között Erkel Ferenc, hogy az önálló magyar zenei fejlődést a legtöbb területen az ő bámulatos szívóssága és nagy tehetsége indította meg.”

Az Erkel-év egyik eredménye éppen az volt, hogy nemcsak a zeneszerzőről emlékeztek meg, hanem a magyar zenei élet megalapozásának legtevékenyebb alakjáról is. Vajda János mondotta egykor: „A *Himnusz*, a *Hunyadi*, a *Bánk bán* zeneszerzőjénél akadhat idővel még nagyobb magyar zeneszerző, de nagyobb érdemű nem.”

November 7-én, Erkel Ferenc születésnapján az Operaházban a *Bánk bán* c. operát adták elő, amelyet a Rádió is közvetített.

Erkel Ferenc énekverseny

1960-ban az Erkel-év jegyében szervezték meg az őszi **Budapesti Zenei Heteket**, és azon belül az első Magyarországon rendezett **nemzetközi énekversenyt**. Az Erkel Ferenc nevét viselő verseny célja az volt, hogy megismertesse és megszerettesse a zeneszerző műveit azokkal is, akik a magyar nemzeti opera megteremtőjének alkotásait csak hírből ismerték.

A zsűriben nemzetközi szaktekintélyek foglaltak helyet, díszelnök a világhírű olasz tenorista **Tito Schipa** volt. 12 országból 52 versenyző érkezett Budapestre, közülük magyar és szovjet énekesek kerültek ki győztesen: a női kategóriában az I. díjat **Kira Izotova**, a II. díjat

Dunszt Mária, a férfiak versenyében az I. díjat **Bartha Alfonz**, a II. díjat **Jonas Jocis** nyerte.

1961.

Elhunyt Viski János zeneszerző

1961. január 16-án 55 éves korában, rövid betegség után váratlanul elhunyt Viski János zeneszerző, főiskolai tanár.

Viski először a kolozsvári Zenekonzervatórium igazgatója, majd 1942-től kezdve a budapesti Zeneművészeti Főiskola tanára volt. Egyik tanítványa, Dobos Kálmán monográfiát írt életútjáról,

zeneszerzői munkásságáról. Ebből idézek: „Viski János reánk maradt műveiből pontos képet nyerhetünk egy különös, zárkózott egyéniség benső világáról. És ez a világ, minden zárkózottsága mellett, az emberszeretet melegét árasztotta maga körül, a természet ragyogó szépségét tükrözte vissza, a benne fogant művészi alkotásokban és a mindennapi életben egyaránt. A Bartók és Kodály utáni nemzedék jelentős alakja ő és művészete értékes színt jelent a magyar zene mozaikjában.”

Viski János zeneszerző

A *Rádióújság Mit vezényelek a héten?* c. sorozatában Bródy Tamás karmester az 1961. február 22-ei hangversenyének műsoráról számolt be. Többek között ezt mondta: „A Rádiózenekar koncertjét a 6-os stúdióban tartjuk meg és fő műsorszámunk a nemrég elhunyt Viski János *Enigma* c. szimfonikus költeménye. Az *Enigma* karrierje a 30-as évek közepén kezdődött el, amikor Viski János az akkor még új művet be akarta mutatni a Budapesten tartózkodó világhírű karmesternek, Willem Mengelbergnek. Miután engem Viskihez afféle atyafiság fűzött, merthogy mindketten erdélyiek voltunk, engem kért meg, zongorázzam el Mengelbergnek. A találkozóra, érdekes véletlen, éppen a Rádió 1-es stúdiójában került sor. A mester leült az egyik sarokba és végighallgatta az *Enigmát*. Az utolsó akkordok után hosszasan hallgatott, majd kijelentette: a művet rövidesen bemutatja az amszterdami Concertgebouw zenekarával. Úgy is lett és Viski kompozíciója ezzel megkezdte immár három évtizedes sikeres nemzetközi pályafutását. Amikor három hónappal ezelőtt hangszalagra vettük a művet, még élt szerzője – közvetítése ma már kegyeletos emlékezés reá ...”

Szőnyi Erzsébet: *Firenzei tragédia* – egyfelvonásos opera

Viski János egyik legtehetségesebb tanítványa: Szőnyi Erzsébet *Firenzei tragédia* címmel egyfelvonásos operát komponált 1958-ban.

Az Oscar Wilde verses drámája nyomán készült opera története a 16. században játszódik. Firenze hercege szemet vetett Biancára, az idősödő kalmár szép, fiatal feleségére. Egy napon felkeresi az asszonyt és szerelmet vall neki.

Közben hazaérkezik a kereskedő, átlátja a helyzetet, először borral kínálja a vendéget, majd kihívja párbajra. A herceg vállalja a viadalt, mert biztos a győzelmében. A férj azonban erősebbnek bizonyul és megöli ellenfelét. Bianca ekkor dőbben rá, milyen bátor és erős férje van, a férfi pedig arra, milyen fontos számára felesége szerelme.

S az opera végén a házaspár szenvedéllyel öleli át egymást.

Szőnyi Erzsébet művét 1960-ban Koppenhágában mutatták be koncertszerű előadásban, majd Meiningenben színpadon is. Az egyik kritikus véleményéből idézek: „Szőnyi Erzsébet tehetséges zeneszerző, kiválóan komponálta meg a szöveget, olyan recitativo stílusban, amely kifejező melódia-vezetéssel párosul. A zene feszültségét jól tudja fokozni a vívójelenet drámai csúcspontjáig.”

A Magyar Rádió felvételt készített a műről, amelynek bemutatója *1961. február 7-én* volt.

A három főszerepet Pelles Júlia, Tarnay Gyula és Déry Pál énekelte, a Honvéd Központi Zenekar közreműködésével, Görgey György vezényletével.

Az első űrhajós: Gagarin zenés köszöntése

1961. április 12-e történelmi jelentőségű nap volt: **Jurij Gagarin** a világűrbe repült!

Egy ilyen esemény bejelentése minden hírszerkesztőségben rendkívüli izgalommal jár.

Íme a Magyar Rádió egyik munkatársának aznapi élménye: „Ez a nap is úgy kezdődött, mint a többi szokásos munkanap. 8 órakor megkezdtem a következő híradás szövegének diktálását. 8 óra 2 perckor telefonon keresztül hallom a Moszkvai Rádió bemondóját: „... a Szovjetunióban Föld körüli pályára bocsájtották az első űrhajót...” Izgatottan jegyzem le a kapásból fordított szöveget. Mit is csináljak hirtelen? Telefonon átszóllok az adóra, hogy egy bemondó készüljön elő, viszem a közleményt az első ember űrútjáról ... 8 óra 16 perc: kész a magyarra fordított hivatalos jelentés. Csók Pál bemondó átveszi a papírlapot, átfutja a szöveget és beül az adóhelyiségbe, a mikrofon elé. A Kossuth rádió megszakítja zenés műsorát ... a bemondó hangja remeg, amikor felolvassa a szöveget: Jurij Gagarin az űrben repül ...”

A Rádióban folyó „naprakész” munkára jellemző, hogy a szenzációs űrutazás másnapján már megszülettek a „szputnyik-dalok”. A 6-os stúdióban lázas sietséggel dolgoztak.

Többek között ekkor készült a Kótzsián Katalin *Jelenné lett a szép jövő* c. versére komponált dal magnetofon felvétele Kerekes János zeneszerző-karmester irányításával, Bende Zsolt szólójával. Jurij Gagarin űrutazását mindenki nagy lelkesedéssel fogadta.

Kodály Zoltán a következő mondatokat írta ez alkalomból: „Új korszak kezdődött az emberiség történetében, s ennek az új korszaknak távlatai szinte beláthatatlanok. A tudományos ismeretek végtelen lehetőségeire és a világ új szemléletére gondolok elsősorban. Leonardo da Vinci óta várja az emberiség, hogy beteljesedjék, ami most beteljesült. Én is vártam és reméltem. Örülök, hogy ezt megérhettem.”

Dietrich Fischer-Dieskau dalestje Budapesten

1961. március 23-án nagy élménnyel ajándékozta meg a budapesti zenekedvelőket a híres német énekes: Dietrich Fischer-Dieskau. Felejthetetlen dalestjét a Rádió is közvetítette, amelyen Heine-versekre komponált Schubert és Schumann-dalok szerepeltek.

A helyszínen jelenlévő közönséget a dalok előadása valósággal extázisba ejtette: a szünni nem akaró tapsorkán és ováció újabb és újabb ráadást követelt a művésztől.

Feuer Mária zenekritikus szerint szinte lehetetlen szavakba foglalni a felidézett „bűvöletet”. Egy részletet idézek írásából: „Dietrich Fischer-Dieskau a zeneszerző és a költő egyenrangú társaként lép elő. S mindezt teljes művészi alázattal: a hallgató úgy érzi, hogy lehetetlen másképpen csinálni, mert a dal *ilyen*. Ilyennek álmodta Schubert vagy Schumann, és így gondolta Heine. Ahogy az egész dalciklust felépíti, ahogy az egyes dalokat megformálja, és szükség szerint önálló drámát is alkot belőlük, ahogy egyes frázisokat és szavakat kiemel, - az mind a költészet és a zene egygyé-olvadását, tökéletes összhangját szolgálja. Amikor kijön a pódiumra, vagy a tapsokat fogadja, egyszerű, szerény és alázatos. De abban a pillanatban, ahogy elkezdődik a dal mintha egy más világba lépne át: a megkínzottságtól és szomorúságtól, a drámai izzáson és tébolyon át a hihetetlen ellágyulásokig és felderengő napfényes derűig az érzelmek minden árnyalatát felvillantja.”

Yehudi Menuhin Budapesten

1961. június 24-én és 25-én Yehudi Menuhin hegedűművész Budapesten újra megajándékozta a zenekedvelő közönséget. Mozart *A-dúr* és Mendelssohn *e-moll hegedűversenyének* előadásával kifejezésre jutott nemes művészete és sugárzó, tiszta embersége.

„Menuhint évről évre úgy várja a magyar közönség, mint korunk nagy előadóművészt és úgy fogadja, mint hazaérkezőt” - kezdte kritikáját Kroó György a július 2-ai Új Zenei Újságban.

Majd így folytatta: „Ha változik is időről időre vendégünk előadói stílusa és technikai erőnléte, érzelmi gazdagságban Yehudi Menuhin mindig a legtöbbet adja.

Most romantikusabb a játéka, mint valaha! Tele van rubatóval, előresiető és lelassuló tempók, megnyújtott és lerövidített hangok jellemzik. Mindig melankolikusnak tartották Menuhin játékát, talán ma még szomorúbb és inkább befelé forduló, mint azelőtt. Valahonnan egészen mélyről, az érzelmek forrásából merít, és a hallgató úgy érzi, hogy a zene közvetítés nélkül, őseredeti szépségében árad szét benne is.”

Járdányi Pál: *Hárfaverseny*

Járdányi Pál *Hárfaversenye* a Zeneakadémián, az Állami Hangversenyzenekar estjén szólalt meg először, Fejér György vezényletével, s a koncertet a rádió is közvetítette. A hárfára, e különlegesen szép hangzású hangszerre sajnos kevés kompozíciót írtak, így az új versenymű bemutatását már csak ezért is nagy várakozás előzte meg. Járdányi Pál barátai, ismerősei azonban azt is tudták, hogy a zeneszerző művét ifjú feleségének **Devescovi Erzsébet** hárfaművésznőnek komponálta. Az egyik kritikus kiemelte az est hangulatát is: „Járdányi Pál *Hárfaversenyének* alaphangulata lírai. Ezt a lírát nem árnyékolják be tragikus összecsapások, aranyló pasztellszíneit inkább az ötletek teszik csillogóvá. Az egyetlen tételben megfogalmazott kompozíció harmonikus egység benyomását kelti, amit a szerkezet jól átgondolt felépítésével és sikerült arányaival ér el a szerző. A szólóhangszer virtuóz művésze, Devescovi Erzsébet a neki ajánlott versenyművet avatott technikai készséggel, ösztönös muzikalitással és sok bájjal szólaltatta meg. Ez utóbbi vonását azért emeljük ki nyomatékosan, mivel éppen a hárfára az a hangszer, amelyhez önkéntelenül fiatal és légies nőalakot társít képzeletünk, és Devescovi Erzsébet ezt az illúziót is minden tekintetben valóra váltja.”

Lajtha László: *Koncert-szonáta – fuvolára és zongorára*

Az 1958-as év krónikájában beszámoltam arról, hogy Lajtha László *VII. szimfóniáját* a Rádiózenekar mutatta be Lehel György vezényletével, mégpedig Párizsban, a patinás Pleyel-teremben, és miközben a mű előadásának siker-sorozata Svájcban, Angliában és Hollandiában folytatódott, a zeneszerző itthon szinte börtönben érezhette magát. Éveken keresztül nem adtak számára útlevelet, hogy meglátogathassa külföldön élő fiait és unokáit, vagy eleget tegyen a különféle meghívásoknak, amely meghívások egyaránt szóltak a zenetudósnak és a komponistának. Lajtha László azonban szorgalmas mesterember módjára a csalódások ellenére tovább rózta a kottafejeket alkotóműhelyében.

Breuer János zenetörténész így írt erről: „1945 és 1962 között 29 opus számmal ellátott és 11 számozatlan kompozíció készült el Lajtha László íróállványán. „Nulla dies sine linea” - mondja a latin közmondás, és gondolom, e bölcsesség szellemében dolgozott, hiszen ily jelentős zeneszerzői termés csak oly módon születhetett meg, ha csakugyan nem múlt el nap „vonás”, azaz hangjegyzírás nélkül. Az alkotóműhely működésére hatástalanok voltak a pozitív és negatív külső körülmények egyaránt.”

Lajtha utolsó alkotó-periódusának jellemző műfaja a szimfónia volt, de az általa művelt kamarazene-típusok komponálását is megújított stílusban zárta le. 1958-ban készült el két *Koncert-szonátája*, melyekben mintegy feltámasztotta ezt a régi műfajt.

A Magyar Rádió 1961-ben mutatta be Lajtha László fuvolára és zongorára komponált *Koncert-szonátáját*. Az előadók Jeney Zoltán és Freymann Magda voltak.

Bartók Béla Nemzetközi Kórusverseny Debrecenben

1961. augusztus 15-én kezdetét vette Debrecenben a Bartók Béláról elnevezett *Nemzetközi Kórusverseny*. A *Rádióújság* műsorajánlatában ez olvasható: „Az eddigi legnagyobb és várhatóan legmagasabb színvonalú hazai kórusverseny és találkozó színhelye a 600 éves Debrecen. A legjobb magyar öntevékeny kórusok mérkőznek egymással és 14 ország 18 énekkarával. A külföldi vendég-együttesek sorában olyan nagy nemzetközi sikerekkel rendelkezőket találunk, mint a hamburgi Monteverdi-kórus, a Tours-i Vegyeskar, a Dél-Walesi Leánykórus, a moszkvai Gorbunov Kultúrpalota énekkara és a szófiai Kaval Férfikar. Mától esténként hangfelvételekkel illusztrált beszámolót közvetítünk a versenyről, és a záróhangversenyt is élő adásban hallgathatják hallgatóink.”

Nem véletlen, hogy a nemzetközi versenyt éppen Debrecenben rendezték meg, hiszen a város kóruséletének több évszázados hagyományai vannak. Maróthi György, a Református Kollégium neves professzora 1739-ben alapította meg az első többszólamú kórust, a híres *Kántust*. 1868-ban Erkel Ferenc jelenlétében országos *dalárversenyt* rendeztek és nevezetes az 1929-es *dalos-találkozó* is, amelyre több mint tízezer énekes gyűlt össze a városban.

Az 1957-ben megalakult *Kodály Kórus* Gulyás György vezetésével pedig már nemzetközi hírnévre is szert tett: 1958-ban első díjat nyertek a llangolleni és 1959-ben az arezzói versenyen is. A nemzetközi kórusverseny megrendezésének ötlete **Gulyás Györgytől**, a Kodály Kórus karnagyától származott. Az alkalom pedig Debrecen várossá nyilvánításának 600. évfordulója volt. A zsűri tiszteletbeli elnökének Kodály Zoltánt kérték fel, aki azonban *Szimfóniája* bemutatása alkalmából éppen Svájcban tartózkodott.

Üdvözlő távirata azonban jelezte, mennyire fontosnak érezte az eseményt: „Ha testben nem is, de gondolatban ott vagyok, hiszen egy malomban örülünk. Én itt, ti ott mutatjátok meg mindenkinek, hogy hazánk él és virul és igyekszik méltóképpen részt venni a világ koncertjeiben. Vivat! Crescat! Floreat! (Éljen! Növekedjék! Virágozzék!) Vendégeinknek üdvözlét: Kodály.” A kórusversenyen öt kategóriában 45 énekkar, mintegy 1800 szereplővel vett részt. A verseny díjait *1961. augusztus 20-án* Benke Valéria művelődésügyi miniszter osztotta ki. Fodor Lajos a *Muzsika* c. folyóiratban tartalmaz, elemző kritikát írt, ebből idézek: „Szép, felemelő ünnep volt a debreceni kórustalálkozó. Köszönet érte azoknak, akik erkölcsi és anyagi bázist teremtettek hozzá és lehetővé tették, hogy a magyar dalos-ügy olyan lelkes és áldozatkész ápolója, mint Gulyás György, ilyen eredményesen fáradozzon mindnyájunk örömére és büszkeségére.

Kodály Zoltán: *Szimfónia*

Említettem már, hogy a Debreceni Kórusverseny idején Kodály Zoltán Luzernben tartózkodott, ahol *Szimfóniáját* bemutatták. A mű jelképesen a mester egész alkotói pályája összefoglalásának tekinthető, hiszen 55 évvel korábban, 1906-ban kezdte komponálni. *1961. júniusában*, Yehudi Menuhin budapesti vendégszereplése alkalmával meglátogatta Kodályt és az éppen befejezett partitúrát magával vitte Svájcba. A *Szimfónia* ugyanis a Luzerni Fesztiválon került bemutatásra Fricsay Ferenc vezényletével. Az *1961. augusztus 16-ai* hangversenyt, amelyen a szerző is jelen volt, a Magyar Rádió is közvetítette. Érdekes gondolatot vetett fel egy svájci kritikus, aki többek között ezt írta a koncert után: „Kodály Zoltán *Szimfóniájának* hangszerezésére lendület és jóhangzás jellemző, amelyben érezzük az örömet, amelyet klasszikus hangszereink természetességétől „meg nem fosztott” megszólaltatása jelent. Különös szituáció: épp egy magyar szerző hozza el hozzánk azt a muzsikát, amely hű maradt a nyugati hagyományok alapelveihez, amely megőrizte a klasszikus zene vívmányait. Olyan muzsikát komponál, amelyet ma nálunk nevetségessé tesznek. Bizony szégyenletes dolog, hogy az európai zene nagy hagyományai nyilvánvalóan otthonosabbak Keleten, mint nálunk.”

Emlékezés Seiber Mátyás zeneszerzőre

A Magyar Rádió 1961-es műsorában többször is szerepelt **Seiber Mátyás** egy-egy kompozíciója: például a *III. lírikus vonósnégyes*, vagy a *Fantázia hegedűre és zenekarra*.

Ki is volt Seiber Mátyás? A budapesti születésű fiatalember a Zeneakadémián Kodály Zoltánnak abban a nevezetes osztályában végezte a zeneszerzést, amelyben többek között: Bárdos Lajos, Doráti Antal, Ádám Jenő, Hrusitzky Zoltán, Serly Tibor, Szelényi István, Kerényi György tanult. Kodály, saját kijelentése szerint nagyon szerette ezt az osztályát. Doráti Antal zeneakadémiai emlékeiből idézem a következő sorokat: „1921-ben a zeneszerzéssel kapcsolatos valamennyi tantárgy tanítását egy tanárra bízta. Így mi 1921-től 1925-ig úgyszólván „együtt éltünk” Kodály Zoltánnal, s ezt a sors kivételes, egyedülálló ajándékának tekintettük. Közülünk a két „legjobb” Seiber Mátyás és Bárdos Lajos volt. Példaként két emlék jut eszembe: egyik feladatunk az volt, hogy variációkat komponáljunk egy Händel-témára. Seiber Matyi egyik lassú tempójú változatára Kodály tanár úr ezt mondta: „Ez szép”. Szemünkben ez volt Matyi szenttéavatása. Másik alkalommal Kodály meghagyta, hogy énekelhető ellenpontokat írjunk. Én büszkén hoztam 96 ilyen dallamot, Seiber Matyi barátom azonban 102 megoldásával lepipált.” 1925-ben a tanulmányaikat befejező zeneszerző növendékek két hangversenyen mutatkoztak be a közönségnek. Az ifjú komponisták műveiről a német nyelvű újság, a *Neues Pester Journal* zenekritikusa olyan támadó jellegű, alpári hangú beszámolót írt, amilyenre még nem volt példa. Kodály azonban *Tizenhárom fiatal zeneszerző* c. írásában védelmébe vette tanítványait, sőt, egyenként jellemezte őket és azt is megjósolta, hogy közülük kerülnek ki a magyar zene megújítói is. Kodály egyik legkedvesebb növendékéről, Seiber Mátyásról azt írta, hogy Mozart nyomdokain ő jutott legközelebb a tiszta kamara-stílushoz.

Seiber Mátyás életútja, mint több társáé is, Nyugat-Európában folytatódott. 1935-ben Londonba költözött. 1946-ban a BBC-ben ő készített interjút Kodály Zoltánnal, amely így kezdődött: „Mielőtt az első kérdést feltenném, szabad talán megjegyezmem, milyen boldog vagyok, hogy régi mesteremet 9 év után jó egészségben viszontláthatom és beszélgethetek vele itt, az angol rádió mikrofonja előtt. Szeretném elmondani, mennyire büszke voltam, hogy a nagy „People's Palace” közönsége percekig ünnepelte Kodály Zoltánt, amikor a pódiumra lépett, hogy zenekari *Concertóját vezényelje.*”

Seiber Mátyás szabad művészként élt Londonban, de tudjuk róla, hogy a londoni BBC kórusának betanította Kodály néhány művét, többek között a *Zrínyi szózatát* is.

1960-ban azonban a Dél-Afriakai Johannesburgban rejtélyes körülmények között, tragikus balesetben meghalt. 55 éves volt. Kodály Zoltán „*Media vita in morte sumus*” címmel vegyeskórust komponált tanítványa emlékére, amely először egy londoni hangversenyteremben, majd a BBC-ben hangzott el, „A magyar származású, angol zeneszerző, Seiber Mátyás emlékhangversenyén”. A ritkán hallott kórusművet a Magyar Rádióban a Rádiókórus előadásában, Vásárhelyi Zoltán vezényletével rögzítették hangfelvételre.

Petrovics Emil: *C'est la guerre (Ez a háború)*– opera

1961. augusztus 17-én mutatta be a Rádió Petrovics Emil *C'est la guerre (Ez a háború)* c. operáját. A három főszerepet Sándor Judit, Radnai György és Ilosfalvy Róbert énekelte. Hubay Miklósnak, a dráma írójának „A *C'est la guerre* bemutatója elé” c. cikkéből idézek: „Évekkel ezelőtt lelkesen vállalkoztam rá, hogy egy fiatal zeneszerző számára opera-szövegkönyvet írjak. Mai operát akartunk csinálni. Gondoltam, olyan drámára van szükség, amely cselekményben és szituációban is olyan könyörtelenül direkt indulatokkal hat, mint a modern zene, például a bartóki. Vagy mint akivel erre az operára szövetkeztem, Petrovics Emil első szerzeményei. Most, hogy a drámámból elkészült az opera, s hogy a Rádió fölkarolta, gondjaiba vette és immár az elkészült kompozíciót is meghallgattam, most érzem csak igazán, hogy mennyire ki tud nyújtózkodni a zenében a drámai mű. A költészet versenye a zenével: talán ez minden opera születésének titka.”

Az opera rádiós bemutatója után jelent meg Pernye András kritikája. Íme egy részlete: „...”ez a háború”- mondja cinikusan a fasiszta katonatiszt, miután két embert agyonlővetett és most éppen a csinos özvegygel szeretné gyarapítani szerelmi trófea-gyűjteményét.

Ám „a madárka elrepül” - azaz öngyilkos lesz az asszony. Hubay Miklós és Petrovics Emil kíméletlen realizmussal, a maga teljes borzalmasságában mutatja be ezt a kort.

A zeneszerző az opera szörnyű alap koloritját a dodekafónia technikai eszközével vázolja fel. De amikor a színpadi ritmus úgy kívánja, szinte romantikus értelemben vett széles melódia jelenik meg a fenyegető körülmények között elhangzó szerelmi kettősben.

Egy végtelennek tűnő pillanatra a szereplők lelkének legmélyéből tör fel az érzelem, méghozzá olyan intenzitással, amely magában hordja a tragikus megsemmisülésen keresztül a megtisztulásig vezető út minden lehetőségét.”

A megjelent kritikák külön hangsúlyozták annak jelentőségét is, hogy a Rádió **ősbemutatóként** tűzte műsorra Petrovics operáját, amely az Operaház következő évi újdonságai között szerepelt.

Ránki György: *1514 – fantázia zongorára és zenekarra*

1961. szeptember 12-én stúdióhangversenyen mutatták be Ránki György *1514* című fantáziáját zongorára és zenekarra. Előadói: Petri Endre zongoraművész, a Rádiózenekar és Lehel György karmester voltak. Aki látta – képzőművészeti kiállításon, vagy albumok lapjain

Derkovits Gyula 1514 c. fametszet sorozatát, annak soha el nem felejthető, fájó érzésként marad meg a magyar történelem egyik eseménye: a Dózsa György által vezetett parasztlázadás.

Ez az 1929-ben készült alkotás ihlette meg jeles zeneszerzőnket, Ránki Györgyöt, hogy a fametszeten látható epizódokat zenében megfogalmazza. Így született meg az *1514* c. fantázia. Ránkinak szokása volt, hogy kompozícióinak ismertetését maga írta meg. Íme új művéről szóló összefoglalása: „Ez a mű a közismert képzőművészeti sorozat hatására készült. Annak zenei mása, szinte hiteles zenei műfordítása kíván lenni. Az egyes képeken s a bennük rejlő mozgáson kívül a sorozat egészének drámai egységét s a háttérben feszülő, embertömegeket mozgató történelmi erők hatását is igyekszik megjeleníteni.

A képek tér-arányait zenei idő-arányrendszerrel, a fehér-fekete fametszet-nyelvet pedig a zongora-zenekar váltogató zenei szövessel igyekszik tükrözni. Mint képzőművészeti mintája, a zenemű is az embertelenség elleni küzdelemről, a forradalmi múlt mártírjairól és a népi erők legyőzhetetlenségéről kíván szólni.”

Ránki György műve a rádió-bemutató után hamarosan felcsendült a Zeneakadémia nagytermében is. Derkovits Gyula özvegye ekkor írta a következő sorokat a zeneszerzőhöz: „A tegnap esti bemutató előadás hatalmas, szuggesztív ereje először lenyűgözött, végül határtalan magasságba emelt. Ön a hangok kitűnő mestere, életre keltette Derkovits Gyula „*1514*” c. fametszetét. Eleven erőkké váltak! Nagyszerű érzés két alkotó művész teremő munkája eredményeit látni, megérteni.”

Liszt Ferenc születésének 150. évfordulója

Liszt Ferenc születésének 150. évfordulóját számtalan hangversenyen ünnepelték az egész év folyamán. Sokszor felvetődött már a kérdés, hogy Liszt magyar volt-e?

Az egykori Magyarországon, Doborjánban született *1811. október 22-én*. Anyanyelve német, irodalmi nyelve francia. Mégis, amikor 1838-ban meghallotta a pest-budai pusztító árvíz hírért, egyik levelében többek között ezt írta: „Vissza helyezkedtem a múltba és fölleltem szívemben gyermekkori emlékeim minden kincsét, tisztán, érintetlenül.

Nagyszerű tájkép bontakozott ki lelki szemeim előtt: a Duna folyó, a széles rónaság, a termékeny föld. Magyarország, az én hazám! Én is fia vagyok ennek a féktelen nemzetnek, amelyre még bizonyára jobb napok várnak! Ez a faj mindig büszke és hősies volt. Dicsőséges jövő vár reá, mert bátor és erős.” Liszt Ferenc szavait – még ha kicsit patetikusan hangzanak is, mégis jólesik újra olvasni.

Szvjatoszlav Richter zongoraművész Budapesten

1961. szeptember 27-én Szvjatoszlav Richter emlékezetes budapesti koncertjén is felcsendült Liszt Ferenc muzsikája. Érdeemes megjegyezni, hogy Richter szereplése egy ideig bizonytalan volt, ezért a hangverseny felvétele csak november 2-án, a *Közkívánatra* c. műsorban szerepelt. A hangversenyről szóló kritikák közül Pándi Marianne írásából idézek:

„Kritikát kellene írni Szvjatoszlav Richterről, akit olyannyira vártunk, aztán lemondunk szerepléséről, és aki meglepetésszerűen mégis megérkezett az Állami Hangversenyzenekar ünnepi estjére. Előbb Liszt *A-dúr zongoraversenyét*, majd ráadásként *Magyar Fantáziáját* szólaltatta meg. Az a mód, ahogyan az ezerszer hallott Liszt-koncertet Richter a komponista után másodszor „megalkotta” az Erkel Színház pódiumán, egyszer való jelenség, felfoghatatlan és eddig használatos jelzőinkkel körül nem írható! Úgy gondolom, nem voltam egyedül azok között, akik Richtert nem a „szép” produkciókat kísérő elragadtatással, önfeledt élvezettel hallgatták, hanem sokkal inkább azzal a megdöbbenéssel, szívszorongató ámulattal, amit csak a megmagyarázhatatlan, lenyűgöző élmények váltanak ki az emberből.”

Nemzetközi Liszt-Bartók Zongora-verseny

A Debreceni Nemzetközi Kórusverseny után néhány héttel Budapesten rendezték meg a Nemzetközi Liszt-Bartók Zongora-versenyt. 1933 és 1961 között hat verseny zajlott le Budapesten: két Liszt zongora-verseny, egy Bartók zongora-hegedű- és kompozíciós verseny, Haydn vonósnégyes- és Erkel énekverseny. E versenyek szervezője **Kun Imre** volt, a legendás-hírű hangversenyrendező. Most az ő beszámolójából idézek: „Azt, hogy két korszakalkotó zongoraművész-zeneszerző neve együtt kerüljön a versenyprospektus címlapjára, két jubileum tette indokolttá: Liszt születésének 150. és Bartók születésének 80. évfordulója. Ez a körülmény egyszersmind meghatározza a verseny jellegét is, amely elsősorban a kötelezően eljátszandó művek összeállításában mutatkozik meg. A versenyzőknek egyformán számot kell adni a fontosabb Liszt és Bartók művek ismeretéről.”

A verseny nehézsége éppen a kötelező művek eljátszásában keresendő, amint azt Solymos Péter zongoraművész is kiemelte kritikájában: „A feladat, amelyre a fiatal művészek vállalkoztak, igen nehéz volt. A két mester zenéjének interpretálása az őket összekötő sok rokon-vonás ellenére merőben más, ellentétes magatartást kíván meg az előadóktól. Liszt zenéje, késői műveit leszámítva, a szabadon áradó romantika jegyében fogant. Bartókéét a mi korunk sokkal szigorúbb, szűkszavú megfogalmazásra való törekvése jellemzi.

Mindkettőt egyaránt megérteni és a hallgató számára meggyőzően közvetíteni csak átlagon felüli előadó-tehetség képes. Ha kevés versenyzőnek sikerült is ennek az alapkövetelménynek eleget tennie, mégis azt kell mondanunk, hogy a verseny színvonala igen magas volt. **Gabos Gábor** és **David Wilde** a verseny két első helyezettje. Mindkettő fölényes biztonsággal zongorázik, kialakult, kész művészegénység. Gabos a szigorúbb muzsikus kettejük közül, inkább alárendeli magát az előadott műnek, interpretálása ezért hitelesebbnek tűnik. Azt az élményt, amit Bartók *II. zongoraversenyének* lenyűgözően tökéletes előadásával számunkra nyújtott, egyhamar nem fogjuk elfelejteni.”

Bartók Béla fiatalkori művei a Rádióban

1961. szeptember 28-án a Budapesti Zenei Hetek alkalmával a Magyar Rádió szimfonikus zenekara Bartók Béla három ifjúkori – nagyrészt ismeretlen művét mutatta be. A megelőző munkáról Bónis Ferenc zenei szerkesztő többek között ezeket írta: „Mit nyújthat a hallgatónak egy ilyen „történelmi hangverseny”? Az egyik „szenzáció az 1903-ból való *Kossuth-szimfónia*, Bartók hazafiságának egyik korai, nagy értékű zenei dokumentuma. Ezt a művet 1904-ben előadták Filharmonikusaink Kerner István vezényletével, ugyanabban az évben Richter János dirigálta el Manchesterben. Azóta, soha, sehol nem hangzott el. 1902-ben komponálta Bartók *Esz-dúr szimfóniáját*, ebből csak a Scherzo készült el, a többi tétel vázlatokban maradt. Befejezte viszont a zongorára és zenekarra írt *Scherzót*, ez azonban soha nem jutott el a bemutatóig. A Rádió nemrégiben, egyetértésben ifjabb Bartók Bélával, aki e művek bemutatásának jogát a Rádióra ruházta, megbízta Denijs Dillét, a világhírű Bartók-kutatót, e művek rekonstrukciójával, előadásra való előkészítésével.” A *Rádióújságban* jelent meg Lózszy János zenekritikus írása *Egy kegyeletos stúdióhangversenyről* címmel, amelyből az utolsó sorokat idézem: „A sajátos légkörű-hangulatú hangverseny méltó kegyelettel idézte fel Bartók Béla útnak indulását. Elismerés illeti érte az est létrehozóit, a Rádió zenei főosztályát, s Dille professzort, aki rövid francia nyelvű bevezetőt is mondott, s főként a műveket odaadóan tolmácsoló Rádiózenekart és ihletett vezénylőjét, Lehel Györgyöt, s a *Scherzo* magánszólamát igen tehetségesen játszó Tusa Erzsébet zongoraművésznőt.”

A Magyar Rádió énekkarának hangversenyei

A Magyar Rádió énekkarának műhelyében intenzív munka folyt, amelynek eredményeként újabb és újabb felvételek születtek, és a kórus időnként a közönség előtt is bemutatta tudását.

Az 1961. december 10-ei nyilvános stúdióhangverseny műsorán **Vajda Cecília** vezényletével modern művek szerepeltek. A felkészülés nehézségeiről az egyik kórustag így nyilatkozott: „A modern műveket sokkal nehezebb megtanulni, előadni, mint bármelyik preklasszikus, vagy klasszikus alkotást. A mai művek harmóniája és ritmusa többször annyi időt és energiát igénybe vevő feladatot ró ránk, mint a régebbi szerzemények. Elmondhatjuk ezt a most bemutatott művekről: **Szőnyi Erzsébet** *Petrarca-szonettjeiről* éppúgy, mint **Dávid Gyula**

Dob és tánc c. kórusáról, amely Weöres Sándor furcsa, zaklatott szövegére készült.

E mű előadása különösen nehéz, ugyanakkor izgalmas feladat is, mert, mint címe is mutatja, csupán ütőhangszerek adják a kíséretet.” A Rádióénekkar sokoldalúságát bizonyítja, hogy egy másik nyilvános stúdióhangversenyén régebbi zeneszerzők művei szerepeltek Monteverditől Lisztig. Erről a koncertről szól Pernye András kritikája, amelyből idézek:

„A Rádióénekkar legutóbbi hangversenyén két kiváló kóruskarmester lépett a hallgatók elé: Vajda Cecília és Vásárhelyi Zoltán. A sokrétű és időben mintegy negyed évezredet felölelő műsor bőséges lehetőséget nyújtott tehetségük kibontakoztatására. Vajda Cecília vezényletét kimunkált, pontos kórushangzás jellemzi. A könnyed, hűvös, elegáns számok sikerültek legjobban műsorából. Vásárhelyi Zoltán a finom árnyalatok és az elsőprő indulatok mestere. Ő azon felül, hogy a kórus hangmasszájából szobrászi munkával alakítja ki az elképzeléseinek megfelelő formát, még izzó életet is lehel a muzsikába. Schumann *Spanyol daljátékában*, valamint Brahms *Cigánydalok* sorozatában Vásárhelyi az emberi érzelmvilág legszélesebb skáláján játszott, megcsillanva a kórus minden színlehetőségét, a bánat fátyolos, puha akkordjaitól a szinte már extatikus szerelmi boldogságig.”

1962.

Elhunyt Kókai Rezső zeneszerző

Az 1962-es esztendőben a magyar zenei élet több nagy egyéniségétől búcsút kellett venni. 1962. március 5-én Kókai Rezső halála alkalmából nemcsak a zeneszerzőt, főiskolai tanárt, zenetudóst, hanem a Rádió zenei főosztályának lektorát és egykori zenei vezetőjét is gyászolták. A felesége később így emlékezett férje rádiós munkáira: „Kókai Rezső rádióval való kapcsolata sokoldalú volt. **1945 után** a háborús romokból kellett újrateremteni a Rádió zenei életét. Ezt a hősies munkát **Lajtha László** egy évig, **Kókai Rezső** három évig, **Polgár Tibor** pedig még hosszú időn keresztül végezte.

Újjászervezték a Rádiózenekart, felvették a kapcsolatot a hazai előadóművészekkel, a külföldi ajándéklemezekkel feltöltötték a szétdúlt hanglemeztárat és fokozatosan beindult a zenei műsor. Az **1950-es** években alakult meg a Rádió úgynevezett „operett-gyára”, amely minden magyar zeneszerzőt mozgósított, így Kókai Rezsőt is, és több igényesen komponált daljáték került ki kezei közül. **1960-ban** pedig a komolyzenei lektor munkáját bízták rá. Neki kellett véleményezni és felvételre ajánlani azokat a műveket, amelyeket a zeneszerzők a Rádiónak írtak, többnyire a Zenei főosztály megrendelésére. Az új mű partitúráját mindig hazahozta és az íróasztalánál nézte át. Fantasztikusan gyorsan és biztos ítélőképességgel állapította meg a zenemű értékét. Minden héten egy délelőtt úgynevezett lehallgatásra ment be a Rádióba, amikor a már magnószalagra rögzített műveket hallgatta meg egy bizottság.

Kókai Rezső zeneszerző

1962. március 5-én délelőtt ment be utoljára, délután még a Zeneakadémián is tanított.

Aznapi éjjel a szívinfarktus végzett vele ... 56 éves volt.”

„Kókai Rezső halála kivételes egyéniségtől fosztotta meg a magyar zenei életet. Mesterségbeli felkészültsége példamutató volt, ebben alig akadt párja.

Hegedűversenye a műfaj legértékesebb hagyományait töltötte meg egyéni mondanivalóval, nevét ez a műve tette ismertté Európa-szerte. Több, mint három évtizeden keresztül volt a Zeneművészeti Főiskola tanára. Tanítványai számára felejthetetlen marad sugárzó egyénisége, nagyszerű zongorajátéka, rendkívüli tudása.” - írta róla az egyik emlékező.

Kókai Rezső Magyarországon elsőként kezdte behatóan tanulmányozni a modern zenét.

A témával kapcsolatos tanulmány-sorozata először a Rádióban hangzott el, majd megjelent a *Muzsika* c. folyóiratban, illetve a *Századunk zenéje* kötetben. Egy másik rádiósorozata:

A zenei romantika története volt, ezen belül a Wagnerről szóló 6. előadásának felvétele már halála után hangzott el.

Emlékeznünk kell Kókai Rezső utolsó nagy munkájára is. Az Operaház megbízására

1961. tavaszán kezdte el Erkel Ferenc késői művének, a *Brankovics György* c. operának az átdolgozását. Hamburger Klára így írt erről: „Jobb kezekbe aligha kerülhetett volna ez a munka. Kókai Rezső filológiai pontossága, rendkívüli stílusismerete, ízlése, virtuóz kompozíciós technikája tette lehetővé, hogy a budapesti Operaház repertoárja kerek, jól-hangzó, jól felépített és meghangszerelt, jó prozódiajú, drámai, hatásos Erkel-operával gazdagodott.

De Kókai is örömmel kezdett a nagy feladathoz: ez zenetudós-zeneszerzőnek való munka, s ifjúkorától kezdve szívéhez, adottságaihoz, egész zenei beállítottságához valójában a romantika világa állt legközelebb. Lázasan dolgozott, betegágyán sem hagyta abba a munkát. S alighogy befejezte a partitúrát, örökre kihullott kezéből a toll.

Az Erkel Színházi nagy sikerű bemutatót 1962. június 21-én már nélküle tartották meg.”

Emlékezés Sándor Erzsí operaénekesre

1962. március 21-én elhunyt Sándor Erzsí, az Operaház örökös tagja.

A Rádióújságban jelent meg *Emlékezés Sándor Erzsire, a Rádió első énekesnőjére* c. írás: „Elhunyt Sándor Erzsí, a világhírű magyar énekesnő. Örökre elnémult az a csodálatos hang, amely elsőként csendült fel a Magyar Rádióban. Művészek, tudósok és előadók százai emlékeznek vissza szeretettel arra a kis szobára, a Telefonhírmondó Rákóczi út 22. szám alatti épületében, ahol 1925. december 1-jén megkezdte adását a Rádió.

Az első, ünnepi hangverseny műsorában **Sándor Erzsí**, **Székelyhidy Ferenc** és **Molnár Imre** énekelt, **Hubay Jenő** hegedült, **Kerntler Jenő** pedig zongorázott. Sándor Erzsí az első, rádiótörténeti koncert után még sok ünnepi órát szerzett a rádióhallgatóknak éneklésével.”

Sándor Erzsí 1905-ben, főiskolásként mutatkozott be az Operaházban, *Lakmé* szerepében. Korának egyik legjobb koloratúrszopránja volt: csodálatos hanganyag társult művészetében a legtökéletesebben képzett technikával, a stíluskészség az átélő képességgel. Alig volt 30 éves, amikor az oly keveseknek jutott kitüntetést kapta: „kamara-énekesnő” lett, 35 éves korában már az Operaház örökös tagja és a jelenlétében avatták fel márványszobrát az Operaház előcsarnokában.

Sándor Erzsí operaénekes

Mozart egyik fiataalkori darabjának, a *La finta giardiniera*nak – Budapesten *Mirandolina* címmel, 1924-ben bemutatott előadása után Péterfi István zenekritikus ezt írta: „A címszerepben a magyar operaéneklés büszkeségét, Sándor Erzsit csodáltuk újra, nemcsak páratlan orgánumának kristályos csengésén keresztül, de sokoldalúságán át, melyen ez a tökéletesen csiszolt, mindig fénylő hang a drámai *Donna Annától Constanzáig* és innen ma a szubrett *Mirandolináig*

a legnagyobb könnyűséggel, bravúrosan, szinte instrumentális biztonsággal *közvetíti* Mozart muzsikáját. Stílusban előkelő és színészi részében is kiváló produkcióját nagy lelkesedéssel ünnepelte a közönség.” Sándor Erzsébet nemcsak koloratúrszoprán, hanem lírai szerepkörben is számos emlékezetes alakítást nyújtott, így például Susanne szerepében Mozart *Figaro házassága* c. operájában. Az Operaház előcsarnokában álló szobor Sándor Erzsébet is éppen a *Rózsária* kottáját tartja a kezében.

Búcsú Harmat Artúrtól

1962. április 20-án 77 éves korában hunyt el **Harmat Artúr**, a magyar egyházi zene egyik legnagyobb mestere.

Harmat Artúr egyházkarnagy, zeneszerző és tanár számos tevékenysége közül csak a legfontosabbakat emelem ki. 34 éven keresztül állt a katolikus egyház szolgálatában: mint a belvárosi főplébánia templom, majd a Szent István Bazilika karnagya. Zeneszerzőként főleg szertartáshoz kötött műveket: miséket, motettákat és egyéb kórusműveket komponált.

A Zeneművészeti Főiskolán 35 esztendőn keresztül tanított, és ő alapította meg 1926-ban az egyházzenei tanszakot. 1931-ben jelent meg a nagy jelentőségű, *Szent Vagy Uram* c. katolikus egyházi népénektár – a 306 ősi és újabb dallamot magába foglaló összeállítás zenei részét Harmat Artúr, szövegét pedig Sík Sándor költő gondozta.

Harmat Artúr a Rádió indulásakor már neves karnagy volt és jó néhány alkalommal szerepelt a mikrofon előtt, először énekkarával, majd 1935 és 1955 között mint zenetörténész-előadó is. A *Rádióújság*ban 1955-ben megjelent interjúban Harmat Artúr így nyilatkozott: „1921 és 1927 között voltam a híres Palestrina kórus karnagya, és a Rádió első adásaiban ezzel az énekkarral szerepeltem. Mivel egyik kedvelt témám a reneszánsz muzsikája, nem volt nehéz felismerni, hogy a Rádió ennek az ízlést nemesítő, pompás művészetnek népszerűsítője lehet. Ennek érdekében tartottam előadásokat a gregorianumról, Lassusról és Palestrináról. Az elmúlt, 1955-ös évben pedig boldogan fogadtam a Rádióénekkar meghívását, hogy vendégkarnagyként Palestrina motettáit és madrigáljait tanulmányozzuk és adjuk elő.”

Harmat Artúr világi kompozíciói közül legnagyobb sikerét a Vörösmarty Mihály költeménye alapján komponált *Szép Ilonka* c. kantátájával aratta, amelyet a Magyar Rádió mutatott be 1955. novemberében. E művéért, valamint több évtizedes zeneszerzői és pedagógiai munkásságáért Erkel-díjjal tüntették ki.

A Zeneakadémia koncertjein Harmat tanár úr, „Túri bácsi” jelenléte megszokott volt, még élete utolsó napjaiban is a tanári páholyból figyelte a fiatal muzsikusok és karnagyok szereplését.

Harmat Artúr és Kodály Zoltán egy koncerten

Harmat Artúr, az egyházi zene szolgálatában eltöltött életét – a kereszténység gyásznapiján, *Nagypénteken* fejezte be. Temetésén felcsendült egyik legszebb kórusműve, a *De profundis*, amelynek üzenete: az élet szenvedéseit, küzdelmeit, türelemmel és emberséggel kell elviselni.

Sapszon Ferenc, a Rádió énekkarának élén

1962. április 30-án Sapszon Ferenc vezényelte a Magyar Rádió énekkarát.

A fiatal kóruskarnagy sikeres pályafutásának ez volt a kezdete. Sapszon Ferenc 1957-ben kapott diplomát a Zeneművészeti Főiskola karnagyképző tanszakán. 1958-ban belépett a Magyar Rádió énekkarának próbatermébe, hogy onnan csak 1991-ben – 33 évi nagyszerű munka után, a nyugdíjazáskor lépjen ki. Az előmenetel fokozatait persze neki is végig kellett járnia: először korrepetitor, karnagy, majd 25 éven keresztül karigazgató.

Sulyok Imre zeneszerző

Az előbb említett műsorban Sapszon Ferenc magyar zeneszerzők kórusműveit vezényelte, köztük **Sulyok Imre** Áprily Lajos *Március* c. versére komponált kórusát.

Sulyok Imre zeneszerző tartalmas életet mondhat magáénak: a lexikon tanúsága szerint 1930 és 1950 között a Rádió munkatársa, később a Zeneműkiadó Vállalat szerkesztője, Liszt műveinek közreadója volt.

„Hivatalos” munkái mellett az orgonaművészi és karnagy teendőket is ellátta az Óbudai, majd a Kelenföldi evangélikus templomban. Zeneszerzői munkásságából jelentősek az orgonára, kamaraegyüttesekre és kórusokra írt művei.

Péterfi István zenekritikus emlékezete

A *Rádiófónia* c. sorozatomban gyakran idéztem Péterfi István zenekritikáját. Hiszen csak elő kell venni a *Fél évszázad a magyar zenei életben* c. kötetet, amely Péterfi István válogatott zenekritikáit gyűjtötte egybe 1917-től 1961-ig, fel kell lapozni a megfelelő időpontot és az operaelőadásról, hangversenyről, vagy rádió-bemutatóról elolvashatjuk a mindenki által „Pista bácsinak” titulált zenekritikus igazságos, objektív véleményét.

S ennek 1962. május 9-én vége szakadt. Egy tisztelője így búcsúzott tőle:

„Péterfi István eredményekben gazdag életének 78-ik évéhez közeledett, amikor hirtelen, váratlanul eltávozott tőlünk. Néhány nappal ezelőtt még láttuk az Operaházban a megszokott helyén. Hangversenyekről még elmaradhatatlannak éreztük, ezüstösen csillogó haját, kedves, mosolygó tekintetét. Fél évszázadon át együtt lélegzett a magyar zenei élettel.

Mély meggyőződéssel hitt a zene embernemesítő erejében. Élete értelmének tekintette, hogy a zene iránti szeretetét átplántálja az olvasók százezreibe, fejlessze ízlésüket, elvezesse őket az igazi művészet, az érzelmi gazdagság, a legmagasabb muzsika szférájába.”

Közismert, hogy Péterfi István felesége a nagyszerű alt énekesnő: Basilides Mária volt.

Harmonikus, példamutató házasságuk több mint három évtizedig: 1913-tól 1946-ig, Mária haláláig tartott.

Petrovics Emil: *Lüszisztraté* – koncert-vígopera

1962. július 1-jén a Rádió nyilvános stúdióhangversenyén hangzott el először Petrovics Emil *Lüszisztraté* c. koncert-vígoperája, amelynek szövegét Devecseri Gábor írta Arisztophanesz műve nyomán. Témája közismert: az asszonyok Lüszisztraté vezetésével fellázadnak a háború ellen és annak befejezéséig megtagadnak minden kedveskedést férjeiktől, mondhatnánk: szerelmi sztrájkba kezdenek. Mit lehet tenni: a férfiak inkább befejezik a háborút és az asszonyokkal együtt dicsérik az élet szépségét. Pernye András kritikájából idézek:

„Alig egy éve annak, hogy Petrovics Emil *C'est la guerre* c. operáját a Rádió bemutatta, és a fiatal szerző máris új darabbal: a *Lüszisztraté*-vel jelentkezett, amelynek alaprétege a humor, az irónia, a pikáns csipkelődés és a finom erotika.

Nehezen lehetne hálásabb szólókat találni, mint amilyeneket a szerző a három főszereplőnek:

László Margitnak, Sándor Juditnak és Réti Józsefnek juttat.

A Rádió énekkara rendkívüli lelkesedéssel vett részt a nagyszerű munkában: kacagott, sóhajtozott, vágyakozott és bosszankodott, ahogyan a helyzet megkívánta.”

Székely Endre: *Vízirózsa* – opera

A 20. századi magyar zeneszerzők között az egyik legellentmondásosabb pályafutás Székely Endréé. Tekintsük át életét 1962-ig. 1912-ben született Budapesten, először zongorázni tanult, majd a Zeneművészeti Főiskolán folytatta tanulmányait, ahol 1937-ben kapott zeneszerzői diplomát. Fiatalkora a mozgalmi munka jegyében zajlott, annak minden szépségével és negatívumával együtt. 1945 után különféle kulturális szervezetek vezetője. 1950-ben alapító karnagya a Magyar Rádió énekkarának. Mint zeneszerző – a „tömegdal és kantáta” korszakban ő is főleg e műfajokat művelte.

Egy zenei vita során Székely Endre erős pártkritikában részesült. Ez fordulópontot hozott az életében: felhagyott minden politikai-közéleti tevékenységgel és vidékre költözött.

A visszavonultság évei meghozták számára azt a nyugalmat, amely szükséges volt továbbfejlődéséhez. Addigi zeneszerzői munkásságát ártértékelt és elkezdte tanulmányozni a modern muzsika mestereinek alkotásait.

Az új bécsi iskola komponistáinak művei felfedezés erejével hatottak rá. Úgy érezte, számára is a 12 fokú hangrendszer alkalmazása ad lehetőséget kifejezőeszközeinek korszerűsítésére.

Székely Endre új alkotókorszakából két mű hangzott el a Rádióban 1962-ben: *júliusban* a Képes Géza szövegére komponált **Dózsa György** c. oratóriuma, *augusztus 22-én* pedig a *Rádió Dalszínházának* bemutatójaként a ***Vízirózsa*** c. 3 felvonásos operája.

Várnai Péter zenetörténész az operáról így írt: „Székely Endre *Vízirózsa* c. operájának első verziója 1958-ban készült el, de a szerző 1961-ben átdolgozta, illetve néhány jelenethez új zenét komponált. **Romhányi József** szövegkönyve az ősi Undine történet alapján készült: az apja akarata ellenére földi férfihez feleségül menő vízi-tündér tragikus története. A darabot egy öreg halász prológusa és epilógusa keretezi. Az opera muzsikája az átdolgozás folytán érezhetően két világra bomlik. Az eredeti verzióhoz tartozó nagyobb részben Székelyt a vízcsofogás, a tündérek tánca és a vihar hangfestése köti le. Ezzel szemben az 1961-ben komponált szakaszok már többnyire a stílusváltás utáni hangot képviselik és technikájukban a tizenkét-fokú szerkesztésmódot követik. Bár Székely Endre első operájában a sikerültebb és a gyengébb pillanatok váltakoznak, mégis operaszerzői képességeit bizonyítják.”

A rádiófelvételen a Vízirózsa szerepét László Margit, a halászlegényét Réti József énekelte. A Rádió ének- és zenekarát Erdélyi Miklós vezényelte.

Elhunyt Lányi Viktor zenetörténész, műfordító

1962. október 19-én Brüsszelből jutott el hozzánk a hír, hogy 73 éves korában meghalt Lányi Viktor zenetörténész és műfordító. Milyen hamar követte Péterfi István, a jó barátot, akivel együtt évtizedeken át szorgalmas látogatója és kritikusa volt az Operaház előadásainak és a hangversenyeknek.

Lányi Viktor híres művészcsaládból származott. Édesapja Lányi Ernő a századforduló egyik neves muzsikusa: kórusvezető és zeneszerző, nővére Lányi Sarolta pedig ismert költő volt. Lányi Viktor egyidejűleg járt az egyetemre és a Zeneakadémiára: ez a kettősség egész pályáját jellemezte, egyaránt volt képzett muzsikus és irodalmár. 15 évig állt a *Pesti Hírlap* zenei rovatának élén, kritikáit jó ízlés, biztos ítélet jellemezte. Legjelentősebb eredményeit azonban az operafordítás területén érte el. Több mint 50 operát ültetett át magyarra. Fordításai költőiek, ugyanakkor a zenei prozódia is teljes mértékben tiszteletben tartotta – mindezt Lányi kettős műveltsége tette lehetővé.

A Rádiózenekar párizsi hangversenye

1962. novemberében a Rádiózenekar Franciaországba utazott, ahol hat hangversenyt adott: a Nemzetközi Zenei Hetek alkalmából Párizsban és további öt nagyvárosban.

Az *1962. november 12-ei* párizsi koncert fogadtatásáról **Albert István** így tudósított:

„A párizsi közönség tud lelkesedni, ha van miért. És ma lelkesedett.

Kodály Zoltán *C-dúr szimfóniája* a luzerni bemutató óta végigjárta a világ nagy koncert-termeit és most először elhangzott Párizsban is. A közönséget őszintén magával ragadta e lehiggadt, befelé tekintő alkotás tradicionális nemzeti hangja, koloritja. Bartók Béla *Zenéjének* megszólaltatása volt az est legjelentősebb mozzanata. Ez koronázta meg a Rádiózenekar sikerét. A közönség hosszasan ünnepelte az együttest és Lehel György karmestert, aki az egész est folyamán fölényes biztonsággal és sodró temperamentummal dirigált.”

Bartók Béla: *Öt dal* Op. 15.

1962. december 12-én magyarországi bemutatóként hangzott el a Rádióban Bartók Béla *Öt dal* c. kompozíciója Kodály Zoltán hangszerelésében.

Bartók 1916-ban komponálta az Op. 15-ös *Öt dal*t, cím szerint: *Az én szerelmem, Nyár, A vágyak éjjele, Színes álomban és Itt lenn a völgyben*. Érdekesség, hogy a versek költőjét, (vagy költőit) Bartók nem írta ki, bár felmerül Gombossy Klára és Balázs Béla neve, de ezt a zenetudománynak a mai napig sem sikerült tisztázni. Bartók a dalokat zongorakísérettel látta el, állítólag meg akarta hangszerelni is, de ez a zeneszerző életében elmaradt. Kodály Zoltán azonban zenekari kíséretet írt a dalokhoz. Ebben a formában hangzott el Andor Éva és a Rádiózenekar előadásában, Lehel György vezényletével.

Kodály Zoltán köszöntése 80. születésnapján

1962. december 16-án ünnepelte a magyar zenei élet Kodály Zoltán 80. születésnapját.

A hetekre, sőt hónapokra kiterjedő hangversenyek és megemlékezések száma és fénye minden korábbit felülmúlt. Csak néhányat említek közülük: a kormány kitüntetést adott át a mesternek, kórusműveiből díszelőadást tartottak. A Magyar Tudományos Akadémia pedig ünnepi üléssel, emlékkönyv kiadásával és Bartók-Kodály kiállítás rendezésével fejezte ki tiszteletét.

Az Operaház felújította a *Háry Jánost* és elkészült a daljáték televíziós változata is, a Rádió pedig nyilvános stúdióhangversenyt sugárzott. Ez utóbbi koncert meglepetéssel szolgált.

A Rádiózenekar 1962. december 9-ei stúdióhangversenyén Lehel György vezényletével, különleges bemutatóval lépett a hallgatóság elé. Ezúttal nem új Kodály-mű hangzott fel, hanem egy érdekes születésnapi ajándék: Kodály volt tanítványainak **Köszöntője**.

A mester *I. vonósnégyesének* témájára egy perces zenekari változatot komponáltak.

A 20 Magyarországon és az 5 külföldön élő egykori Kodály-növendék összefogásából két mű született. Egyiket Farkas Ferenc – mint nem közvetlen tanítvány szerkesztésében a budapesti, másikat a bécsi rádió sugározta ünnepi műsorában.

Maga Kodály december 16-án szülővárosában, Kecskeméten tartózkodott, ahol a város másik nagy fiának, Katona Józsefnek emelt szobor leleplezésén mondott beszédet, amelyből idézek: „Katona József példája és még sok más magyaré is azt mutatja, hogy hiába születik egy zseni egy országban. Ha nincs mellette művelt néptömeg: nem megy semmire. Ha Katona ma élne, nem ez lenne a sorsa. Bárcsak hozzájárulna mindenki a maga részéről, hogy ne kallódjanak el a tehetségek, hanem kifejlődjenek, és még életükben elérjék diadalukat.”

Az aznap-esti kecskeméti koncerten már Kodály Zoltán volt az ünnepelt, 80. születésnapján. Illyés Gyula *Bevezetés egy Kodály-hangversenyhez* c. versével köszöntötte.

Kodály Zoltán és Illyés Gyula

Puccini: *Manon Lescaut* – új rádiófelvétele

1962. Karácsony ünnepi hetében Giacomo Puccini *Manon Lescaut* c. operájáról készült új felvételét mutatta be a Rádió. A műsorajánlatban ez olvasható:

„A Rádió számára a stúdiófelvétel készítéséhez nagyszerű alkalmat jelentett a hazánkban tartózkodó kiváló olasz karmester, **Lamberto Gardelli** és a kitűnő formában éneklő fiatal szereplőgárda részvétele. Az új stúdiófelvételnek két szempontból is külön jelentősége van. Az egyik az, hogy zeneileg lehetőleg tökéletes, hibátlan előadást nyújt, olyat, amelyet az átlagos színházi előadások a színpad és a sok figyelmet megosztó körülmény miatt nem tudnak nyújtani és ezt egy város közönsége helyett az egész ország operarajongó közönségének mutatja be, másrészt megőrökít egy produkciót, melynek koncentrált művészi értékein kívül a magyar operakultúra szempontjából dokumentum ereje és értéke van.”

Az opera két főszerepét – mind az operaházi előadásokon, mind a rádiófelvételen

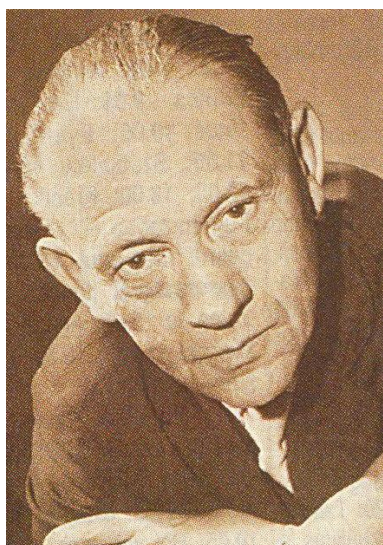
Házy Erzsébet és **Ilosfalvy Róbert** énekelte, feledhetetlenül. Kroó György kritikájában többek között ezt írta róluk: „Házy Erzsébet a fiatal *Manon*. Szerelme perzselő, alakítása, különösen a második- harmadik felvonásban, ragyogó. Ilosfalvy Róbert *Des Grieux* lovagja csupa szenvedély és lendület, egyszerűen ellenállhatatlan. Nehezen lehet elképzelni szebb hangot, a szereppel egygyé-forrottabb játékot és ilyen lírai-drámai teljességet egyszerre.”

1963.

Elhunyt Lajtha László zeneszerző

1963. február 16-án elhunyt Lajtha László zeneszerző. 71 éves korában a második szívtrombózis végzett vele. A Magyar Rádió egykori zeneigazgatóját gyászolta benne, hiszen 1945-ben az ő irányítása alatt kezdődött meg a romok eltakarítása, a zenei műsorok beindítása és a Rádiózenekar újjáalakítása.

Molnár Antal zenetörténész búcsúbeszédében kiemelte, hogy Lajtha László sokoldalú működésének feltárása több szakembert venne igénybe: „Zenepedagógus legyen a talpán, aki

Lajtha oktató tevékenységét áttekinti, jeles néprajztudósra marad az ő folklorisztikus érdemeinek helyes beállítása, sokoldalú esztéta fogja Lajtha zeneszerzői stílusát, annak kifejlődését a 20. század új törekvéseibe és eredményeibe hitelesen beállítani. De mindez nem elég! Lajtha kiváló karmester volt, jelentős elméletíró, vonzó előadó. Legfőbb tulajdonsága: szinte példátlan termékenység, szellemi mozgékonyság. Sokoldalúságához tartozott nagyvilági forgolódása, kiterjedt baráti körével fenntartott érintkezése, sportoló ténykedése, széles nyelvismerete és a jelentős irodalmárookra emlékeztető átfogó műveltsége.”

Lajtha László zeneszerző

Az 1950-es évek politikai korlátai megakadályozták Lajtha Lászlót abban, hogy tehetségéhez mértén vehessen részt a Nyugat-Európai zenei életben, idehaza pedig gyakorta méltatlanul mellőzték. Breuer János ezzel kapcsolatos néhány gondolatát idézzük

a *Fejezetek Lajtha Lászlóról* c. könyvéből: „A zeneszerző Lajtha László helye és helyzete egyaránt rendhagyó századunk magyar zenetörténetében. Oly magányos és elszigetelt – az 1945-öt követő újrakezdés néhány boldog esztendejét leszámítva - egyetlen komponistánk sem volt, mint ő. A kortárs zene nemzetközi élvonalába tartozott, alkotásai a művészi-emberi nagyság hangzó dokumentumai. Lajtha elszigetelt hazai helyzetének bizonyára oka volt, hogy hiányzott belőle az önmenedzselés képessége. Lényegében semmit sem tett kompozícióinak elhangzása érdekében. Mint kemény tartású ember, ismerte műveinek értékét és várta, hogy ezt mások is ismerjék fel, ismerjék el.”

„In memoriam Lajtha László” címmel 1963. április 5-én a Zeneakadémia nagytermében rendeztek hangversenyt. A Magyar Állami Hangversenyzenekar Ferencsik János vezényletével két Lajtha-mű: a *Capriccio* és az *In Memoriam* megszólaltatásával tisztelgett a zeneszerző emléke előtt. Raics István beszámolójából idézek: „Lajtha László, a zeneszerző páratlanul gazdag és egyéni életművet hagyott ránk, amellyel életében nem jól sáfádkodtunk. Ennek tudható, hogy mi magyarok jóval kevesebbet ismerünk belőle, mint a nyugati érdeklődők, elsősorban a franciák, s művei csak kis mértékben váltak hazai kultúránk szerves építőanyagává. A Lajtha-tanítvány Ferencsik János vezényletével megszólaltatott kompozíciók kiváló tolmácsolása méltónak bizonyult az emlékező alkalomhoz. Ujfalussy József bensőséges szavai után a *Capriccio* hangzott fel elsőnek, bemutatóképpen. A mű: balett-szvit, franciásan fűszeres, minden jelenetében mozdulatot inspiráló muzsika.”

Búcsú Fricsay Ferentől

1963. február 20-án Bázeltől érkezett hozzánk a szomorú hír: Fricsay Ferenc karmester 49 évesen hosszan tartó betegségben elhunyt.

A *Rádiófónia* c. sorozatomban, az 1925 és 1935 közötti időszak krónikájában gyakran emlegettük Fricsay Richárd karmestert és az I. honvéd gyalogezred zenekarát, hiszen több mint ezer alkalommal szerepeltek a Rádió műsorában. Felidéztem azt a kedves történetet is, amikor az egyik élő stúdióhangverseny kezdetére nem érkezett meg a zenekar vezetője. Ám a piros lámpa kigyulladt és el kellett kezdeni a műsort. Ekkor a karmester kamasz fia: Ferenc – aki szinte minden rádiószereplésen jelen volt, felpattant a pulpitusra és vezényelni kezdett. Végre

Fricsay Richárd megérkezett, gyorsan leemelte fiát az emelvényről és zökkenő mentesen folytatta tovább a dirigálást. A sikeresen beugró kis karmester jutalma egy nagy pohár málnaszörp volt.

Fricsay Ferenc később elvégezte a Zeneakadémiát. Édesapja hatására – hogy karmesteri gyakorlatot szerezzen, a szegedi honvédzenekar vezetője lett és zenekarával a Színház operaelőadásain is közreműködött. Így kezdődött el a nagy-ívű opera-karmesteri pályafutás, Szeged után a budapesti, majd 1947-től kezdve a bécsi valamint a berlini operaházban folytatódott és végül a müncheni Bajor Állami Operaház élén fejeződött be.

Fricsay Ferenc karmester

Fricsay Ferenc nagy sikerrel szerepelt a salzburgi, luzerni és edinburghi ünnepi játékokon, valamint a nyugat-európai és amerikai nagyvárosok hangversenytermeiben is.

Számos nagy sikerű lemezével is a kor ismert és megbecsült karmesterei közé tartozott.

A Deutsche Grammophon Gesellschaft stúdióiban készítette a legtöbb felvételét, köztük Bartók Béla és Kodály Zoltán vokális és zenekari műveiről. Emlékezetes, hogy Kodály *Szimfóniáját* is ő mutatta be 1961-ben Luzernben.

Gyakran szerepelt együtt magyar művészekkel, mint például Anda Géza és Fischer Annie zongoraművésszel, valamint a gyönyörű és igen tehetséges Martzy Johanna hegedűművésznővel. Érdemes összehasonlítani a két Fricsay életpályáját. Az apa – bár több országban is vendégszerepelt honvéddzenekarával, idehaza ért el rendkívüli népszerűséget, nemcsak mint karmester, hanem mint komponista is. Egészséges, hosszú életet kapott ajándékba a sorstól: 1961-ig, 92 éves koráig örülhetett fia szép karrierjének. Fricsay Ferenc azonban csak két évvel élte túl édesapját.

Székely Mihály operaénekes emlékezete

„*És mindig is éjjel lesz már ... éjjel ... éjjel.* Bartók hőségnek, a *Kékszakállú hercegnek* szívbemarkoló, lemondó-rezignált szavai különösen éles, fájdalmas hangsúllyal zengnek bennünk 1963. március 22-e óta, amióta tudjuk: Székely Mihály nincs többé.

Varázslatos hangját ezentúl már csak a hanglemez és a hangszalag idézheti fel, alakításaiból annyi maradt az utókorra, amennyit a filmszalag megőrzött belőle” - írta Bónis Ferenc a *Rádióújság* hasábjain, majd így folytatta: „Székely Mihály 40 évig volt az Operaház tagja, ezalatt az opera- és oratórium irodalom legnagyobb basszusszerepeivel ismertette meg közönségét, Mozarttól Bartókig, itthon és külföldön. Művészi sokoldalúság, világszerte osztatlan elismerés: mi volt vajon ennek „belső aranyfedezete”? Aki csak egyszer is hallotta, könnyen megfelelt rá: mindenekelőtt orgánuma, ez az orgonazúgású, sötét, fényes, hatalmas erejű hangszer, mellyel tökéletes hangszeres művész módjára bánt. S milyen kivételes tehetsége volt a színpadi jellemformálásra! Mennyi fenség volt *Sarastro* figurájában és mennyi bővérű humor gonosz-ravasz -komikus *Ozmin*jában! A rádióhallgató pedig az ő tolmácsolásában ismerhette meg először Glinka *Iván Szuszanyin*ját és sok évvel a magyar hanglemez megjelenése előtt tőle kapott először ízelítőt Bartók *Kékszakállú herceg vára* c. operájából.”

Lendvay Kamilló: *Hegedűverseny*

1963. április 14-én hangzott el bemutatóként Lendvay Kamilló *Hegedűversenye* a Zeneakadémia nagytermében. A Rádió felkérésére komponált mű szólóját Kocsis Albert, a korszak egyik legkiválóbb hegedűművésze játszotta, a Rádiózenekart Erdélyi Miklós vezényelte. A zeneszerző ezért a kompozícióért 1964-ben Erkel-díjat kapott.

Breuer János a koncert után írott kritikájából idézek: „Lendvay Kamilló, a fiatal zeneszerző, már jelentős sikerekre tekinthet vissza. Zenekari műveit többször előadták itthon és külföldön is. Kórusai, tömegdalai az egész országban elterjedtek. A komponista sikereinek titka egyrészt abban rejlik, hogy nagy szakmai felkészültséggel rendelkezik, a zenei élet gyakorlatában is jártas, másrészt abban, hogy a közérthetőséget nem áldozza fel a korszerűség követelménye miatt. Műveiből azonban kitetszik, hogy foglalkoztatják a modern hangzás problémái is, s ebben a fejlődésben a most bemutatott *Hegedűverseny* jelentős állomás.

A zenetörténet számtalanszor bebizonyította már, mennyire szerencsés, ha egy-egy új mű konkrét előadó számára készül, ha a zeneszerző írás közben figyelembe veszi az interpretátor alkatát, technikai és zenei felkészültségét. Lendvay Kamilló Kocsis Albertnek szánta *Hegedűversenyét*, mivel a darab lírikus alaptartása a művész egyéniségével különösen egybevág. A mű dallamvilágára sok helyütt a tizenkét-fokú technika nyomja rá a bélyegét, s a zeneszerző ezt az elvet szerencsésen egyezteteti a dallamosság igényével.”

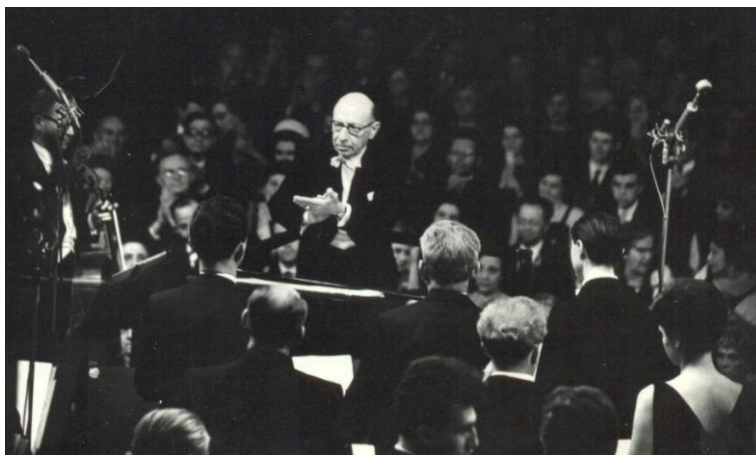
Szvjatoszlav Richter hangversenye Budapesten

A budapesti hangversenyélet csillagos órái közé tartozott Svjatoszlav Richter minden zongoraestje. „Amikor megjelenik a dobogón, hamuszürke, feszült és ideges. Szinte menekül a zongorához, hogy erőt merítsen a billentyűkből” - írta róla Pilinszky János. A közönségen átsuhant a várakozás varázsa – kezdődhetett a hangverseny. Így történt ez 1963. április 27-én is a Zeneakadémia nagytermében. Felidézem Kroó György zenekritikus élménybeszámolóját: „Az ember akárhányszor látja a tengert vagy az égbenyúló hegycsúcsokat, megpillantásukkor újból és újból megrendül. Ilyenek a Richterrel való találkozásaink is, mert az előadó-művészet mágikus csodájára, elementáris erejére döbbszentenek rá. Az első percekben a zongorázása nyűgöz le, emberfelettinek érezzük. Azután a zene elemei hatnak ránk. Ez a ritmus! - kiáltok fel magamban, mintha soha nem hallottam volna még ritmikus játékot. Ezek a dallamvonalak! A hangnak ez a belső izzása! A formálásnak ez a hallatlan energiája!

A hasonlíthatatlan élmény még csak ezután következik, amikor ez a rendkívüli előadó-művész valóban rátalál egy nagy muzsikuss hangjára, mint ezen az estén a Franz Schubertére. A *Wanderer-fantázia* sodrását Richter temperamentuma és technikája elképzelhetetlenné növelte. Alig lehet követni az indulatoknak ezt a kontrasztját a várt, mégis meglepetésként bekövetkező hirtelen karakterváltásokat, a hangerő megnövekedését és utána a lélek dermesztő csendjéből kifakadó vallomásdallamot. A fuga indításától a fantázia végéig a szó szoros értelmében démoni hatalom nyugözte le az egész termet.”

Budapest vendége: Igor Sztravinszkij

1963. május 8-án Igor Sztravinszkijt, a 20. század egyik legnagyobb mesterét köszöntötték Budapesten.

Igor Sztravinszkij zeneszerző vezénnyel

Sztravinszkij 1882-ben (Kodálllyal egy esztendőben) született a cári Oroszországban. Fiatalon a világ zenei fővárosába, Párizsba vonzotta Szergej Gyagilev, aki híres Orosz Balett együttesével táncjátékait bemutatta. A zeneszerző így először a munka, majd a történelmi események miatt maradt Nyugat-Európában, a második világháború közeledtével pedig Amerikában telepedett le. Hazájába csak 1962 kora őszén tért vissza néhány hétre. Fábíán László zenetörténész írásából idézek: „A szovjet utat a következő évben budapesti látogatás követte. Robert Craft társaságában érkezett Magyarországra, vendégszereplése zenei életünk legjelentősebb eseményének bizonyult a 60-as években. 1963. május 8-án az Erkel Színházban megtartott hangverseny műsorán a *Fúvós szimfónia*, a *Szimfónia három tételben*, az *Óda* és a *Zsoltárszimfónia* szerepelt a szerző és Craft vezényletével.

Ez volt Sztravinszkij harmadik magyarországi útja: először 1912-ben, másodszor 1926-ban járt Budapesten. Értékelésében, jelentőségének magyarországi megítélésében is sok minden megváltozott a második és harmadik látogatás közötti négy évtized alatt: az ifjabb nemzedék már korunk legnagyobb mestereinek egyikét üdvözölte a 81 éves Sztravinszkijban.”

A hangversenyen az Állami Hangversenyzenekar játszott, a *Zsoltárszimfóniában* pedig a Budapesti Kórus működött közre. A zenekar a számára idegen stílusban is megállta a helyét, ami a művek betanításában nagy részt vállaló Robert Craft karmesternek, Sztravinszkij munkatársának is köszönhető.

Íme Kroó György kritikájának részlete: „Aki először látja Igor Sztravinszkijt, alacsony termetén lepődik meg. Mélyen meghajol a közönség előtt minden irányban. Ő mindenkinél jobban tudja, hogy a közönség a legfőbb úr. Figyelmesen körülnéz, készségesen vár, amíg minden zenész elkészül, aztán pálca nélkül vezényelni kezd. Felsőteste előredől, mozdulatai rendkívül szélesek, egész testével vezényel. A technikája még most, a kilencedik évtized küszöbén is kiváló: a partitúra egyszerűvé válik keze alatt. Különösen a *Zsoltárszimfóniával* szerzett egyedülálló élményt. A magyar zenészek érezték, hogy kivételes, ünnepi esemény aktív résztvevői. A század zenetörténetének egyik bajnoka, a modern muzsika egyik legnagyobb alakja tisztelt meg mindnyájunkat jelenlétével.”

Bozay Attila: *Kínai szelence* – kantáta

1963. június 3-án mutatták be a Rádióban Bozay Attila *Kínai szelence* c. kantátáját, Sziklay Erika valamint a Rádió zenekarának és énekkarának tagjaiból alakult együttes előadásában, Lehel György vezényletével.

Bozay Attila e művét 1961-ben, 22 évesen komponálta. Ihletője Illyés Gyula azonos című műfordítás-kötete volt, amelyből más-más költőtől való hat verset használt fel.

A komponista csak röviddel e rádiós bemutatkozás előtt fejezte be tanulmányait, amelyről egy zenei hírben ez volt olvasható: „Bozay Attila, Farkas Ferenc tehetséges növendéke egész estét betöltő diplomahangversenyen mutatkozott be a Zeneakadémián. Műsorán zongora- és dalciklus, vonóstrió, kamarakantáta és egy trombitaverseny szerepelt. Évek óta ez az első eset, hogy diplomázó zeneszerző ily sokoldalúan mutatkozhatott be.”

Kroó György zenetörténésznek is ez a korai kompozíciós gazdagság tűnt fel: „Bozay Attila, a legfiatalabb beérkezett magyar komponista 1962-ben végzett, de ebben az esztendőben már ötödik művét, a *Radnóti-dalciklust*, sőt hatodik opuszát, a *Fűvósötöst* is befejezte.

Ez magabiztos indulásra vall, az első útírány nagyon korai megtalálására. De vajon a primőr ízekért nem kell-e cserébe odaadni a nyár érlelte gyümölcs dús zamatát? Az első opuszok a 12-fokú technika korlátozott, tudatosan tonális háttérű szabad felhasználását mutatják. 1961 táján, a *Trombitaversenyben* és a hat attacca tételt felsorakoztató *Kínai szelence* c. dalciklusában mintha végleg meg is szűnne a bécsi iskola vonzása: hagyományos formák, hagyományos karakterek és világos tonális alapozás jellemzik ezeket a vonzó muzikalitással, színérzéssel és helyenként könnyű kézzel, de határozott melodikus invencióval megírt kompozíciókat.”

Szervánszky Endre: *Hat zenekari darab*

1957-től kezdve az új magyar művekben kezdett feltűnni a korábban nálunk idegennek és lényegében tiltottnak számító, de nyugaton már a század 20-as éveitől kezdve alkalmazott zeneszerzés-technika: a dodekafónia, azaz, a tizenkét-fokú hangrendszer.

Ez a technika jelentkezett Kadosa Pál *Pian e forte* c. művében és Lendvay Kamilló *Hegedűversenyében* is. De miközben az új hazai próbálkozások java még a műhelyekben érlelődött, **Szervánszky Endre** a maga „szoba-tanulmányainak és meditációinak” eredményeként megkomponálta ***Hat zenekari darabját***. Benne az egyes darabok 2-3 ütemes, tizenkét-fokú motívumsejtekből épülnek fel, variációs formában. A zeneszerző a modern bécsi mesterek újításainak ismeretében új hangot szólaltatott meg, amelynek *1960. januári* bemutatója szenvedélyes vitát váltott ki: az 1950-es évek „bevált” magyar stílusának védelmezői és a nyugati zeneszerzés-technikai kísérletek iránt érdeklődők között.

Kroó György zenetörténész így írt róla: „Szervánszky Endre új művének hangja és stílusa váratlan és szinte sokk-hatású. Az új bécsi iskola sáncai mögött világgá kiáltja a maga rettenetes indulatait, amelyek 1960-ban formátlannak, sikolyszerűnek hangzanak, de a maguk erőteljesen magyar ritmusaival már nem akárhol, hanem a Duna–Tisza közén szólalnak meg. Innen viszi tovább a szél Európa felé.

A *Hat zenekari darab* a magyar zenetörténeti fejlődés számára mérföldkövet jelent.

Ez a kompozíció ütötte az első rést a régi stílus falán. Ezt a darabot „vette észre” a magyar kultúrpolitika és a közönség, ez tette tudatossá a már néhány éve tartó erjedést.

S miután Szervánszky a beérkezett, tekintélyes tanár-generáció egyik legtehetségesebb képviselője volt, műve és a benne kifejeződő fordulat felmérhetetlen hatást gyakorolt a közép- és fiatalokra.”

A Szervánszky-mű bemutatójával kapcsolatosan idézem még Breuer János zenetörténész szavait is: „Úttörőnek lenni semmiképp nem hálás feladat. Nem bizonyos, hogy az első fecske a legszebb. De ez a mű példát mutat arra, hogy a magyar zeneszerzőnek nem feláldoznia kell a saját tradícióit, hanem egyesítenie a megtermékenyítő nemzetközi áramlatokkal. Mint minden, ami új és jelentős, ez a mű is igen nagy vihart keltett, széleskörű és szabad vitát váltott ki, amit csupán az árnyékolt be, hogy a Rádió vezetői – ha átmenetileg is – levették a művet a műsorról.” Szervánszky Endre *Hat zenekari darabjának* rádió-bemutatója végül is 1963. augusztus 27-én volt, a Rádiózenekar előadásában, Lehel György vezényletével. Csupán három évnek kellett elteltie, és a mű második előadása már különösebb szenzáció nélkül zajlott le.

Kadosa Pál: *Pian e forte*

„A fesztiválok fölött sohasem nyugszik le a nap - olvasható az egyik amerikai zenei folyóiratban, arra célozva, hogy szinte az év minden hónapjára, hetére jut zenei fesztivál a világ valamelyik részén. A Budapesti Zenei Hetek a szerényebb zenei seregszemlék közé tartozik. Nem fémjelzik a legnagyobb előadósztárok nevei, nincsenek évtizedes hagyományai sem, nekünk mégis a legkedvesebb: mert a miénk, mert hazai zenei életünk évről-évre ismétlődő nagy erőpróbája” - írta Kroó György a *Rádióújságban*, az ünnepi műsorok bevezetéseként.

1963. szeptember 28-án, a **Budapesti Zenei Hetek** megnyitó-hangversenyén Lehel György vezényelte a Magyar Állami Hangversenyzenekart. A koncerten bemutatóként hangzott el a 60. születésnapját ünneplő **Kadosa Pál *Pian e forte*** c. egytétéles zenekari műve.

Pándi Marianne többek között ezt írta a műről: „Kadosa Pál *Pian e forte* c. kompozíciója ez év nyarán a rádióban hangzott el először, ugyancsak Lehel György tolmácsolásában és az akkor nyert benyomásokat a hangversenytermi előadás megerősítette: összefoglaló jelentőségű, rövidre fogott, mondanivalójában igényes és hatásában reprezentatív művet hallottunk. Lehel György lelkes ügybuzgalma valódi ünneppé avatta a jól sikerült bemutatót.”

Budapesti Nemzetközi Zenei versenyek

1963. októberében Budapesten két nemzetközi versenyt is rendeztek: **Weiner Leó** emlékezetére **kamarazenei-**, **Pablo Casals** tiszteletére pedig **gordonkaversenyt**. Sándor Frigyes, a zsűri tagja tapasztalatairól többek között ezeket mondta: „A zenei versenyekben nem a versengés a legfontosabb. Inkább valamiféle nemzetközi művészképzővé válnak, ahová a világ minden tájáról összegyűlnek a fiatal muzsikuskok, meghallgatják egymás játékát,

megfigyelhetik a közönség rezonálását és tudomásul vehetik világhírű szaktekintélyek véleményét. Ha sikerük van, felfigyelnek rájuk és nemzetközi karrierjük egy csapásra elindul. A kötelező művek között a három nagy, ismert zeneszerzőnk – Bartók, Kodály, Weiner mellett mai komponisták műveit is játszották a versenyzők. Például Kodály *Szólószonátáját* közel 40 gordonkaművész tanulta meg. A kamarazenei versenyek nem sikerültek a várakozásnak megfelelően: sem a vonósnegyesek, sem a szonátapárok nem kaptak első díjat.”

Nagyobb sikere volt viszont a **gordonkaversenyek**: a magas színvonalat bizonyította, hogy **3 első és 3 második díjat** adtak ki. Az első díjazott volt: **Mihail Homicer** szovjet-, **Mező László** magyar- és **Tsuyoshi Tsutsumi** japán gordonkaművész. De figyelemreméltó kiugrásnak tekinthető a 15 éves **Perényi Miklós** II. díja is.”

Szigeti József a zenei versenyek díszelnöke

Szigeti József, a külföldön élő világhírű magyar hegedűművész csodagyermekként tűnt fel és Hubay Jenő világhírű mesteriskolájának volt növendéke. A világ legnagyobb hegedűsei között tartották számon, különösen Európa, Amerika és Japán nagy városaiban szerepelt óriási sikerrel. Budapesten 1939. november 20-án lépett fel utoljára. Szigeti Józsefet szoros művészi és baráti szálak fűzték Bartók Bélához. Budapestről New Yorkig számos nagyváros koncertpódiumán léptek fel együtt. Bartók azt mondta róla: „Az érzelmeket felkavaró örömök közé számítom életemben Szigeti: Bach, Brahms és Mendelssohn játékát. Előadása felejthetetlen.” Bartók neki ajánlotta *I. hegedűrapszódia*ját. Ezen kívül Szigetinek és Benny Goodman amerikai dzsesszklarinétosnak írta Bartók a *Kontrasztokat*. A Columbia hanglemeztársaság 1940 tavaszán rögzítette a művet hármójuk - Goodman, Szigeti és Bartók előadásában.

Szigeti József 1962. szeptemberében töltötte be a 70. évét. Svájcban élt családjával, a nyilvános szereplést abbahagyta, néha egy-egy hanglemez-felvételt készített és tanított.

Az 1963-ban megrendezett Budapesti Nemzetközi Zenei versenyeken ő volt a díszelnök.

A zsűriben végzett munkája után a 71 éves mester – sok-sok év után, ismét megjelent a Rádió stúdiójában, hogy ezúttal szavakban tegyen vallomást, amely elhangzott a műsorban és megjelent a *Rádióújság* hasábjain is. Íme egy részlete: „A zsűrizés rendkívüli fáradalmiért nagymértékben kárpótol az az öröm, hogy ismét itthon lehetek. Vagy 60 évvel ezelőtt a Rádió közelében, a Vas utcában laktunk és a Szentkirály utcai elemi iskolába jártam. Aztán hamarosan külföldre mentünk apámmal, megkezdődtek a „vándoréveim”. Ami a mai magyar gyerekek zenei nevelését illeti, arról csak elragadtatással beszélhetek.

Én is nagyon szeretek tanítani és minden erőmmel segítem azokat a fiatal hegedűsöket, akik a világ minden tájáról hozzám jönnek. Tapasztalataimat új könyvemben: a kétszáz zenepéldával illusztrált hegedű-esztétikában is közreadom. Én magam a koncertezést már abbahagytam, a hangszerem azonban mindig velem van és zárt ablaknál, hangfogóval rendszeresen gyakorlok ma is.”

1964.

Tamási Áron – Lajtha László: *Bujdosó lány* – Mezei Mária előadásában

Az irodalom és a zene, valamint az előadó-művészet kapcsolatából született meg a *Bujdosó lány* c. műsor, amely **Mezei Mária** előadásában a Vidám Színpadon kezdte el, majd néhány önálló esten folytatta küldetését. Mezei Mária sokoldalú művész volt: szerepelt színházban és filmekben, varietében és cirkuszban, volt franciás könnyedségű vígjátéki színésznő és megindító erejű drámai hősnő, vagy pikáns sanzonok előadója. Minden szerepében kiválót nyújtott. Ám egyszer elege lett mindenből. Másra vágyott. Így vallott erről:

Mezei Mária előadó-művész

„1953-ban egy este **Tamási Áron**ék nálam vacsoráztak. Lelkendezve mesélni kezdtem legújabb álomról: a kabaréban is előadható népdal-drámáról. Áron félig hunyt szeme felvillant. Másnap már **Lajtha László** zeneszerzőnél ültünk és erdélyi gyűjtéséből öt csiki dalt választottunk. Két nap múlva Tamási Áron telefonba beolvasta a mádэфalvi veszedelemből szabadult székely leányka szívszorító, de napfénybe oldódó tízperces drámáját, a *Bujdosó lányt*. Krónikás ének ez összeszöve a kiválasztott dalokkal. Mikor a telefont letettem, a boldogságtól sírtam, életemben szebbet nem hallottam.”

1953-ban a Vidám Színpadon – ahol ebben az időben Mezei Mária fellépett, az újszerű, dramatizált, színpadra állított (scenírozott) székely népdalcsoport bemutatását csak hosszas huzavona után, jelentős húzásokkal engedélyezték. A közönség egy része meghökkent ugyan, de áhítattal és szeretettel hallgatta, voltak azonban, akik irredenta-sovinisza lázításnak tartották és 9 előadás után levetették a műsorról.

1964. február 16-án Lajtha László halálának egy éves évfordulóján, Fábián László tartott előadást a zeneszerzőről a Rádióban. Az emlékműsor után – talán hogy valami különleges csemegével szolgáljanak, a szerkesztők műsorra tűzték a *Bujdosó lányt* is.

A *Rádióújságban* ez olvasható: „*Bujdosó lány*. Krónika 1764-ből. Zenéjét Lajtha László gyűjtötte, szövegét, mely az ének szövegét összeköti, Tamási Áron írta. Előadja Mezei Mária. A kompozíció háttere a történelemből ismert mádéfalvi veszedelem. Mária Terézia 1764-ben császári zsoldba akarta kényszeríteni a szabad székelységet.

Mivel ellenálltak, Bukov osztrák generális legyilkoltatta őket. Aki tudott elmenekült Moldvába, vagy a hegyek közé és bujdosóvá lett. Egy ilyen bujdosó lányról szól ez az ének, aki a vész múltán hazafelé vándorol. Egy fenyőerdőben kevés időre leül pihenni és emlékezni.”

Durkó Zsolt: *Epizódok a B-A-C-H témára*

1964. február 19-én mutatták be a Rádióban Durkó Zsolt *Epizódok a B-A-C-H témára* c. zenekari művét. A fiatal zeneszerző első rádiós-bemutatóját sok-sok tanulás előzte meg.

Durkó Zsolt 1961. júniusában diplomázott a Zeneakadémia zeneszerzés tanszakán Farkas Ferenc növendékeként. Néhány hónap múlva már Rómában folytatta tanulmányait, a Santa Cecília Akadémián Goffredo Petrassinál, a híres zeneszerzőnél. Hogy mit jelentett Durkó számára Európa egyik kulturális központjában töltött két esztendő, arról később így beszélt:

„Akkor úgy éreztem, hogy kinyílt előttem Európa. Persze, az engem ért hatások nemcsak zeneiek voltak, hanem a város maga, az építészeti élmények, a festmények és az akkor szövődő barátságok. Önmagamra eszmélésem épp a Petrassival való találkozás eseményéhez fűződött: hiszen az ő zenei-szellemi sugárzása, szuggesztív ereje új távlatokat nyitott meg számomra. Iskolájában és az akkori római koncertéletben ismerkedtem meg mindazokkal az új európai zenei eredményekkel, amelyek az ötvenes években még nem jutottak el hozzánk.”

1963-ban, a mesteriskola végén Durkó Zsolt *Epizódok a B-A-C-H témára* c. diplomamunkájával a legmagasabb pontszámot érte el. A zenekari mű római bemutatója után egy olasz kritikus kiemelte a fiatal zeneszerzőnek azt a meggyőződését, hogy „a művészetben feltétlenül szükség van a hagyományra épülő megújulásra.”

Durkó azonban már művének otthoni előadására gondolt. De erről Lehel György karmesternek, a Rádiózenekar vezetőjének szavait idézem: „Érdekes dolog egy hosszú és szép munkakapcsolat kezdetére emlékezni. Durkó Zsolt Rómából írt nekem egy levelet, hogy nagyon szeretné, ha a diplomamunkájának budapesti bemutatóját én dirigálnám. Megnézve a kottát, kiderült, hogy egy egészen rendkívüli tehetséggel találkoztam, új hanggal a magyar zenében.

Boldogan és lelkesedéssel vállalkoztam a mű bemutatására. Abban az időben én is a 30-as éveim közepén-végén voltam, és hihetetlenül izgatott minden új, minden változás, minden előremutató jelenség a magyar zenében. Ennek egyik eredménye lett Durkó Zsolt *Epizódok a B-A-C-H témára* c. művének rádiós felvétele és bemutatója.

Maros Rudolf: *Eufonia* 63

Az új zene és a Rádió címmel jelent meg Bónis Ferenc írása a *Rádióújságban*, amelyben többek között ez olvasható: „Tagadhatatlan, hogy sokan idegenkednek az **új zenétől**, helyesebben mondva, az utolsó 50 év (!) számos zenei kezdeményezésétől. Az új zenei nyelv megteremtése szokatlanul, nem egyszer bonyolult módon nyilvánul meg és a hallgatótól aktív figyelmet követel. A Rádió igyekszik gondos válogatásban bemutatni korunk legfontosabb zenei törekvéseit. Az utóbbi években több százra tehető azoknak a magyar és külföldi műveknek a száma, melyeket a közönség a rádióban hallhatott először.”

Az új magyar művek bemutatásában a Rádiózenekar és karmestere: Lehel György mutatott jó példát. Az ő előadásukban hangzott el első alkalommal Maros Rudolf *Eufonia* 63 című alkotása is, 1964. február 29-én a Zeneakadémia hangversenyén. Akkor még talán nem lehetett tudni, hogy ez a mű egy sorozat első része, hiszen a következő években még két hasonló elnevezésű kompozíció követte. Ezért előre lépek az időben, és Várnai Péter írásából a három *Eufoniáról* szóló részt idézem: „Maros Rudolf 1963 tavasza és 1965 karácsonya között három azonos című és csak sorszámmal megkülönböztetett zenekari darabot írt. Mindhárom címe *Eufonia*, azaz „széphangzás”. A szerző ezekben a darabokban a mi korunkra jellemző külső és belső széphangzás megvalósítására törekedett. Míg az első *Eufonia* zenekara csak vonósokból és ütősökből áll, a másodiké fa- és rézfúvót foglal magában az ütösök mellett, az *Eufonia* 3 egyesíti a két apparátust.” Az *Eufonia* 63 bemutatója után Fábíán Imre így írt: „Az est magyar ősbemutatója Maros Rudolf *Eufonia* 63 c. kompozíciója azt bizonyította, hogy szerzője következetesen megmaradt azon az úton, melyre néhány évvel ezelőtt lépett. Új zenekari tanulmányának címe arra utal, hogy Maros a modern zenekari széphangzás lehetőségeit és kifejezéseit kutatja. Inkább műhelymunkának tekinthető tehát. Lehel György a tőle már évek óta megszokott biztonsággal és lelkiismeretes előkészítő munkával adott képet a magyar újdonságról.” Idézek még Breuer János kritikájából is: „Maros Rudolf *Eufonia* 63 című alkotása hűen tükrözi a zeneszerző fejlődésének útját. Az *Eufonia* mesteri tudással és mérnöki pontossággal kiiktatta a hagyományos, vagy mai értelemben vett dallamot, ritmikát, de felszámolta a szenvedély, az indulat, általában az érzelem megnyilvánulásának lehetőségét is.

Zavarba hoz ez a zene, nehéz rezonálni rá. Minden taktusa külön-külön elgyönyörködtet finom ötleteivel, s az egészből mégis annyira hiányzik valami összefoglaló erő, talán egy bármily kurta dallamfoszlány, vagy egy ritmikus mag, vagy talán az sem, csak egy kitörés, egy jóra való sokk, vagy valami más, amit Maros Rudolf esetleg az idei esztendő eufóniájában fog mélyrehatóan megvalósítani.”

Elhunyt Pataky Kálmán operaénekes

A történelmi események vagy egyéni ambíciók miatt számtalan nagy magyar tudós, világjáró művésznak alakult úgy a sorsa, hogy éppen a legválságosabb napokban, haláluk órájában voltak távol hazájuktól. Ezt a gondolatot igazolja egy távirat, amely 1964. március 3-án érkezett Amerikából az Operaház igazgatóságához: „Kálmánunk szombatira virradó reggel nem ébredt fel többé. Szeretete, el nem múló ragaszkodása minden időben a Magyar Operaházé volt. Pataky Kálmánné Beregi Lea.” „Pataky Kálmán 1922-ben debütált az Operaházban, *Mantuai herceggént*. Olyan nagy sikerrel énekelt már az első években, hogy 1926-ban a bécsi Állami Operaház szerződtette. Ezután is gyakran vendégszerepelt Budapesten, ugyanakkor Európa és Amerika híres színpadain is fellépett. Pataky a 20-ik századnak talán legnagyobb Mozart-tenorja volt. Eszményien szép hangja, tökéletes stílusismerete, muzikalitása és általános kultúrája adta meg számára az alapot a Mozart-szerepek tökéletes megformálásához. Ha színpadi játéka hagyott is kívánnivalót maga után, hangjának zengése és árnyaltsága mindent elmondott az általa megszemélyesített alakokról.” - írta róla Várnai Péter zenetörténész. Pataky Kálmán, a bécsi Staats Oper kamaraénekes, a budapesti Operaház tiszteletbeli tagja, ideális dal és oratórium énekes is volt. Bár otthonosan mozgott az olasz és francia operák világában, legnagyobb alakításai mégis a Mozart-operákhoz fűződnek. Szerencsére néhány felvétel megörökítette a magyar operakultúra egyik legnagyobb büszkeségének hangját. A Pataky Kálmánra emlékező írások közül Albert István zenetörténész sorait idézem: „1946-ban egy borongós délelőtt a Deák-téren találkoztam utoljára Pataky Kálmánnal, elutazása előtt. Az utca nyüzsgött, az emberek munkájuk után loholtak, de a város szürke és sápadt volt, köröskörül még romok, csonka falak, kiégett ablakok néztek ránk. Pataky rezignáltan búcsúzott, mégis a viszontlátás ígéretével. Mintha ez csendült volna ki szavaiból: „Találkozunk majd, ha szebb, boldogabb lesz itt az élet.” Mostanában készült haza (feleségével és apósával, a 88 esztendőes Beregi Oszkárral), amikor már biztos volt benne, hogy nincsenek romok az utcákon és a lelkekben sem. Sorsa másként rendelkezett.

Amikor halálhíre jött, Babits Mihály *Meditációjának* sorai jutottak eszembe: „Lehet-e halála annak, aki egyszer élt? A hang, ha elnémult, még nem vészett el: a hang halhatatlan, él és röpül tovább”.

Lajtha László: IX. szimfónia

Lajtha László *IX. szimfóniájának* ősbemutatója 1963. május 2-án, a zeneszerző halála után néhány héttel Párizsban volt: a Francia Rádió Filharmonikus zenekara játszotta Louis Soltesz vezényletével. Ezt követte a budapesti bemutató 1964. április 6-án a Zeneakadémia nagytermében a Budapesti Filharmóniai Társaság zenekarának hangversenyén, élén Ferencsik Jánossal.

A magyar zene történetében Lajtha László komponálta a legtöbb szimfonikus művet: a 9 szimfónián kívül ide soroljuk a két *Sinfoniettát*, valamint a *Les Soli* c. darabot is. Lajtha a *IX. szimfóniáját* már a halál küszöbén alkotta, búcsúszimfóniának is nevezhetnénk, hiszen ez után csak egy *hegedű-zongora szonátát* komponált. A bemutató után készült kritikák közül kettőből idézek. Raics István így kezdte írását: „A Filharmonikusok Ferencsik János vezényletével bemutatták a magyar zenei életből nemrég eltávozott Lajtha László *IX. szimfóniáját*. Az 1963-ban keletkezett mű megrendítő alkotás. Megrendítő, mint minden, a halál árnyékában keletkezett emberi produktum: érzelmi világa, gondolatisága, végletes hullámzásokban kibontakozó dinamikája mind az őszinte feltárulás vágyáról vall.”

Gergely Pál kritikájában többek között ezt írta: „Lajtha László *IX. szimfóniájában* az életigenlés és az elmúlásban való megnyugvás ellentétei feszülnek. Hol fellobbanó, hol elcsendesülő hangú monológja mindnyájunkat bevon a maga körébe és fogva tart mindvégig. Érződik, hogy Lajtha már komponálás közben is zenekarban gondolkodott: igazi orkesztrális fogantatású zene. Partitúrájába élvezet belepillantani. És persze élvezet hallgatni is. Ferencsik János, aki Lajtha egykori hűséges tanítványa, és a Budapesti Filharmóniai Társaság, melynek viszont Ferencsik az elnök-karnagya, válllvetve vitték megérdemelt sikerre a szimfóniát. Mintaszerű előadást nyújtottak. Az utóbbi idők leghitelesebb és legihletettebb zenekari bemutatóját hallottuk.” Ferencsik János és az Állami Hangversenyzenekar hamarosan lemezre játszotta Lajtha László *IV. és IX. szimfóniáját*. A felvétel Párizsban hanglemez-nagydíjat nyert.

A Költészet Napja – először

Az Írószövetség költői szakosztályának kezdeményezésére: 1964. április 11-én, József Attila születésnapján, első alkalommal rendezték meg ország-szerte a **Költészet Napját**, és ezzel szép hagyományt teremtettek. A *Rádióújság*ban Simon István költő a vers ünnepe alkalmából többek között ezt írta: „A magyar klasszikus költészet, hét évszázados líránk megbecsülése ez az ünnepség. Mit is ad a vers az embereknek? Úgy szoktuk fogalmazni, hogy lelki gazdagodást. Egy olvasott, vagy meghallgatott költemény nem ér véget az utolsó sorral, hiszen tovább rezeg, gyűrűzik bennünk a gondolat, az érzés, a vers hangulata. A Költészet Napja arra is jó, hogy tíz- és százezrek figyelmét fordítsuk a költők és a költészet felé.”

Kósa György: *Tizenkét Juhász Gyula-dal*

1964. április 11-én, a Költészet Napja alkalmával mutatták be a Rádióban Kósa György *Tizenkét Juhász Gyula-dal* c. kompozícióját Sziklai Erika és Szücs Lóránt előadásában.

Kósa György gazdag életművének egyik legértékesebb részét képezik a dalok. E sajátos kifejezési forma művelésére széles körű irodalmi tájékozottsága tette alkalmassá.

A világirodalom nagyjai, mint például Po Csü-ji, Villon, Aragon és Petrarca, a magyar költők közül pedig Csokonai, Pilinszky, Babits Mihály és mások versei ihlették alkotásra.

Egy beszélgetés alkalmával a zeneszerző ezeket mondta: „Több mint 300 dalt komponáltam.

A vers gyakran olyan erősen hat rám, hogy teljesen a magaménak érzem.

Megtörténik, hogy az egész szöveget szórul-szóra megzenésítem, de ha a zene úgy kívánja, akkor rövidítek, változtatok is rajta, persze a költő szándékát tiszteletben tartva. Aztán hozzáadok valamit a magam érzéséből is, ami kiegészíti a költő mondanivalóját.”

Hidas Frigyes: *Cantata de minoribus*

1964. május 19-én stúdióhangversenyen hangzott el először Hidas Frigyes *Cantata de minoribus* (*Kantáta a kicsinyekről*) c. műve Forgács Éva, a Földényi kórus és a Rádiózenekar előadásában, Lehel György vezényletével.

A Földényi-kórus 30 év óta énekelt a Rádióban

Amikor Hidas Frigyes művének felvételén dolgoztak a 6-os stúdióban, a munka végén egy férfienekes babérkoszorút nyújtott át a közreműködő kórus vezetőjének, Földényi Jánosnak, abból az alkalomból, hogy a Földényi-kórus 30 év óta énekelt a Rádió műsorában.

Az ünnepelt így emlékezett: „Harminc évvel ezelőtt, 1934. május 20-án szerepeltünk először a Rádióban. A 30 év alatt a Földényi-kórussal több ezer adásban, felvételen és külső szereplésen vettünk részt. Alig van olyan műfaj, amelyet ne képviseltünk volna a mikrofon előtt:

közreműködtünk új magyar operák rádiós bemutatóján és daljátékok, zenés darabok százainak felvételén.

A Rádió gyors és pontos munkát követel, ezért mindig felkészült, szép hangú, jó képességű gárdával kellett dolgoznom. Talán joggal mondhatom: jó iskola volt a Földényi-kórus, kitűnő énekesek sokaságát sorolhatnám fel, akik ebből az igazi közösségi szellemtől áthatott kis együttesből indultak el a hírnév felé.”

Ünnepi műsorok a 100 éve született Richard Strauss emlékére

1964. június 11-én ünnepelte a zenei világ Richard Strauss zeneszerző születésének 100.

évfordulóját. Rádióink akkori változatos Strauss-műsorában szerepelt az *Imígyen szóla*

Zarathustra c. szimfonikus költemény is. „Ó Nap! Te hatalmas égitest, mi örömd lenne, ha nem léteznének mindazok, akiket beragyogsz!” - így kezdődik Friedrich Nietzsche *Imígyen szóla*

Zarathustra c. híres írása. A 19. századi nagy német filozófus az i. sz. előtti 6. században élt perzsa vallásalapítót választotta hőséül, hogy általa fejezze ki gondolatait az emberi lét nagy kérdéseiről. eszméinek jó és rossz hatása egyaránt volt, különösen a 20. század első felében.

A művet 1892-ben adták ki és négy év múlva mutatták be Richard Strauss azonos című szimfonikus költeményét. A zeneszerző a Nietzsche könyv olvasása közben született hangulatát, érzelmeit fejezte ki művében – szokatlan természeti hangutánzással, indulatokat is kifejező programzenei eszközökkel és újszerű hangszereléssel.

Richard Strauss *Imígyen szóla Zarathustra* c. művének hatása Bartók Bélára

Richard Strauss *Imígyen szóla Zarathustra* c. művét Budapesten 1902. február 12-én mutatta be a Budapesti Filharmoniai Társaság zenekara. A hangversenyen jelen lévő **Bartók Bélára** valóságos felfedezésként hatott, hallgatása közben választ talált művészi problémáira.

Önéletrajzában így fogalmazta meg ezzel kapcsolatos gondolatait: „Magam ebben az időben nem komponáltam. Bár megszabadultam Brahms hatásától, Wagnert és Lisztet folytatva nem tudtam megtalálni azt az új utat, amelyre vágytam. Két évig úgyszólván semmit sem dolgoztam és a Zeneakadémián csak mint zongoristát ismertek. Ebből az egy helyben topogásból villámcsapásszerű gyorsasággal ragadott ki az *Imígyen szóla Zarathustra* első, 1902-es budapesti előadása. Ez a mű, amelyet az itthoni muzsikusok java része felháborodással fogadott, számomra óriási élményt jelentett: végre irányt, új utat láttam. Rávettem magam a Strauss partitúrákra, és újra komponálni kezdtem.”

Bartók művészi pályája – Denijs Dille előadásai a Rádióban

A Rádió ismeretterjesztő műsorai közül kiemelkedett a *Bartók művészi pályája* c. előadássorozat, amely az 1963-as Budapesti Zenei Hetek alkalmával kezdődött és az 1964-es év nyaráig tartott. A 45 előadás szerzője **Denijs Dille**, a Magyarországon élő nemzetközi hírű belga zenetudós, a budapesti Bartók-archívum osztályvezetője volt. A professzor személyesen is találkozott a nagy magyar zeneszerzővel és évtizedekig foglalkozott Bartók-kutatással. Rádiósorozatának francia nyelven írott szövegét Peterdi Mária fordította magyarra és Pálos György olvasta fel. Néhány sort idézek Denijs Dille szövegéből, amely a *Rádióújság*ban jelent meg előadás-sorozatának indulásakor: „Ezekben az előadásokban szeretném érzékeltetni, hogy Bartók milyen egyedülálló ember volt, és hogy művészete mennyire a szívhez és a szellemhez szól. Rábeszélés, erőltetés nélkül kívánom ezt elérni. Anélkül, hogy történeteket, anekdotákat mesélnék, érzelmi vagy emberi vonatkozású értékelésbe bonyolódnék. Bemutatom Bartókot úgy, ahogyan én szeretem, és elmondom, hogy miért szeretem.”

Budapesti Zenei Hetek – Yehudi Menuhin hangversenye

1964. szeptember 25 és október 29. között **hatodik** alkalommal rendezték meg a Budapesti Zenei Heteket. A művészi seregszemle a korábbiaknál is rangosabb eseményeket ígért és a rendkívüli érdeklődés miatt a Rádió szinte valamennyi hangversenyt közvetítette – egyenes adásban, vagy felvételtől. A programot szeptember 25-én a világhírű amerikai hegedűművész, **Yehudi Menuhin** zenekari koncertje nyitotta meg, amelyet Ferencsik János vezényelt. Menuhin két koncertjének műsorán a **B** betűs szerzők: Bach, Beethoven, Brahms és Bartók művei szerepeltek. Az egyikén Bach és Bartók hegedűversenyét, a másikon testvérével, Hepzibah Menuhinnal Beethoven és Brahms szonátákat játszott.

A kritikusok közül Fábíán Imrét idézem, aki a művész **Bartók** tolmácsolását emelte ki.

„Ha igazán nagy művésről van szó, akkor nincs szükség a zeneszerző tanácsára és segítségére, az előadó-művész maga is megtalálja a helyes utat – 1943-ban írta Bartók Béla ezeket a sorokat Yehudi Menuhinről. S az azóta elmúlt két évtized alatt Menuhin Bartók-tolmácsolásai a mi zenei ünnepnapjainknak is felejthetetlen pillanataivá lettek. Kétségtől van ebben a Menuhin iránti lelkesedésünkben sok szubjektív vonás is. De ez az elfogultságunk, úgy érzem, indokolt. Mert ahogyan Bartók, az *ember* elválaszthatatlan a *művésztől*, úgy Menuhin emberi magatartását, egyéniségének kisugárzó erejét sem tudjuk elválasztani a művészetétől. S ezért is érezzük meg mi magyarok, Menuhin Bartók-játékában a művésznek Bartókhoz, s Magyarországhoz fűződő bensőséges *emberi* kapcsolatát is.

A Zenei Hetek megnyitó hangversenyén újra Bartók *Hegedűversenyét* játszotta nekünk: a csodálatosan daloló középső tételben Menuhin úgy vált eggyé a művel, hogy szinte anyagtalan, ragyogó tisztaságban éreztük meg benne az alkotó gondolatait.”

Budapesti Zenei Hetek – Pablo Casals hangversenye

Yehudi Menuhin két hangversenyén kívül, a Budapesti Zenei Hetek másik nagy eseménye 1964. október 12-én **Pablo Casals**nak, a nemzetközi zenevilág doyenjének Erkel Színházban megtartott hangversenye volt.

A legendás hírű gordonkaművész 28 évvel korábban: 1936. december 9-én szerepelt Budapesten.

Pablo Casals

gordonkaművész, zeneszerző

1964-ben azonban mint zeneszerző és karmester mutatkozott be: *A jászol (El Pessebre)* c. oratóriumát maga vezényelte az énekes szólisták, a Budapesti Kórus és a Magyar Állami Hangverszenyzenekar élén. A Gellért-szállóban Fábíán Imre kereste fel a mestert, hogy interjút készítsen vele.

A megjelent írás az újságíró gondolataival kezdődött: „Vannak emberek, akik már életükben legendás alakká nőnek. Az én nemzedékem számára Casals is szinte emberfölötti fogalomná nemesült, neve egy eszme hordozójává vált, melyben művészet és humanitás egyesül.

Pablo Casals *A Jászol* c. oratóriumát 1962-ben mutatta be Mexikóban, és utána Amerika és Európa legtöbb városában elhangzott, mint az emberiség és a béke üzenete. Valóságos természeti csoda, ahogy a 88 éves mester ezt a küldetését teljesíti. Művéről fiatalos lelkesedéssel így vallott: „Az oratórium vallási keretek között általános emberi mondanivalót fejez ki. Szövegét Joan Alavedra, az egyik legnagyobb katalán költő írta. Ő is itt van most Budapesten. A mű szellemében jellegzetes katalán kompozíció, annak ellenére, hogy a szó szerint vett foklóranyag nincs benne. A testvériség, a szeretet, az alázat hangján kíván szólni minden emberhez. Stílusa egyszerű és világos, mint ahogyan a gondolat, amelyet ki akar fejezni, a béke és az emberiség gondolata is egyszerű és világos, tehát mindenki számára érthető. A zene vigasztalás, magasrendű öröm minden ember számára – az a küldetésünk, hogy ezt mindenkire eljuttassuk.”

80 éves az Operaház

1884. szeptember 27-én Erkel Ferenc *Hunyadi László* c. operájának nyitányával kezdődött el a Magyar Királyi Operaház (később Állami) dicsőséges története, amely 1964-ben a 80. évfordulóját ünnepelte.

Magyarország egyik legszebb palotáját **Ybl Miklós**, korának nagy tehetségű építésze tervezte. Valóságos nemzeti mozgalom bontakozott ki, hogy minden megbízott mester és lehetőleg minden felhasznált anyag, valamint berendezés is magyar legyen. Az épület külső-belső díszítései is a magyar képzőművészek kiemelkedő alkotásai. Különösen lenyűgöző a nézőtér kupolájának **Lotz Károly** által festett freskója. Az öröm azonban nem volt teljes, mivel a nevezetes napra a gyönyörű palota csak építészeti volt készen, az ünnepélyes megnyitó műsorának összeállítására inkább a tragikomikus kapkodás volt jellemző.

Az előzetes tervek szerint a dalszínházat Erkel Ferenc *István király* c. új operájával akarták megnyitni, azonban az előkészületeket – szándékosan, vagy sem, de valakik hátráltatták. Erkel régebbi operái közül pedig – a szövege miatt! - sem a *Hunyadi László*, sem a *Bánk bán* nem volt alkalmas arra, hogy azt a király jelenlétében előadják. Sőt, Liszt Ferencnek az alkalomra komponált *Király-himnusz*át sem engedték bemutatni, mivel abban egy kuruc dallamot dolgozott fel. Végül is: a *Hunyadi* nyitánya után a *Bánk bán* I. felvonását (ahol még nem ölik meg a királynét) és Wagner *Lohengrin* c. operájának szintén az I. felvonását tűzték műsorra. A karmesteri pulpituson a 74 éves **Erkel Ferenc** „az ősz mestert illeté meg az a szerep, hogy elsőként vezényeljen a fényes dalszínházban”, majd a díszünnepség második felében fia, Erkel Sándor folytatta a vezénylést.

Szokolay Sándor: *Vérnász* – operabemutató

A 80 esztendő, ünneplő Operaház – korszerűségét is igazolva, 1964. október 31-én mutatta be Szokolay Sándor *Vérnász* c. operáját. Az akkor 33 éves zeneszerző kantáták, oratóriumok és táncjátékok komponálása során készült fel a nagy feladatra, az opera írására.

Tehetségét segítette a szerencsés szövegválasztás: Federico Garcia Lorca *Vérnász* c. tragédiája. Szokolay Sándor a *Rádióújság* olvasóinak így vallott első operájáról: „Számomra Lorca *Vérnáza* nem csak spanyol parasztdráma, hanem örök mondanivalójú, európai klasszikus tragédia. Illyés Gyula remek fordításának nyelvezete és sejtelmes szimbolikája ejtett rabul.

A *Vérnász* szövegkönyvét az Illyés fordítás alapján – a zene követelményeinek megfelelően, magam készítettem. Azzal a hittel fogtam a komponáláshoz, hogy egy opera elsődleges hordozója a dallam, hogy egy operát végig kell énekelni, nem zárkózva el természetesen az énekbeszéd lehetőségei elől sem.” Az új opera rendkívüli sikerét számos kritika is tanúsítja, melyek közül elsőként Fábíán Imre írásából idézek: „A *Vérnász* egy fiatal magyar komponista első operája, de a kezdő színpadi szerző minden bizonytalansága nélkül. Szinte meghökkentően érett, kiforrott alkotás, melyben imponáló színpadi érzék, hatalmas drámai tehetség, nagyszabású koncepció és egy magát teljes biztonsággal kifejezni tudó alkotó-egyéniség nyilatkozik meg. Annyit máris megállapíthatunk, hogy az 1964. október 31-i bemutató feljegyzésre méltó dátuma lesz a magyar zenetörténetnek.” A sikerhez az Operaház akkori művészei nagy részben hozzájárultak, akik nemcsak hangban, hanem színészi játékban is kiválót nyújtottak. Kovács János kritikájában az előadóról többek között ez olvasható: „Komlóssy Erzsébet elementáris hőfokon, a természeti jelenség erejével és egy kivételes orgánus hatalmával farag ércbe és márványba egy monumentális színpadi jellemet. Házy Erzsébet lobogó drámai intenzitásán túl, az érzelmi kifejezőképesség árnyalt sokrétűségével, magas fokú szerepkultúrájával szerez pillanatonként ismétlődő élményt. Harmadikként közelükbe zárkózik fel Faragó András Leonardója, szintén intenzív kifejezőerővel és a színpadi alak meggyőző felépítésével.”

Járdányi Pál: *Vivente e moriente*

1964. november 12-én mutatta be a Rádió Járdányi Pál *Vivente e moriente* c. darabját, a Rádiózenekar előadásában, Ferencsik János vezényletével.

Járdányi Pál zeneszerzői munkássága sokoldalú volt: komponált zenekari műveket, *Hárfaversenyt*, kamara- és szólódarabokat, kórusokat és pedagógiai műveket.

A Rádió megrendelésére alkotott *Vivente e moriente* c. zenekari művét eredetileg többtétéles szimfóniának tervezte, azonban családi gyásza miatt a mély érzelmi világú második tétel után nem folytatta. A formailag világos, zenei nyelvezetében korszerű és közérthető mű így is befejezettnek hat. A mű bemutatója előtt Járdányi Pál így nyilatkozott:

„Új művem alkalom rá, hogy azokról szóljak, akiknek a legtöbbet köszönhetem és akiknek halála is összefonódik pályám egy-egy állomásával. Korábbi műveim közül a *Vörösmarty szimfónia* a legismertebb. Ezt Édesapám halálos ágya mellett fejeztem be. Így a *Vén cigány* portréját nemcsak a beteg költő víziójából meríthettem. Ott volt mintának a másik, élettől búcsúzó, halállal küzdő arc is. Új, kétrészes kompozíciómra pedig egy évvel ezelőtt, Édesanyám halála napján tettem pontot. A címül választott *Vivente e moriente* két ritkábban használt olasz tempó-, illetve karakterjelző. Élet-telien és elhalóan, magyarra így lehetne fordítani. Nem programzene, legfeljebb igen tág értelemben az. Amennyire a zene első és örök programja: az élet és a halál.”

1965.

A Rádiózenekar turnéja a Német Szövetségi Köztársaságban

1965. januárjában a Rádiózenekar hangversenykörúton vett részt a Német Szövetségi Köztársaságban. Íme a turné számadatokban kifejezve: az együttes 14 nap alatt 4800 km-t utazott és 13 városban 24 ezernyi hallgató előtt játszott 15 szimfonikus művet.

A január 19-i frankfurti koncertet a Kossuth rádió „egyenesből” közvetítette, így a magyar hallgatók is részesei lehettek a szép műsornak és a sikernek. A hangversenyek német sajtóvisszhangjából választottam egy csokorra-valót: „A Magyar Rádió szimfonikus zenekara hangzás-szépségével és rendkívül egységesen játszó hangszer-csoportjaival tűnt ki.”

„A zenekarnak meg van a képessége ahhoz, hogy a karmester valamennyi elképzelését elsőrendűen valósítsa meg.” „Lehel György karmester különösen a bevezetőként elhangzó Haydn *Katonaszimfónia* előadásában mutatta meg, hogy milyen sokoldalú a lírikus területeken, de a variációs tételre oly jellemző humoros komolykodás is jól illik hozzá.”

A zene műhelyében – ismeretterjesztő sorozat

1965. február 3-án indult el egy jelentős zenei ismeretterjesztő sorozat a Rádióban.

A műsorajánlatban ez olvasható: „*A zene műhelyében* - havonta jelentkező műsor a nemrégiben befejezett *Beszélgetések a zenéről* c. sorozat édestestvére: formája ugyanolyan kötetlen beszélgetés, és szereplői ugyancsak **Szőllősy** András zeneszerző, Ujfalussy József zenetudós és Mátrai Betegh Béla újságíró.

Egy-egy beszélgetés tárgya egyetlen mű, amelyhez több oldalról közelednek a beszélgetők. Ez lehetővé teszi, hogy a szóban forgó műről minél alaposabb képet kapjon a hallgató.”

Manuel de Falla: *Pedro mester bábszínháza*. A kikiáltó: Sziklay Erika

Szőllősy András neve ismerősen csengett a rádióhallgatók előtt, hiszen kompozícióival, ismeretterjesztő előadásaival, kísérőzenéivel, sőt, műfordítással is szerepelt a műsorban. Manuel de Falla *Pedro mester bábszínháza* c. egyfelvonásos operájának szövegét - Cervantes *Don Quijote* c. regényének epizódjaiból a zeneszerző írta, és Szőllősy András fordította. A műről készített új felvételen a Rádiózenekar játszott Lehel György vezényletével. A kitűnő énekesek: Réti József és Szalma Ferenc mellett a nagy szenzációt **Sziklay Erika** produkciója jelentette *A kikiáltó* szerepében. Pernye András zenetörténész így írt róla: „Sziklay Erika neve az utóbbi években szinte összeforrott a modern muzsikával. Oroszlánrészt vállalt és teljesített az új bécsi iskola komponistáinak magyarországi bemutatásában, és a magyar zeneszerzők nagy része neki köszönheti a kamara-ének műfajában elért sikerét. Azért lehet a modern művek nagyszerű előadója, mert mélyen megalapozott zenekultúrája van és természetes könnyedséggel énekli a modern muzsikában igen gyakran szinte már hangszerszerűen kezelt énekszólamokat. Előadásának legfőbb erénye a zenei folyamat megjelenítése, azt az energiát fogja meg, amely a hangokat összeköti és az egymásutániségüket biztosítja. Sziklay Erikának különös érzéke van az egészséges, felszabadult zenei humorhoz, ékesen példázza ezt a de Falla-mű, a *Pedro mester bábszínháza* c. opera nemrégiben elkészült és bemutatott rádiófelvétele. E felvételen a mutatványos gyerek szerepét énekelte Sziklay Erika, annyi bájjal és kedvességgel, ahogyan arra csak a gyermeki tisztaságú nagy művész képes.”

Durkó Zsolt: Hegedűverseny (Organismi)

Az 1960-as években indult el a „harmincas” években született zeneszerzők pályafutása. Tehetségük, zenei stílusuk különbözött ugyan, de sorsuk, szándékaik között nagyon sok volt a hasonlóság. 1965-ben mutatták be az 1934-ben született Durkó Zsolt és az 1939-ben született Bozay Attila egy-egy művének rádiófelvételét.

A Zeneakadémián mindketten Farkas Ferenc osztályában sajátították el a zenei tudás biztonságát, a világos formanyelvet és az ésszerű, takarékos munka módszerét.

1965. március 1-jén mutatták be **Durkó Zsolt** *Hegedűversenyét*, amelyet a Rádió zenei főosztályának felkérésére komponált. A rádiófelvétel Szűcs Mihály szólójával, a Rádiózenekar előadásában Lehel György vezényletével készült el. Kissé ellentmondásos a cím: a zeneszerző ugyanis *Organismit* írt a partitúrára, azonban a Rádióban abban az időben kerültek az idegen szavakat, ezért *Hegedűversenyként* került a műsorba. Földes Imre a *Harmincasokkal* készített nevezetes interjú-sorozatában Durkó Zsolt így beszélt erről a művéről: „A darab címe: *Organismi*, hegedűre és zenekarra. Szándékosan kerültem a versenymű elnevezést, mivel jellemzőbb rá a szerkesztésmódja. A műben két, merőben különböző zenei világ váltakozik egymással. Az egyik, a tulajdonképpeni „organismi”, ahol a zene építőelemei, az élővilág fejlődéstörvényeihez hasonlóan rendeződnek. A másik világot a „psicogramma” szóval jellemezhetném, ahol nem az objektív fejlődéstörvényekhez hasonló elvek, hanem szubjektív, csak logikával fel nem deríthető, belső folyamatok érvényesülnek.”

Bozay Attila: *Kiáltások* – dalciklus

1965. március 29-én hangzott el első alkalommal **Bozay Attila** 8.-ik opusza: József Attila *Nem én kiáltok, Bánat* és *Tél* c. verseire komponált dalciklusa. A *Kiáltások* c. kompozíció rádiófelvételén Palcsó Sándor énekelt, kamaraegyüttes kíséretével. A dalciklusról Breuer János írta a legjellemzőbb kritikát: „Talán külsőség, de van valami szimbolikus abban, hogy Bozay Attila – fiatal zeneszerzőként szokatlanul, opusz-számmal látja el műveit. Pedig Bozay még inkább a tapogatózó, útkereső művészek közé tartozik, viaskodik formával, kifejezőeszközökkel és a mondanivalóval. Érdekesítő és izgalmas dolog, végig követni küzdelmét a megszólalásért, önmaga kifejezéséért. *Kiáltások* címmel összefoglalt három József Attila-dalában (op.8.), amelyben az énekest öttagú kamaraegyüttes kíséri, engedékenyen átadta magát a versek hangulatának, pedig éppen a kiválasztott versek igen nehezen fejezhetők ki zenével. Az első dal „húst szagató” drámaiságát már-már naturalista eszközökkel ábrázolta, amihez az előadó, Palcsó Sándor is hozzájárult. A legszebben, legteljesebben talán a második dal notturnója adta vissza a verset, a harmadik meleg „szív” dallama pedig mintegy summázta a mű mondanivalóját.”

Tíz éves a Magyar Rádió Gyermekkórusa

Vendégszereplés Japánban és Amerikában

1955-ben alakult meg a Magyar Rádió Gyermekkórusa **Botka Valéria** és **Csányi László** vezetésével. Működésük 10., valamint a felszabadulás 20. évfordulóját nagyszabású gyermekkórus-találkozóval kívánták megünnepelni. Ennek keretében Budapestre hívták a moszkvai, a prágai, a kelet-berlini, a katowicei, a belgrádi és a szófiai gyermekkórusokat. A *Rádióújságban* „Szép az élet, szálljon a dal” címmel Csányi László többek között ezt írta: „A meghívott kórusok legtöbbje is ebben a 20 esztendőben alakult – mintegy dokumentálva a felszabadult új élet szépségét, melyet talán legszebben a gyerekek tudnak megénekelni.

A Magyar Rádió Gyermekkórusával együtt ez a hat külföldi kórus – mintegy 500 énekes szerepel a Találkozón, melynek programjai közül kiemelkedik a Zeneakadémián

1965. április 4-én rendezendő, valamennyi kórust felvonultató hangverseny.

Ezt a műsort az **Intervízió** is közvetíti és így a kórusmuzsika kedvelői nemcsak a hazánkban, hanem a baráti országokban is hallhatják, illetve láthatják azt.”

A Magyar Rádió tíz esztendős Gyermekkórusa számára az 1965-ös év rendkívüli **sikersorozat**ot hozott: a nyár folyamán **Japánban**, ősszel pedig az **Amerikai Egyesült Államokban**. „Utazás a tengeren-túlra! Közel 100 ezer kilométer szárazon, levegőben és vízben!” - hirdette az egykori prospektus a nagy eseményt. A két hónapig tartó **Japán** út után Botka Valéria karnagy így mesélt az élményekről: „Már az első előadásunkon is forrón ünnepelte az együttest a közönség. A koncert végén úgy kellett kilopni a gyerekeket a sokezres tömeg gyűrűjéből: a rendőrök egyenként, ölben vitték őket a kaputól a buszig. A népes közönség miatt a hangversenyek nagy részét koncerttermek helyett stadionokban kellett megrendezni. A jegyek négyszeres áron keltek el, és még így is voltak olyanok, akik – mivel az egyik városban nem kaptak belépőt, tovább utaztak velünk, hogy a következő alkalommal ők is a nézőtéren ülhessenek.”

Az **Amerikai Egyesült Államokban** töltött hat hét eseményei helyett a sajtóviesszhangból idézek: A New York World Telegram többek között ezt írta: „A Budapesti Gyermekkórus 5 fiú és 30 kislány tagja fehér matrózbólúban, egymás mögött emelkedő három sorban állt.

Úgy énekeltek, mint az angyalok: csengettyűszerű hangjuk és hajmeresztő technikájuk komoly gyönyörűséget szerzett.” Egy másik idézet a The New York Times-ból való: „A Budapesti Gyermekkórus olyan hangversenyt adott a Carnegie Hallban, amelynek hallatára jó néhány felnőtt együttes irigykedhetett. A Kórus maga volt a szakszerűség és a muzsika. S közben mosolyogtak, magatartásuk kifejezte azt, hogy nemcsak a szereplést élvezik, hanem gyönyörködnek a zenében is.”

15 éves a Magyar Rádió énekkara

„1965-ben 15 éves a Magyar Rádió énekkara. Másfél évtized alatt a rádióhallgatók kedves és bensőséges barátjává vált az együttes. Nincs még egy magyar énekkar, amely sokoldalúságban versenyezhetne velük: hiszen akár madrigál, akár opera vagy tömegdal tolmácsolására, vagy akár a Rádióban szükséges speciális feladatok megoldására van szükség, az együttes mindig feladatának magaslatán áll. „A capella” tolmácsolásai éppen olyan meggyőzőek, mint a nagy-zenekarral közös produkciói, például oratórium-felvételei, de hasonlóan nagy jelentőségű az együttesnek az a szerepe, amelyet a mai magyar muzsika népszerűsítésében vállalt és teljesített.” Ezeket a köszöntő sorokat a *Rádióújság*ban olvashattuk és hozzátehetjük: az énekkar nagyszerű eredményei mögött fantasztikus munkabírák, művészi munka feszült.

De nemcsak az! Hiszen helytállni azokban a zivataros 50-es években – még művészi területen sem volt egyszerű. Ki tudná ma már feltárni, mennyi konfliktus idézte elő azt a helyzetet, hogy az énekkar vezetői – kiváló muzsikusok: Székely Endre, Darázs Árpád, Vásárhelyi Zoltán és Vajda Cecília jöttek, dolgoztak és rövid néhány év elteltével elmentek.

Az énekkar fennállásának 15. évfordulóján az együttes immár ötödik vezetője Csenki Imre volt. Az ő sorsa jellemzi a korszakot is. **Csenki Imre** neve és munkássága a Magyar Állami Népi Együttes énekkarához fűződött, amelynek 1950-ben alapítója, vezetője és sok-sok nagy sikerű előadás karmestere volt. Ám 1956 után megtört ez a nagy-ívű pálya. Az okairól Csenki Imre emlékezéséből idézek: „1955. decemberében az Állami Népi Együttes énekkarának zeneakadémiai hangversenyén bemutattam Szervánszky Endre Petőfi verseire komponált vegyes-karait: a *Kicsapott folyót*, a *kutyák dalát* és a *bilincset*. Tomboló siker volt, s ezt később az Aczél György-féle kultúrpolitika a forradalom előkészítéseként könyvelte el.

A másik „nacionalista” tettem a szovjet turnén volt, 1957-ben. Nos itt *március 15*-én ünnepséget tartottunk magyar népdalokkal, kurucdalokkal, himnusszal és egy erdélyi fiú a *Székely himnusz*t is elénekelte – és ezt hagytam, mint a turné vezetője. Mivel sem anyagi, sem erkölcsi, sem szakmai alapon nem lehetett belém kötni, a fenti „bűnök” alapján leminősítettek művészeti vezetőből karmesterré. Majd miután Lantos Rezső átvette a kórus irányítását, én már nem is vezényelhettem, hanem átkerültem a Magyar Rádió énekkarához vezetőnek, de állományban maradtam a Magyar Állami Népi Együttesnél is.”

Bár Csenki Imre 1964 és 1966 között csupán „felsőbb utasításra” volt a Rádió énekkarának vezetője, közös munkájuk eredményeként jó néhány szép felvétel született.

Kemény Egon: *A messzetűnt kedves* – daljáték

1965. május 22-én mutatták be a Rádió Dalszínházának új felvételét: Kemény Egon *A messzetűnt kedves* c. daljátékát. Zenéjét Kemény Egon, sok népszerű operett, keringő és sláger-dal szerzője komponálta. A darab szövegkönyvét Vitányi János kezdte írni. Váratlan halála miatt már-már veszni látszott a történelmi témájú darab. Erdődy János azonban vállalta a még csak félkész mű folytatását, hiszen ismerte Vitányi szándékát, aki a szomorú sorsú költőnek, Fazekas Mihálynak akart emléket állítani.

Fazekas Mihály, a debreceni költő és botanikus kalandos élete és romantikus, ám szomorú szerelme alkalmas arra, hogy regényt vagy színdarabot írjanak belőle. Ifjú korában a debreceni református kollégiumot szűkre szabott, szigorú világnak érezte. Inkább a nagy tettek, a szabad mozgás és a messzi országok vonzották, ezért, mielőtt még befejezte volna a teológiai akadémiát, felcsapott huszárnak és nemsokára tiszt lett. Versei tanúskodnak arról, hogy már mint délceg főhadnagy szerelemre lobbant egy francia lány, Ameli iránt, ám a körülmények nem tették lehetővé hogy boldogok lehessenek. Csalódott a hadi-életben is és 14 évi katonai szolgálat után visszatért szülővárosába, hogy új életet kezdjen. A felvilágosodás egyik jelszava volt: „Műveljük kertjeinket”. Fazekas Mihály humanista szenvedéllyel fordult a természet felé, botanikával, költészettel, Debrecen város közügyeivel és *Kalendárium* szerkesztéssel foglalkozott. Megalkotta az első *Magyar fiúévszöveget* és megírta élete fő művét a magyar nép igazság-osztó mesehőséről: *Ludas Matyiról*. Nagy szerelmének, Amelinek emléke azonban a sírig elkísérte, a hagyomány szerint emiatt nem házasodott meg sohasem. 1828-ban, 62 éves korában magányosan halt meg.

Vass Lajos: *Lebegő táj* – dalciklus

Vass Lajos, a Heves-megyei Poroszlóról indulva, a Debreceni Református Tanítóképző elvégzése után jutott el a budapesti Zeneakadémiáig. Zeneszerzővé válását a pályatárs, Vavrinecz Béla így foglalta össze: „Vass Lajos debreceni tanulóéveiben válnak nyilvánvalóvá zenei adottságai, különösen az énekes zenét illetően. Maga is énekel, sőt tenor hangját kiképezve ebben is profivá válik – amint erről több rádiófelvétel is tanúskodik. De a vezénylés, a karmester-karnagy munkája is vonzza, sőt a zenealkotás maga is, így hát beiratkozik a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola zeneszerző és középiskolai énektanárképző tanszakaira.

A főiskolán Veress Sándor, majd annak 1948-as külföldre való távozása után Farkas Ferenc zeneszerző osztályába jár. Tőlük sajátítja el a mesterség fogásain túl a világos szerkesztést és az énekszerű szólamvezetést. Persze a fő példaképek Kodály és Bartók. Az előbbi sokféleképpen is az, az éneklés fontossága, a magyarság tudatos vállalása (néptanítói hozzáállás), a magyar klasszikus és kortárs költőkkel való kapcsolat, a „nép” megénekeltetése, saját programját is meghatározta.”

Vass Lajos élete, munkája elsősorban a kóruskultúrához kötődött. Az amatőr együttesekkel, a Néphadsereg Kórusával és a Vasas Kórusal töltött esztendőik emlékeztetések mind a kórustagok, mind a közönség számára, hiszen a karnagy vonzó, kisugárzó erejének hatása alól senki sem vonhatta ki magát. Tehetségét, tudását, elkötelezett hivatástudatát elsősorban a kortárs magyar zeneszerzők szolgálatába állította: számtalan új kórusművet, köztük Kodály Zoltánét mutatta be.

Ilyen körülmények között, mint alkotó is főleg népdalfeldolgozásokat és kórusműveket komponált. 1956 után a magyar zeneszerzőkhöz hasonlóan Vass Lajos is kereste az új utat. Szabad idejében tanulmányozta a Nyugatról beszivárgott új stílus: a 12 fokú hangrendszer alkalmazásának titkait. Ez irányú kísérleteinek egyik sikeres eredménye az 1963-ban komponált *Lebegő táj* c. dalciklusa magyar költők: Csoóri Sándor, Váczi Mihály, Fodor András, Simon István és Garai Gábor verseire. A címadó dal Csoóri Sándor *Lebegő táj* c. versére – találó az egész dalciklusra. Vass Lajos a „lebegést” változatos zeneszerzői eszközökkel valósította meg. Az 1965. június 7-én készült rádiófelvételen maga a zeneszerző énekel, Kurtág Márta zongorakíséretével.

Szvjatoszlav Richter hangversenyei

Az 1965-ös évben a magyar zenei élet egyik legnagyobb szenzációja Szvjatoszlav Richter zongoraművész három hangversenye volt: Szombathelyen, Budapesten és Miskolcon. Mivel váratlanul jött, a koncerteket a rádió nem közvetítette élőben, csupán az 1965. július 17-i fővárosi hangversenyt rögzítette, amely augusztus 22-én ment adásba. A sajtóban megjelent élménybeszámolók közül néhány részletet idézek.

Elsőként Kárpáti Jánosét: „A nyári évad váratlan ajándéka volt ez a hangverseny az Erkel Színházban. Nem tudtuk róla, nem számítottunk rá, s a meglepetés, ha lehet, csak fokozta örömünket. Nem mintha Richternek erre a fokozásra szüksége lett volna, hiszen a magyar közönség jól tudja, hogy egy Richter-koncert felér egy fél hangverseny-évaddal.”

Pernye András másfajta érzéseket fogalmazott meg és így kezdte írását:

„Valójában félelmetes jelenség. Aki érti a zene nyelvét, szinte nem szívesen idézi fel magában a Richter-koncertek emlékét, mert ezek az élmények mindig egyfajta gyötrelem árán szakadnak fel és válnak jelenvalóakká. Richter a reá emlékezőtől is ugyanazt követeli, mint saját magától: kérlelhetetlenül és megalkuvás nélkül kell szembenéznünk önmagunkkal és a zene végső kérdéseivel. Richter nem tud és nem is akar másról beszélni. Amióta utoljára találkoztunk vele, arca nem sokat, de lényegesen változott. Azelőtt sem volt mosolyos jelenség – most azonban olyan ember benyomását keltette, mint akinek nagy áldozatokba kerül, hogy eleget tegyen a hangversenyélet formális szokásainak - „bejönni”, „meghajolni”, „mosolyogni” - hogy aztán végre zongorázzasson. Csak a hangszer mellett érzi magát biztonságban. Ott végre egyedül maradhat.”

Elhunyt Albert Schweitzer orgonaművész, orvos

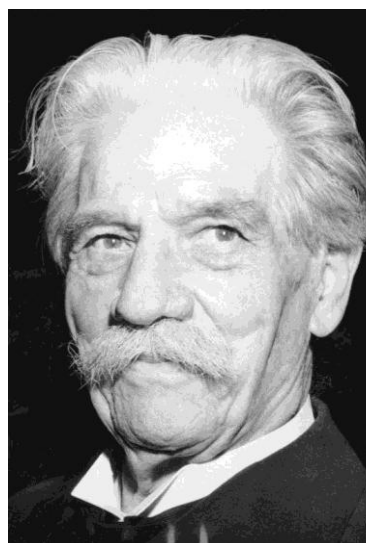
Nyugodtan mondhatjuk, hogy az 1965-ös esztendő Albert Schweitzer-jegyében telt el.

Január 14-én 90. születésnapján szinte az egész világ figyelme feléje fordult: tanulmányok, rádiós és televíziós közvetítések sora tárta fel életművét, példamutató emberségét.

A muzsikuskok számára Albert Schweitzer neve Johann Sebastian Bach nevével fonódik össze.

Egy elemző szerint: Bach egyénisége és Schweitzer karaktere között kimutatható a benső rokonság, a jellembeli párhuzam és a hasonló evangéliumi beállítottság. Schweitzer egész életét meghatározta Bach tanulmányozása: orgonaműveinek előadójaként világvárosok hangversenytermeiben és templomaiban ejtette ámulatba a hallgatóságot. A zeneszerzőről írott 780 oldalas könyve pedig a legjobb útmutató Bach megértéséhez és hiteles tolmácsolásához. A 30 éves Albert Schweitzer, a filozófia doktora, teológiai magántanár, elismert orgonaművész volt már, amikor elhatározta, hogy kórházat épít Afrikában és életének hátralevő részét gyógyításnak szenteli a vakító nap földjén, ott ahol a legnagyobb a szellemi sötétség és rettenetes az emberi szenvedés. Miután megszerezte az orvosi diplomát, 1913-tól kezdve 50 éven keresztül – a Bach-orgonakoncertek, a könyvek, az előadások és a Nobel-díj jövedelme is mind ezt a célt szolgálta. Egy magyar orvos-házaspár három hónapot töltött Lambarénében, Albert Schweitzer közelében. A *Muzsika* c. folyóiratban jelent meg dr. Márton Kálmán beszámolója: „Alig hiszem el, hogy itt ülök a csodálatos öregemberrel szemben, kórházának ebédlőjében, Afrika közepén. A trópusi forróság vékony nedvességréteggel burkol be mindenkit. De ki törődik most ezzel? Nagy, hosszú asztalt ülünk körül mintegy negyvenen.

Mint Leonardo képén Krisztus, úgy ül ő középen munkatársai között. Nézem a könyvekből, újságokból oly jól ismert fejet. A nyugodt tekintetű, barázdált, energikusan jóságos, tiszta arcot, a már fehér „magyaros” bajuszt. Az elmaradhatatlan fekete csokornyakkendő húzza alá ezt a megnyugtatóan szép, öreg arcot. Szeme valahová messze túlnéz a falakon, a tevékeny múltba, vagy a már összezsugorodott jövőbe. Vacsora után Schweitzer feláll és kissé hajlottan, lassú léptekkel a pianinóhoz megy. Egy zsoltár dallamára improvizál. Sokszor hallottam lemezeiről a fiatal, majd a 80 éves Schweitzer orgonajátékát, de számomra az afrikai esték 90 éves Schweitzere az igazi, a legnagyobb élmény.” A 90 éves Albert Schweitzer számára az „összezsugorodott idő” már csupán néhány hónapot jelentett. *1965. szeptember 4-én* olyan nyugodtan, méltósággal halt meg, mint ahogy az őszi kertekben lehullnak a levelek. Halálos ágyán is kedves mesterének, Johann Sebastian Bachnak műveit hallgatta hanglemezekről. .”

Albert Schweitzer
orgonaművész, orvos

Budapesti Nemzetközi Zenei Verseny

1965. szeptemberében 8. alkalommal rendezték meg a Budapesti Nemzetközi Zenei Versenyt: klarinét, fagott, fuvola, fúvósötös, valamint ária- és dal kategóriában. A magyar hangszeres versenyzők közül I. díjat nyert Kovács Lóránd fuvolaművész és a Magyar Fúvósötös, II. díjat pedig Dittrich Tibor klarinétművész.

A II. Erkel Ferenc Énekversenyen – a korábbtól eltérően, külön versenyprogrammal szerepeltek az opera- és dalénekesek. *Szeptember 29-én*, a verseny befejezésekként ünnepélyes keretek között adták át a díjakat **Hamari Júliának**, a dalverseny győztesének, valamint az áriaverseny román és lengyel résztvevőinek. Kertész Iván kritikájából idézek: „A hazai közönségnek a legtöbb örömet Hamari Júliának, a dalverseny első helyezettjének szereplése szerezte. Hamari már több, mint ígéret, olyat tud, amit nagyon kevesen ebben az országban.

Ilyen szuggesztív daléneklést régen hallottunk magyar művésztől. A bensőséges líra, a finom humor rendkívül kulturáltan és mindig tiszta zenei eszközökkel jut kifejezésre előadásában.”

A Magyar Hanglezgyártó vállalat példás gyorsasággal, néhány hét alatt jelentette meg a győztesekkel készült nagylemezét, és a Rádió már erről sugározta ünnepi, karácsonyi műsorát.

Tito Schipa operaénekes emlékezete

1965. december 16-án New Yorkból érkezett a szomorú hír: Tito Schipa, a nagy olasz tenorista 77 éves korában elhunyt.

Tito Schipa 1911-ben, 23 évesen kezdte pályafutását és a 20. század első felének talán legnagyobb lírai tenorja csodálatos technikai készség birtokosa és kifogástalan ízlésű bel canto énekese volt. Budapesten több alkalommal is szerepelt: 1949-ben tavasszal és ősszel nagy sikerű ária- és dalesteket adott, valamint fellépett a *Lammermoori Lucia* c. operában is. 1960 őszén hosszabb időt töltött Budapesten: az Erkel-énektárgy díszelnöke volt, utána három hónapig tanított a Zeneművészeti Főiskolán, valamint a közkívánságnak eleget téve, ismét két hangversenyen lépett fel. Az akkor 72 éves művész lelkes közönség előtt bizonyította be, hogy a helyes módszerrel, hibátlanul képzett hang számára nincs korhatár!

Tito Schipa budapesti koncertjén preklasszikus dalok, népszerű operaáriák, majd ráadásként kedvelt olasz népdalok csendültek fel. Idézek néhány sort Péterfi István *1960. október 14-én* megjelent kritikájából: „A kitűnő gramofonlemezei alapján rendkívül népszerű művész hangversenyei iránt igen nagy érdeklődés nyilvánult meg. Szinte bámulatos, hogy egy tenorista ilyen idős korban és annyi évtizedes állandó szereplés után így megőrizze hangjának csengését. Főként legmagasabb regiszterének fortéi fényesek, átütő erejűek, de a középhangokban is, ahol néhol kissé korlátozottabb a hang zengése, a művész a példás énektechnika mesteri alkalmazásával segíti át magát és éri el a kívánt hatást. A hallgatóság mindkét alkalommal felejthetetlen művészi élmény emlékével távozott Tito Schipa koncertjéről.”

1965. december 16-a után ismét csak hangfelvételein hallgathatjuk Tito Schipa szép lírai tenorhangját.

1966.

Farkas Ferenc zeneszerző köszöntése

Farkas Ferenc zeneszerző és főiskola tanár *1965. december 15-én* töltötte be 60. születésnapját. A Rádió – bár két heti késéssel, *1966. január 1-jén* ünnepi műsorban köszöntötte, megemlítve nemzetközi rangú tanítványai közül Ligeti György, Kurtág György, Vass Lajos, Petrovics Emil, Kocsár Miklós, Szokolay Sándor, Durkó Zsolt és Bozay Attila nevét. Közülük a legfiatalabb – akkor már a Rádió zenei szerkesztője: Bozay Attila beszélt a mikrofon előtt szeretett tanárukról, arról, hogyan nevelte őket a mesterség tiszteletére, új utak keresésére.

A köszöntő műsoron kívül, a Rádió 1966-os adásában több új Farkas-kompozíció és egy régi mű első felvétele is elhangzott. Közülük hármat emelek ki. 1966. január 24-én a Velencei Fesztiválon készült felvételtől sugározta a Rádió **Farkas Ferenc *Trittico concertato* c.** gondolkára és zenekarra komponált művének bemutatóját. A Zürichi kamarazenekar mellett a szólót **Gaspar Cassado**, a világhírű gondonkaművész játszotta, akinek felkérésére készült a darab. Érdekessége: hogy a középső tétel címe *Passacaglia és ajánlás*, amelyben a főtéma hangjait Cassado nevének betűiből formálta a zeneszerző.

1966. március 16-án mutatta be a Rádiózenekar Lehel György vezényletével

Farkas Ferenc *Gyász és vigasz* c. zenekari művét, amelyet a Magyar Rádió felkérésére komponált. A *Rádióújságban* megjelent műsorajánlatból idézek: „A darab Fejős Pálnak, a zeneszerző jó barátjának, a magyar származású, kiváló amerikai filmrendezőnek kíván emléket állítani. Az egymásba olvadó nyolc tételben a halálhír döbbenete, a gyászindulók komor lüktetése, a régmúlt percek idéző fátyolozott derű, a kikerülhetetlen halál elleni hasztalan lázadás hangja, majd a megnyugvást, vigasztalást kereső hangulatok váltják egymást.”

Farkas Ferenc *A bűvös szekrény* c. két-felvonásos operáját 1938 és 1942 között komponálta. A számos belföldi és külföldi sikeres előadás után a Rádió 1966-ban vállalkozott az opera hangfelvételére. A munkában Vaszy Viktor karmester irányításával a Rádiókórus és a Rádiózenekar mellett az Operaház legkitűnőbb művészei vettek részt. Zulejka bravúros szerepét László Margit énekelte. Az 1966. augusztus 20- i ünnepi műsorban megszólaltatott vígoperáról a *Rádióújságban* ez olvasható: „Farkas Ferenc *A bűvös szekrény* c. operája korunk dalirodalmának egyik legéletteljesebb alkotása. Bízvást elmondhatjuk: a zeneszerző fő művei közül való, amely itthon és külföldön méltón reprezentálja sokoldalú és termékeny alkotóját. Most a Rádió Dalszínházában elevenedik meg a „képzelt ezeregyéjszakai városban” játszódó történet, mely egy szép és hűséges asszony viszontagságos kalandjait fűzi csokorba: Zulejkáét, aki ártatlanul börtönbe vetett férje kiszabadításáért küzd – szépségével és eszével.”

Verdi-sorozat a Rádióban

„Giuseppe Verdi – a zene történetének talán legnépszerűbb zsenije, igazán nem tartozik a „felfedezésre váró” alkotók közé. A zenekedvelő nagyközönségnek aligha van olyan rétege, amely ne találna műveiben valami neki-valót. Van, akit csak egy-két dallamának ellenállhatatlan ereje sodor magával, másokat lebilincsel zenéjének drámai hatása, a színpadán megütköző szenvedélyek izzása, helyzet- és lélekábrázolásának nagyszerű gazdagsága.”

A *Rádióújság* műsorajánlatának kezdő sorait idéztem, amely az *1966. januárjában* induló Verdi sorozatot ismertette, amelyben a gazdag életmű tömör foglalata hangzott el szóban és zenében: Kovács János zenetörténész ugyanis hat adásban vezette végig a rádióhallgatókat a zeneszerző alkotóútján, ifjúkori műveitől öregkorának kései aratásáig. A szöveges ismertetőket pedig 15 teljes opera, úgyszólván Verdi valamennyi nagy művének adása követte.

A Magyar Rádió zongoraversenye

A fiatal tehetségek felkutatása és népszerűsítése volt a célja a Magyar Rádió zenei főosztályának, amikor versenyt hirdetett a Zeneművészeti Főiskola zongora tanszacos hallgatói számára.

Az *1966. február 28 és március 14-e* között megrendezett versenynek mind a három fordulóját élő adásban sugározták a 6-os stúdióból, ezáltal a rádió hallgatói is részesei lehettek az izgalmas zenei vetélkedőnek, ugyanakkor sok szép zongoramuzsikát hallgathattak.

Az első zongoraversenyre évfolyamra való tekintet nélkül jelentkezhettek a főiskolások.

A lelkes érdeklődést bizonyítja, hogy 34-en neveztek be. A versenyzők és a hallgatóság közötti kapcsolatot Zsoldos Péter műsorvezető tartotta fenn, a zsűri tagjai pedig - Kadosa Pál, Hernádi Lajos, Mihály András és Solymos Péter főiskolai tanárok, valamint Petur György, a Rádió zenei főszerkesztője egy másik teremből, ipari televízión keresztül követték a produkciókat. A zongoraverseny végeredménye: **Kiss Gyula I., Varga Csilla II. és Kiss**

Gyöngyi III. díjat kapott. *Március 14-én* volt a díjkiosztás és a győztesek nyilvános hangversenye, amelyet a rádióval egy időben a televízió is közvetített. Kiss Gyula a Zeneakadémia negyedéves hallgatója élete első versenye után adta első interjút, ebből idézek: „Mindnyájunk számára nagy hasznót jelentett a befektetett munka és a nyilvánosság előtti szereplés lehetősége. Most derült ki, mennyire hiányzik a rutin, amit a főiskolai évek alatt nem áll módunkban megszerezni. Ez a mostani sikerem megerősít abban az elhatározásomban, hogy ősszel a budapesti Nemzetközi Liszt-Bartók Zongoraversenyen is induljak.”

A III. díjas Kiss Gyöngyit a verseny közben annyira megfogta a stúdió varázsa, hogy többé nem is akart szabadulni tőle. Jelentkezett a Zenei osztály főszerkesztőjénél, hogy ezután a Rádióban szeretne dolgozni. A könnyűzenei rovatban volt egy szabad hely – és Kiss Gyöngyi ettől kezdve mint könnyűzenei szerkesztő évtizedeken keresztül készítette a népszerű műsorokat és igényes, szép összeállításokat.

Bozay Attila: *Pezzo concertato*

1966. május 12-én a Rádiózenekar zeneakadémiai hangversenyén mutatták be Bozay Attila *Pezzo concertato* c. brácsára és zenekarra komponált darabját. A szerző első zenekari műve nemcsak címében, hanem formájában és zenei anyagában is különbözik a klasszikus-romantikus versenymű közismert típusától, amelyben a szólóhangszer versenyre kél – koncertál a zenekarral. Bozay darabjában a szólóbrácsa szerepe igen jelentős és igényes, de mindig a legszubjektívebb zenei anyagot játssza, a zenekari apparátus pedig hol „mellette”, hol „ellene” foglal állást. A Magyar Rádió megrendelésére komponált mű bemutatója után Pernye András kritikus többek között ezt írta: „Az évad folyamán bemutatott új művek között az egyik leginkább kiemelkedőnek Bozay Attila *Pezzo concertato*ját éreztük. Az új darab elhangzása után több szempontból is öröndetes esemény volt: először is annak kellett örülnünk, hogy a mostanában felvirágzó brácsairodalom gazdagodott, másodszor annak örültünk, hogy Bozay Attila, a fiatal zeneszerző tevékenységének határozott irányát állapíthattuk meg belőle. A „fiatal” jelzőt nálunk gyakran használják és nem mindig indokoltan. Bozay viszont jelen pillanatban 27 éves, tehát valóban fiatal, és ennek ellenére már bizonyos joggal beszélhetünk „életműről” vele kapcsolatban. Ferencsik János és a kitűnő Rádiózenekar, nem beszélve a nagyszerű szólistáról, Németh Géza brácsaművészről, olyan előadásban részesítette az új művet, amelyet minden mai szerzőnek szívből kívánnék.”

Soproni József: *Ovidii Metamorphoses*

A Rádió zenei főosztálya feladatának tekintette, hogy a magyar zeneszerzőket új művek komponálására kérje fel, és gondoskodjék azok bemutatásáról is. Az 1966-os évben például 50 szimfonikus, kamarazenei és kórusmű alkotására adtak megrendelést. Ezek közé tartozott Soproni József *Ovidii Metamorphoses* c. kantátája, amely 1966. július 19-én hangzott el első alkalommal a Kossuth adó műsorán: Sziklay Erika szólójával, a Rádió énekkarának és szimfonikus zenekarának előadásában, Erdélyi Miklós vezényletével. A kétezer éves római költő: Ovidius Naso legjelentősebb műve a *Metamorphoses*, azaz: *Átváltozások*. A 15 részes költemény-ciklusban olyan mondák és mítoszok szerepelnek, amelyek az antik görög és római világban ismertek és kedveltek voltak. Ovidius műve Devecseri Gábor új fordításában 1964-ben jelent meg, és Soproni Józsefnek a komponáláshoz talán ez adott ihletet, vagy csupán ez idézte fel emlékeiben korábbi tanulmányait.

A kantáta a *Metamorphoses* bevezetésének 18 sora alapján készült, melyekben a költő arról szól, hogy milyen nagy esemény volt amikor az ember megjelent az élettelen világban, uralma alá vonta a káoszt, és miközben átalakította a természetet, maga is nemesedett: „Így, mely imént nyers volt s formátlan, a föld sosem ismert emberi orcákkal vált végül tündöklővé.”

Tardos Béla emlékezete

A magyar zenetörténet egyik emlékezetes eseménye volt az 1948 őszén Budapesten első ízben megrendezett Nemzetközi Bartók-verseny, és ezen belül a zeneszerzők számára meghirdetett *vonósnégyes-verseny*, amelyre számos külföldi és hazai komponista küldte el jeligés pályázatát. Az értékelés után a zsűri az első díjat nem adta ki, a második díjat pedig megosztotta két pályamunka között. Amikor a jeligés borítékokat felbontották, az egyikből **Tardos Béla**, a másikkól **Járdányi Pál** neve került ki. Mondhatjuk tehát, hogy a két zeneszerző első jelentős sikerét egyszerre érte el. De – milyen kiszámíthatatlan a sors, életüket is közel egy időben, *1966. második felében* fejezték be. Mindegyikük halála túl korai volt: Tardos 56, Járdányi csak 46 éves volt. Sorsukban még az is közös, hogy mindketten Kodály Zoltán tanítványai voltak. Pályájuk azonban teljesen más irányban fejlődött.

Tardos Béla 1937-ben fejezte be főiskolai tanulmányait és tevékenysége ezután – politikai elkötelezettsége révén is, főleg a munkáskórusokhoz kötődött. 1945-től kezdve elsősorban a közéletben elfoglalt szerepe miatt volt ismert. Jelentős munkát végzett a zenei ismeretterjesztés területén, különösen a Zeneműkiadó Vállalat igazgatójaként. Az 50-es években egyike volt a legsikeresebb tömegdal-szerzőknek: a *Szódd a selymet elvtárs*, vagy a *Falujárók* dallamát sokan énekelték. Vokális művei közül kiemelkedik a József Attila verseire komponált *A város peremén* c. kantáta, a *Keserű esztendő* c. kóruszvit és a *Laura* c. humoros-lírai kis-opera. Sok elismerésben részesült a Garay György számára komponált *Hegedűversenye*, és a Rádiózenekar által bemutatott *Evokáció* c. darabja is. Tardos Béla utolsó munkája a *Michelangelo szonettjeire* komponált négy férfikara volt, melyek a temetésén csendültek fel először.

Elhunyt Járdányi Pál zeneszerző

Járdányi Pál hegedűtanulmányait a Zeneakadémián Zathureczky Edénél, a zeneszerzést Kodály Zoltánnál végezte és ezzel egy időben az egyetem bölcsészkarán néprajzi tárgyú disszertációjával doktorátust szerzett.

Járdányi Pál zeneszerző

Berlász Melinda zenetörténész szerint Járdányi Pál a sajátosan magyar, 20. századi hivatás-eszmény, a bartóki-kodályi eszmerendszer utolsó képviselője volt:

„Járdányi a Bartókot és Kodályt követő második tanítványnemzedék képviselőjében vállalta a magyar zenei művelődés 20. századi programjának hármas követelményét: a zenei alkotást zeneszerzőként, a zenei művelődés ügyét zenepedagógusként és zenekritikusként, magyar népzene tudomány feladatait tudományos kutatóként.”

Pályafutását **zenekritikusként** kezdte: 1943 és 1949 között különböző folyóiratokban megjelenő igényes írásokban értékelte a magyar zenei élet napi eseményeit. *1948. novemberétől 1949. júliusáig* a *Rádióújságban* jelentek meg „3 perc rádiókritika” c. zenei elemzéseit. A Járdányi Pál írásait közreadó Berlász Melinda így írt erről: „Járdányi Pál szakírásaival egyidejűleg, mintegy másodvonalban vitte tovább közönségnevelő célú, műveltségalapozó kritikai tevékenységét a Magyar Rádió zenei műsoraival összefüggésben. Azonban e kis-terjedelmű rádiókritikák folyamatosságát az 1949 nyarán bekövetkező politikai „fordulat” felszámolta, és ezzel egyidejűleg Járdányi hétéves kritikai tevékenységének önálló szellemi területét is lezárulásra kényszerítette. A későbbiekben zenekronikási-zenepredikátori tevékenységéhez már csak egy-egy alkalmi megbízás vagy szándék erejéig tért vissza.”

Járdányi 1946-tól **tanított** a Zeneakadémián. Kodály legközelebbi munkatársaként gyakran helyettesítette az idős mestert. Az 1956-os eseményekben aktívan részt vett: a Forradalmi Értelmiségi Bizottságban ő képviselte a zenészeket. A forradalom bukása után Kodály tekintélye megóvta a komolyabb megtorlástól, 1959-ben azonban távoznia kellett a Zeneakadémiáról. Ettől kezdve, a Magyar Tudományos Akadémia Népzenei Kutatócsoportjában a nagy jelentőségű *Magyar Népzene Tára* sorozat anyagát **rendszerezte**.

Járdányi Pál **zeneszerzői** munkásságát a hangverseny-látogató közönség és a rádió hallgatói is figyelemmel kísérhették. Korábban már felidéztem az *I. vonósnégyes*, a *Hárfaverseny*, a *Vivente e moriente* és a főművének tekintett *Vörösmarty-szimfónia* bemutatóját.

Járdányi Pál *1966. július 29-én* halt meg 46 éves korában.

Muzsika Borsos Miklós szobrászművész tihanyi kertjében

1966. nyarán „Dunántúli mozaikok” c. hangulatos, ám igényes műsor sorozattal igyekezett szórakoztatni a hallgatókat a Rádió. Az *augusztus 12-i* összeállításban hangzott el Czigány György tihanyi riportja **Borsos Miklós** szobrászművésszel. Íme a hangulatos bevezetés írott változatának részlete: „Dunántúli rádiósorozatunk fele útján – e táj szívében, a Balaton mentén – Borsos Miklós tihanyi kertjében frissültünk fel. Itt, a hegy északi lejtőjén gazdag és változatos mediterrán növényzet üdíti a tekintetet. Nagynevű művésznk téglapadlós, belül fehérre meszelt háza olyan, amilyennek a bensőséges hangulatú pannóniai villák lehettek. Borsos Miklós művészetének szükséges eleme ez a tihanyi táj: maga a víz, a fény, a teljes égbolt. És a kövek, azok is, amelyeket a természet munkált meg, azok is, amelyeket a szobrászművész.”

Nem véletlen, hogy a Borsos Miklóssal készült beszélgetés zenei műsorban hangzott el, hiszen a szobrászművész életéhez a muzsika elevenen hozzátartozott: maga is gyakran kezébe vette hegedűjét, hogy megszólaltassa Bach, Vivaldi és Bartók technikailag könnyebb műveit. De gyakran vendégül látta muzsikus barátait, köztük Molnár Klárit a hegedű-, Maros Évát a hárfá- és Dévény Máriát a fuvola művészt.

A természet és a muzsika ihlető hatásáról Borsos Miklós korábban így beszélt:

„Munka közben gyakran körém gyűlnek a kert madarai: néha ötfajta is énekel egyszerre, és – soha nem hangzik disszonancia! A stiglic, a kerti fülemüle énekében a kakukk fuvolája számolja saját hangját és a gerle is beleturbékol az alt flótába, mintha Vivaldi *Nyár* koncertjének lejegyzései szerint énekelnének. De inkább Vivaldi volt az, aki mindezt följegyezte.”

Artur Rubinstein zongoraművész Budapesten

1966. őszén Artur Rubinstein, a lengyel származású zongoraművész érkezett hozzánk, hogy a Budapesti Zenei Hetek alkalmával két koncerten szerepeljen.

Az 1886-ban – Liszt halála évében született világjáró zongoraművész először 1931-ben volt Budapesten. A legendás hírű vendéget a repülőtéren váró újságírók, tévések és rádiósok között volt Gábor István is, aki így számolt be a találkozásról: „Artur Rubinsteint várva azon törtük fejünket, hogyan tudjuk majd szólásra bírni néhány mondat erejéig. Ám az idős mester leült a váróteremben, kényelembe helyezte magát, rágyújtott egy hosszú szivarra, lábát keresztbe tette és a nyüzsgő terem szempillantás alatt otthonává alakult. Egy órán át válaszolt a kérdésekre, franciául, németül, angolul csevegett és diskurált, saját korával évődött. Olyan zeneszerzők, karmesterek nevét említette ismerősként, akik ma már zenetörténeti emlékek.”

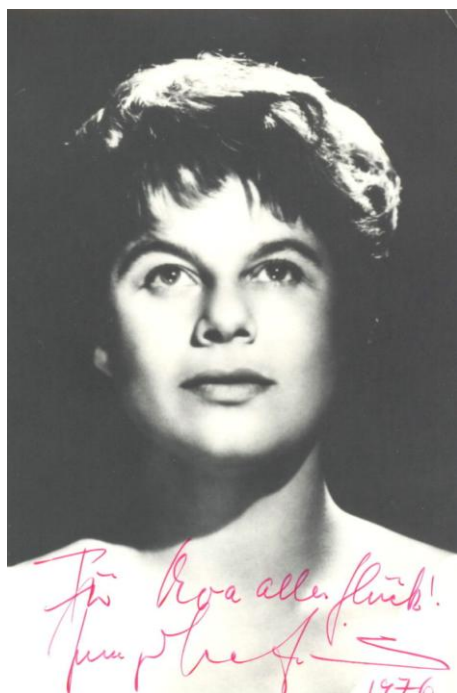
Egy szemtanú szerint „Aki 80 éves korában még elbűvöli a világot, annak hatalma van – és ezzel a hatalommal Artur Rubinstein mértéktartó bölcsességgel él.”

Az elragadtatott hangú kritikák közül Kroó György írásából idézek: „Ez a művész magával hozta a pódiumara a 19. század atmoszféráját, a zongora titánjainak fenségesen szabad, az egyéniséget korlátlanul kisugárzó zenélési módját, de a letűnt nagy korszak sajátos túlzásai nélkül. Évek, évtizedek múlva elmeséljük majd gyermekeinknek, hogy mi még hallottuk Artur Rubinsteint zongorázni. Hogy művész járt közöttünk, egyike a legnagyobbaknak, valaki a kiválasztottak közül, aki az élet teljességével ajándékozott meg bennünket.”

Budapest vendége: Irmgard Seefried énekesnő

A Budapesti Zenei Hetek koncertsorozata 1966-ban már rangos helyet foglalt el a fesztiválok sorában, s ezt a kitűnő hazai és külföldi művészek fellépése biztosította. Az öt héten át tartó hangversenyek döntő többségét a rádió egyenes adásban közvetítette, mint például 1966. szeptember 28-án **Irmgard Seefried** dalestjét a Zeneakadémiáról.

Az osztrák énekesnő 1943-tól kezdve volt a bécsi Operaház tagja, rendszeresen részt vett a salzburgi és a többi híres zenei fesztiválon. Egyike volt a kor jelentős művészeinek az operaszínpadon éppúgy, mint oratórium- és dalénekesként. Irmgard Seefried budapesti koncertje

után megjelenő kritikák többsége – a sok dicséret mellett megjegyezte, milyen kár, hogy a művésznő csak 47 éves korában jött el hozzánk.

Hamburger Klára így írt: „Hallhattuk hát végre Budapesten a nagyszerű, ünnepest kamara-énekesnőt, a daléneklés avatott művelőjét.

Igaz, már elhagyta pályafutásának zenitjét, mire hozzánk jött. De az orgánus, ez a hajlékony lírai szoprán, ma is szépen cseng még, és nagyszerű technika birtokában a művésznő most is fölényesen bánik vele. Irmgard Seefried rendkívüli muzikalitását, karakterizáló képességét, stíluskultúráját opera- és dalfelvételeiről jól ismerjük.

Irmgard Seefried opera- és dalénekes

Amivel most mégis, még fénykorában készült hanglemezeihez képest is többet kaptunk tőle, az az élő előadásban tökéletesen érvényre jutó könnyed természetesség, az a lámpalázat nem ismerő nyugodt, kiegyensúlyozott báj, ami ennek a most is szép, fesztelenül barátságosan mosolygó művésznőnek minden megnyilvánulásából szétárad a hangversenyteremben”.

És íme Kroó György kritikájának néhány mondata: „Irmgard Seefried hangversenyén megcsodálhattuk a daléneklés magasiskoláját. Kultúrája, tudása, legfőképpen stílusbiztonsága bámulatos. Szövegmondása tökéletes, a közönséggel való állandó kapcsolata, mégpedig a dal jellegéből adódó, ahhoz illő kapcsolata is hatásának titkai közül való. Külön fejezet illeti Erich Werbat, Seefried zongorakísérőjét. Ha lehetséges, hogy valaki a szívében és az ujjaiiban magával hozza Mozart és Schubert Bécsét, valamint a Schumann- és Wolf-dalok kedélyvilágát, akkor ő magával hozta. Tüneményes kísérő, tökéletes partner, nagy művész.”

Nemzetközi Liszt-Bartók zongoraverseny

1966. szeptember 19. és október 3. között zajlott le Budapesten a II. Nemzetközi Liszt-Bartók zongoraverseny, amelyen 12 ország 30 versenyzője vett rész, közöttük 14 magyar.

A nemzetközi érdeklődés hiányának egyik oka az volt, hogy a budapesti versennyel egy időben több helyen, például Londonban is tartottak zongoraversenyt. A másik ok pedig a kötelezően előírt zenei anyagban keresendő, ugyanis a Liszt és Bartók-művek, valamint egy kortárs magyar darab előadásának rendkívüli nehézsége nem volt vonzó a külföldi zongoristák számára. Így a zenei közvélemény is egyetértett a zsűri azon döntésével, hogy nem adták ki az I. díjat. A **II.** helyezést **Antal Imre**, a **III.** díjat **Torma Gabriella**, a **IV.** díjat pedig megosztva **Lux Erika** és **Kiss Gyula** kapta.

Új zenei ismeretterjesztő sorozatok

A Rádió Zenei fősztálya 1966 őszétől néhány új ismeretterjesztő sorozatot indított útjára.

Példaként említem a *Zenélő Nagyvilágot* - az *Új Zenei Újság* negyedévi mellékletét, és Czigány György *Házi muzsika* c. népszerű beszélgetős zenei műsorát.

A hét zeneszerzője c. korábbi előadás-sorozatot *A hét előadóművésze* váltotta fel, amely bevezette, előkészítette az egész hét központjába állított világhírű művész produkcióit.

1967.

Petrovics Emil-Babits Mihály: *Jónás könyve* – oratórium

Babits Mihály 1937 és 1939 között írta meg a *Jónás könyvét*, amelyben biblikus szimbólumok segítségével fogalmazta meg a 20. századi magyar költészet feladatát: a felelősségvállalás, a „bátran szólás” és a tevékeny művészi magatartás kérdését.

Petrovics Emil e versre komponálta *Jónás könyve* c. oratóriumát, amelyet 1967. február 16-án mutattak be a Zeneakadémián.

A zeneszerző többek között ezeket mondta új művéről: „Amikor elhatároztam, hogy Babits Mihály lenyűgöző erejű és szépségű költeményére zenét komponálok, úgy tűnt, mintha gyermekkorom óta, vagy legalábbis felnőtté eszmélésem óta készülnék rá. Másfél évig dolgoztam rajta. Voltak olyan nehéz időszakok, hetek, amikor semmi sem jutott eszembe. Máskor meg – például a *Jónás imáját* egyetlen óra alatt írtam. Szokásomtól eltérően éjjel fél egytől fél kettőig – azért szokásomtól eltérően, mert reggel 8-kor szoktam leülni komponálni. Kítűztem magamnak a határidőt, hogy még az 1966-os évben el kell készülnöm vele, és Szilveszter napján este fél hétkor be is fejeztem.

C'est la guerre c. operámban a passzivitás tragédiáját, *Lysistraté* c. koncert-vígoperámban pedig az aktivitás komédiáját írtam meg. A *Jónás könyve* c. oratóriumom módot adott, hogy kifejezzem azokat a drámákat és tragédiákat, amelyekkel a cselekvő ember találja magát szemben az életben, és amelyeknek ő maga lesz leginkább szenvedő részese. A cselekvés és a megszólalás kötelességéről van szó. Aki életében passzív volt, elég rossz érzéssel eshet el, de aki aktívan élt és elbukik, az hiheti mégis, hogy tett valamit.”

Petrovics Emil kompozíciója követi a Babits-költemény szerkezetét: négy részből és a *Jónás imája* c. epilógusból áll. Előadói: nagy-zenekar, vegyes-kar és szólisták – ez utóbbiak közül Jónás szólama tenor hangra íródott, míg az Úr, tenor és basszus hangon szólal meg, így módon jelezve az isteni megszólalás „személytelenségét”, semmiféle emberi hanghoz nem köthető voltát és földi hangokkal való kifejezhetetlenségét.

A Magyar Rádió gordonkaversenye

A Magyar Rádió Zenei főosztálya az előző évi nagy sikerű Zongoraverseny után, 1967-ben újabb versenyt hirdetett, ezúttal a Zeneművészeti Főiskola gordonka-szakos hallgatói számára.

Az 1967. február 27-én lezárult verseny után Sebestyén András, a főosztály helyettes vezetője, véleményét így foglalta össze: „Egy zenei interpretáció köztudomásúan számos összetevőből kerekedik egészszé: a biztos intonációból, a furge technikából, a hangminőségből, a dinamikából, a zenei gondolatok értelmezésének hitelességéből, stílushűségből, és így tovább. A nagy világversenyeken is ritkán akad olyan művész, akiben mindezek a készségek együttesen és egyforma mértékben jelen vannak. A zsűri összetételétől és ízlésétől függ, hogy mely tulajdonságokat helyezi előnybe. A Magyar Rádió gordonkaversenye – mint az utánpótlás seregszemléje, kitűnően sikerült. Dicséret illeti ezért elsősorban a versenyzők tehetségét, szorgalmát, de az európai élvonalba került gordonka-pedagógiánkat is.”

A Magyar Rádió gordonkaversenyének eredménye: az I. díjat Geszler Fatima, a II. díjat pedig Csikor Margit kapta.

Budapest vendége: Leopold Stokowski karmester

1967. februárjában Budapestre érkezett Leopold Stokowski, a világhírű karmester, aki nemcsak kiváló dirigensi tehetségével, hanem egyéb „különccséggel” is felhívta magára a figyelmet. Íme kalandos, színes élete röviden: 1882-ben született, egy Lengyelországból menekült családban. Először hegedülni és orgonálni tanult, majd amikor elhatározta, hogy karmester lesz, évenként más-más hangszerrel ismerkedett meg. A hanglemez készítés őskorában a mérnökök mellett kitanulta a munka gyakorlati részét, ennek köszönhető felvételeinek kiváló technikai színvonala. 1926-ban Hollywoodba költözött, hogy a filmiparban csináljon karriert. Fiatal korában sok Bach-művet játszott orgonán, melyek közül – mintegy kedvtelésből, később többet is átírt zenekarra. *1967. február 2-án* Stokowski az Erkel Színházban állt a Magyar Állami Hangversenyzenekar elé, hogy elvezényelje egyik Bach-átíratát, valamint a Beethoven, Muszorgszkij és Sztravinszkij-művekből álló műsorát. A koncert után Kroó György kritikus többek között ezt írta: „Impozáns és megrendítő jelenség a hangverseny-pódiumon Leopold Stokowski. A hírek arról beszéltek, hogy fellépésében és gesztusaiban sok a színpadias, külsőséges elem, az egykori filmszínész attitűdje. A valóság az, hogy kevés karmesterrel találkozhattunk, akinek vezénylési technikája egyszerűbb, mértéktartóbb lenne, kevés művésszel, aki a közönség előtt szerényebben és szimpatikusabban veselkednék. Tanúi lehettünk a művészi alkotás vagy újraalkotás csodálatosan frissítő, fiatalító, fiatalságot konzerváló erejének is. Mert mi mással magyarázhatnánk azt a vitalitást, azt az energiát, azt a célratörő biztonságot, azt a kisugárzást, amellyel a 85 éves Stokowski vezényelt ezen az estén?”

Kodály Zoltán és Leopold Stokowski a Rádió 6-os stúdiójában

Leopold Stokowski korábban is járt már Budapesten, de csak inkognitóban.

Kodály Zoltánnal régóta szeretett volna megismerkedni és az iránta való tisztelete jeléül a Rádióban elvezényelte a *Háry János-szvitet*. A mű felvétele 1967. február 3-án készült a Rádió 6-os stúdiójában Kodály jelenlétében. Ekkor találkozott személyesen az azonos korú, két nagy muzsikussal és szívélyesen elbeszélgettek egymással. Ez volt Kodály egyik utolsó megjelenése a nyilvánosság előtt.

Elhunyt Kodály Zoltán

A *Háry-szvit* Leopold Stokowski vezényletével a Rádió április 4-ei, ünnepi műsorában szólalt meg, de ezt a zeneszerző már nem hallhatta. Mint említettem, február 3-án jelen volt művének rádiófelvételén. Néhány hét múlva be kellett feküdnie kivizsgálásra a Kútvölgyi úti kórházba, ahol szívroham vetett véget életének.

1967. március 6-án tíz órakor a rádióhírek első mondata így hangzott:

„Kodály Zoltán 85 esztendősen meghalt ...”

Kodály íróasztalán egy kottalap üresen maradt, csak ritmusjelzéssel volt ellátva.

Utolsó üzenete Ady Endre: *Az Isten harsonája* c. versének megkomponálása lett volna:

„Mert Isten: az Élet igazsága, Parancsa ez: mindenki éljen,
Parancsa ez: mindenki örüljön, Parancsa ez: öröm-gyilkos féljen,
Parancsa ez: mindenki éljen.”

Kodály Zoltán temetése

Kodály Zoltán temetésén szinte az egész ország képviseltette magát. Az akkor elhangzott, vagy leírt búcsúztatók közül néhány mondatot emelek ki:

Szabolcsi Bence zenetörténész így kezdte búcsúbeszédét: „Szálfa dőlt ki közülünk, utolsó a nagy szálfák között, utolsó óriása annak a nemzedéknek, mely a századforduló idején és az utána következő évtizedekben megváltoztatta Magyarország szellemi arculatát. Ady Endre, Móricz Zsigmond, Bartók Béla nemzedéke volt ez, teremtké és felfedezőké, a faltörőké és sziklabontóké.”

Németh László író emlékező-sorait így fejezte be: „Kodály Zoltán, mint egy bőséges erejű, fáradhatatlan erejű király mindenben részt kért, áldásos hatását éreztetve. Azt, hogy mekkora volt és mink volt, reméljük, nem azon kell majd felmárnunk, ami nélküle szétesik, elapátlanodik.”

Illyés Gyula író szavai már a jövőbe mutattak: „Nagy figyelmeztetése a sorsnak, ha a szellemi, művészi élet egy-egy korszakát azok zárják, aki nyitották. Itt ez történt. Nagy kincs, de nagy felelősség is marad az örökösökre. Mert a korszakot szüntelenül nyitni kell. És ilyen jellemek, ilyen teljesítmények nyomán óriásit kíván a folytatás is.”

Szabó Ferenc zeneszerző a tanítványok nevében így fogalmazott: „Növendékeibe beoltotta a művészi erőfeszítés, a koncentráció teljes vállalását. Akkora munkamennyiséggel terhelte meg minket, amekkorával csak a legjobbak tudtak megbirkózni. Megtanultuk tőle, hogy olyanok vagyunk, mintha rozsdások lennénk és csikorgásunk leküzdésére nagyon sok munka szükséges.”

Rajeczky Benjamin zenetudós, ciszterci rendi szerzetes, a népzene kutató munkatársak nevében emlékezett Kodály Zoltánra: „Mesterünk munkájának legmélyebb alapja a mindent átölelő *emberszeretet* volt. Ez melegített mindnyájunkat a vele végzett munka minden pillanatában, ezt vesszük át tőle legdrágább örökségként és ebből igyekszünk a jövőben is új dalok szókincsét szerkeszteni új idők számára.”

Arany János születésének 150. évfordulója

Az évszámok összefüggéseit sokszor eszmei tartalommal lehet megtölteni.

Kodály Zoltán 1882-ben, Arany János halála évében született, és a költő születésének 150. évfordulóján halt meg. Kodály tudat alatt Arany János gondolatát vitte tovább: a magyarság nemzetközi szintre emelését. Ugyanakkor a költőt bevonta a 20. század zenei életébe is: verseinek megzenésítésével és *Dallamgyűjteményének* kiadásával.

Arany János 1874-es, saját kezű lejegyzésében megőrzött 149 dallamnak filológiai igényű kritikai kiadását Kodály Zoltán és Gyulai Ágost rendezte sajtó alá. A kötet 1952-ben jelent meg *Arany János népdalgyűjteménye* címmel.

Arany János saját szerzeményű dalait pedig **Ádám Jenő** tette népszerűvé azáltal, hogy feldolgozta zenekari kíséretes ciklussá, amelyről Arany János születésének 150. évfordulója alkalmából 1967. február 9-én rádiófelvételt készítettek.

Anda Géza zongoraművész Budapesten

Anda Géza a „magyar származású, világhírű svájci zongoraművész” hosszú idő után 1967. tavaszán jött el újra szülővárosába. Érdeemes visszatekinteni zenei múltjába is.

Anda Géza zongoraművész

Anda Géza 1921-ben született Budapesten. A Zeneakadémián 1941-ben Dohnányi Ernő művészképzőjében végzett. Diplomahangversenyéről Péterfi István zenekritikus ezt írta: „Anda Géza nevét már számos nagysikerű nyilvános szereplése alapján a beérkezett művészek között tartjuk számon, és most Dohnányi mester művészképzőjének evégzésével a főiskola zsűrije is biztosan örömmel adja át az oklevelet a kiválóan tehetséges fiatal művészeknek.

Anda Géza diploma-hangversenyének igényes műsorát virtuóz képességekkel, erőteljes billentéssel, színes, zengő tónussal játszotta végig. Tudása, talentuma az új magyar pianista nemzedék első soraiban jelölik helyét és azt hamarosan nemzetközi elismeréssel fogja betölteni.” Talán éppen a „nemzetközi elismerés” fosztott meg bennünket egy tehetséges zongoraművésztől, hiszen Anda Géza 1942-ben elhagyta hazáját és Zürichben telepedett le.

Európai, amerikai és ausztráliai hangversenykörútjai során elsősorban Mozart- és Chopin, valamint Bartók- és Dohnányi-műveket játszott nagy szeretettel. Szenvedélyes pedagógus is volt, különösen a Luzerni Fesztivál idején tartott mesterkurzusai emlékezetesek.

Anda Géza budapesti fellépése alkalmából interjút is adott, amelyből idézek:

„Bartók Béla *II. zongoraversenyét* 1952-ben Fricsay Ferenc vezényletével Salzburgban játszottam először, kirobbanó sikerrel. Utána, ahol csak lehetett, műsorra tűztük. Fricsayval nagy egyetértésben dolgoztunk, jó néhány hanglemzfelvételt is készítettünk. Korai halála nagy vesztesége a világ zenei életének. Tíz év óta magam is dirigálok, többnyire Mozartot. Amikor Mozart zongoraversenyeit játszom és vezénylem, egy nagyobb együttesel való kamarazenélés örömét érzem.” Anda Géza két koncertjének nagy sikere volt, de szóljon erről a kritikus: Kroó György. „A Svájcban élő magyar pianista, Anda Géza mintegy negyedszázadnyi távollét után diadalmasan tért vissza hazájába, és Erkel Színházbeli két koncertjén olyan fogadtatást kapott a budapestiektől, amellyel a publikum csak a legnagyobbakat szokta elkényeztetni.

Zenekari estjén, mint Bartók *II. zongoraversenyének* szólistája, szószólója, az előadó-művészet kivételesen magas csúcsaira ragadott magával. Bartók zenéjének hallatlan mozgás-energiáját, dinamizmusát, sodrását érezte elsősorban, de odavarázsolta a zongoraszólamba a bartóki zenekar sajátos színeit is, mint lebilincselő tolmácsolásának talán legegységibb jeleit.”

A kritikusok kiemelték még Anda Géza zongorázásának rendkívüli billentés-kultúráját, szép zongorahangját, remek technikáját, amivel a zene szellemét szolgálta. Akik hallhatták őt zongorázni, nem felejtik el. Hanglemezei, felvételei pótolják valamennyire a személyes élmény varázsát.

Durkó Zsolt: *Magyar díszítőelemek (Fioriture ungherese)*

1967. április 20-án a Zeneakadémián adott hangversenyt a Magyar Rádió szimfonikus zenekara, Lehel György vezényletével. Ekkor mutatták be Durkó Zsolt *Magyar díszítőelemek* című zenekari művét, amely a Rádió megrendelésére készült. A szerző nyilatkozata szerint a magyar zenei hagyományban fellelhető apró, dallamos ékítések világa ösztönözte megkomponálására. A műben hangszereken kívül, szöveg nélkül éneklő kamarakórus is szerepel. A koncert után Fábián Imre zenekritikus így írt: „A hét kimagasló eseményének Durkó Zsolt új zenekari művének bemutatója bizonyult. *Fioriture ungherese* mondja az eredeti olasz cím, pontosabban és jobban fejezve ki a mű alapkoncepcióját, mint a magyar cím, mely magyar díszítőelemek jelenlétére utal a kompozíció zenei anyagában. Durkó minden eddigi jelentkezése az erős, jelentős egyéniség jegyeit viselte magán, s e tekintetben új alkotása is igazolta a hozzá fűzött várakozásokat. Hagyomány és újítás: a magyar zenei gondolkodásmód, és a legkorszerűbb kifejezőeszközök alkalmazása korántsem egymásnak ellentmondó elvek.

Durkó már több művében szándékozott ezt bizonyítani, és mindig meggyőző sikerrel.

A Rádiózenekar Lehel György vezényletével mutatta be a művet, újra meggyőzve, hogy ez a kitűnő együttes és vezetője milyen jó érzékkel reagál minden újra napjaink magyar zenéjében.”

Szvjatoszlav Richter zongoraművész Budapesten

Szvjatoszlav Richter zongoraművész 1967 nyarán váratlanul érkezett Budapestre, hogy két egymás utáni estén – egymástól gyökeresen eltérő programmal lepje meg a közönséget. Néhány hét múlva, a Budapesti Zenei Hetek alkalmával visszatért és bemutatta Benjamin Britten *Zongoraversenyét*. Az utóbbi fellépés – bizonyára a művel szembeni tartózkodás miatt igen kis visszhangot keltett. Ezért inkább a nyári koncertek hangulatát idézem.

Egy újságíró így kezdte beszámolóját: „Az Erkel Színház személyzetét gyorsan berendelték, a nyár porát hirtelen eltüntették, piros szőnyeget terítettek le és kigyulladtak a lámpák. 1967. augusztus 27-én és 28-án az érdeklődők megtöltötték a széksorokat, hogy tanúi legyenek a művész által közvetített zenei varázslatnak.” Az augusztusi koncerteket rögzítette a Rádió, a Britten *Zongoraverseny* pedig élő adásban közvetítette. Néhány sort idézek még Hamburger Klára élménybeszámolójából is: „Ahogyan berobbant a zsúfolásig tömött Erkel Színház hatalmas színpadára, ahogyan szinte még le sem ülve, azonnal zongorázni kezdett, nyugtalanul és lázasan - mint aki az imént átélt vízióit igyekszik megragadni, rögzíteni, továbbadni -, abban azonnal ráismerhettünk a régi, démonian szuggesztív Richterre. Schubert-játéka páratlan. A hang minősége és színei, a dallamvonalak puha rajza, a mód, ahogyan énekelteti ezeket a csodálatos melódiákat, drámai akcentusok, a meghökkentően váratlan, kifejező és „merész” schuberti fordulatok érzékeltetése – és persze mindez a zongorázásnak és művészi intenzitásnak ezen a fokán -, ebben aligha lehetne bárkit is hozzá hasonlítani.”

Elhunyt Áprily Lajos költő

1967. augusztus 6-án elhunyt Áprily Lajos költő, műfordító. „Búcsúzása is fegyelmezetten szép, mint egész életműve” - írta róla egyik méltatója. Költészetében nagy szerephez jutott az erdélyi szülőföld, amelyhez hasonlót talált otthonául a visegrádi vár tövében.

Szentgyörgypusztá völgye adta az ihlető és megtartó erőt a nyugalmat kereső költőnek.

Itt helyezték örök nyugalomra is. Dalos László újságíró búcsúztató írásából idézek:

„Nyírfái jutnak eszembe először. Maga ültette őket a völgyben, nem is oly messze a visegrádi várromtól. Ott élt kora tavasztól késő őszig. Néha télen is. Cinkék, rigók között, őz- és szarvasnyomok szomszédságában. Nyolcvanéves lett volna most, novemberben, ha megéri. De ez a kegyetlen forróságú, nagy írókat kaszáló nyár őt is elvitte. Nem zenélnek többé a völgyi négysorosok, utolsó éveinek ezek az alkonyi fényű gyöngyszemei, érzések és gondolatok párlatai. S bennük meghalt a táj is. A völgy. A ház. A nyírfák. Befogadta a fenyves-illatú végtelenség.”

A 75 éves Kun Imre köszöntése

A két világháború közötti magyar hangversenyélet legtöbb eseménye Kun Imre rendezésében zajlott le. A kitűnő impresszáriónak igen nagy érdemei voltak abban, hogy a magyar koncertpódiumon úgyszólván minden neves művész megfordult.

Ő szervezte például Fedor Saljapin, Bruno Walter, Szigeti József, Pablo Casals, Otto Klemperer és más világnagyság budapesti hangversenyét. Mivel a Magyar Rádió zenei főosztályának egyik rovatvezetője volt, 1967 nyarán rádiós munkatársai köszöntötték 75. születésnapja alkalmából.

A *Rádióújságban* ez olvasható:

„A 75. születésnapját ünneplő régi kitűnő rádiós, Kun Imre korát meghazudtoló frissességgel szervezi ma is a Rádió nemzetközi zenei műsorcserejét, a Versenyiroda titkáráként pedig a különböző zenei versenyeket, koncerteket és a külföldi vendégművészek fellépéseit.”

Az ENSZ Napján Budapestről is közvetítettek hangversenyt

Valószínű, hogy Kun Imre munkája is benne volt annak a nagyszabású hangversenynek a lebonyolításában, amelyet az Egyesült Nemzetek Szövetsége Napján, 1967. október 24-én közvetítettek. Íme a műsorajánlat: „Az **ENSZ Napján** a világ valamennyi rádióállomása egyidejűleg sugározza azt a hangversenyt, melyet a világszervezet (több éves gyakorlatának megfelelően) az idén is megrendez.

A műsoradásra ezúttal Genfét, New Yorkot és Budapestet kérték fel. Őszinte örömet érzünk, hogy Bartók és Kodály muzsikája lesz ezúttal a magyar nép képviselője, amely az egész világon hirdeti egy kis nép nagy kultúráját. A Zeneakadémián kitűnő énekes szólisták, valamint a Magyar Rádió ének- és zenekarának előadásában, Ferencsik János vezényletével felcsendült Bartók Béla *Cantata profana* és Kodály Zoltán *Galántai táncok* c. műve.”

A Rádiózenekar hangversenyei külföldön

A Magyar Rádió szimfonikus zenekara Lehel György vezetésével 1967-ben három alkalommal turnézott külföldön: először Lyonba utaztak két koncertre, majd ősz elején Ausztriában hangversenyeztek. *Október 9-től 17-ig* pedig Olaszország hat városában nyolc hangversenyt adtak, melyek közül legjelentősebb a két párizsi koncert volt. Arturo Toscanini szülővárosában ugyanis a nagy karmester születésének 100. évfordulója alkalmából, egész évre terjedő koncertsorozatot rendeztek, amelyre meghívták a berlini, a bécsi, a washingtoni és a firenzei zenekarokon kívül a Magyar Rádió szimfonikus zenekarát is. Az *október 12-ei* párizsi hangversenyt a Magyar Rádió egyenes adásban közvetítette.

Hangfelvételek felsőfokon Varga Ferenc szerkesztésében

1967. november 7-én kezdődött el a Rádió népszerű zenei sorozata a *Hangfelvételek felsőfokon*. A hetenként jelentkező műsor szerkesztője Varga Ferenc a *Rádióújságban* így nyilatkozott: „Nagyon hálás feladat olyan műsort szerkeszteni, amelynek összeállításában rendelkezésre áll a zeneirodalom jelentős része, és a legkiválóbb előadóművészekkel készült hangfelvételek hatalmas tárháza. A *Hangfelvételek felsőfokon* c. sorozat műfajilag a szimfonikus zene, a kamarazene és az oratórium-művészet alkotásait foglalja majd magában. Ebben a műsorban kizárólag művészi és felvétel-technikai szempontból egyaránt kiváló, kiemelkedő produkciók hangozhatnak el. Szándékosan említem a produkciót, mert a hanglemezeken kívül a hazai és külföldi rádiófelvételek és koncertközvetítések is helyet kaphatnak az adásokban.”

Elisabeth Schwarzkopf opera- és dalénekes Budapesten

1967. december 8-án az Erkel Színházban megtartott dalestjén szerepelt nálunk először Elisabeth Schwarzkopf, a világhírű opera- és dalénekes. (Éppen 52. születésnapja előtti estén). Geoffrey Parsons zongorakíséretével Mozart, Gluck, Schubert, Schumann, Wolf és Richard Strauss-dalokat adott elő. A koncert után készült újságcikkek közül elsőként Gách Marianne írásából idézek: „Elisabeth Schwarzkopf bámulatosan tudatos művész. Tökéletesen ura nemcsak a hangjának, hanem egész fizikumának is. Önnön lehetőségeinek virtuóz tudója. Aligha volt nála jobb Donna Elvira, Almaviva grófné, vagy Tábornagyné az operaszínpadon. Az évek során azonban kissé megváltozott a hangja, hatalmas repertoárjából a szerepek nagy része elmaradt és egyre inkább a daléneklésnek szenteli életét. Ő a német „lied” ihletett, felejthetetlen előadója.”

Hamburger Klára kritikus többek között ezt írta: „Hogy Elisabeth Schwarzkopf kicsoda, hogy a világ legnagyobbjai között is milyen kivételes helyet foglal el, jól tudtuk eddig is. Gyönyörű színű, meleg-fényű, szárnyaló szopránját, csodálatosan hajlékony és muzikális éneklését, tökéletes kultúráját ismertük hanglemezeiről: utolérhetetlen Tábornagyné alakítását, Mozart-tolmácsolásait, ihletett dalfelvételeit gyakran hallhattuk a rádióban.

Elisabeth Schwarzkopf
opera- és dalénekes

Először a jelenségről kell szólni. Nem arról, hogy még mindig milyen szép, hanem, hogy hogyan tud végigvonulni egyedül – csupán kísérője társaságában, az Erkel Színház hatalmas színpadán, hogy milyen egyszerű és mégis méltóságteljes fesztelenséggel lép a zongorához, és milyen természetes póztalansággal áll mindvégig, amíg énekel, kezét egyszerűen a zongorán nyugtatva vagy egymásba kulcsolva. Rendkívül nagy élmény, ritka gyönyörűség volt a dalest: tudatos művészet és spontán megnyilatkozás, színészi tehetség, tökéletes kultúra és egy kivételes művészegyéniség magas rendű találkozása.” Egy másik vélemény szerint: „A hangverseny ihletett este volt, mely rangot, méltóságot adott a művészetnek, a zenélésnek – és a zenehallgatásnak.”

1968.

Lovro von Matacic karmester Budapesten

1968. február 22-én a Rádiózenekar hangversenyén Lovro von Matacic, a világhírű karmester Beethoven II. és V. szimfóniáját, valamint 9 menüettjét vezényelte a Zeneakadémián.

Matacic 1899-ben született Horvátországban, de gyermekkorától kezdve Bécsben tanult, mint a Wiener Sängerknaben együttesének tagja. Nagyrészt Münchenben élt, onnan utazott vissza hazájába és vendégszereplésekre szerte a világba. Gách Marianne újságíró szerint az 1968-ban 69 esztendőes karmester fizikai és művészi alkatából elevenen lobogott a fiatalos láng. Matacic az interjú során többek között ezt mondta: „Csaknem 30 évvel ezelőtt jártam Budapesten: 1939. november 28-án a Filharmonikus zenekart vezényeltem és Szigeti József hegedűművész volt a szólista. Ennyi év után most hagyományos műsorral jöttem ide: az újra bemutatkozás új közönségnek azt hiszem, Beethovennel a legalkalmasabb. Én magam Weingartner Beethoven-elemzését olvasgatom rendszeresen, de tudom, hogy a közönség tárgyilagosabb értelmezést akar hallani. Természetesnek érzem, hogy ma gyorsabbak a tempók, hiszen a holdra-szállás korában zenei érverésünk is szaporább lett.” Néhány sort idézek Breuer János zenekritikájából is: „Lovro von Matacic, a Rádiózenekar vendég-dirigense maga az élő, zenei monumentalitás. Elképzelésének acélossága szinte szikrát vet, belső intenzitásától tüzet fog a zenei anyag. Az egyre ritkuló nagy zenekari varázslók közé tartozik, akik elképesztő hangzás-bravúrok megvalósítására képesek. Matacic Beethoven-estjének nyitányaként az 1790-es években keletkezett menüett-ciklusok egyikében a zeneszerző dionüzoszi, mámoros örömh hangját és a scherzók küzdelmes világát szólaltatta meg. Ezek a zenei apróságok pompás alkalmat nyújtottak a karmesternek a bemutatkozásra.”

A Magyar Rádió II. zongoraversenye

1968. február 24. és március 5. között a Rádió zenei főosztálya harmadszor tartott zenei versenyt, több oldalról is kihasználva a lehetőséget: egyrészt szélesíteni a komolyzene hallgatók körét és reflektorfénybe állítani néhány tehetséges fiatal muzsikust.

A Zeneművészeti Főiskola 21 hallgatója volt a Magyar Rádió II. zongoraversenyének résztvevője. A zsűri- amely a Főiskola tanáraiból és a Rádió zenei főosztályának képviselőiből állt – az állóképességet és a zenei kifejezés mélységét, szépségét vette figyelembe.

Véleményük szerint ez a verseny nem hozott nagy és váratlan szenzációt, de az átlagos színvonal biztatóan magas volt. Döntésük alapján I. díjat nem adtak ki, a **II. díjat Lux Erikának ítelték.** Az akkor 21 éves Lux Erikának, a főiskola V. éves hallgatójának volt már bizonyos versenyző múltja: IV. díjat nyert 1966-ban a budapesti Nemzetközi Liszt-Bartók versenyen, és 1967-ben a Münchener Nemzetközi Zongoraversenyen is.

A Rádiózenekar hangversenyei a Prágai Tavaszon

Európa egyik legismertebb zenei fesztiválja a Prágai Tavasz, amelyre 1968-ban meghívták a Magyar Rádió szimfonikus zenekarát is. A *május 16-án és 17-én* Lehel György vezényletével megtartott hangversenyeken jelen volt Kárpáti János is, akinek kritikájából idézek:

„Először vettem részt a csehszlovák zeneélet e nagy, ünnepi eseményén, és a négyhetes gazdag programnak csak egy kis hányadát hallgathattam meg. Ha ugyanis minden este koncerten ül az ember, akkor is csak egyharmadát hallja az elhangzó muzsikának, mert a két hangversenyterem és az operaként szolgáló Nemzeti Színház egymással párhuzamosan nyújtja a lehetőségeket.

Vasárnap mindehhez 2-2 délelőtti és délutáni koncert járul, ismét csak a választás nehézsége elé állítva a fesztivál közönségét. A nagy, igazi élményt nyújtó hangversenyek közé számítható – elfogultság nélkül mondhatjuk ezt, a Magyar Rádió szimfonikus zenekarának két estje a Smetana teremben. A koncertek nagy eseménye **Perényi Miklós** fellépése volt. A csodagyerekből ifjú művésszé érett csellista gyönyörű, intenzív hanggal és beleérző-képességgel játszotta **Mihály András Gordonkaversenyét**. A művet, mely ez alkalommal szólalt meg először Prágában, a közönség nagy rokonszenvvel és lelkes tapssal fogadta.”

A Budapesti Kamaraegyüttes

Mihály András zeneszerző gordonkaművészként kezdte pályafutását, ismerte a hangszer minden lehetőségét és ezt kihasználva komponálta 1953-ban a talán legtöbb sikert elérő

Gordonkaversenyét. Mihály András igen jelentős munkát végzett a Zeneművészeti Főiskola kamarazene tanáraként is. 1968-ban tanítványaiból megalapította és 20 éven át vezette a

Budapesti Kamaraegyüttest, amelyre egy későbbi beszélgetés alkalmával így emlékezett:

„Véletlenül alakult meg az együttes. Növendékeim között éppen volt egy olyan gárda, amelyikkel – én úgy ítélt meg, nagyszerűen elő tudjuk adni Schönberg *Pierrot lunaire* c. darabját. De ez csak egy improvizatív feladat volt.

Az, hogy végleges, önálló intézménnyé vált az együttes, az azért történt, mert Darmstadtból meghívást kaptunk: azt kérték tőlünk, hogy a nyári fesztiváljukon mutassunk be új magyar zenét. Akkor nekiálltunk, és megtanultunk egy kortárs magyar művekből összeállított műsort.

Ez az 1968. szeptember 5-én a modern zene egyik fellegetvárában, Darmstadtban megtartott hangverseny és az utána következő budapesti bemutatkozás óriási feltűnést keltett. Volt olyan zenekritikus, aki így aposztrofálta: „Zenénk további útján mérföldkő jellege van!”

A sikertörténetről Fábíán Imre zenekritikus így írt: „Mihály András vezetésével új magyar művek hazai bemutatóival lépett a közönség elé a Budapesti Kamaraegyüttes a Zeneakadémia zsúfolt kistermében. A hangverseny az idei fesztivál legjelentősebb művészi-zenei eseménye, a mai magyar zenének pedig nevezetes, ünnepi dátuma. Mégpedig több okból. Maga az együttes ritka szerencsés találkozás eredménye, muzsikusai a magyar előadó-művészet büszkeségei. Hogy alkalmi találkozásukból valóban **együttes** született, az Mihály András szervező, és főként vezető készségének diadala. Az eredmény: olyan korszerű, technikai, zenei értelemben egyformán magas színvonalú, és minden új iránt rendkívül fogékony kamaraegyüttes, melyet a világ bármelyik országa megirigyelhetne tőlünk.”

Kurtág György: *Bornemisza Péter mondásai*

A Budapesti Kamaraegyüttes bemutatkozó hangversenyéről szóló beszámolók lelkes hangját Kroó György is folytatta: „A Budapesti Kamaraegyüttes bemutatkozó fellépése alkalmával nem kevesebb, mint hét új magyar művet ismerttet meg a közönséggel és azokkal a tízezrekkel, akik a rádióközvetítés jóvoltából lehettek jelen az új magyar zene történetének ezen a fontos eseményén.

A hangverseny második felét egyetlen élmény töltötte be: **Kurtág György** énekhangra és zongorára írt koncertója, a **Bornemisza Péter mondásai** – egy nagy zeneszerző-egyéniség megrendítő megnyilatkozása. Elgondolkodtató, hogy ez az érett remekmű a hetedik opusz. Korunk zeneszerzőjének műhelyére utal, hogy ezen a nagyszabású alkotáson, amely **Sziklay Erika** és **Szűcs Lóránt** képességeinek ismerete nélkül talán sohasem született volna meg, kerek hat esztendeig dolgozott a szerző.”

Bornemisza Péter, a 16. századi luteránus prédikátor-költő beszédei öt hatalmas kötetben maradtak ránk. Kurtág György művészi mondanivalójának megfelelő üzenetre talált a régi írásokban és a kiemelt mondatokat aktualizálta kompozíciójában a 20. század embere számára. A concerto négy nagy része: a *Vallomás*, a *Bűn*, a *Halál* és a *Tavaszi*.

A *Vallomás* mintegy nyári izzással beszél az alkotás kényszeréről, a *Bűn* a tragikus bukást idézi, a *Halál* az elkerülhetetlen megsemmisülést fejezi ki, a *Tavaszi* c. tétel pedig a *Hit* lényegének bornemiszi megfogalmazását önti hangokba.

Maros Rudolf: Kamarazene 11 előadóra

A Budapesti Kamaraegyüttes bemutatkozó hangversenyének műsorán szerepelt Maros Rudolf *Kamarazene 11 előadóra* c. műve is. A darab felvételét a Rádióban 1968. május 22-én mutatták be. A zeneszerző akkor a *Rádióújságban* ezt írta művéről: „Az *Eufónia*-sorozat korszerű zenei nyelvét folytatva igyekeztem új hangzást kikísérletezni egy kisebb létszámú együttesre.

A 11 hangszeres *Kamarazene* ösbemutatója 1967-ben az Egyesült Államokban, a Dartmouth Fesztiválon volt. A nagyszerű hazai felvételt a frissen alakult, Mihály András vezette kamaraegyüttes készítette. Művem augusztusban a Darmstadti Fesztiválon, jövő tavasszal pedig a Zágrábi Biennálén lesz műsoron.”

Aram Hacsaturján *Spartacus* c. balettje az Operaházban

1968. május 18-án az Operaházban csendült fel Aram Hacsaturján *Spartacus* c. balettzenéje. A darab hőse Spartacus, az időszámításunk előtti században élt gladiátor. Ő vezette a római birodalomban kirobbant rabszolga felkelést. Ám bátor küzdelmüket leverték és a vezéreket az ókori Róma sugárútján, a Via Appián keresztre feszítették. Mindazok számára, akik láthatták az Operaház előadását, felejthetetlen Seregi László koreográfiája, valamint a két főszereplő: Kun Zsuzsa és Fülöp Viktor balett-táncos bravúros teljesítménye. Zenei körökben feltűnést keltett, hogy Aram Hacsaturján örmény zeneszerző jóval a premier előtt Budapestre érkezett.

Napokon keresztül ott ült az operaházi próbákon és időnként instrukciókat adott Pál Tamás karmesternek, vagy a zenekar tagjainak.

Az akkor 65 esztendőös komponista egyik nyilatkozatából idézek: „1956-ban jártam legutóbb Budapesten, amikor a Rádió stúdiójában és a Zeneművész Szövetségben ismerkedtem az új magyar kompozíciókkal. Bartók Bélát régóta nagyra értékelem, Kodály Zoltánhoz pedig barátság fűzött. Örülök annak, hogy a Magyar Rádióban és koncertpódiumon is elhangzanak a darabjaim, az Operaházban pedig műsoron tartják *Gajane* c. balettemet.

Jelenleg Moszkvában élek és a Konzervatóriumban zeneszerzést tanítok. Örményországnak, ennek az ősi kultúrájú keleti országnak hagyományait igyekszem ápolni. Úgy érzem, műveimben sikerült az örmény zene sajátos dallamvilágát az európai zene közkincsévé tenni.

*A Spartacus*nak a budapesti lesz a 19-ik bemutatója, de mégis az első premier izgalmával várom.”

Idézek néhány sort Albert István zenekritikus írásából: „Aram Hacsaturján *Spartacus* c. balettjének zenéje – eltérően a *Gajanétól*, nem folklór, hanem a zene nemzetközi hangját használja. De így is ugyanazokkal a zeneszerzői erényekkel ékeskedik, mint eddig ismert művei: lírája tele van érzékletes színekkel, dallamai, ritmusai kifejezésteljesek, témái változatosak és hangszerelése bővelkedik hatásos effektusokkal.”

50 éve mutatták be Bartók *A kékszakállú herceg vára* c. operáját

1968. május 24-én emlékeztek Bartók Béla *A kékszakállú herceg vára* c. operája bemutatásának 50. évfordulójára. Bartók 1911-ben zenésítette meg Balázs Béla misztériumát, de a sors úgy rendezte, hogy az Operaház színpadán csak hét év múlva: 1918. május 24-én nyílhathatott ki a Kékszakállú ódon várának hét ajtaja.

Felidézem az opera születésének történetét, elsőként Ujfalussy József Bartókról írott tanulmányának részletével: „Szemünk pillás függőnye fent: Hol a színpad: kint-e vagy bent ...?” - kérdi a prolog, s mondatlanul felel is a kérdésre: bent! *A kékszakállú herceg vára* nem más, mint zárt, feltörhetetlen emberi lélek. „A lelkem ódon babonás vár, mohos, gögös és elhagyatott” - adja kezünkbe a kulcsot Ady Endre az *Új versekben*. Balázs Béla művében a történés belső, lélektani, ezért *misztérium* a műfaja. Szerkezete világosan tagolt: a felnyíló, fokozatosan megvilágosodó, majd lassan újból elsötétülő és becsukódó vár képe körre zárul.”

Az opera bemutatóján a két szerepet Haselbeck Olga és Kálmán Oszkár énekelte. Az 50. évfordulón Kálmán Oszkár, az egykori nagy kultúrájú, kiváló basszista így emlékezett:

„1918-ban, amikor rám esett a választás, már öt éve tagja voltam az Operaháznak. Az igazság az, hogy idősebb kollégáim nem vállalkoztak a Bartók opera szerepére. Nos, amikor Egisto Tango, Operaházunk nagy híré olasz karmestere és Bartók Béla jelenlétében Fleischer Antal elzongorázta a *Kékszakállút*, én rögtön „leblattoltam” a szólamot. Mindaddig főleg Wagneren nevelkedtem, így nekem zeneileg a Bartók opera éneklése nem okozott nehézséget, új kifejezőmódjától pedig el voltam ragadtatva. Ugyanez vonatkozott Haselbeck Olgára is. Mind a ketten óriási ambícióval fogtunk munkához. Fleischer tanított be minket, de Tango már korrepetálás közben, a szobában is dirigált, sőt Bartók is végighallgatta próbáinkat.”

Az opera bemutató előadása után a *Nyugat*-folyóirat hasábjain jelent meg Kodály Zoltán kritikája, amelynek befejező sorait idézem:

„Az előadás a legszebbek egyike volt az egész esztendőben. Tango karmester már a múlt évben, a *Fából faragott királyfi* bemutatója alkalmával megmutatta, hogy az új magyar zene megértéséhez nem kell okvetlenül húszévesnek és magyarnak lenni. Minden új művészethez kulcsot ad: a tehetség, nyílt befogadóképesség és igazi technikai tudás. Gyönyörűen helytálltak az énekszerepekben Haselbeck Olga és Kálmán Oszkár. Produkciójukat csak akkor méltányolhatjuk teljesen, ha meggondoljuk, hogy egy új stílus hagyomány nélküli előadásmódját részben maguknak kellett megalkotni.”

A Magyar Rádió Gyermekköroosa másodszor Japánban

A Rádió legifjabb művészei, a Gyermekköro tagjai 1968. szeptemberében második alkalommal utaztak Japánba, csaknem két hónapig tartó hangversenykörútra. **Csányi László**, a köro vezetője így számolt be a turné műsoráról: „1965-ben voltunk először Japánban, akkor 13 dalt énekeltünk japánul, most újabb 8-at tanultunk hozzá, ezeknek rendkívül nagy sikere volt. Egyébként 15 nyelven tolmácsoltuk különböző népek dalait. Programunkban klasszikus és preklasszikus művek is szerepeltek, műsorunk második részében pedig magyar zeneszerzők köroisait szólaltattuk meg és előadtuk az *Este a faluban* c. népi játékot, melyet az együttesünk tagjaiból alakítható zenekar kísért.”

Botka Valéria, a Gyermekköro másík karnagya mesélte: „Még elképzelni is sok, hogy 31 város hangversenytermében szerepeltünk és 45 ezren hallgattak meg bennünket. És ki tudja, hányan nézték meg a rólunk készült TV-felvételeket. Azt tapasztaltuk, hogy Bartók és Kodály műveit sok ottani köro tűzi műsorára. Megható volt, hogy a japán gyerekek sokszor magyar dalokkal köszöntöttek bennünket. Természetes, hogy mi pedig japánul énekelve válaszoltunk.”

Tizedik Budapesti Nemzetközi Zenei verseny

1968. szeptemberében rendezték meg a 10. Budapesti Nemzetközi Zenei versenyt: a **brácsa-** és **vonósnégyes-**versenyt Weiner Leó emlékezetére, a **gordonkaversenyt** pedig Pablo Casals tiszteletére. Casals, a 92 éves mester azt tervezte, hogy Budapestre jön – a verseny megkezdése előtt azonban levélben közölte, hogy orvosai tanácsára már nem vállalhatja a nagy utazást, de szeretettel kíván sok sikert. Jelen volt viszont Szigeti József hegedűművész, mint a vonósnégyes-verseny díszelnöke. A versenyen 19 ország 87 fiatal művésze vett részt, és a szakemberek véleménye szerint az általános színvonal (talán a vonósnégyesek kivételével) magas volt. A legjobb teljesítményt a brácsások nyújtották, sőt a verseny magyar győzelmet is hozott: az I. díjat Bársony László, a III. díjat pedig Erdélyi Csaba nyerte. Mindketten Lukács Pál, a kiváló brácsaművész növendékei voltak. Lukács tanár úr – mint a zsűri tagja, a verseny után méltatta az eseményeket és többek között ezeket mondta: „Minden verseny jó eredménye csak egy állandó folyamat alkalomszerű kicsengése, amely természetesen nagyon sok és bonyolult összetevőnek szerencsés összegeződéséből adódik. Nem véletlenül mondtam, hogy egy állandó folyamatról van szó. Ez alatt egy töretlen lendületű, szívós, kitartó, tervszerű munkát értek, amelynek alapja nem a pillanatnyi feltűnési lehetőség kihasználásának vágya. Vagyis, egy versenyre való felkészülés kezdete nem eshet egybe a verseny meghirdetésének időpontjával. A verseny a pályaválasztásnál kezdődik.”

Anda Géza zongoraművész újra Budapesten

Anda Géza zongoraművész 1942-óta élt Svájcban. 25 évi távollét után 1967 tavaszán adott Budapesten hangversenyt. Az akkori szeretet-teljes fogadtatás a művészt már a következő, 1968-as év őszén is haza vonzotta. Albert István zenekritikus beszámolójából idézek:

„A Budapesti Zenei Hetek záróhangversenyét így hirdették a plakátok: Vezényel és zongorán közreműködik Anda Géza. Műsorán Mozart kis *g-moll szimfóniája*, valamint Mozart *D-dúr* és Beethoven *C-dúr zongoraversenye* szerepelt. Nos, Anda Géza, a **karmester** egyetlen pillanatra sem feledtette velünk a világszerte méltán ünnepelt, **nagyszerű pianistát**.

Hiszen az est fő élményét az jelentette, amikor a művész zongorához ült. A Mozart-műben a fölényes biztonság, tudatosság és plasztikus játék, a Beethoven-műben pedig elmélyült, fantázia-dús, őszinte szenvedélyesség, valamint tónusának zengése és ereje nyilatkozott meg.”

Bozay Attila: *Pezzo sinfonico*

A fiatal zeneszerző-gárda egyik jelentős tagja Bozay Attila 1967-ben féléves ösztöndíjat kapott Párizsba. Indulása előtt egy beszélgetés alkalmával ezt mondta:

„Nyugaton eddig még nem voltam. Párizs a művészet egyik fővárosa, ahol nem elsősorban a zenének, hanem a képzőművészetnek vannak óriási hagyományai. Szeretnék múzeumokba, koncertekre járni, és szeretnék néhány olyan emberrel megismerkedni, akik a modern zene élvonalába tartoznak: Boulezzel, Messiaennal, Milhaudval. Hogy sikerül-e, nem tudom, mert ők is rengeteget utaznak, illetve ők utaznak csak igazán sokat. Biztosan nagy élmény lesz és remélem, sokat fogok belőle profitálni.”

Bozay Attila ezen a tanulmányúton írta meg az Op. 13-as zenekari darabját, a *Pezzo sinfonicot*, a Magyar Rádió megrendelésére. A mű 1968. október 5-én hangzott el először, a Zeneakadémia nagytermében, a Magyar Állami Hangversenyzenekar előadásában, Ferencsik János vezényletével. Közismert, hogy Ferencsik érdeklődéssel figyelte a fiatal zeneszerzők műveit, de csak kevés bemutatóra vállalkozott. Ezen kevesek közé tartozott Bozay Attila, akinek első zenekari művét a *Pezzo concertato* premierjét és rádiós felvételét is Ferencsik vezényelte 1966-ban.

A két Bozay-mű előadásáról a nagy karmester így beszélt: „Bozay Attila azok közé az újabb zeneszerzők közé tartozik, akiknek stílusát értem, minthogy pedig értem, ezért vállalom is. Mivel a partitúrájával való ismeretségem szimpátiával végződött, meg lehetett kérni a zeneszerzőt, hogy mondja el kívánságát: miképp hangozzék műve. Bozay Attilát azért is becsülöm, mert *tudja, hogy mit írt le*. Meglehet, hogy ez komikusan hangzik, vannak azonban olyan zeneszerzők, akiknek az ember úgy gyúrja a műveit, ahogy akarja. A zeneszerző ezt nemhogy eltűri, hanem hogy úgy mondjam, sorsára hagyja a művét, szabad prédául dobva oda a karmesternek. Nagyon fontos, hogy a zeneszerző vállalja a felelősséget minden egyes leírt hangért.”

Az 1968-as Budapesti Zenei Hetek első bemutatójáról Fábíán Imre zenekritikus így írt: „Bozay Attila évek óta egyre határozottabban alakítja ki alkotó-egéniségét. Vallja, hogy a magyar és az európai tradíció szintézisére ma éppúgy szükség van, mint Bartók idejében. A *Pezzo sinfonico*, Bozaynak 1967-ben Párizsban komponált műve is ennek a törekvésnek eredményes megvalósulása: **új eszközökkel újat és egyénit mond**. Ferencsik János ismét megmutatta: mit jelent az, ha teljes erejével és lelkesedésével egy új magyar mű mellé áll.

A bemutató-előadás színvonala csak örömmel tölthet el bennünket, a *Pezzo sinfonico* tolmácsolása mesteri tett volt. A Hangversenyzenekart ebben a zenei stílusban talán még sohasem hallottuk ilyen magabiztosan, éretten, és technikailag ilyen fölényesen játszani.”

Szokolay Sándor *Hamlet* c. operájának bemutatója

„1968. október 19-e olyan dátum, amelyet feljegyezhetünk a magyar opera történetébe” - írta az egyik zenekritikus Szokolay Sándor *Hamlet* c. operájának premierje alkalmával.

Korábban már több zeneszerző tett kísérletet a *Hamlet* zenei feldolgozására, de senkinek sem sikerült Shakespearehez méltót alkotni. Szokolay Sándor vállalkozása ezért is tűnt merésznek.

Fábián Imre zenetörténész jó-barátként is figyelte a komponista lázas munkáját. Így írt erről: „Jól emlékszem, milyen szenvedéllyel, s a rá váró zeneszerzői munka gondolatától szinte felzaklatva tért vissza Szokolay Franciaországból. Ahol az Atlanti-óceánnak egyik vadregényes szigetén az opera szövegkönyvét végleg kialakította. A zeneszerzőt, aki amúgy is állandó magasfeszültségben éli az életét, talán sohasem láttam annyira megszállottnak, mint a *Hamlet* komponálása idején. Fanatikusan hitt abban, amit csinál.”

Idézek még néhány gondolatot Fábián Imre kritikájából, amely már a bemutatóról szól:

Szokolay Sándor zeneszerző

„Szokolay Sándorra kettős súly nehezedett, amikor a *Hamlet* megírására vállalkozott: elsősorban a dráma, Shakespeare nyomasztó nagysága, és a saját zeneszerzői sikere.

A *Vérnász* szerzőjének új művét a legnagyobb várakozással fogadta a nagyközönség és a szakemberek szűkebb köre is, és e várakozásokban nem kellett csalódniuk. A *Hamlet*tel Szokolay nagyot lépett előre, s csak megerősítette a *Vérnász* zenéjével megszerzett rangját, tekintélyét, s hisszük: népszerűségét is. Az Operaház szokásához híven, két szereposztásban mutatta be az új művet. És erről a szokásról érdemes néhány szót ejtenünk. Művészi igényességben, felelősség-érzetben az Operaház annyit nyújtott ennek a vállalkozásnak, hogy elmondhatjuk: ha egy Bartók Béla annak idején csak a felét kapta volna ugyanettől a színháztól, akkor ma talán néhány színpadi remekművel lennénk gazdagabbak.”

1969.

A Magyar Rádió hegedűversenye

1969. február 15- e és március 14-e között rendezte meg a Magyar Rádió első országos hegedűversenyét. Hazánk különböző részéből jelentkeztek fiatal muzsikusok, akik közül a válogatás után 22 hegedűs vett részt a versenyben.

A *Rádióújságban* megjelent írás így foglalta össze az eredményeket: „Befejeződött a **Rádió országos hegedűversenye** amely sok szép és tehetséges produkcióval és a nemes vetélkedés izgalmas pillanataival ajándékozta meg a versenyt figyelő hallgatókat. Úgy gondoljuk, fiatal hegedűművészeink legjava vett részt a versenyen. Az ilyen vetélkedő kitűnő alkalom az állóképesség növelésére, a rutin megszerzésére, nem beszélve arról, hogy egy versenyen való sikeres szereplés komoly lépés a művészpályán. Jó néhány, eddig ismeretlen, de tehetséges fiatal művész nevét jegyeztük meg, reméljük, sokszor fogunk hallani róluk a jövőben.”

A hegedűverseny nagy szakmai-művészi sikerrel zárult: az **I.** helyezett **Perényi Eszter** lett, a **II.** díjat **Kiss András** és **Márffy Gabriella** között osztották meg, a **III.** díjat pedig **Rolla János** kapta. A győztesek a Zeneakadémián mutatkoztak be a közönségnek.

Ki nyer ma? Játék és muzsika tíz percben

1969. március 3-án jelentkezett első alkalommal a **Ki nyer ma?**

Ki nyer ma? Játék és muzsika tíz percben

A *Rádióújság* februári számában értesültek a hallgatók az új zenés játék tervéről. **Czigány György**, a műsor kezdeményezője így nyilatkozott:

„A márciusban kezdődő műsorrend keretében új adás-fajtaival jelentkezünk. Szombat és vasárnap kivételével minden délben, tehát hetenként ötször hangzik majd el a *Ki nyer ma? c.* műsor, egyenes adásban, a Hungária Kávéházból. A tízperces játékban az az-naphoz kapcsolódó zenei kérdésre a sorsolással kiválasztott versenyzők válaszolnak a nyilvánosság előtt.”

A zenés játék rövid idő alatt a Rádió egyik leghallgatottabb műsora lett. Néhány hónap elteltével Czigány György, mint műsorvezető, tapasztalatairól ezeket mondta:

„Könnyen, gyorsan – tegyük hozzá: egy kis izgalom és játék segítségével – műveltségünket gyarapítani, remekműveket megismerni, s a komolyzenét mint legjobb szórakozást felfedezni igazi öröm. Talán azért vált hamar népszerűvé a *Játék és muzsika tíz percben*.

A legkülönbözőbb foglalkozású emberek nyertek már a játék során: az eddigi legfiatalabb versenyző 13 éves diák volt, a legidősebb 75 esztendőes nyugdíjas.”

A Liszt Ferenc Kamarazenekar hangversenye

1969. március 9-én a Zeneakadémián megrendezett Mozart-matinén a Liszt Ferenc

Kamarazenekar játszott Sándor Frigyes vezényletével. A koncert egyik kritikus szerint:

„A zenekar – hangzásának szépségével és a zenélésben talált öröm érzésével örvendeztette meg hallgatóit.” Gách Marianne újságíró kérésére Sándor Frigyes karmester így mutatta be az „*Ifjú zenekart*”: „Amikor a 16 vonósjátékos körülbelül 6 évvel ezelőtt – nem tanári ötletből, hanem a zene szenvedélyes szeretetéből – a *Zeneművészeti Főiskola kamarazenekarává* verődött össze, valamennyien növendékek voltak még. Azóta hármukat kivéve mind elvégezték a főiskolát és nagy zenekarokban játszanak. Felnőtté válásukat az jelzi, hogy 1968-ban megváltoztatták elnevezésüket, de a Zeneakadémiához való hűségük jele-képen Liszt Ferenc nevét vették föl.

A Filharmóniának köszönhető, hogy a kamarazenekar már 5 évvel ezelőtt bérletes

hangversenyeken szerepelt. De éppen növendék voltuk miatt nem járt nekik a felnőttek honorárium, csupán a költségtérítés minimális összege, s ez egyelőre nem változott.

De hiszen ők ebben az együttesben nem elsősorban pénzért, hanem a maguk gyönyörűségére muzsikálnak. Ezekből a kis összegekből kottákat vásárolnak, sőt, a legfiatalabbaknak ebből fizetik a frakk-kölcsönzés díját is.”

Decsényi János: *Öt Csontváry-kép*

1969-ben Csontváry Kosztka Tivadar festőművészre emlékeztek, halálának 50. évfordulója alkalmából. Az 1919-ben – 66 évesen elhunyt nagy festő maga által választott, külön életútja legendává vált. Belső hang hatására kezdett festeni és küldetésének tudatában teremtette meg páratlan életművét. A nagy festőre való emlékezés különleges alkalma volt a Rádiózenekar 1969. április 23-án megtartott zeneakadémiai koncertje, melyen Oberfrank Géza vezényletével bemutatták **Decsényi János *Öt Csontváry-kép*** c. zenekari művét.

A *Rádióújság*ban az érdekes kompozícióról ezt írta a zeneszerző: „Nagyon szeretem a képzőművészetet. Csontváry festményeivel 1963-ban, a székesfehérvári kiállításon találkoztam, és a képek monumentalitása, nagyvonalúan kezelt színvilága lenyűgözött. Csontváry-élményemet igyekeztem hangokban kifejezni. Ám ha egy zeneszerző festményeket választ témának kompozíciójához, sohasem szabad azt gondolni, hogy a kép valamilyen szó szerinti lefordításáról van szó a zene nyelvére. Hiszen ez lehetetlenség, a kép csak inspirációt adhat ahhoz, amit a zeneszerző szeretne kifejezni. Művemet orgonával kiegészített nagy zenekarra komponáltam. Öt önálló, lezárt tételből áll és mindegyik egy-egy kép címét viseli feliratként.”

Fábián Imre zenekritikus írásának néhány sorát idézem: „Decsényi János *Öt Csontváry-kép* által inspirált zenekari darabja azt mutatja, hogy szerzője sokat és egyenletesen fejlődött az utóbbi években. A hatalmas nagy-zenekari apparátust nagy biztonsággal kezeli, melynek eszközei valóban csak eszközök a jelentős, fontos gondolatok közlésére. Decsényi eddigi pályafutásának csúcspontja ez a kompozíció, melyet ezután az elmúlt 10-15 esztendő legrangosabb alkotásai között kell számon tartanunk.”

Durkó Zsolt: *Altamira*

1969. május 12-én mutatták be Durkó Zsolt *Altamira* c. művét, amely képzőművészeti élmény hatására született. De ez az élmény a régmúltat idézi: mégpedig a spanyolországi Altamira-barlang falán megtalált őskori színes képeket. A fiatal Durkó Zsolt zeneszerzőt e barlangrajzok ihlették új mű komponálására, amelyen keresztül az őskor művészeti emlékei bekerültek a 20. század zenei életébe. Az év jelentős magyar bemutatója alkalmából **Durkó Zsolt** így nyilatkozott: „Új zenekari művem címe **Altamira**, amelyhez – mint a cím is mutatja, az Altamira-barlang festményei adták az ösztönzést. Hasonlóan a barlangfestményekhez, a kompozícióban egy rajzos és egy elmosódott körvonalú zenei anyag szerepel.

E kettő egyensúlyával építkezik a darab, ennek megfelelően állítottam össze a zenekari apparátust, valamint a 12 tagú kamarakórust, amely szöveg nélkül énekel és a hangszercsoportokkal egyenrangú szerepet tölt be. Végül megemlítem, hogy új művem – többi zenekari darabomhoz hasonlóan, a Rádió rendelésére készült. Megköszönöm a művet bemutató Rádiózenekar, valamint a Rádióénekkar tagjaiból alakult kamarakórus és Lehel György karmester munkáját. Öröm a zeneszerző számára, ha ilyen kiváló művészek tolmácsolják mondanivalóját.”

Bozay Attila: *Trapéz és korlát* – kantáta

1969. június 8-án első alkalommal szólalt meg a Kossuth adó műsorában **Bozay Attila** Op. 12-es *Trapéz és korlát* c. kantátája. A művet Sziklay Erika és Palcsó Sándor szólójával, a Rádió énekkarának és szimfonikus zenekarának előadásában Lehel György vezényletével vették hangszalagra. A bemutató alkalmával a *Rádióújságban* a zeneszerző így nyilatkozott: „Nagyon vonzódok a kortárs magyar költőkhöz és úgy érzem, hogy a zeneszerző egyik feladata, hogy verseiket megzenésítse. A főiskolai vizsgadarabom óta a *Trapéz és korlát* az első kantáta, amit írtam 1966-ban. Művem Pilinszky János három szerelmes versére készült: az első a címadó *Trapéz és korlát*, majd a *Tilos csillagon* és *A tengerpartra*.

A 3 vers szünet nélküli 3 tételként áll egymás mellett. A kantátában folytatom korábbi zenekari darabjaim stílusát.” A 3 Pilinszky-vers lírai hangon vall a szerelem szenvedéseiről és örömeiről. Hollós Máté elemző írásából *A tengerpartra* c. tételről szóló részt idézem:

„*A tengerpartra kifekszik a tenger,/ a világ végén pihen a szerelmem,/ mint távoli nap vakít a szívem,/ árnyéka vagyunk valamennyien.*”

E négysoros vers a barokk kantáták koráljaira emlékeztetően vegyes-karon szólal meg. Második és harmadik sorát azonban csak töredékesen énekli a kórus. Ezeket a szoprán illetve a tenor szólólista egészíti ki, motívikát cserélve egymással. Mellettük a gordonka szóló *énekel*: a szerző hangján?, az enyémen, a mindenkori hallgatóén? A líra eme édes megfejthetlenségén emeli Bozay Attila a hallgatót *a rebbenő való fölé*”.

Ránki Dezső a zwickauai Nemzetközi Schumann Zongoraverseny győztese

Az 1969-es év egyik legnagyobb magyar zenei sikere Zwickauban született, ahol **Ránki Dezső** lett a Schumann Zongoraverseny győztese. Az akkor 18 éves művész magántanulóként készült az érettségire, és mint ahogy a verseny előtt, továbbra is a neves zongoratanárnő,

Máthé Miklósné tanította, miközben a Zeneakadémián Kadosa Pál növendéke is volt. A verseny győztese így nyilatkozott: „Amikor elindultam Zwickauba, még nem bíztam a győzelemben és nem ért volna csalódás, ha nem nyerek, de úgy gondoltam, hogy tapasztalatokkal akkor is gazdagszom. Azért jelentkeztem, mert kíváncsi voltam és különben is egyszer el kell kezdeni. Még akkor is, ha a verseny fogalma sehogyan sem illik a zenéhez, és ezen a téren az összehasonlítás nem valami jó módszer.

Két-három produkcióból csalahatatlanul ítélkezni nagy felelősség, különösen, ha ez nemegyszer a versenyző további sorsát is meghatározza. Mégis a verseny a legjobb alkalom a nyilvánosságra.”

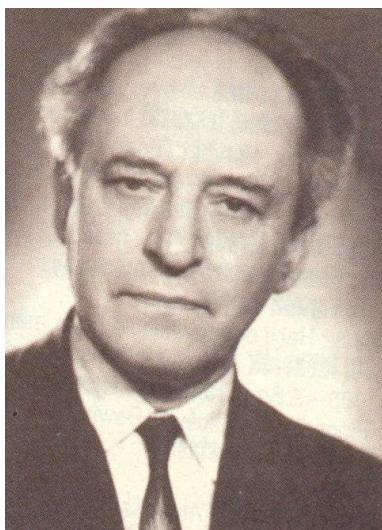
A Magyar Rádió hamarosan felvételt készített az ifjú zongoraművésszel, és már az év végén műsorra tűzte Schumann *C-dúr fantáziáját*, amelynek költői szépségű előadásával Ránki Dezső világraszóló feltűnést keltett. Íme Kroó György zenekritikus néhány sora e felvételről:

„Különös csoda, hogy egy 18 éves budapesti fiatalember ilyen tökéletesen ráérezzen az 1830-as évek schumanni romantikájának hangjaira. Különösen a harmadik tétel, ez a gyors finálé helyén álló, megbékülő lassú tétel szólalt meg igézően Ránki Dezső keze alatt.”

Bárdos Lajos 70. születésnapja

Bárdos Lajos 1899. október 1-jén született. 70. születésnapján szeretettel és tisztelettel köszöntötték: tanítványai, volt kórustagjai, valamint tisztelői és barátai.

Fábián Imre, aki a zenetudományi tanszakon éveken át volt Bárdos tanítványa, *Alkotómunka és zenére nevelés* címmel többek között ezt írta: „Bárdos Lajos a Zeneakadémián Kodály Zoltán növendéke volt, s az maradt egész életében. Úgy maradt Kodály-tanítvány, hogy a nagy

egyénség, a rendkívüli tehetség erejével bontotta ki a tőle kapott ösztönzéseket: mint zeneszerző, mint pedagógus és mint népnevelő. Ha valaki komolyan vette a „zene mindenkié” gondolatát, akkor Bárdos az elsők között volt, tudása, tehetsége, ereje teljével szolgálta ezt a nagyszabású, s hatásában felmérhetetlen nevelői programot.”

Bárdos Lajos tiszteletére egész évben országszerte rendeztek kórus-hangversenyeket. Mind között talán legemlékezetesebb a december 19-ei stúdiókoncert volt, amelyen a Rádiókórus szólaltatta meg Bárdos műveit, a szerző és Katanics Mária vezényletével.

Bárdos Lajos zeneszerző, tanár

„A Rádió énekkara példamutató fegyelmezettséggel, érezhető lelkesedéssel és odaadással követte a szerző irányítását” - írta az egyik zenekritikus.

Megemlítem még, hogy Bárdos Lajos 11 gyermeke körében töltött szép családi élete is példamutató volt. A Tanár úr népes családjáról időnként létszámbeszámjelentést küldött barátainak. Az 1969-es tréfás jelentését így fejezte be: „11 gyerek, 4 vő, 3 meny, 27 unoka. Összesen 45 fő, azaz 90 láb és egy öregember.”

Petrovics Emil *Bűn és bűnhődés* c. operája

1961-ben a Rádióban, majd egy évvel később az Operaház színpadán mutatták be Petrovics Emil *C'est la guerre* c. operáját.

1969. október 26-án ismét Petrovics-opera premierjén ment szét az Operaház függőnye.

Dosztojevszkij *Bűn és bűnhődés* c. regénye – a világirodalom egyik legizgalmasabb lélektani drámája került operaszínpadra. Boros Attila *30 év magyar operái* c. kötetében így írt erről:

„Dosztojevszkij mindig időszerű. A 20. században talán még inkább, mint az író korában. Olyan lélektani kérdéseket vet fel a regény, amelyek napjainkban is izgalmasan újszerűek. Nem meglepő tehát Petrovics témaválasztása, aki a nagy orosz író iránti vonzalmát még diák korából hozta magával. A *Bűn és bűnhődés*ben nem a történetet zenésítette meg, hanem annak filozófiai, lélektani, érzelmi vetületét. A nagy vállalkozáshoz Maár Gyula lényegre törő, filmszerű dramaturgiával megírt szövegkönyvvvel társult.”

Az opera bemutatója után Fábián Imre zenekritikus többek között ezt írta: „Petrovics Emil zenéje az egységes drámai stílus, az erős egyéniség meggyőző erejével szól hozzánk, nem lakadó feszültséggel, a lélektani ábrázolás korszerű zenei eszközeivel. S ez a korszerűség természetesen nem csak olyan kitűnő megoldásokra korlátozódik, mint Raszkolnyikov belső monológjainak, gondolatainak magnetofonszalagról való megszólaltatása, hanem a drámai ábrázolás egész szellemi-zeni formátumára érvényes. Külön kell szólnunk Petrovics szövegkezeléséről, a ritmus merev, beszédszerű kötöttségeinek fellazításáról, a magyar prozódia újszerű alkalmazásáról. A szerző nemcsak önmagával szemben volt igényes, hanem szellemi erőfeszítést kíván a nézőtől, hallgatótól is. Az operalátogatóknak így kell közelednie a darabhoz. Megéri: fáradsága megkapja a jutalmat.”

Monteverdi: *Vespro della beata Vergine* Lovro von Maticic vezényletével

Az őszi Budapesti Zenei Hetek világhírű karmester vendége Lovro von Maticic volt, aki az előző évi nagy sikerű koncertje után már mint szívesen látott ismerős jött el hozzánk. Az első estjén klasszikus bécsi mesterek művei szerepeltek.

Maticic, ez a nagyszerű muzsik, a régi úgynevezett „nagy” karmesteriskola képviselője, a spontán, természetes zenélés légkörét teremtette meg. Kevés mozdulattal dirigált, hagyta a rábízott együttest játszani, s közben mégis, szinte észrevétlenül, érvényesítette szuverén akaratát.

A második hangverseny meglepetést hozott a budapestiek számára.

Íme Fábíán Imre zenekritikus beszámolója: „Az 1969. október 17-ei, második Maticic-hangverseny, a népes szólista-együttesnek, valamint a Magyar Rádió szimfonikus zenekarának és énekkarának közreműködésével egy csodálatos remekmű felfedezését hozta: Claudio Monteverdi: *Vespro della beata Vergine* (A boldogságos Szűz vecsernyéje) c. nagyszabású oratórikus alkotását adták elő. A mű a zeneirodalom legnagyobb remekei közé tartozik, melyben a zeneszerző drámai, színpadi zenéjének feszültsége is ott vibrál, monumentalitásával nyugtázza le a hallgatót. Aki ezeket a kórusokat – melyek a gregorian, liturgikus dallamot gyakran szenvedélyes tánc-ritmusokkal fonják körül, és az egymásnak visszhangzó szólókat komponálta, az emberi művelődéstörténet legnagyobbjai közé tartozott. Csak hálások lehetünk Maticic mesternek, hogy elhozta hozzánk: reméljük ez a remekmű tartós értéke marad előadó-művészetünknek a jövőben is.”

Karl Böhm a Bécsi Filharmonikusok élén Budapesten

A Bécsi Filharmonikus zenekar több mint két évtized múltán látogatott el újra Budapestre, a nagy osztrák karmester: Karl Böhm vezetésével. 1969-ben a Budapesti Zenei Hetek két utolsó hangversenye az ő fellépésük nyomán vált maradandó, ünnepi élménnyé.

Műsorukon Mozart szimfóniák, valamint Beethoven és Schubert-művek szerepeltek.

Fábíán Imre zenekritikus többek között ezt írta: „A Bécsi Filharmonikusok Európa egyik leggazdagabb zenei hagyományának képviselői, ennek a tradíciónak a szellemében mutatkoztak be újra Budapesten. Első hangversenyükön Mozart-szimfóniák hangzottak el.

Az est nagy pillanatait a *g-moll szimfónia* előadásának és a *Jupiter szimfónia* csodálatos fináléjának köszönhattuk. Böhm, korunk egyik nagy Mozart-dirigense nem az emberi lét nagy és végső problémáit felvető mozarti világot mutatta meg, hanem a zenei klasszicizmus, a goethei harmónia felülmúlhatatlan mesterét.

Az Erkel Színházat mindkét esten zsúfolásig megtöltő közönség viharos ünneplésben részesítette a vendégeket, a nagy múltú, s ma is méltán a legelső helyen álló zenekart és világhírű karmesterét, aki korát meghazudtoló szellemi és fizikai kondícióban jelent meg 26 év múltán újra a budapesti hangversenydobogón.”

Szvjatoszlav Richter zongoraestjei

Szvjatoszlav Richter zongoraművész *1969. november közepén* érkezett Párizsból Magyarországra és négy egymás utáni estén, részben azonos műsorral lépett fel Sopronban, Veszprémben, majd két alkalommal Budapesten. A Magyar Rádió mind a két zeneakadémiai hangversenyt közvetítette. A Richter-koncertekről szóló elragadtatott kritikák közül Pernye András írásának részletét idézem: „A jelenség, amelyet összefoglaló néven Szvjatoszlav Richternek mondunk, felülmúlhatatlan, de főként kimeríthetetlen, ezerarcú és megfoghatatlan. Határtalan, de még ezen belül is folyton változik. Ahányszor találkozunk vele, mindig más és más pontról kiindulva tágítja a végtelenbe a zene világát. A másfél évtized során tőle hallott mintegy negyed-száz zenekari és szólóest az óriás képét vázolja elénk, aki részesévé teszi minden hallgatóját az anyaggal folytatott küzdelmének.”

Elhunyt Szabó Ferenc zeneszerző

1969. november 4-én súlyos betegség után elhunyt Szabó Ferenc zeneszerző.

Szabó Ferenc zeneszerző

A Szabó Ferencről szóló egyik nekrológ részletét idézem: „Ismét felkerült egy név a magyar zeneművészet veszteséglistájára: Szabó Ferenc, a Bartók-Kodály utáni komponista-nemzedék egyik legkimagaslóbb egyénisége, 67 éves korában meghalt. Egyszerű szülők gyermeke volt, ellenállhatatlan vágyát a zene iránt kezdetben szorgalmas önképzéssel, autodidakta módon elégítette ki.

Az első világháború után került a Zeneakadémia növendéke közé Weiner Leó és Kodály Zoltán tanítványaként és csakhamar feltűnt finom-szövésű kamaramuzsikájával.

1945-ben a Zeneművészeti Főiskola tanára, később igazgatója, majd főigazgatója lett.

Gazdag alkotó volt, a magyar zenekedvelő közönség sok művét ismerte és szerette meg: a *Concertót*, a *Föltámadott a tenger* c. oratóriumát, a *Ludas Matyi* szvitet, zongoradarabjait, kórusműveit. Sokirányú közéleti tevékenységet fejtett ki és nagy érdemeket szerzett pedagógusként az új zeneszerző-nemzedék nevelésében.”

Szabó Ferenc művei gyakran felcsendültek a Magyar Rádióban és a hangversenytermekben egyaránt. Legismertebb műve a *Föltámadott a tenger* c. film zenéje, illetve a film zenéjének kibővítésével, Petőfi Sándor verseire készült azonos című oratóriuma.

Szabó Ferenc és Vincze Imre utolsó találkozása

Az 1969-es évben nemcsak Szabó Ferencről kellett búcsút venni, hanem a sors kiszámíthatatlansága folytán egykori tanítványától: **Vincze Imre** zeneszerzőtől is.

Közös jó-barátjuk: Nagy Olivér, a Zeneakadémia tanára egy alkalommal így mondta el Szabó Ferenc és Vincze Imre utolsó találkozásának történetét: „Szegény Vincze Imre még éldegélt, de napjai már meg voltak számlálva, amikor hármásban Ticharich Zdenka zongoraművésznővel elmentünk a beteg Szabó Ferencet meglátogatni.

Szabó Ferenc tudta, hogy egykori kedves tanítványa, majd munkatársa vérrák miatt halálra van ítélve, ugyanakkor Vincze Imre meg tudta azt, hogy Szabó Ferenc szintén rákban szenved, és... és... tehát egymás után fognak távozni az élők sorából. Megdöbbenő érzés volt találkozásukat látni: szó nélkül, egymást átölelve búcsúztak, egyik a másikról, másik az egyikről tudván azt, hogy a borzalmas kórt magukban hordják.” Szabó Ferenc 67, Vincze Imre csak 43 évet élt.

Emlékezés Vincze Imre zeneszerzőre

Vincze Imre 1951-ben diplomázott a Zeneakadémián Szabó Ferenc növendékeként. Ettől kezdve haláláig ennek az intézménynek volt tanára. Pályája első felében a Kodály utáni magyar zeneszerzők hagyományos útját járta, 1956 után azonban igyekezett megismerni a 20. század új irányzatait is. 1958-ban komponált *II. vonósnégyesében* hazai pályatársai között szinte elsőként alkalmazta a dodekafon technikát. Három szimfóniája és a *Movimento sinfonico* c. műve arról tanúskodik, hogy művésze volt a zenekari apparátus kezelésének is.

A Rádió műsorában a zenekedvelők szívesen hallgatták Vincze Imre egyik utolsó művét, az énekhangra és zongorára komponált *Perzsa dalokat* Sziklay Erika és Szűcs Lóránt előadásában. Az 1967-ből származó kilenc dal Weöres Sándor fordításában, Omar Khajjám, az 1100 körül élt, főleg az életörömeknek hódoló perzsa költő, híres négysoros verseire készült.

Felépült a Rádió új irodaépülete

Az 1969. évi krónikát a Rádióról szóló hírekkel folytatom. A *Rádióújság* augusztusi számában **Lévai Béla** főszerkesztő a következőket írta: „Házunk táján sok olyasmi történik mostanában, amiről úgy véljük, illik tájékoztatni olvasóinkat. A „házunk táján”-t a szó szoros értelmében értjük, hiszen arról van szó, hogy a Bródy Sándor utcai épület-együtteshez csatlakozva, a Pollack Mihály téren – a Nemzeti Múzeum háta-mögött, felépült a Magyar Rádió és Televízió új, korszerű irodaépülete, amely az intézmény vezetőszervein kívül helyet ad például a Rádió műsorszerkesztőségének, az irodalmi, a dramaturgiai és a szórakoztató osztálynak is.”

A Rádió új zenei ismeretterjesztő műsorai

A Rádió zenei szerkesztői az 1969-es évben néhány új műsor-típus bevezetésével jelentős eredményeket értek el az ismeretterjesztés terén. A már említett *Ki nyer ma?* zenei rejtveny-műsoron kívül nagy érdeklődés kísérte a **Dupla vagy semmi** játéksorozatot is. Az első vetélkedő januárban kezdődött *Liszt Ferenc jegyében*, majd a nyár folyamán újabb verseny zajlott le *Bartók Béla és Kodály Zoltán élete és művészete* címmel.

Az izgalmas és sok új ismeretet nyújtó *Dupla vagy semmi* vetélkedőt a Rádió hallgatói 4 héten keresztül, 8 alkalommal élő adásban kísérhették figyelemmel. A zsűri munkájában Gárdonyi Zoltán zenetörténész, Asztalos Sándor, a *Muzsika* főszerkesztője és Mátrai-Betegh Béla, a *Magyar Nemzet* kulturális rovatának vezetője vett részt. A versenyzők az ország minden részéből jelentkeztek. Itt említem meg, hogy a játéksorozat kétszeres győztese a debreceni **Papp Márta** volt – a Rádió későbbi zenetörténész szerkesztője.

Lázár Eszter és Czigány György ***Szereti Ön Bartókot?*** c. dokumentum műsora nem a zenetudomány felől közelítette meg a feltett kérdést. Hanem a világ minden tájára szétküldött levelekben szólították meg Bartók személyes ismerőseit, barátait, muzsikuskortársait.

Ansermet, Boulez, Sztravinszkij, Menuhin és mások válaszát állította szembe a közönyös véleményt mondókkal. A nagy feltűnést keltő műsor segítséget kívánt nyújtani mindazoknak, akiket csak néhány lépés választ el Bartók Béla műveinek megértésétől és szeretetétől.

A Magyar Rádióban éppen az 1969-es évben készültek az első térhatású, sztereo műsorok, köztük a ***Szereti Ön Bartókot?*** c. összeállítás is. Sőt, Ujházy László hangmérnök közreműködésével nemzetközi fesztiválon bemutatatható változatot is készítettek, amely az 1969. évi barcelonai **Premios Ondas** rádióműsor-versenyen, a zenei kategória első díját nyerte.

Népzenei sorozatok

Amíg Kodály Zoltán élt, számtalan alkalommal hívta fel a figyelmet a magyar népzene kincsét érő voltára. Az 1967-ben bekövetkezett halála után félő volt, hogy nem lesz, aki a meggyújtott fáklyát tovább vigye. 1969-ben azonban soha nem látott hittel és lelkesedéssel folytatódott Kodály eszméje. Emlékezzünk rá!

Röpülj páva – népdalverseny

1969. őszén kezdődött el a Magyar Televízió rendezésében a *Röpülj páva* elnevezésű országos népdalverseny. Az első elődöntőt Szarvason tartották, ahol a bevezetőt Erdei Ferenc író, szociológus mondta, ebből idézek: „Népdalverseny a Televízióban 1969-ben – nincs ebben valami reménytelen elavultság, valami kibékíthetetlen ellentmondás? Van is, nincs is. Szerencsére van áthidalás az ellentmondások között. Először is azért, mert a népdalok remekművek. Úgy kristályosodott ki bennük az emberi sors átélése, ahogyan a szénből roppant nyomás alatt gyémánt lesz. Úgy is ragyognak. Másodszor éppen az élteti ma is a népdalt, hogy a történelem és a hagyomány legtömörebb megtestesítője. Az emberi kultúra lényegéhez tartozik, hogy az előző nemzedékek értékeit is összesíti és fölhalmozza. És végül: újból és újból felfakadó tiszta forrás ez. Jól teszi a Rádió és a Televízió, amikor mindennap felfakasztja ezt a forrást. Mai életünk legszomjasabb szükségletét elégíti ki a népdalkincsünk előadásában és gyűjtésében való versengés. Röpülj tehát páva! - énekeljük, muzsikáljuk, hallgassuk és gyűjtsük a népdalokat – mai életünket gazdagítjuk vele.”

A *Röpülj páva* első adásán kezdte el televíziós pályafutását **Vass Lajos**, a műsor vezetője és az ügy lelkes támogatója. A közismert kórusvezető és zeneszerző méltán tett szert gyors népszerűsége. Íme egy történet a sok közül: „A *Röpülj páva* népdalvetélkedő dunapataji elődöntőjének végén a műsort vezető Vass Lajos kiállt a közönség elé, mondván: bár az angliai futball-meccsek közönsége énekelni szokott, ő nem azt javasolja, hogy most a dalosverseny közönsége *labdát rúgjon*, hanem ez egyszer, énekeljen! Aztán kicsit bátortalanul, később annál frissebben felcsendült az oly kedves Duna-Tisza-közi tájszólással, hogy „Félegyházi utca ligetös, ligetös” - az egész terem énekelt, versenyzők, szervezők, zsűritagok, asszonyok, férfiak, fiúk, lányok, öregek és fiatalok.” Dunapatajon tehát Vass Lajos intésére nemcsak a versenyzők, hanem a néző közönség is dalra fakadt. És attól kezdve nem volt műsor közös éneklés nélkül. A *Röpülj páva* népdalvetélkedő méreteit és jelentőségét tekintve egyaránt kiemelkedett a Televízió hasonló rendezvényei közül, hiszen négyezren indultak a versenyen.

És újra divatba jött a népdal, ezt dúdolgatta az utca embere falun és városban egyaránt. Az egyik kritikus szerint: „Könnyedén és frissen szárnyalt a *Röpülj páva* adásról, adásra. Országos sikert ért el, mert életet, tiszta szépséget, jókedvet sugárzott.” A Televízió-műsor hatására országszerte *Pávakörök* alakultak és általuk virágzásnak indult a népzenei mozgalom.

Népdalgyűjtő úton Kodály Zoltán nyomában – rádiósorozat

1969. december 5-én kezdődött el a Kossuth rádióban a *Népdalgyűjtő úton Kodály Zoltán nyomában* c. sorozat. **Rajeczky Benjamin** műsorajánlata így kezdődött:

„A Magyar Rádió most induló sorozatában (kéthetenként 20 perces műsorban) a Magyar Tudományos Akadémia Népzene kutató Csoportjának munkatársai felidéznek Kodály Zoltán népdalgyűjtő útjait. Ahol csak lehet, megkeresik énekeseit, vagy azok hozzátartozóit, hogy hiteles adatokat szerezzenek a felfedező Kodály képéhez. A népdal kutatása állandó feladat: ezt ma már nemcsak mi, Kodály közvetlen tanítványai hirdetjük, hanem ezt vallja a zenei közvélemény is, a Magyar Rádió pedig adássorozataival újra és újra tudatosítja.

A nemzet zenei vagyonának gondozása divatoktól független kötelesség. Bár ma is akadhat aki úgy érzi, hogy a népdal fölött eljárt az idő, de neki a televízió-béli népdalverseny országos visszhangja válaszolja: zenei anyanyelvünket nem lehet, nem is fogjuk elfelejteni.”

Zenei anyanyelvünk – Sárosi Bálint sorozata

1969. december 20-án indult el a Rádióban egy új népzenei sorozat., amelyről Sárosi Bálint népzene kutató így írt: „A ma induló *Zenei anyanyelvünk* c. sorozat mennél több konkrét ismeretet kíván nyújtani a népzene-ről, és mindarról, ami vele összefüggően hagyományos zenei nyelvünket alkotja: nótáról, zenei múltunkról, más népek zenéjéről. Megpróbálok olyan „népszerűen” és gyakorlatiasan beszélni a sorozat adásaiban, hogy mindenki haszonnal és szívesen hallgassa.”

1970.

Egy rádiós naplójából. Sebestyén János sorozata

Sebestyén János 1950 végén került a Rádióba, hogy zenei rendezőként, műsorvezetőként, szerkesztőként „szolgálja” a muzsika ügyét. 1970. január 1-jén indult el „hódító útjára” az *Egy rádiós naplója* c. műsora.

Az akkori tervek szerint mintegy 20 adásból állt volna a sorozat, ám hamarosan kiderült, hogy a Rádió archívuma, a szerkesztő magán-gyűjteménye és az emlékezet – kimeríthetetlen, végetérhetetlen kincsesár. Íme Sebestyén János újsávi műsorajánlata: „Rendszerető környezetem gyakorta figyelmeztet: dobj ki mindent, mielőtt eltemet a sok régi újság, ócska lemez, tengernyi feljegyzés és egyéb vacak. Ez a „lomtömeg” most előlép, hogy mások szemében is elismerést nyerjen, hiszen ez képezi a napló dokumentum-alapját. Kimeríthetetlen, hálás téma a Rádió zenetörténetét lapozgatva emlékeket idézni és ezeket műsorformába öntve közreadni. Ismét felhangzanak elfelejtett „nagy” koncertek, régi riportok, ritka hangdokumentumok, egykori nyilatkozatok és mai emlékezések.”

Rádióhangversenyekről – kritikai félóra

1970. február 5-én új zenei ismeretterjesztő sorozat indult el: a *Rádióhangversenyekről* c. kritikai félóra. A műsorajánlatot idézem: „A magyar hangversenyélet jelentős része a rádióstúdiókban zajlik le. Magyar és külföldi szólisták, karmesterek, kamaraegyüttesek szerepelnek rendszeresen e láthatatlan hangversenyteremben, nem beszélve a Rádió szimfonikus zenekarának működéséről, amely jórészt stúdióhangversenyekből áll. Minderről a jelentős és színvonalas eseménysorozatról ez ideig csak szórványosan adott hírt a sajtó. Az új rádióműsor a méltatlan helyzeten igyekszik változtatni: kéthetenként fél órában kritika formájában számol be a stúdiók koncert-eseményeiről. A műsor egyébként új zenekritikust avat: a zenetörténész Somfai László személyében.”

Szokolay Sándor: *Trombitaverseny*

1970. február 11-én Szokolay Sándor *Trombitaversenyét* mutatta be a Rádiózenekar, Schubert János szólójával, Oberfrank Géza vezényletével. Várnai Péter zenekritikus így írt róla: „A *Trombitaversenyt* hallgatva csak örülhetünk, hogy az operaszínpadon nagy sikereket arató Szokolay Sándor hangszeres darabokkal is foglalkozik. A kompozíció a zeneszerző újabb alkotói periódusára jellemző szabad dodekafónia jegyeit viseli. A versenyszólam uralkodik a műben, a zenekar inkább csak a kísérő funkcióra szorítkozik. A szólóban viszont a trombita összes hangszeres lehetőségét kihasználja a komponista. Szokolay Sándor *Trombitaversenye* valószínűleg kifejezetten virtuóz darab célzatával készült. És a szerző nagymértékben meg is lehet elégedve műve előadásával, hiszen Schubert Jánosban olyan trombitaművészt talált, aki az igen nehéz versenyszólamot elképesztő technikai virtuozitással adja elő.”

Kocsis Zoltán a Magyar Rádió Beethoven-zongoraversenyének győztese

1970-ben emlékezett a zenei világ Ludwig von Beethoven születésének 200. évfordulójára. Az ünnepi alkalomra készített műsorok közül kiemelkedett a Magyar Rádió Országos Beethoven-zongoraversenye, amelyet 1970. február 23 és március 13-a között rendeztek meg.

Győztese: **Kocsis Zoltán** lett. Az 1969-es év eseményei között beszámoltam arról, hogy **Ránki Dezső** példátlan sikerrel nyerte meg Zwickauban a nemzetközi Schumann Zongoraversenyt. *Verseny-győztesek* címmel Gách Marianne így írta le találkozását a két ifjú zongoraművésszel:

„Rendkívüli jelenség mind a kettő. Ránki Dezső már nagykorú, betöltötte a 18. évét. Kocsis Zoltán helyett még szülei írják alá szerződéseit, mert csak 17 éves múlt. Mind a ketten Zeneakadémisták már, és közben magántanulóként készülnek az érettségire. Régóta tudom, hogy egyszer sor kerül majd velük az interjúra. 9 évesek voltak, amikor a Kertész utcai gyakorló iskolában egy padba ültették őket. Azóta elválaszthatatlan jó barátok. Ízlésük, szemléletük, a világról és a zenélésről való elképzelésük sok tekintetben hasonló.

De alkatilag nagyon is *különbözők*. Ránki szelíd kék szeméből derűs nyugalom árad, poézis lengi körül, mondatai arányosak és megfontoltak, pontosan fogalmaz. Kocsis csupa ideg, csupa temperamentum, jó a humora és sokkal közlékenyebb is.”

Ránki Dezső és Kocsis Zoltán

Fábián Imre zenekritikus más szemszögből figyelte az ifjú zongoraművészek feltűnését: „Alig néhány hete még, hogy az elragadtatás örömeivel fedeztük fel a fiatal Ránki Dezső tehetségét, s íme, most a Magyar Rádió Beethoven-zongoraversenye ismét alkalmat adott rá, hogy egy rendkívüli, Ránkiéhoz hasonló tehetséggel megáldott pianista bemutatkozzék. A versenyt Kocsis Zoltán nyerte, aki a zongoraverseny tájékoztató füzeté szerint alig 18 éves és máris érett, kész előadó egyéniség. Akárcsak Ránkinál, az ő zongorázásában is a technikai, mesterségbeli felkészültség tökéletes biztonsága, virtuóz megoldottsága, a muzikalitás és ízlés érett kifinomultsága, és az intellektus, az egyéniség gazdagsága fogja meg a hallgatót. Ránki és Kocsis feltűnése előadó-művészetünk nagy eseménye. Valahogy így törhetett be annak idején a magyar előadó-művészetbe Bartók és Dohnányi, hogy velük új korszak kezdődjék.

A versenyről még annyit: a másik két díjnyertes, a **II.** helyezett **Varga Csilla**, és a **III.** helyen végzett **Jandó Jenő** is olyan érett, kitűnően felkészült zongorista, hogy mindenképpen méltó partnerei a **győztes Kocsis Zoltánnak**. Annyi bizonyos: velük új korszak kezdődik és kezdődött zenei előadó-művészetünkben.”

Kocsis Zoltán a verseny döntőjében és a zeneakadémiai díszhangversenyen Beethoven *G-dúr zongoraversenyét* játszotta. A versenyről pedig ezt mondta:

„Engem a stúdióban – ahol a versenyt tartották, nagy nyugalom fogott el. Az a magány, az a csönd ... A mikrofon? Nem figyeltem rá, nem érzékeltem a jelenlétét. Számomra nem az volt a fontos, hogy a versenyt megnyerjem, én csakis a művekkel szemben éreztem felelősséget. Értelmesen és jól akartam zongorázni. És élveztem, hogy eljátszhattam Beethoven *G-dúr* koncertjét. Hálás vagyok érte Lukács Ervin karmesternek és a Rádiózenekarnak.”

A Magyar Rádió énekkara 20 éves

A Rádió énekkarának első koncertje 1950. március 15-én volt a Rádió 6-os stúdiójában. 1970-ben húsz évesek lettek. Az eltelt két évtizedet szemléletesen idézi néhány számadat: Még a megalakulás évében 80 tagúvá nőtt a munkáskórusokból, zeneakadémistákból és az éppen megszűnő Szegedi Opera tagjaiból verbuválódott együttes. Az énekkar legnagyobb érdeme az új magyar zeneirodalom érdekében végzett, szinte „alkotótársi” tevékenység, hiszen a 20 év alatt 67 magyar zeneszerző kórusművét szólaltatták meg. Összesen 1249 hazai és külföldi művet énekeltek, népdaltól az operáig, daloktól a kantátáig és a tömegdalokig.

A 85 éves Otto Klemperer köszöntése és válaszelevele

Kun Imre, a Magyar Rádió munkatársa, az egykori legendás impresszárió 1970. tavaszán Svájcban járt és Zürichben, Dufour-strassei lakásán felkereste Otto Klemperert, a nagy karmestert, hogy köszöntse 85. születésnapja alkalmából. Kun Imre figyelmességét Klemperer a következő emlékező írással viszonzta:

„1947 és 1950 között a budapesti Operaházban töltött éveim – Tóth Aladár igazgatósága alatt, színházi pályafutásom legboldogabb évei közé tartoznak. Magyarországnak nagyszerű énekesei vannak. Budapesten három kiváló zenekar működött: az Operaház zenekara, a Hangversenyzenekar és a Rádiózenekar – ezek mindegyikét volt alkalmam dirigálni, s ugyancsak kiválóak voltak az énekkarok is. Mégis az egésznek „spiritus rectora” számomra Tóth Aladár volt, egy operaigazgató olyan műveltséggel és művészeti érzékkel, amilyennel sem azelőtt, sem azóta nem találkoztam. Vonzódása és szeretete Mozart iránt nagyszerűen találkozott az enyémmel, úgy, hogy életemben először vált lehetővé, hogy egy szezonban előadhassam az öt nagy Mozart-operát. *A nürnbergi mesterdalnokok* felújítása, a Nemzeti Színház varázslatos *Szentivánéji álom* előadása a mendelssohni kísérezésével, a többször előadott Beethoven *IX. szimfónia* és még sok-sok élmény örökre megmarad emlékezetemben. Zürich, 1970. április 11. Otto Klemperer”

Lehár Ferenc születésének 100. évfordulója

Lehár Ferenc 1870. április 30-án született katonakarmester fiaként, Komáromban.

Tehetsége révén Európa egyik legnépszerűbb operett-komponistájává emelkedett.

Az *Operettek könyvében* a Lehár Ferencről szóló fejezet így kezdődik: „Egyik bécsi méltatója mondta: A zenés színpadnak három műfaja van: opera, operett és Lehár! Ez a bécsi szellemesség arra utal, hogy Lehár Ferenc életművét nehéz valamiféle esztétikai keretbe beleszorítani.

Egyik-másik művét Európa nagy színpadjain szólaltatták meg, jó néhány dallama utcai melódiává népszerűsödött, néha a nagy veristák zenekari pompájával lep meg bennünket, máskor a tánczenekar egyszerűségével beszél. Valóban: nincs műfaja. Csak önmagával, csak önnön életművével jellemezhető: egyedülálló jelenség. A jelzők lekoptak róla mind, csak a neve ragyog: Lehár Ferenc.”

Lehár Ferenc ifjú korában opera komponálásával is kísérletezett, tény, hogy később az operett műfajban ért el nagy sikereket, de néhány művét mégiscsak operaházak színpadán mutatták be.

Sikereinek egyik titka a nagy tenoristák szerepeltetése volt. Például a kor híres énekes-sztárja Richard Tauber hangjára több főszerepet komponált.

Szöllősy András: *III. concerto*

1970. április 29-én hangzott el először a Magyar Rádióban Szöllősy András *III. concerto*-ja, és mint az év legjobbnak ítélt felvételét küldték ki a párizsi Tribünre. Ezzel kezdődött el a zeneszerző nemzetközi elismerése. Kárpáti János zenetörténész Szöllősy-ról írott monográfiájából idézek: „Szöllősy András műveinek sikersorozatát a *III. concerto* indította el. Ebben a kompozícióban mind a 16 hangszer önálló szólamot játszik. A szerző a dallam és az együtthangzás, a ritmus és a hangszerelés faktorai mellett jelentős szerepet juttat az újszerű dinamikai effektusoknak is. E kompozíció lényegi újdonsága azonban nem a technikai trükkökben jut kifejezésre, hanem a zenei folyamatok lélektani logikájában, a belülről fakadó őszinte lírában és megrázó szomorúságban. Ezt az őszinte zeneiséget jól fogják fel első tolmácsolói, a Liszt Ferenc Kamarazenekar fiatal művészei, akik Sándor Frigyes vezényletével 1969. november 13-án játszották el először a kompozíciót bécsi vendégszereplésük alkalmával. A mű azóta nemzetközi méretű sikert aratott: első helyezést kapott a rádiótársaságok 1970. évi Tribünjén Párizsban, és azt követően csendült fel a világ megannyi rádiójának műsorában.” Kroó György, aki a Magyar Rádió képviselőjeként a műveket elbíráló zsűri tagja volt, így számolt be tapasztalatairól: „Az évenként megrendezésre kerülő párizsi találkozót a Nemzetközi Zenei Tanács szervezi az UNESCO palotájában. 30 ország nemzeti rádiója küldi ide legújabb zenei termésének javát. A résztvevő rádiók képviselői kölcsönösen meghallgatják egymás műveit hangszalagról és pontozásos módszer alapján, titkos szavazással értékelik a hallottakat. A legtöbb szavazatot nyert művet a Tribün valamennyi résztvevő rádióállomása sugározni köteles. Az idén 30 ország 80 műve közül Szöllősy András *III. concerto*-ja kapta a legtöbb szavazatot. Nincs jobb érzés, mint azzal a tudattal hazatérni a nemzetközi erőpróbáról, hogy jogosan figyeltek fel ránk, és hogy az elismerést megérdemeltük.”

Pierre Boulez zeneszerző-karmester Budapesten

1970. április végén a BBC zenekarának élén látogatott el Budapestre a híres francia zeneszerző-karmester: Pierre Boulez. Az Erkel Színházban megtartott hangversenyükön Beethoven, Alban Berg és Sztravinszkij-művek szerepeltek. Elsőként Fábíán Imre zenekritikus írásából idézek:

„Pierre Boulez neve a zenei élet kérdéseivel – legutóbb az operaműfaj körüli vitával kapcsolatos meglehetősen nyilatkozatai miatt vált ismertté szélesebb körben. Zeneszerzőként az úgynevezett „bécsi iskola” weberni hagyományain indult el, abból fejlesztette ki egyéni stílusát. Kompozíciói nálunk először a rádióműsorban tűntek fel. Boulez vallomása szerint csupán „szükségből” lett karmester: a 20. századi zene és saját műveinek propagálása készítette rá, hogy maga tanítsa be és vezényelje őket. Sztravinszkij erről az előadó-típusról, a „zenei mesteremberről” álmódott, aki nem „átél, interpretál”, hanem szolgálja a művet. Boulez mozdulatai nem a megszokott karmesteri gesztusok, vonalrajzuk csak a lényeget adja, a belépéseket jelzi.”

Igor Sztravinszkij *Tavaszi áldozat* c. balettjének bevezető részletében egy kifejező dallam szólal meg, amely az elemek hatalmától való ősi félelmet érzékelteti. A mű alapgondolata az orosz pogány-kori szertartás látomása. A karmester beleérző képességén múlik, hogy a zenekari hangzásban meg tudja-e valósítani a partitúra mögötti szférát.

Kroó György kritikájában éppen ezt a zenei átélést hiányolja: „Sztravinszkij *Tavaszi áldozat* c. balettjének előadása Pierre Boulez vezényletével rendkívüli élményt jelentett: az intellektuális szellemi nagyság és a partitúra tökéletes ismerete sugárzott belőle. Tolmácsolását mégsem nevezném ideálisnak, mert azt, ami a hangokon túl van, a pogány Oroszországot, a vad törzsi rituálét, a tavaszi ünnep misztikumát nem keltette életre. Bár tökéletesen olvasta a partitúrát, így mégis hamis képet adott erről a kolosszális műrekről.”

A Rádiózenekar külföldi hangversenyei

1970-ben a Rádiózenekar Lehel György karmester vezetésével külföldi hangversenykörúton vett részt. A rádióközvetítések jóvoltából a hazai közönség is figyelemmel kísérhette az együttes nagyszerű játékát és sikerét. Újságíróként Feuer Mária utazott a zenekarral, és így számolt be tapasztalatairól: „Lobogtak a fáklyák a dubrovniki óváros utcáin, amikor a zenekar Beethovenestje *lezárta* az idei nyári ünnepi játékokat. Hat nap telt el azóta, s a turnézó együttes sok száz kilométert járt be, míg a svájci Montreux-ben lépett pódiumra, hogy ott *megnyissa* a nevezetes fesztivált. Dubrovnik és Montreux között Veronában arattak fergeteges sikert. 3 ország, 5 város, 7 hangverseny, 5 szólista, 3 vendégkarmester – ezek a turné számszerű adatai. Ami a számoknál sokkal többet mond és számokkal nem mérhető, az a siker, a magyar zenekultúra újabb diadala.” A Rádiózenekar műsorából három művet emelek ki, amely világszerte sikerrel reprezentálja a magyar zenekultúrát. Íme egy-egy mondat a kritikákból: „Liszt Ferenc *Les Préludes* c. szimfonikus költeményében a dallamok szárnyalóan bontakoztak ki.”

„Bartók Béla *Concertóját* páratlanul briliánsan játszotta a zenekar és a mű új színeit tárta fel az előadás.” „Kodály Zoltán műve, a *Galántai táncok* játékossága, szilajsága, melódiáinak hajlékony formálása, kihegyezett ritmusainak feszessége lenyűgözte a hallgatót.”

Megemlékezések Bartók Béla halálának 25. évfordulóján

Illyés Gyula és Ferencsik János nyilatkozata

1970. szeptember 26-án Bartók Béla halálának 25., a következő év márciusáig pedig születésének 90. évfordulójára emlékezett a zenei világ. E két dátum közötti időszak központi gondolata Bartók életműve volt. Az események összefogására Emlékbizottság alakult, amelynek két illusztris tagjával Gách Marianne újságíró beszélgetett.

Illyés Gyula így nyilatkozott: „Itt a Rózsadombon – nem messze tőlünk – a Kavics utcában írta Bartók Béla a *Cantata profánát*. Igen, igen, ez zenetörténeti tény, és én évek óta azon az útvonalon járok, mégsem tudtam róla. Csak legutóbb mondta el nekem Bartók fia: Béla. Bartók régóta túlnőtt már a határainkon. Mi már nem adhatunk neki semmit, csak mi kaphatunk tőle mindent. Még az ünneplését is a magunk javára használjuk föl. Európában azt hiszik rólunk, hogy a mi országunk *bartóki ország*. Pedig azt hiszem, fülünk még mindig nem eléggé finomult hozzá. Ha már ilyen sok dicsőséget kaptunk tőle, ne maradjunk el zenéjének megértésében sem.”

1940. október 8-án a Zeneakadémia nagytermében rendezték meg Bartók Béla és felesége Pásztory Ditta magyarországi és egyben európai búcsúhangversenyét. A Székesfővárosi Zenekart **Ferencsik János** vezényelte, aki így emlékezett erre az estére:

„Fájdalom, Bartók Bélával csak egyetlen egyszer muzsikáltunk együtt, azon az emlékezetes zeneakadémiai búcsúhangversenyen, amely után Amerikába ment. Akkor éreztem, hogy minden leütött hangjának külön-külön élete, értelme volt. Hogy ettől hogyan is lett olyan különlegesen egyéni hangú zongorista, ennek az elemzésére nem vállalkozom. A magam személyét illetően csak annyit mondhatok, valahányszor az ő zenéjével foglalkozom, mindig a legnagyobbaknak járó tisztelettel közeledem hozzá.”

Bartók Béla III. zongoraversenye Fischer Annie szólójával

A Bartók évforduló előestéjén: 1970. szeptember 25-én, a Magyar Állami Hangversenyzenekar koncertje nyitotta meg a Budapesti Zenei Heteket, **Lorin Maazel** vezényletével. A műsorban Bartók-művei szerepeltek: a *Két kép*, a *Zene húros hangszerekre, ütőkre és cselesztára*, és a *III. zongoraverseny* **Fischer Annie** szólójával.

A hangversenyről írott elemzésekben a nagyszerű zongoraművész nő játékát emelem ki. Fischer Annie minden szereplése iránt nagy volt az érdeklődés. Egyik kritikusa szerint: „Művészetének titka az az „előadó-költészet”, amely teljes hűséggel követi és önzetlenül szolgálja az alkotást, a zeneszerző elképzelését, ugyanakkor a művet a maga egyéniségén keresztül, saját fantáziájának szárnyain közvetíti és kelti életre. A nemes ízlés, a poézis és a sugallatos egyéniség varázsa mellett Fischer Annie játékának jellegzetes vonása a természetesség, az egyszerűség, valamint a hajlékony, árnyalt, tisztán, tömören zengő, egyéni zongorahang.”

Visszatérve Bartók *III. zongoraversenyére* – Fischer Annie tolmácsolása, hosszú időn keresztül szinte „etalon” volt, amely a muzsikuskok és a közönség szerint is mérték-adó módon idézte Bartók szellemiségét. A koncert zenekritikusa Fábián Imre így írt róla: „Fischer Annie a *III. zongoraverseny* előadásával évekkel ezelőtt szinte iskolát teremtett és mint szuverén művész bizonyította ennek a Bartók-felfogásnak a hitelességét. Ez alkalommal különösen a mű II. tétele, a korál-dallam, és a középrész „éjszaka-zenéjének” látomásos hangja érvényesült megragadó erővel Fischer Annie tolmácsolásában.”

Bozay Attila: *Formazioni (Alakzatok)* - szólógordonkára Op. 16.

Az 1970-es Budapesti Zenei Hetek esemény-sorozatában hangsúlyos szerepet kapott a magyar muzsika. A művek általában a fiatal zeneszerzők legújabb termését reprezentálták. 1970. október 10-én hangzott el bemutatóként Bozay Attila Op. 16-os *Formazioni (Alakzatok)* c. műve **Mező László** gordonkaművész előadásában. Az 1969-ben komponált, tíz tételű darabban Bozay a különböző zeneszerzői eljárásokat alkalmazta a szólógordonka megszólaltatási lehetőségeihez. Fábián Imre zenekritikus így írt róla: „Bozay Attila új művét a szólógordonkára komponált *Formazioni* c. darabot Mező László mutatta be. A komponista hihetetlenül magas technikai-zenei igényeket támaszt az előadóval szemben, amikor a hangszer új hangzási lehetőségeit állítja az alkotó gondolat szolgálatába. Bozaynak a kvartett óta legjelentősebb kamarazenei alkotása ez a szellemi és időbeli méreteiben egyaránt nagyszabású kompozíció. Csak a legnagyobb elismeréssel szólhatunk Mező László bravúros előadói teljesítményéről, amelynek döntő része volt abban, hogy a mű legjobb kvalitásai érvényesülhettek a bemutatón.”

Emlékezés Mosonyi Mihályra, halálának 100. évfordulóján

1870. október 31-én, 55 éves korában halt meg Mosonyi Mihály, a magyar nemzeti muzsika kiemelkedő zeneszerzője. A százéves évfordulón Bónis Ferenc zenetörténész-szerkesztő rádiósorozatban ismertette Mosonyi Mihály zeneszerzői portréját.

Mosonyi Mihály eredeti nevén Brand volt, amelyet 1859-ben cserélt fel szűkebb szülőföldjére utaló névvel, amikor rádöbrent a magyar nemzeti muzsika igazi feladataira. Ettől kezdve zeneszerzői munkásságával és írói tollával is ezt az ügyet szolgálta. Liszt Ferencsel, annak 1856 évi pesti tartózkodása idején ismerkedett meg, barátságukat levelezésük is bizonyítja.

1870-ben Mosonyi Szekszárdra utazott Augustus Antal kastélyába, ahol Liszt is vendégeskedett, hogy együtt ünnepeljék meg a Mihály névnapot. Ez volt az utolsó találkozásuk. Hazafelé menet a zeneszerző egy viharban megfázott és néhány hét múlva meghalt. Liszt Ferenc őszintén meggyászolta barátját és halálára gyászzenét írt, valamint Mosonyi *Szép Ilonka* c. operájára parafrázist komponált. Kazinczy Ferenc szövegére komponálta Mosonyi Mihály *A tisztulás ünnepe az Ungnál 886-ik esztendőben* c. kantátáját, amelyet a Magyar Rádió mutatott be 1931-ben! Másik jeles műve az *Ünnepi zene* amelyről a zeneszerző - magyarságának kifejezéseként 1860-ban ezt írta: "Ezen *Ünnepi zenét* oly szándékkal komponáltam, hogy mint keret az oly népszerűvé lett *Szózatot* magába foglalja. E mellé két jellemet vettem még fel a „bús magyart” és a „víg magyart”, Az elsőt úgy alkottam össze képzeletemben, hogy mint búsongó, férfi erejének öntudatával bírjon, a másodikat pedig, hogy a jókedv határain túl ne lépjen. E két jellem fonódik össze a *Szózattal*."

Ránki György: *Az ember tragédiája* – misztériumopera

1970. december 4-én szólalt meg először az Operaház színpadán **Madách Imre** remekműve *Az ember tragédiája* – Ránki György zenéjével.

A komponista – a filmekben, színpadi darabokban és rádiójátékokban szerzett sokoldalú tapasztalatát felhasználva – 1961-ben határozta el, hogy elkészíti a Tragédia zenés színpadi változatát. Hosszú éveket töltött a szöveggönyv megformálásával, majd megzenésítésével. Közismert, hogy a Tragédia 4200 sornyi szövegét a prózai előadások általában 3200 sorra rövidítik. Ránki szöveggönyve 1200 sor, ennek létrehozása közben az volt a célja, hogy a „szent szöveg” legjava ne szenvedjen csorbát.

A 15 madáchi-kép megmaradt és a képek közé látványra épülő közjátékok kerültek.

A mű születésének indítékairól a zeneszerző többek között így vallott:

„A feladat hosszú évek óta vonz. Valami furcsa kötelességérzet-féle is sarkallt, hogy megpróbálkozzam ennek a hazai, de világraszóló drámai kincsnek zenés színpadi tolmácsolásával. Zenedrámában újrafogalmazni Madách *Ember tragédiáját* ma, az avantgarde és a beatzene korában, nyilván rendhagyó vállalkozás. A drámai költemény főhőse Ádám: az emberi fejlődésen töprengő, intellektuális ember mintaképe. Nyomon követni belső vívódását, ingadozását – az építő lelkesedés és a romboló kétségbeesés között –, átélni tragikus történelmi látomásait, végül példaadó kezdelem-vállalását, mindez ma aktuálisabb, mint valaha. A mű zárószavai különösen időszerű üzenetként szólnak: „Ember küzdj és bízva bízzál!” Vagyis: ne bízzál a luciferi nihilizmusban, amely önpusztításba kerget és világromboláshoz vezet, hanem bízzál az egyén és társadalmi fejlődés lehetőségében, hogy fennmaradhass.”

Ránki György zeneszerző

Balassa Sándor: *Legenda* – kórusmű

1970. december 21-én mutatta be a Magyar Rádió Balassa Sándor *Legenda* c., Dsida Jenő versére komponált művét, a Rádiókórus előadásában, Sapszon Ferenc vezényletével.

Virány Gábor zenetörténész írásából idézek: „Balassa Sándor kórusműve Dsida Jenő mély mondanivalójú költeménye alapján született. A *Hammelni legenda* két részre oszlik. Az első rész a város átkáról szól: patkányok tömege falja fel az összegyűjtött élelmet, az alvó emberekbe harapnak és az áldozatok vagy meghalnak, vagy megőrülnek. A második részben azonban az igaz ember feladata tárul elénk: az a teendőnk, hogy mint a legendás furulyás, megbűvöljük, megbénítsuk, elkergessük az átkot, a rémet, a tragédiát.”

Érdemes egy kicsit előre tekinteni, hiszen Balassa kórusműve 1971-ben Párizsban nagy sikert ért el, amelyről Kroó György tudósított: „A legfrissebb komolyzenei művek párizsi rádiósfesztiválján, amelyet a Nemzetközi Zenei Tanács évről évre megrendez, az idén is nagy magyar siker született: Balassa Sándor Dsida Jenő versére írott *Legenda* c. kórusműve érdemelte ki a harmadik helyet.

Ez az eredmény különösen jelentős, mert egyrészt vokális művel értük el – az ilyen fesztiválokon általában a mutató, hatásos, nagy-zenekari partitúrák vonják magukra leginkább a figyelmet –, másrészt az idei seregszemlén minden eddigénél több ország, összesen 34 nemzeti rádió képviseltette magát 90 darabbal.

A siker a 35 éves Balassa Sándor tehetségét, invencióját jelzi (számunkra külön öröm, hogy személyében kollégának, a Rádió egyik zenei rendezőjének gratulálhatunk), de elismerést jelent egész zeneszerzésünk számára is, az ún. „magyar iskola” rangját is reprezentálja.”

1971.

Riccardo Muti karmester Budapesten

Az 1971-es év elején Budapest vendége volt a 29 éves Riccardo Muti olasz karmester, akinek pályája 3 évvel korábban kezdődött, amikor Milánóban megnyerte a karmesterverseny I. díját. Hamarosan nagy sikerrel mutatkozott be a firenzei Maggio Musicalén, a Milánói Scalában, Salzburgban és Európa nagy városaiban.

A budapesti koncert után az egyik újságíró így kezdte beszámolóját: „Firenzéből jött és úgy fest a karmesteri emelvényen, akár Michelangelo fiatal Dávidja a Palazzo Vecchio előtt.”

Idézek még Kroó György zenekritikus helyszíni tudósításából is:

„Az alig 30 éves Riccardo Muti bemutatkozását igen nagy tetszéssel fogadta a budapesti közönség. Sugárzóan tehetséges, szimpatikus és szuggesztív. A közönséget éppen úgy magával ragadja lendületével mint az Állami Hangversenyzenekart, amelynek tagjai mosolygó arccal, felvillanyozva, lelkiileg elkötelezve, odaadással követték.

Hírét, gondolom, operakarmesterként és olasz művek dirigenseként alapozhatta meg. Budapesti műsorában is elsősorban Rossini *Semiramis* nyitányának tolmácsolásával keltett bámulatot.

Előadását csupa tűz, temperamentum, ragyogó drámai ritmus, életerő jellemezte.”

Megemlékezések Bartók Béla születésének 90. évfordulóján

1971. március 25-én Bartók Béla 90 éves lett volna, ha megéri. Az utókor azonban igyekezett méltó módon emlékezni rá. *Bartók öröksége* címmel jelent meg az egyik műsorajánló:

„Kilencven éve született Bartók Béla. E napon ezt az évfordulót visszhangozza a világ.

Korunk zeneszerző zsenije nyomorúságos szegényen halt meg egy negyed évszázaddal ezelőtt Amerikában, és ma zászlóra tűzik nevét mindenütt, műveit Bachhal és Beethovennel egy sorban játsszák. Halálának szeptemberi évfordulója és most a március 25-i születésnap az egész 1970-71-es hangversenyévadot átíveli.”

A Rádió különösen színes, változatos Bartók-műsorral készült a kettős évfordulóra.

Felsorolni lehetetlen, csak válogathatok a gazdag kínálatból. Bemutatták a sztereó eljárással készült új Bartók-felvételeket. *A hét Bartók műve* címmel 21 héten keresztül hétfőnként ismertető előadás hangzott el és a hét folyamán háromszor, háromféle előadásban szólaltak meg a darabok. Sokan nagy érdeklődéssel hallgatták a szöveges Bartók-műsorokat, mint például: *Apámról* (ifjabb Bartók Béla emlékezése), *Bartók az én szememmel* (összeállítás Kodály Zoltán előadásaiból és Yehudi Menuhin nyilatkozata), és *Bartók hangja* (történelmi hangfelvétel egy 1944-ben, New Yorkban elhangzott hangversenyről).

Március 25-én, a zeneszerző születésnapján a Zeneakadémián rendezték meg a Bartók-év ünnepélyes záró-estjét, amikor a Rádiózenekar játszott Lehel György vezényletével.

A hangversenyt a Magyar Rádión kívül 19 külföldi rádióállomás, valamint a Magyar Televízió és az Intervízió is közvetítette. A műsorban felcsendült a *Táncszvit*, majd a fiatal Kocsis Zoltán szólójával a *II. zongoraverseny*, végül pedig a *Cantata profana*.

Még egy jelentős eseményről számolok be: a Zeneművész Szövetség Bartók Béla születésének 90. évfordulója alkalmából **Nemzetközi zeneszerző-versenyt** hirdetett.

A zsűri munkájában részt vett Tadeusz Baird, a neves lengyel zeneszerző, Szulham Cincadze, a tbiliszi konzervatórium rektora, Farkas Ferenc, Zeneakadémiánk zeneszerzés-tanszakának vezető tanára, Ligeti György, a Svéd Királyi Zeneakadémia tanára és Goffredo Petrassi, a római Santa Cecília Akadémia professzora.

A nemzetközi zsűri tagjait azért soroltam fel név szerint, mert Kroó György indítványára a Rádió stúdiójában mikrofon elé is ültek, hogy megvitassák az új zene problémáit és lehetőségeit. Azaz, öt országot képviselő – önmagukban is különböző zenei felfogású és stílusú – kiváló muzsikusk, kerekasztal-beszélgetésen fejtette ki véleményét: az alkotó- és előadó-művészettel, valamint a pedagógiával kapcsolatban.

Kortárs zeneszerzők között címmel két részes rádióműsor készült az izgalmas polémia alapján, sőt, szövege könyv formájában is megjelent.

A zeneszerző versenyről az elnöklő Farkas Ferenc így tájékoztatta az érdeklődőket:

„Bartók Béla szelleméhez méltónak éreztük, hogy vonósnegyes kompozíciókra, a kamarazene legszigorúbb, legigényesebb műfajára írtuk ki a versenyt.

Az, hogy felhívásunkra csaknem 70 mű érkezett a világ minden tájáról, a verseny névadója iránti tiszteleten túl, a mai magyar zeneélet jó hírét és elismerését is bizonyítja. A mezőny nemzeti megoszlás tekintetében is sokrétű, stílus és színvonal szempontjából pedig a vártnál is szélesebb a skála.”

A verseny végeredménye: a zsűri I. díjat nem adott ki.

A II. díjat Durkó Zsolt II. vonósnégyese nyerte. 1971. március 27-én a Zeneakadémián megrendezett Gálahangversenyen mutatták be, a Kodály vonósnégyes tolmácsolásában.

Kroó György zenekritikájában ezt írta: „Durkó Zsolt a mai magyar zenében, de az egész nemzetközi termésben is, egyre inkább az összefoglalás, a harmónia, a benső egyensúly művészetének bizonyul. A II. vonósnégyesét különösen személyesnek érzem: benne a szép hangzás, az artisztikus forma és a választékos technika mellett az énekszerűség, a dallamalkotó fantázia diadalmaskodik.”

Elhunyt Igor Sztravinszkij

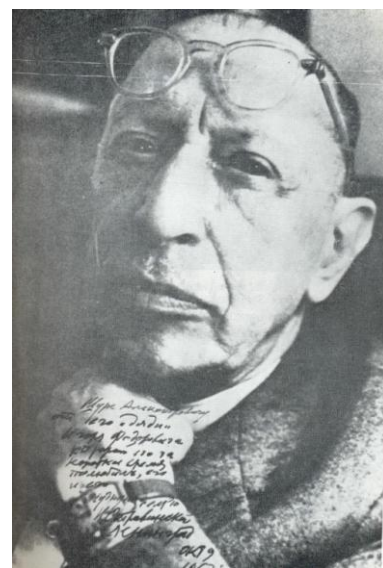
1971. április 6-án, 89 éves korában elhunyt Igor Sztravinszkij, a nagy orosz zeneszerző.

New Yorkban halt meg, majd az olaszországi Velencében, a San Michele-szigeti temető orosz részében temették el. A cári Oroszországban született komponista a zenetörténet egyik legjelentősebb alakja volt.

Első kirobbanó-sikerű művének, a *Tűzmadárnak* 1910-es párizsi bemutatójától számítják sokan a „modern” zenei stílus indulását.

Műveinek újszerű, vagy meglepő hatása alól senki sem vonhatta ki magát a 20. században. Emlékezései írásban is ránk maradtak, így idézhetek belőle. Íme egy gondolat:

„Forradalmárnak tettek meg szándékom ellenére. Úgy hiszem, hogy nincs igazuk azoknak, akik forradalmárnak tartanak. Más a forradalom és más az újítás. A művészet lényegénél fogva konstruktív, azaz építő, előrevivő, haladást szolgáló. A forradalom az egyensúly elvesztésével jár. Aki azt mondja: forradalom, azt is mondja: átmeneti zűrzavar. Márpedig a művészet a zűrzavar ellentéte.”

Igor Sztravinszkij zeneszerző

Sztravinszkij tehát nem tartotta magát forradalmárnak, sokkal inkább „homo fabernek”, mesterember muzsikusnak, aki szerint az alkotás éppannyira fizikai erőfeszítés, mint amennyire szellemi. Az alkotás egyik „titkáról” így írt: „Az alkotó-képesség sohasem egyedüli adottság, mindig megfigyelő-készséggel párosul.

Az igazi alkotót arról ismerjük meg, hogy mindenütt talál valamit, ami megfigyelésre érdemes. Nem kell felfedező utakra utaznia, mindig akad a környezetében felfedezni való.

Elég, ha körültekint.”

Sztravinszkij három alkalommal járt Budapesten. Először 1912-ben, amikor a Gyagilev vezette Orosz Balett az Erkel Színházban előadta a *Tűzmadár* c. táncjátékot és a társulatot a zeneszerző is elkísérte. 1926 márciusában pedig a Zeneakadémián megrendezett Sztravinszkij esten a *Zongoraverseny* szólóját játszotta. Legemlékezetesebb az 1963-as hangversenye volt, amikor a művek egy részét Robert Craft – az idős mester munkatársa vezényelte, ám a *Zsoltárszimfónia* a zeneszerző vezényletével szólalt meg, ünnepivé és felejthetetlenné varázsolva a koncertet.

A Magyar Rádió Dalversenye

A Magyar Rádió 1966-tól kezdve rendezett évenként ismétlődő zenei versenyeket.

1970-ig három zongoraversenyről, egy gordonkaversenyről és egy hegedűversenyről számoltam be. Az ifjú művészek vetélkedője *1971 tavaszán Dalversennyel* folytatódott.

A verseny iránti érdeklődés minden várakozást felülmúlt, több mint 130-an jelentkeztek, ezért a zsűri előzetes meghallgatást tartott. A rádióhallgatók nyilvánossága előtt 36 válogatott dalénekes mérte össze tudását.

Závodszy Zoltán, a zsűri tagja többek között a következőket írta a műsorfüzetbe:

„Szép és nemes cselekedet a Magyar Rádió részéről, hogy fiataljainknak dalverseny keretében módot ad művészi képességeik bemutatására.

Már az magában véve, hogy valaki dalok előadásával foglalkozik, magas fokú törekvéstről tanúskodik, hiszen a daléneklés egyike a legnehezebb művészi teljesítménynek. A dal szinte másodpercenként változó hangulat, érzés – legyen az öröm, bánat, szerelmi csalódás, vagy boldogság, lemondás, remény -, jut kifejezésre benne, ahogyan a nagy zeneszerzők megálmodták, vagy átélték és kottapapíroson megörökítették. Ezeket a halott kottafejeket kell az előadó-művészeknek életre keltenie. Egy versenyen nem lehet mindenki díjnyertes. Aki a díjkiosztásból kimarad, ne veszítse el kedvét, tanuljon szorgalmasan tovább, s gondoljon arra, hogy a művész élete sírig tartó önképzés.”

A Dalversenyt a Rádió élő egyenes adásban közvetítette a 6-os stúdióból, majd 1971. április 13-án a Zeneakadémián rendezték meg a díjak kiosztását és a győztesek hangversenyét. Ekkor hirdették ki, hogy **Póka Eszter** nyerte a Művelődésügyi Minisztérium díját, **Németh Gábor** az **I.**, **Forgács Júlia** a **II.**, valamint **Fülöp Attila** és **Szőkefalvi-Nagy Katalin** a megosztott **III.** díjat kapta.

Az ünnepélyes Gálaest után készült Homolya István zenekritikája: „A Magyar Rádió idei versenye igazolta: szép számmal akadnak hazánkban fiatal és felfedezésre váró tehetségek, akik a mindennapi zenei élet természetes körülményei között csak igen nehezen tudják áttörni a köztudat, a foglalkoztatottság körül húzódó falakat, holott tehetségük az elhivatottak közé sorolná őket. Mindenfajta énekes produkció megítélésénél két fő szempontra kell figyelni: az előadásmódra, valamint a hangi adottságokra, amelyeket jó technikai felkészültség csak fokozhat, de meg nem teremthet.

A verseny legnagyobb felfedezettje Póka Eszter volt: terjedelemben, és karakterben olyan különlegesen értékes hanganyag, amilyen nemzetközi viszonylatban is ritkaságnak számít. Németh Gábor a drámaiság, a tragikum, az érzelmi fűtöttség és biztos stílusismeret tekintetében nyújtott kiemelkedő teljesítményt. Forgács Júlia alapos énektechnikai képzettségével emelkedett ki, különösen a Liszt-dal előadása volt meggyőző. A verseny teljes mezőnyéből a műfaji követelményeket leginkább Fülöp Attila közelítette: előadásmódja páratlanul csiszolt, hangversenyrutinja pedig nagyfokú biztonságot és felszabadultságot kölcsönzött produkciójának. Fülöp mellett az osztott díj másik tulajdonosa Szőkefalvi-Nagy Katalin. Felkészültségében, adottságaiban sok tekintetben rokon Fülöp Attilával, bár kétségtelen, hogy rutinban, érettségében ma még elmarad mögötte, ami persze tartalmi értékeit, teljesítőképességét nem csökkenti.”

Az új magyar zene hónapja – a Rádióban

Májusban nagy jelentőségű esemény zajlott le a Rádióban: *Az új magyar zene hónapja*, az 1945 és 1970 között született magyar művek seregszemléje. Egy hónap alatt 93 műsort szentelt a Rádió a nemes ügynek, minden nap és minden adón egy adás jelentkezett a fenti címmel.

Raics István értékelő írásából idézek: „1971. május 1-jén megkezdődött rádiónkban az új magyar muzsika eddigi legnagyobb seregszemléje, a Bartók és Kodály nemzedékét követő, immár több rétegre tagozódó nemzedékek alkotóműködésének páratlan keresztmetszete.

Rádiónk az új művek hangfelvétele és megőrzése tekintetében előnyös, kivételes helyzetben van. Ugyanakkor gyümölcsöző kapcsolatot teremt az alkotókkal, zeneszerzőkkel, költőkkel és librettó készítőkkal.

Rádióknak ez a mecénási tevékenysége serkentő módon hat az alkotófolyamatokra, hiszen a 3 adóállomás az ország legnagyobb koncertpódiuma. A Rádió a saját anyagából válogathatott tehát, amikor olyan nagyszabású vállalkozásba kezdett, mint *az új magyar zene hónapja volt.*”

Elhunyt Devecseri Gábor költő, műfordító

1971. július 31-én szomorú hírről értesültünk: hosszú betegség után, 54 éves korában meghalt Devecseri Gábor költő, műfordító. Az egyik emlékező sorait idézem: „A költő meghalt. Nem bukkan fel többé sem Pesten, sem az Akropolisz alatt. Versben, prózában, drámában szolgálta a művelt ember hatalmát, a szellem erejét. Az életimádó pesti Orfeusz leszállt az alvilágba, de lantjának hangja itt marad közöttünk hallhatóan és halhatatlanul.”

Devecseri Gábor és felesége

Devecseri Gábor 1945-től kezdve rendszeresen részt vett a Rádió munkájában: a nagy görög mesterek műveit fordította és alkalmazta rádióra. Emlékezetes az *Iliász* és az *Odüsszeia* „éteri” változata, de versei és előadásai is a hangtár féltett kincsei közé tartoznak.

A *Rádióújságban* így búcsúztatták: „Devecseri Gábor családtag gyanánt mozgott a stúdiók világában is.

Kedvessége, oldott humora, ötvenes éveiben is kamaszos mosolya, barátokkal népesítette be környezetét: mindenki felderült, ha valahová beköszönt, vagy megjelent friss kéziratával. Humánusának fényei az embert, a költőt egyaránt áthatották.”

Devecserihez kegyes volt a sors, mert a csaknem egy évig tartó haláltusáját munkával, alkotással tudta szépre-jóra fordítani, méghozzá mozarti szellemben.

Felesége, Huszár Klára, az ismert rendező adta kezébe egy Gebler nevű szerző *Thamos*,

Egyiptom királya c. drámai színművét, amelyhez Mozart írt kísérezetét 1779-ben.

Gebler csaknem elfeledett szövegét Devecseri újr fordította és átköltötte.

Az egyik jó barát, Gábor István így írt róla: „A komor kórházi ágyon készültek a Mozart-Gebler dráma új versei. Devecseri emberi nagyságát nemcsak az méri, hogy tudata ellobbanásáig, a vékonyodó testtel mit sem törődve dolgozott, hanem hogy a mű, ami készült, a szabadságról, a szerelemről, a jó hatalomról, a napsugaras életről dalol.”

A *Thamos* tehát újjászületett és a szombathelyi Iseumban 1971. augusztusában bemutatták.

De ekkor a költő már nem élt. Részlet a dráma utolsó soraiból:

„Te porból lett ember légy jó. S ha majd helyt kell állni,
ne félj és ne kételkedj, vezessen a szent égi szó.”

Budapesti Nemzetközi Liszt-Bartók zongoraverseny

1971. szeptemberében a világ minden tájáról érkezett fiatal művészek lepték el a Zeneakadémia patinás épületét, akik a Budapesti Nemzetközi Liszt-Bartók zongoraversenyen mérték össze tudásukat. Boros Attila a zsűri egyik tagját, Hans Sittner professzort, a bécsi Zeneakadémia igazgatóját kérte meg, hogy mondja el véleményét a versennyel kapcsolatban. A nyilatkozat részletét idézem: „Nagyon meglepett a verseny magas nivója és feltétlenül helyesnek tartom formáját is, ugyanis itt „stílusversenyről”, két nagy mester alkotói világának bemutatásáról volt szó. Ilyet rendeznek például Chopin emlékére Varsóban, Mozart tiszteletére Salzburgban és itt Önöknél Liszt és Bartók jegyében. Mindkét magyar komponista olyan korban élt, melyben a zene nagyon sokat változott: Liszt a romantika végén és a zenei újkor hajnalán, Bartók pedig a tonális és atonális korszak határán.

Mindketten a legmagasabb fokra fejlesztették koruk zenei nyelvét, de azon túlmutatva a jövőt is körvonalazták látomásaikban. Kompozícióikban rendkívül nehéz előadói kérdéseket vetnek fel, melyeknek ideális megoldását az ilyen stílusverseny valóban elősegíti. Külön meglepetés volt a más zenei világból jött japán versenyzők élményszerű Liszt és Bartók játéka. Sajnálattal fogadtuk, hogy a magyar művészek kevés Bartók-koncertet mutattak be.”

A bírálóbizottság döntése alapján a Liszt-Bartók zongoraversenyen az I. és a II. díjat japán és szovjet versenyzők kapták, a magyar művészeknek pedig a III. és IV. díjjal kellett megelégedniük.

Balassa Sándor: *Requiem Kassák Lajosért*

Az 1971-es Budapesti Művészeti Hetek alkalmával hangzott el Balassa Sándor új, nagyszabású műve: a *Requiem Kassák Lajosért*, Sziklay Erika, Palcsó Sándor, Ütő Endre, valamint a Rádió ének- és zenekarának előadásában, Lehel György vezényletével.

Az 1971. október 13-i műsorajánlatban a zeneszerző így nyilatkozott: „Tulajdonképpen nem a régi értelemben vett requiemet komponáltam. Nem akartam követni a műfaj hagyományait, ennek ellenére nemcsak a gyász, hanem a feloldódás is a szemem előtt lebegett.

Különösen inspirált erre Kassák Lajos személye, akinek verseiből magam válogattam össze művem szövegét, igazodva zenei elképzeléseimhez. A requiem énekkarra, zenekarra és három szólóhangra készült. Utóbbiak mindegyike sajátos szerepet tölt be. A szoprán képviseli a tisztaságot, a belső líraiságot. A tenor mintegy az élet harcaiban küzdő ember rajza, a bariton pedig a bölcsesség, a summázás jelképe. A kórust leginkább a 3. tételben állítottam előtérbe, a zenekar pedig végig önálló zenei anyaggal jelentkezik, kikerekíti a hangzásképet.”

A magyarországi bemutató után néhány hónappal: 1972. májusában szenzációs eredmény következett be: Párizsban a Zeneszerzők Nemzetközi Tribünjén Balassa Sándor *Requiem Kassák Lajosért* c. művét a legkiválóbb alkotásnak értékelték.

A Rádiózenekar Amerikában

1971. novemberében a Magyar Rádió szimfonikus zenekara tengeren túlra indult hangversenykörútra. Ez a turné azért emlékezetes, mert az Amerikai Egyesült Államokban első alkalommal mutatkozott be magyar szimfonikus zenekar.

Az együttes (amely külföldön *Budapest Symphoni Orchestra* néven szerepel) Lehel György karmester vezetésével 30 nap alatt 32 ezer km-t utazott és 25 városban 26 hangversenyt adott.

A számszerű adatok mögött rengeteg munka és helytállás húzódik meg.

Fontos feladat a turné műsorának összeállítása, amelyről Vermes István, a zenekar igazgatója így beszélt: „Bemutakozó turné esetén elsőrendű szempont a közönség megnyerése. Műsorunkban elsősorban magyar zene, Mozart két versenyműve és a romantika századának legnépszerűbb, technikailag is mutatós alkotásai szerepeltek. Úgy gondoltuk, hogy ha sikerül „betörni” az amerikai koncertpódiumokra, akkor legközelebb már olyan műveket is vihetünk, amelyek korszerűbben képviselik zenekarunk hazai és európai rangját.”

A Rádiózenekar fogadtatását a közönség és a zenei szakemberek véleménye alapján lehet lemérni. Íme néhány részlet a megjelent amerikai kritikák közül:

„Mivel nem sok kelet-európai ország zenekara turnézik az Egyesült Államokban, kíváncsiak voltunk, milyen lesz a budapesti zenekar. A New York-i Carnegie Hallban megtartott hangversenyükön megkaptuk a választ: elsőrendű együttes, felér akármelyikkel a világon. Rugalmas és egységes, kiváló szólamvezetőkkel, gazdag hangzásvilággal.”

„A zenekar hamarosan megtalálhatja Amerikában azt a helyet, amit megérdemel. Kitűnő együttes, amit a zsúfolt nézőtér és a lelkes közönség előtt bizonyított.”

„Lehel György karmester erős, határozott egyéniség, akinek jelenlétét állandóan éreztük, mint egy működő mechanizmus alkotóját.” „Bartók *I. zongoraversenyében* bemutatkozó Kocsis Zoltán remek muzsikussá, technikai képességeiből egyszerűen már semmi sem hiányzik.”

1972.

Új magyar zene a Rádióban – a kritikusok és a közönség díjáért

Balassa Sándor *Requiem Kassák Lajosért*, Bozay Attila *Bagatellek*

Az 1972. év elején első alkalommal rendezték meg az *Új magyar zene a Rádióban* – a kritikusok és a közönség 1971. évi díjáért c. zeneszerzői seregszemlét. Elhangzottak mindazok a szimfonikus, kamarazenei és szólóművek, valamint kóruskompozíciók, amelyekről a Rádió az 1971-es év folyamán készített felvételt, majd bemutatott a műsorban.

A neves zenekritikusokból álló zsűri két tagjának véleményéből idézek.

Íme Pernye András néhány gondolata: „A hét zenekritikusból álló zsűri mielőtt döntését meghozta volna, 31 zeneszerző 49 művét hallgatta végig, majd titkos szavazással döntött, pontozásos módszerrel. A zeneszerzői verseny ebben a formájában azonban nem teljesen reális. Amennyiben a Magyar Rádió – ígéretét beváltva – az elkövetkezendő években újból meg akarja rendezni a kritikusok díjáért folyó versenyt, némi változtatást kell tennie a szervezeti szabályzaton. A dolog ugyanis úgy áll, hogy csak összemérhető dolgokat lehet összemérni. Egy 20-30 perces szimfónia komponálása nagyobb zeneszerzői feladat, mint egy 4-6-8 perces zongoramű. Ebből következik, hogy a jövőben több kategóriát kell felállítani és több „legjobb” kompozíciót jutalmaznunk.”

Breuer János zenetörténész, a zsűri másik tagja így fogalmazott: „Végighallgatva a közel félszáz kompozíciót, amelyet a Rádió komolyzenei lektorátusa tartós megőrkítésre méltónak talált, feltűnik a szakmai igényesség és művészi elfogulatlanság, amely az ennél jóval nagyobb számban születő új művek közötti válogatást meghatározza.

A hallott művekről lehetetlen részletezően számot adni. Megragadó a kompozíciók műfaji gazdagsága, kidolgozásuk sokfélesége. Értékesek a Kodály-iskola szigorú törvényein nevelkedett alkotók azon törekvései, amelyek a hagyományos formákat a szélesen éneklő dallam jogait megőrzik s egyúttal a megújulás szándékát sem tagadják.

A zeneszerzői seregszemlében a **kritikusok díját Balassa Sándor *Requiem Kassák Lajosért*** című alkotása nyerte.

Lehel György karmester végtelen tisztasággal, művészi gonddal és érzékenységgel rajzolta meg a félórás kompozíció ívét: intenzitással telítette a zene hatalmas adagióit, és egyetlen tömbből metszett éles és könyörtelen gyors tételét. Élmény, ahogyan felemel, felmutat egy-egy új szerkezetű dallamot: figyeljetelek, melódiát hallotok, éppoly inspiráltat, mint amelyet a zenetörténet régebbi korszakaiban írtak.”

A kritikusok zsűrijével párhuzamosan a „közönség díjának” odaítélése olyan rádióhallgatók véleménye alapján történt, akiket zenei érdeklődésük, kulturáltságuk alkalmassá tett általánosítható vélemény nyilvánításra. A hallgatók szavazásának eredményeképpen az új magyar zene 1971-es **közönség díját Bozay Attila *Bagatellek*** című Op. 4-es zongoradarabja nyerte.

Kocsis Zoltán és Ránki Dezső kézzongorás hangversenyei

Budapesten igen rövid idő alatt vált a zenei élet kedvencévé két fiatal zongoraművész: Kocsis Zoltán és Ránki Dezső. Az 1972-es esztendő legforróbb sikerét azok a hangversenyek hozták, amelyen ketten-együtt játszottak, mint például Mozart két zongorás *Esz-dúr versenyművében*. Az egyik kritikus azt írta róluk: „Kocsis és Ránki szólókoncertjein annak örülünk, hogy milyen tehetségesek ezek a fiatalok. Közös hangversenyükön külön örömet jelentett, hogy ketten vannak, hogy együtt vannak, hogy egymást inspiráló-fegyelmező társai.”

A Rádiózenekar Lehel György által vezényelt koncertjéről Kroó György így írt:

„Kocsis Zoltán és Ránki Dezső Mozart két zongorára és zenekarra írott *Esz-dúr versenyművét* játszotta, annyira egységes felfogásban, egyszerre rezdülő kivitelezésben, mintha egy ember zongorázott volna négy kézzel. Ugyanakkor ebben a közös zenélésben a két ragyogó tehetség a maga módján, egyénien nyilatkozott meg. Kocsis drámai hajlama, a zenét beszéltető képessége, csodálatos ritmusa az egyik oldal – Ránkinak az az adománya, hogy önfeledten énekelteti a hangszerét, hogy oly közvetlenül feloldódik a zenében, hogy oly természetesen formál meg minden dallamot, - a másik. Zenei érettségükhöz és briliáns zongorista tudásukhoz a fiatalság bája, a pódiumizgalmon is diadalmaskodó örömteli zenélés boldogító légköre járul. Honnan, hogyan? Nem tudjuk, de itt termettek közöttünk, és tudják a titkot, a meg nem fejthetőt, az el nem mondhatót.”

Kocsis Zoltán és Ránki Dezső közös hangversenyeinek köszönhetően a kézzongorás remekművek szinte slágerszámmá váltak.

1972. február 12-én is forró hangulatú kamarahangversenyt tartottak a Zeneakadémián. A műsorban Mozart kétzongorás szonátája után Brahms *Változatok egy Haydn-témára* hangzott el. (Csak a pontosság kedvéért jegyzem meg, hogy maga Brahms írta át zenekari művét két zongorára!) Majd következett: Bartók Béla *Szonáta két zongorára és ütőhangszerekre* c. darabja. A közönség lelkes ovációja és a kritikusok véleménye szerint is, a koncert legnépszerűbb produkciója – meglepetésszerűen – Bartók szonátájának előadása volt. A mű sikerében két ütőhangszeres művész: Petz Ferenc és Marton József is osztozott.

A fúvószene története

Hollós Lajos, a Rádió (2002-ben elhunyt) egykori szerkesztője évtizedeken keresztül volt a kórus és a fúvószene „gazdája”. Lelkes és aktív munkája során alakult ki az amatőr kórusmozgalom legnagyobb rádiós akciója a *Kóruspódium*, amely lehetőséget adott az ország szinte minden együttese számára, hogy a mikrofon előtt is bemutatkozzék.

Hollós Lajos másik fontos teendője, a fúvószene ügyének ápolása és terjesztése volt.

Ezt a célt szolgálta a Rádióban *A fúvószene története* c. hét adásból álló, gazdagon illusztrált előadássorozata is. Íme az 1972. február 27-én elindult műsor ajánlata:

„Miközben világszerte rendeznek fúvószenei fesztiválokat, látványos felvonulásokat és színvonalas hangversenyeket, zenei szakkönyvekben alig lehet találni utalást a fúvószene fejlődéstörténetére vonatkozóan. Sokan úgy tekintenek rá, mint illetlen gyermekre, akiről nem szokás beszélni. Pedig akik ismerték a benne rejlő mozgósító erőt, az impozáns hangzást, szívesen nyúltak ehhez a csillogó hangszer-együtteshez. Sok remekmű bizonyítja, hogy a zenetörténet nagyjai és a 20. század mesterei is szívesen bízták mondanivalójukat fúvószenekarra. Ezért is szolgálhat sok meglepetéssel és újdonsággal – a zene kedvelői és hivatásos zenészek számára egyaránt, a fúvószene történetét bemutató sorozat.”

Jeney Zoltán: *Alef – Hommage á Schönberg*

1972. március 29-én a Rádiózenekar Lukács Ervin vezényletével a Zeneakadémián mutatta be Jeney Zoltán *Alef – Hommage á Schönberg* c. első nagyszabású, elektromos orgonával kiegészített zenekari művét. Jeney Zoltán 1943-ban született, először Debrecenben tanult zeneszerzést Pongrácz Zoltánnál, majd a budapesti Zeneakadémián Farkas Ferencnél folytatta tanulmányait, végül Rómában a Santa Cecília Akadémián Goffredo Petrassi híres mesteriskoláját is elvégezte.

Az *Alef* c. modern zeneművet nem elég meghallgatni, ismerni kell hozzá a zeneszerző elképzeléseit is, amely alkotás közben foglalkoztatta. A *Rádióújságban* megjelent műsorajánlatból idézem Jeney Zoltán gondolatait: „Schönberg iránti hódolatomat kifejező művemet 1971-ben komponáltam a Rádió megrendelésére. A darab egy 12 hangú akkordsorra épül, amelyben minden hangköz megtalálható, és ennek az akkordnak a különböző metszetei folyton más-más hangszínnel, dinamikával szólalnak meg. A „hangszín-melódia” problémájával Schönberg foglalkozott először *Öt zenekari darabjának Színek* c. tételében. Innen adódik művem alcíme is.

Formailag a darab elejétől a végéig megszakítatlan folyamat, amelyet a megszólaló hangok sűrűsége, a hangszerelés milyensége és a dinamika tart mozgásban. Érdekesség, hogy a kezdésre 12 különböző hely egyaránt alkalmas, a darab tehát önmagába visszatérő, mintegy körhöz hasonlítható – a záró-szakasz pedig a kezdéshez függően járul hozzá. A zenészek kizárólag kitartott hangokat játszanak, amelyeknek dinamikája önmagába visszatérő: mindig pianisszimóból indulnak, és erősítést, majd halkítást foglalnak magukba.”

Janus Pannonius halálának 500. évfordulója

1972. március 31-én *A roskadozó gyümölcsfa* c. összeállítással Janus Pannonius halálának 500. évfordulójára emlékeztek a Rádióban. Íme a költő emlékezete:

Neve eredetileg Csezmice János volt, ám a kor szokása szerint meglatinosította nevét és így lett „Magyarországi János”, azaz Janus Pannonius. Anyai nagybátyja, Vitéz János püspök Itáliában neveltette. Miután befejezte tanulmányait, hazatért és Mátyás király udvarában magas hivatali állásokat töltött be, majd pécsi püspök lett. A latin nyelven író költő nagy elismerésben részesült a humanista légkörű udvarban és ismertté vált Európa-szerte. „Eddig Itália földjén termettek csak a könyvek, s most Pannónia is ontja a szép dalokat” - írta egyik versében. Ám egy összeesküvés szervezése miatt a király kegyétől megfosztottan, 1472-ben menekülés közben, 38 éves korában meghalt.

Janus Pannonius szobra Pécsen

Érdemes megemlíteni, hogy Janus Pannonius halálának 500. évfordulójáról püspöksége helyszínén, Pécsen is megemlékeztek

Az országos jelentőségű rendezvénysorozaton fontos szerepet kapott a zene, hiszen a különböző városból érkező kórusok nyolc magyar zeneszerző Janus Pannonius versére komponált művét szólaltatták meg, köztük **Farkas Ferenc *Cantus Pannonius*** című alkotását is.

1972. április 23-án és 24-én a Pécsi Liszt Ferenc Kórus és Filharmonikus Zenekar Antal György vezényletével adta elő **Farkas Ferenc *Cantus Pannonius*** c. alkotását.

Farkas Ferenc több mint 300 műve között az 1959-ben keletkezett *Cantus Pannonius* az egyik legjelentékenyebb kompozíció. A latinul verselő Janus Pannonius költészete ihlette még az *Epigramma*, az *Ad musicam* és *A költő élete* című kórusait is.

A Magyar Rádióban bővítették az URH-adó műsoridejét

Egy hír a *Rádióújságban*: „A Rádió műsorszerkezetén különböző okokból minden esztendőben kisebb-nagyobb változások mennek végbe. 1972. április 29-től kezdődő új műsorrend fő újdonsága az, hogy jelentősen bővül az URH-adó szombati és vasárnapi műsorideje. Eddig mindkét napon 16 órakor kezdte önálló műsorát az URH – a jövőben szombatonként 12 órától, vasárnap (és egyéb munkaszüneti napokon) pedig már reggel 8 órától sugározza a harmadik programot. S ha ehhez még hozzávesszük, hogy a harmadik program vételi lehetősége is terjed lassanként – pl. már Miskolcon is „próbaüzemel” az új adó - „jelmondatunkkal” fejezzük be ezt az információnkat: „Érdemes már urh-készüléket vásárolni!”

A magyar előadó-művészet hónapja

1972. májusában *A magyar előadó-művészet hónapja* címmel 162 alkalommal, mintegy 200 órás műsoridőben sugározta a Rádió a sorozat adásait. **Lázár Eszter** szerkesztő a *Rádióújság* műsorajánlatában így számolt be az úttörő vállalkozásról: „Az elmúlt nyár óta dolgozunk a májusban megszólaló műsorokon, amelyek a rádiós lehetőségek minden területét átfogva igyekeznek képet adni a magyar előadó-művészet kiemelkedő korszakainak történetéről, fejlődéséről és mai helyzetéről. Nemcsak az itthon élő, hanem a hazájuktól messze került karmesterek, énekesek és hangszeres művészek is készséges örömmel tettek eleget felkérésünknek, mert mint hangszalagon megküldött nyilatkozataikban megfogalmazták: a magyar zeneművészet képviselőiként felelősséggel lépnek pódiumra bárhol a világban.”

Sárai Tibor zeneszerző, a Magyar Zeneművészek Szövetségének főtitkára a következőképpen méltatta a Rádió impozáns seregszemléjét: „*A magyar előadó-művészet hónapja* bizonyítja, hogy a Rádió minden erejével vállalja a zenei élet szolgálatát. A hónap nagyszabású és változatos műsorterve, azt hiszem, egyedülálló a rádiózás történetében.

Nem ismerek rá példát, hogy bármilyen intézmény vállalkozott volna országa múltbeli (már amennyire az technikailag hozzáférhető) és jelenkori zenei előadó-művészete körképének egy hónap leforgása alatt történő bemutatására. Ezért a lelkes és lelkiismeretes munkáért az egész magyar zenei élet hálás köszönetét fejezem ki.”

Kertész István karmester Budapesten

1972. május 11-én a Zeneakadémia nagytermében a Rádiózenekar élén Kertész István karmester állt. A műsorban Schumann, Dvorzsák és Richard Strauss egy-egy művét dirigálta.

Kertész István is azok közé a magyar előadó-művészek közé tartozott, akik a tudást a budapesti Zeneakadémián szívták magukba, majd a nagyobb lehetőségek kedvéért Nyugatra távoztak. Így a karmester tehetségét, fejlődését a hazai közönség csak „vendégszereplései” alkalmával figyelhette meg.

Kroó György zenekritikus a koncert után készült írásában így jellemezte a karmestert:

Kertész István karmester

„Kertész István személyében nemcsak világhírű, hanem valóban világszínvonalú előadó-művész adott különös rangot a koncertnek. Kertész produkcióját a biztonság, a megállapodottság éppúgy jellemzi, mint az élményszerű frissesség. Manuális technikája egészen kiemelkedő, bámulatosan könnyed, világosan érthető. Nagy fantáziával olvassa a partitúrát: egyformán érzékeny a hangszínek és karakterek iránt. Vagyis ez egy nagyon összetett és minden tekintetben megalapozott karmesteri művészet, amelyet a mesterségbeli felkészültség igen magas foka és a zenei fantázia személyes erejű megnyilvánulása egyaránt jellemez.”

A hangversenyen szenzációszámba ment Richard Strauss *Till Eulenspiegel vidám csínyjei* c. szimfonikus költeményének előadása. A kezdet mese-atmoszférája és az epilógus lírai búcsúja között a dirigens bravúrosan vonultatta fel a karakterek, a színek és a hangulatok kavalkádját.

A lázadó szellemű Till zenei portréja így válhatott élővé. A produkció után a közönség le sem akarta engedni a pódiumról a nagyszerűen játszó Rádiózenekart és a kiváló Kertész István karmestert.

Balassa Sándor: *Irisz*

1972. május 17-én a Rádiózenekar zeneakadémiai hangversenyén, Erdélyi Miklós vezényletével mutatták be Balassa Sándor *Irisz* c. művét, amelyről a zeneszerző így nyilatkozott: „Az *Irisz* az első szimfonikus zenekari művem, amelyet 1971-ben komponáltam a Rádió megrendelésére. Az *Irisz*, magyarul szivárvány, számomra nagyszerűen alkalmas kép finom változások egymásba szövődésére. Művem egyetlen tételből áll, de tulajdonképpen több tételt rejt magában.

Valamennyi rész tartalmaz egy korábbi anyagot, amely az új helyen új funkciót kap, ez biztosítja az állandóságot és a változást is.”

Az 1970-es évek elejének egyik legsikeresebb zeneszerzője Balassa Sándor volt. Szinte mindegyik művének bemutatója nagy szakmai elismerésben részesült.

Balassa 1964-től kezdve a Rádióban dolgozott zenei rendezőként, így sok kortárs, főleg magyar mű hangfelvételében vett részt. Azokban az években a közélet igen aktívan foglalkozott a modern zene problémáival. 1972-ben Balassa Sándor is kifejtette véleményét arról, milyen utat tart alkalmasnak a művek megalkotásához. Egy Feuer Máriának adott interjúból idézek:

„Minden utat jónak tartok, amely jó zenemű megszületéséhez vezet. Ez nem stílusprobléma, hanem minőség kérdése. Mindig is így volt, ezután is így lesz ez – a harcot minden nemzedéknek meg kell vívnia. Ezért hiszek abban, hogy a jó megoldást egyetlen út variánsaival lehet megközelíteni. Egyáltalán nem mindegy, hogy egyik hang melyik után következik, milyen erősséggel, intenzitással, színnel, időtartammal szólal meg. A számtalan lehetőség közül az egyetlent kell megtalálni. Hiszek abban, hogy mindenki működik egy egészséges zenei érzék, s ha erre hallgat a komponista, akkor nem kerülhet az elméletek zsákutcájába.”

Giuseppe Verdi *Attila* c. operája a Margitszigeten

Nyáron – amikor az Operaház kapui bezárnak – a közönség érdeklődéssel fordul a szabadtéri színpadok műsora felé. Nagy várakozás előzte meg Giuseppe Verdi *Attila* c. operájának bemutatóját 1972. július 7-én, a Margitszigeti Színpadon.

Az operát először 1852-ben egy olasz vándortársulat adta elő Pesten. Vajon miért nem volt nálunk repertoáron Verdi fiatalkori operája? Talán azért, mert Temistocle Solera szövegkönyvében Attila, a hunok királya, nem rokonszenves hős, hanem „isten ostora”. Kertész Iván zenekritikájában így írt erről: „A mű magyarországi sikerének inkább akadálya, mint előmozdítója volt a mondák, regék révén elterjedt hún-magyar rokonság hipotézise. A hunok hadjárata a korabeli európai népek számára súlyos csapás lehetett. Érthető hát, hogy Attilát a művészetek is olyan módon ábrázolták, amely méltán sérthette a „Hunor és Magor” mondákon nevelkedett magyarok érzékenységét.”

A margitszigeti operaelőadást Lamberto Gardelli, a Budapesten nagy népszerűségnek örvendő olasz karmester vezényelte, aki így beszélt Verdi korai operájáról:

„Verdi az a fajta zseni volt, aki öregkorában a *Falstaff*-al ért el pályája csúcspontjára. De már az ifjú komponista műveiben is jelen vannak olyan mozzanatok, amelyek későbbi nagy korszakaira mutatnak előre. Az *Attila* is igen sok ilyen zenei és drámai pillanatot hordoz.

Mindenütt igény van arra, hogy a repertoárt kiszélesítsék, és méltatlanul elfeledett, vagy más okokból ritkán vagy régen játszott műveket támasszanak föl. Verdi *Attila* c. operájának „feltámasztása” már régóta szerepel a terveim között. A budapesti bemutató folytatásaként Londonban elkészítjük az opera hanglemezfelvételét, Ruggero Raimondival a címszerepben.”

Lendvay Kamilló *A bűvös szék* c. operája a Televízióban

A Magyar Rádióban az 1950-es években kezdődött el az a mecénási szerep, amely új magyar művek – köztük daljátékok, operák alkotására buzdította a zeneszerzőket. A Rádió felkérésére készült például Farkas Ferenc *Csinom Palkó* c. daljátéka 1949-ben, és Ránki György *Pomádé király új ruhája* c. meseoperája 1951-ben. A sikeres kezdet után a sort hosszan folytathatnám.

Bánki László, a Magyar Televízió szerkesztő-rendezője is hasonló operamecénási tervet álmodott és „Zenés tv színház” címmel elindított egy nagyszabású sorozatot.

Az első tv-opera témájául Karinthy Frigyes *Bűvös szék* c. novelláját választották és Devecseri Gáborra bízta a szövegkönyv versbe öntését. A komponálásra pedig Lendvay Kamillót kérték fel, akihez köztudottan közel áll Karinthy írói-világa. Ám amikor a zeneszerző elolvasta a szövegkönyvet, úgy érezte, hogy néhány módosításra volna szükség. Fel is kereste az akkor már nagybeteg Devecseri Gábort a Kútvölgyi kórházban.

A költő helyeselte Lendvay elgondolását, ígérte is, hogy amikor jobban lesz, elkészíti a változtatást – erre azonban már nem kerülhetett sor, mert 1971 nyarán meghalt. Így a szövegkönyv szükséges módosítását a komponista fejezte be.

A „Zenés tv színház” első produkciójaként *1972. szeptember 30-án* mutatták be Lendvay Kamilló operáját. A megjelent kritikák közül Raics Istvánt idézem: „A sorozatot és annak első darabját érthető várákozás előzte meg: annál is inkább, mert a választásnak eleve bizonyos rangot biztosított a szerző személye. Lendvay Kamillót a magyar zenei élet egyik legképzettebb fiatal mesterének ismerjük, akit invenciója, felkészültsége mellett alapos színházismerete, dramaturgiai gyakorlata is támogat ebben a műfajban.”

Albert István a „Zenés tv színház” premierjéről így fogalmazott: „Az esemény öröndetes: új magyar kamara-opera született a televízió jóvoltából. Lendvay Kamilló – csak helyeselhetően, a tréfa, a burleszk helyett a satírára hangolt. A zeneszerző eszköztára az utóbbi években értékesen gazdagodott, amely érződik ezen a munkáján is, bár – nyilván a nagyszámú és sokrétegű tévénézőkre való tekintettel - megmaradt az általánosan elfogadott zenei kifejezőmód keretei között. De így is találót, szellemeset alkotott.”

Lendvay Kamilló *A bűvös szék* c. operája nemcsak a Televízióban, hanem a Rádióban is megszólalt, sőt külföldi színpadokon is sikerrel előadták. A témául választott satirikus történet az 1920-as években játszódik, de tartalma később is aktuális maradt. Az igazmondásra kényszerítő, bűvös székben mindenki kiesik hivatalos szerepéből, nem azt mondja, amit várnak tőle, hanem amit igazán gondol.

Yehudi Menuhin hangversenyei Budapesten

Yehudi Menuhin – a magyarok számára oly kedves hegedűművész – *1972. október 23-án* az Erkel Színházban adott zenekari hegedűestet, majd másnap a Zeneakadémián testvérével, Hephzibah Menuhin zongoraművésszel Beethoven-szonátákat játszott.

Az egyik újságíró így kezdte a koncertről szóló beszámolóját: „Már maga a látvány is idillikus és megragadó, ahogy a hírneves testvérpár: Yehudi Menuhin és Hephzibah Menuhin a Zeneakadémia pódiumán megjelenik. Kézen fogva jönnek ki, és egymás kezét fogják akkor is, amikor az ünneplő közönség előtt meghajolnak.”

Az újságíró kérésére Hephzibah Menuhin a gyermekkoráról beszélt: „Még járni is alig tudtam, amikor bátyám, aki 4 évvel idősebb nálam, már a kottafejeket magyarázgatta nekem és zongorázni kezdett tanítani. Őt már gyermekkorában is az izgatta, hogy átadja, megossza, közölje mindazt, amit tud, ami az övé.

Én meg afféle társas-lény vagyok, szeretek együtt muzsikálni, együtt dolgozni másokkal, örülök minden közös munkának. Így hát mire felocsúdtam, már zongoráztam, magam sem tudom, hogyan, miért. Azt hiszem, a bátyám kedvéért. És már idestova negyven év óta muzsikálunk együtt.”

Yehudi Menuhin is egy gyermekkori emléket idézett: „Budapesten először 13 éves koromban jártam. Jól emlékszem – 1930. október 29-én mutatkoztam be a Zeneakadémián. Brahms *G-dúr szonátáját*, Bach harmadik szoló-partitáját és Mendelssohn *Hegedűversenyét* játszottam. Az igazgatói páholyban Hubay Jenő ült, akit másnap meglátogattam Duna-parti otthonában. Sajnos, csak akkor, egyetlenegyszer találkoztam a nagy mesterrel.”

Arról az első budapesti hangversenyről Péterfi István – az akkori idők legnevesebb zenekritikusa ezt írta: „Yehudi Menuhin – a 13 éves csodagyerek játéka bátran állja az összehasonlítást Huberman melegségével, Kreisler érettségével, Heifetz virtuozitásával, Szigeti finomságával.”

Az 1930-as és az 1972-es hangverseny között azonban több mint 40 esztendő telt el.

Az utóbbi fellépésről Kroó György így írt: „Yehudi Menuhint a szellem fejedelmeinek kijáró hódolattal és a nagy barátot megillető szeretettel ünnepelte érkezésekor az Erkel Színház és a Zeneakadémia közönsége. Ilyenkor átsuhan emlékeinken, hogy neki köszönhetjük Bartók *Szólószonátáját*, hogy közvetlenül a háború után az ő révén kapcsolódtunk be ismét a világ zenei vérkeringésébe, és hogy milyen tisztelő híve volt Kodály Zoltánnak. De más a múlt és más a jelen. Bár küzdünk ellene és önmagunknak sem akarjuk bevallani, hogy a nagy *hegedűs*, a hangszer virtuóz, művészi megszólaltatója nincs többé. A pódium kegyetlenül, a mikrofon még kegyetlenebbül felnagyítja és kiemeli a betegség tüneteit. A jobb kéz görcsösségét, és a többi, valószínűleg bizonyos idegvégződéses kellő érzékenységének hiányában fellépő problémát. A rendkívüli kultúra, a grandiózus formáló-erő, a zenei elképzelés kivételes mélysége és a személyiség, a nagy ember jelenlétének varázsa azonban mindennek ellenére átüt, átsüti a produkciót. A zene üdve árad szét a teremben: Menuhin muzsikál.”

Illyés Gyula 70. születésnapja

Illyés Gyula, a 20. század magyar irodalmának egyik legkiválóbb alkotója 1972. november 2-án ünnepelte 70. születésnapját. Czine Mihály irodalomtörténész köszöntőjében többek között ezt írta: „Illyés Gyula művészete régóta csúcsokon pompázik, verset, prózát a legmagasabb fokon alkot. Művészetéből tudtuk meg nagyon sokan, honnan jöttünk és hova igyekeznénk.

Példát is tőle szeretnénk venni: hogyan lehet otthon lenni Ozorán és Párizsban, magyarként és európaiként egyszerre.”

Illyés Gyulának a zenével való kapcsolatára példa a *Bartók*, valamint a *Bevezetés egy Kodály-hangversenyhez* című két híres költeménye. Jó néhány zeneszerzőt ihletett komponálásra egy-egy Illyés-vers.

Decsényi János *Újévi ablak* – kórusmű

1965-ben jelent meg Illyés Gyula *Dőlt vitorla* c. kötete, melynek első költeménye az *Újévi ablak*. A vers ránézésre is meglepetés: úgynevezett képvers, azaz egy téglalap alakú tipográfiai forma adja meg a vers képi jelentését. Ezt a formát (az ablakot) két egytagú szó, a „hó” szócska esése és megfordított, ékezet nélküli alakja, az „oh” (a csodálkozás) jégvirága borítja be. A 17 soros versben 50-szer fordul elő a „hó” és 96-szor az „oh” szócska.

Erre az egyhangú mezőre karcolja kiáltó szókapcsolatait, elgondolkodtató mondattöredékeit a költő: „... *hány bukás hány elsikoltott néma oh - ... mennyi végső késő oh -*

... mennyi hiábavaló oh – (és végül:) ... mennyi halál-tiszta szó.”

Felidézem Decsényi János emlékeit az 1971-ben alkotott kórusművéről:

„A vers elolvasásakor úgy éreztem, mintha egy hóval-jéggel befűt téli ablakot látnék magam előtt, melyen itt-ott átszillan a házban élő emberek melege – hézagokat olvasztva a tél egyhangú, rideg monotóniájába. A vers megzenésítése megkapóan szép feladatnak ígérkezett. Nem tudtam azonban mit kezdeni a költemény címével – ablak formájú darabot komponálni, bizony nehéz. Nos, mielőtt nekifogtam volna a munkának, írtam egy levelet a költőnek, melyben egyrészt beleegyezését kértem a megzenésítéshez, másrészt arra kértem, ha tud, mondjon valami olyan verscímet, amit a zene is felvállalhat. Illyés nagyon kedvesen válaszolt és rám hárította a döntést. De mivel jómagam sem tudtam mást kitalálni, maradt az eredeti cím: *Újévi ablak*. Csak abban reménykedhettem, hogy a megszólaltatott hangjegyek sorjázásával talán felcsillan valami Illyés Gyula szép költeményéből.”

Decsényi János Illyés Gyula versére komponált *Újévi ablak* c. műve a Rádió énekkarának előadásában szólalt meg, Sapszon Ferenc vezényletével.

Emlékezés Johannes Brahms halálának 75. évfordulójára

Az 1972-es esztendőben emlékeztek Johannes Brahms német zeneszerző halálának 75. évfordulójára. A Rádió ének- és zenekara, valamint a szólisták Lukács Ervin vezényletével elkészítették a *Német Requiem* új felvételét, amely a komponista egyik legnagyobb hatású műve.

Büszkeséggel említhetjük Brahmsnak a magyar zenei élettel való közvetlen kapcsolatát: azt, hogy ifjú korában világjáró magyar hegedűművészek Reményi Ede és Joachim József zongorakísérője volt, azt, hogy bécsi otthonából gyakran és szívesen „ruccant le” Pestre, együtt muzsikálni barátaival, sétálni a Duna-parton, beülni egy étterembe, ahol cigányzenekar mellett lehetett vacsorázni.

Johannes Brahms zeneszerző

A hallott, vagy kottákból megismert nótákat feldolgozta és *Magyar táncok* címen adta közre. Több kamaraművét kéziratban hozta el Pestre, hogy Hubay Jenő, Popper Dávid és mások társaságában bemutassa, de *Hegedűversenye* és *B-dúr zongoraversenye* is innen indult el hódító útjára. Baráti kapcsolat fűzte Koessler Jánoshoz, a Zeneakadémia igazgatójához és a fiatal Dohnányi Ernő pályakezdését is egyengette. Brahms romantikus, borongós hangulatú zenéjét hallgatva eszünkbe jut az „Ewige Liebe”, a halhatatlan nagy szerelem, amelyet Schumann felesége Clara Wieck, a híres zongora-művésznő iránt érzett. Az ifjú Johannes 17 éves korában érezte meg a nagy találkozás csodáját és mindörökre megőrizte azt.

A beteljesületlen érzés műveiben jutott kifejezésre. Például a Clara halála előtti balsejtelem inspirálta a *Négy komoly ének* megírására. Valószínű, hogy a szeretett nő elvesztése miatti, el nem múló lelki bánat Brahms szervezetébe is csöpögtette a halálos mérget, bár korai halálát – mindössze 64 évet élt – a lappangó, majd gyorsan pusztító májrák okozta. Clara temetése után még egy évig sem élt.

Brahms koporsóját végeláthatatlan tömeg kísérte. A Bécsi Zentralfriedhofban Beethoven és Schubert mellett helyezték örök nyugalomra.

Emlékműsorok Kodály Zoltán születésének 90. évfordulóján

1972. december 16-án volt Kodály Zoltán születésének 90. évfordulója. A Rádió nagyszabású tervet készített az évforduló megünneplésére, amely szeptembertől decemberig valósult meg. Az ismeretterjesztő műsorok közül érdemes kiemelni Szabolcsi Bence *Úton Kodályhoz* c. 6 részes sorozatát, valamint Kodály Zoltán rádióban elmondott és még életében *Visszatekintés* címmel összefoglalt előadásait. Kodály műveinek új felvételei között legjelentősebb a *Magyar népzene* c. sorozat teljes egészének hangszalagon történő rögzítése volt. Így a Rádió műsorában 11 kiváló énekművész előadásában végre elhangozhatott Kodály összes – 11 kötetben található 62 dala. Az évfordulós ünnepség jegyében zajlott le a Magyar Televízió kiválóan sikerült vállalkozása: a Kodály emlékére rendezett énekverseny is. A nemes vetélkedés zenei és szellemi vonzereje, a fiatal tehetségekkel való találkozás üdítő élménye képernyő elé láncolta még azokat is, akiket máskor másféle műfaj lelkesített. Az ifjú énekes-csillagokért szurkolt, izgult jóformán az egész ország – és ami ritkaság – a zsűri igazságos döntése általános meglepettséget keltett. Az akkori győztesek: Sass Sylvia, Tokody Ilona, Pászthy Júlia, Miller Lajos és mások, évtizedekig az opera- és daléneklés élvonalában maradtak. Az Operaház sem maradt ki a Kodály-évforduló ünnepléséből: újra előadták a *Háry János* c. daljátékot.

1973.

Petrovics Emil: *Ott essem el én* c. II. kantáta

1973. január 1-jén ünnepelték **Petőfi Sándor** születésének 150. évfordulóját. A Magyar Rádió sok szép műsorából egy irodalmi és egy zenei bemutatót emelek ki.

A Rádiószínházban rendhagyó hangjáték született Petőfi Sándorról. Az események egyik oldalán megtörtént mindaz, ami a költőt körülvette, lendítette, akadályozta vagy segítette.

A másik oldalon pedig Illyés Gyula elemzése, véleménye tükröződött, az 1936-ban írt

Petőfi c. tanulmánya alapján. E múlhatatlan értékű könyv előszavából idézek néhány sort:

„A nagy költők nem váratlanul szólnak meg, nem derült égből, mint az isteni kinyilatkoztatások. A népek életében messze visszamenőleg meg lehet állapítani, mikor estek vajúdásba, hogy megszüljék a rendkívüli fiút. A nemzet, a nagy család előre készülődik az eseményre. Ilyen izgalomban élt a nemzeti újjászületés hajnalán is Magyarország.

Az izgalom, a láz oka, mint mindig, most is az: meg tud-e újulni ez az ország? A népek újkori nagy versenyében megállja-e helyét? „Mi történik velünk?” - gondolták szerte az ország minden részén azok, akik virrasztva várták az új esztendőt. Künn harangoztak, megkezdődött az új év, az 1823-as. Kiskörösön egy parasztházban fiú született. Ő volt, akire vártak, akit a történelem kiszemelt.”

Petrovics Emil *Ott essem el én* c. II. kantátájának bemutatója a jubileumi év kiemelkedő eseménye volt az Erkel Színházban. A Magyar Néphadsereg Központi Művészegyüttesének énekkarát és a Rádiózenekart Görgey György vezényelte.

Petrovics Emil akkori nyilatkozatát idézem: „A mű szövegét Maár Gyula szerkesztette Petőfi *Egy gondolat bánt engemet* c. versének utolsó 16 sorából és Illyés Gyula Petőfi-könyvének kiragadott részleteiből. A próza és a vers egymást váltogatja. Illyés prózája Petőfi versére rímel. Illyés sorait dokumentum-mondatoknak tekintettem. Petőfi versét pedig afféle narrátor-szövegnek. Hogy miért? Mert úgy érzem, hogy a tényközlés hatóereje jobban megmozgatja a mai ember képzeletét. Ezt a művet lírai requiemnek szántam Petőfiért, már csak azért is, mert számomra Petőfi életének a halála volt a legfontosabb mozzanata. Megváltó típus volt: a maga teljességében csakis a halálával együtt él tudatunkban.”

Új magyar zene a Rádióban

1973. januárjában *Új magyar zene a Rádióban* címmel második alkalommal rendezték meg az előző évben hangszalagra rögzített művek szemláját. A megmérettetésben 18 zeneszerző 26 zenekari, kamarazenei és kórusműve vett részt. A hét zenekritikusból álló zsűri **Durkó Zsolt II. vonósnégyesét** értékelte legjobbnak, a 20 főből álló társadalmi zsűri pedig a közönség díjával **Sárai Tibort** jutalmazta *Zene 45 húrra* c. alkotásáért.

Várnai Péter, a kritikusok zsűrijének tagja többek között így nyilatkozott:

„A két mű, illetve a két értékelés összevetése igen érdekes következtetésre ad alkalmat. Természetesnek vehetjük, hogy a kritikusok ízlése igen modern hangvételő művet emelt ki. Ám Sárai darabja csak alig valamivel hagyományosabb eszközökkel él, mint Durkóé. Így azt a biztató megállapítást vonhatjuk le, hogy a társadalmi zsűri értékelése is lépést tart korunk zenei fejlődésével. Megdőlt volna tehát az a hiedelem, hogy a nem szakmabeli zenekedvelők elzárkóznak a modern, mondjuk ki: avantgarde művektől? Talán egyszer mégiscsak elérünk oda, hogy a laikus zenekedvelők is megkedvelik, megértik és értékelik a muzsika legújabb irányzatait.”

Durkó Zsolt *II. vonósnégyeséről* korábban már szó volt annak kapcsán, hogy a mű szerepelt Bartók Béla születésének 90. évfordulója alkalmából Budapesten rendezett nemzetközi zeneszerző-versenyen, ahol megosztott II. díjat nyert (a zsűri I. díjat nem adott ki).

Sárai Tibor *Zene 45 húrra* című darabjáról Breuer János zenetörténész így írt:

„Sárai Tibor zeneszerzői tanulmányaival párhuzamosan a hegedűjátékot is magas fokon sajátította el, így művészetében a vonós-hangszereknek igen nagy szerepe van.

A *Zene 45 húrra* című darabban 11 vonós-hangszer szerepel, a szokatlan cím magyarázata, hogy közülük a nagybőgő 5 húrral rendelkezik. A kompozíció 1970-ben készült, a Szlovák Kamarazenekar számára. A darabot ez a kiváló együttes mutatta be 1971 tavaszán, a pozsonyi Bartók-ünnepségek idején.”

A Magyar Rádióban is a Szlovák Kamrazenekar pozsonyi felvételéről hangzott el először a mű, és ez alapján ítélték oda a zeneszerzőnek a közönség díját. Hamarosan sor került azonban a Liszt Ferenc Kamarazenekar felvételére is, Sándor Frigyes vezényletével.

Elhunyt Szabolcsi Bence zenetudós

1973. január 21-én, életének 74. évében elhunyt Szabolcsi Bence, a magyar zenetudomány kiemelkedő egyénisége. Egyik tanítványa így búcsúzott tőle:

„Nehéz szavakba foglalni, mi jelentette a Szabolcsi-órák varázsát. Hiszen amiről beszélt, az a szakirodalomban tényszerűen többnyire megtalálható, elolvasható volt. De ahogyan közeledett a zenéhez, feldolgozta magában a műveket, újraálmodta és zongorán tolmácsolta, az senki másnál nem tapasztalható tünemény volt számunkra. Sokan méltatták már Szabolcsi Bence fél évszázados munkásságának jelentőségét. Akik személyesen is találkozhattak vele, akik tanítványként hallgathatták, nemcsak a művészet és a tudomány terén tanulhattak tőle, hanem órái légkörében emberileg kaphattak valamit, ami sehol másutt nem szerezhető meg. Nekünk három és fél év adatott, az utolsó három és fél év. Boldogok és hálásak vagyunk, hogy ennyit kaptunk. - Papp Márta főiskolai hallgató.”

Papp Márta, az akkori főiskolai hallgató, később a Rádió zenei szerkesztője lett. Szabolcsi tanár úr legendás főiskolai óráit magnetofonszalagról a Rádió is közreadta. Számos rádióműsora közül kiemelkedik a *Musica Hungarica* című, a Honfoglalástól Liszt Ferencig tartó zenetörténeti ismertetése. Utolsó előadásai 1972-ben hangzottak el, melyek az *Úton Kodályhoz* c. könyv tanulmányai alapján készültek.

Placido Domingo operaénekes Budapesten

1973. február 16-án Puccini *Tosca* c. operájában Cavaradossiként Placido Domingo – egy új tenoresillag lépett az Erkel Színház közönsége elé.

Várnai Péter így mutatta be a világhírű operaénekest: „Placido Domingo spanyol operaénekes 1941-ben született. Szülei színházában már 16 évesen operettek bonviván szerepét énekelte. 25 éves korában New Yorkban olyan hatalmas sikert aratott, hogy egyik napról a másikra sztár lett. Azóta minden nagy operaház és fesztivál állandó vendége. Domingót bízvást tekinthetjük napjaink legnagyobb tenoristájának. Nemcsak eszményien szép hanganyaga révén válik azzá, hanem színészi képessége alapján is. Alakításainak minden momentumát tökéletesen kidolgozott, lélektanilag megalapozott. 1973-as budapesti bemutatkozása a háború utáni magyar operatörténet legnagyobb sikere volt.”

Gách Marianne újságíró a művésszel készült riportját így vezette be: „Hatalmas termet, mackós járás, arcát hullámos fekete haj keretezi, szája nevetésre áll. Nyakában aranyláncon függő érem Verdi arcmásával – legkedvesebb zeneszerzőjét „az opera papájának” nevezi, és soha meg nem válik tőle. A közönség felcsigázott érdeklődéssel várt, és amikor a *Tosca II.* felvonásában Placido Domingo torkából mámorító fénnel tört fel a győzelmi kiáltás: „Vittoria! Vittoria!” - fergeteges tapsorkán köszöntötte. Igen! A fiatal énekes budapesti bemutatkozása igazi diadal volt!” Placido Domingo néhány mondatát idézem az interjúból: „Ifjú koromban zongorázni tanultam és karmesternek készültem. Erről még ma sem mondtam le – hiszen az énekesi pálya rövid, és én később is a zenének akarom szentelni életemet. De egyelőre az éneklés izgat leginkább, nagyon sok szép szerep és feladat vár rám. Március 10-én New Yorkban lesz a 900-ik fellépésem. Igaz, a modern zenéhez nincs sok közöm. Nem érzem énekesi feladatnak, hanem inkább lelki állapotnak. Nem egyszer felötlik bennem a gondolat, hogy én valójában a 19. század és a századforduló éveinek fia vagyok. Egykorú azokkal az operákkal amelyekben fellépek.”

Elhunyt Szigeti József hegedűművész

1973. február 20-án 80 éves korában egy luzerni klinikán elhunyt Szigeti József, a nagy magyar hegedűművész. Meixner Mihály búcsúműsorában többek között ezt mondta: „Szigeti József a hegedű óriásai közé tartozott. Ritkaságszámba ment az a biztonság, amellyel a zenetörténet korszakait bejárta. Bach játéka éppoly tökéletes volt, mint Mozart tolmácsolása, és számos lemezkritikus nosztalgiával emlegeti az ő Beethoven hegedűverseny produkcióját, amely szinte utolérhetetlen a maga formai és zenei szépségében, tökéletességében.

Közben kortárs zeneszerzők darabjait vitte sikerre. Bartók Béla *I. rapszodiáját*, valamint *Kontrasztok* c. művét is ő mutatta be, és legendás hírnévre tettek szert Bartókkal adott szonátaestjei. Szigeti József mindig büszkén vallotta, hogy a világhírű magyar Hubay-iskola neveltje volt, és sohasem szakadt el hazájától, játékában még 30-40 éves távollét után is ott izzott az ősi magyar ritmus hitele, ereje.”

Szigeti József hegedűművész

Szigeti József a Hubay-mesteriskola elvégzése után külföldön folytatta tündöklő pályafutását. Az 1965-ben magyar nyelven is megjelent *Beszélő húrok* c. önéletrajzi könyvéhez Kodály Zoltán írta a Bevezetőt – ebből idézek: „Szigeti József művészetében itthon ritkán volt részünk. De mit is tehetett volna, ha itt marad? A két háború korszaka jó-időre megbénított minden magasabb törekvést. A nagyvilágban szereplésével legalább emlékeztetett arra, hogy él még a Duna partján egy nép, ha Buda romba dől is. Mert Buda felépülhet százszor is, de ha a magyar szó és ének elhallgat, akkor majd a lélek archeológusai tartják számon, „hogy itt hajdan más élet volt.”

Szigeti József élete utolsó éveiben már visszavonult a nyilvános szerepléstől, de mesteriskolájában számos ifjú hegedűs tanult. 1963-ban jött újra Budapestre: a Zeneakadémián előadást tartott a Bach-játékról és rész vett a hegedűverseny zsűrijének munkájában. Megígérte, hogy 1973. szeptemberében is elfoglalja a díszelnöki széket a róla elnevezett nemzetközi hegedűverseny zsűrijében.

A várakozásoknak ezúttal már nem tehetett eleget, művészete azonban hangfelvételei révén fennmarad.

Szvjatoszlav Richter zongoraestjei

Szvjatoszlav Richter zongoraművész mindegyik magyarországi szereplése szenzáció volt. 1973-ban négy hangversenyt adott Budapesten.

Két estén eljátszotta Johann Sebastian Bach *Das Wohltemperierte Klavier* II. kötetéből mind a 24 prelúdiumot és fűgát. Az október 6-i hangversenyen Hugo Wolf *Mörke verseire* komponált dalait énekelte Dietrich Fischer-Dieskau, Richter zongorakíséretével.

Valószínű, hogy a közönség számára a legnagyobb élményt Szvjatoszlav Richter

1973. március 22-i Erkel Színházban megtartott Schubert-estje nyújtotta, amelyen a *c-moll* és a *B-dúr szonátát* játszotta. A koncert után megjelent kritikákból idézek: „A Schubert-est érzésünk szerint csúcspontja volt mindannak, amit Richter bármikor produkált. A két nagy szonáta tökéletesen betöltötte a színházat, és kitöltötte az időt. Játéka a hallgatót szellemileg annyira lekötötte, érzelmileg annyira felkavarta, szépséggel úgy elárasztotta, hogy – bár a három, ráadásul kapott *Impromptu* után senki sem akart hazamenni – voltaképpen nem is lehetett volna többet elviselni.”

„Tudjuk, hogy a *B-dúr szonáta* 1828-ban, Schubert halála évében készült, utolsó alkotása a zongoraszonáta műfajában, és a mester legszebb kompozícióinak legszebb pillanatai mindig búcsúzó jellegűek. Ugyanaz a borzongás van meg benne, mint például a *Téli utazás* című dalciklusban, amellyel kapcsolatban Schubert barátai feljegyezték, hogy a zeneszerző maga is félt, maga is borzongott, mikor először bemutatta körének. De a *B-dúr szonátában* - Szvjatoszlav Richter előadásában, nemcsak a halálfélelem, hanem az ellene való harcnak jellegzetes schuberti módja is megszólalt.”

Kertész István karmester tragikus halála

A zenei életben nagy megdöbbenést keltett a hír: Kertész Istvánt, a világhírű karmestert

1973. április 16-án Tel Aviv közelében, tengeri fürdőzés közben halálos szerencsétlenség ért.

Kertész István 1929-ben született Budapesten. A Zeneakadémián Ferencsik János és Somogyi László növendéke volt, majd a római Santa Cecilia Akadémián folytatta tanulmányait. Először az augsburgi, később a kölni Operaház zenei vezetője volt egészen haláláig. Hangversenykörútjain mintegy száz zenekart vezényelt nagy sikerrel. Lukács Ervin karmester így búcsúzott barátjától: „Nincs szomorúbb dolog, mint amikor az ember egy nagy tehetségű, erejének és munkakedvének teljében levő művészkollégája haláláról értesül.

Kertész István karmester

Kertész Istvánt, a kölni Operaház főzeneigazgatóját, a kiváló magyar karmestert 44 éves korában ragadta el az értelmetlen halál.

A hír kegyetlenségét fokozza az a körülmény, hogy nála derűsebb, kiegyensúlyozottabb egyéniséget nem ismertem a mi viszontagságos, küzdelmes pályánkon. Már fiatal karmesternövendék korában látszott, hogy ez a művészpálya egyenletesen és zavartalanul fog felfelé ívelni. És valóban, karrierje alig néhány év alatt robbanásszerűen, világméretekben bontakozott ki. Elévülhetetlen érdemeket szerzett a magyar zene, ezen belül elsősorban Bartók és Kodály művészetének népszerűsítésében. Ahol és amikor csak tehette, magyar énekeseket, hangszeres szólistákat szerződtetett, vagy hívott meg vendégként. Művészete természetes, humánus és közösségi volt.”

Kertész István repertoárja felölelte szinte az egész szimfonikus és operairodalmat, ám derűs lényéhez a bécsi klasszicizmus és a korai romantika állt legközelebb.

A Magyar Rádió Zongoraversenye

A Magyar Rádió 1966-tól kezdve hétszer rendezett előadó-művészeti versenyt: azaz egy-egy hegedű, gordonka és énekversenyt, valamint 1973-ban negyedik alkalommal zongoraversenyt. Az egyik újságban így írtak róla: „1973. április 24-től május 9-ig napi programunkat jóformán mindig ahhoz igazítottuk, hogy a Magyar Rádió Országos Zongoraversenyének közvetítését hallgathassuk, a három forduló egyik mozzanatát se mulasszuk el. A versenyek és az évről évre üstökösként feltűnő pianista tehetségek izgalmas korát éljük.”

Somfai László zenetörténész, a Zongoraverseny zsűrijének egyik tagja így összegezte véleményét: „Akik 11 estén át végighallgatták a Zongoraversenyt, tudják, mennyire „nyílt verseny” volt ez, szinte egyenrangú kvalitások hullámozó teljesítményű versengése.

Az első fordulóból még vagy fél-tucat fiatal csaknem egyenlő eséllyel, az átlagból kiemelkedve lépett tovább, a második forduló után még mindig legalább négy olyan versenyző akadt, akik a győzelem esélyével indulhattak a zenekari döntőben, s hogy végül a három legjobb között csak árnyalatokkal tudott különbségeket tenni a zsűri, azt a végső sorrend, a díjak is tükrözik.”

A Rádió 1973-as évi Zongoraversenyén **Jandó Jenő** lett az **első** díjas, a második és a harmadik díj helyett azonban két egyenlő rangú **második** díjat kapott **Falvai Sándor** és **Schiff András**.

**Szöllősy András *Trasfigurazioni* (Átváltozások) valamint
Musica per orchestra c. művének bemutatója**

Szöllősy András számára az 1973-as évben két műve is nagy sikert ért el. A zeneszerző később így emlékezett életének erre a munkában, alkotásokban és elismerésekben gazdag korszakára: „Egy makacs betegség miatti kétévi szünet után 1972-ben belelendültem a munkába, amiben a körülmények szerencsés összejárása is segített. Egy évben 3 darabra kaptam felkérést. Jól ment a munka, mert értelmét láttam.”

Szöllősy András *Trasfigurazioni* (Átváltozások) c. művét az akkor 25 éves fennállását ünneplő Rádiózenekarnak ajánlotta. Ők mutatták be Erdélyi Miklós vezényletével a Zeneakadémián 1973. június 1-jén.

E művével kapcsolatosan a zeneszerző ezt mondta: „A *Trasfigurazione*-ban a következő ötletet valósítottam meg: van egy dallam, ami 13 hangból áll, ami kicsit kanyargósan, skálaszerűen fölmelegszik, aztán ugyanez a 13 hang lemelegszik. Minden szólam mindig ugyanazt játssza, csak éppen más hangon indulnak el. A *Trasfigurazioni* cím arra utal, hogy a darab alapjául szolgáló 13 hangból álló hangsor lényegi átváltozáson megy keresztül, anélkül, hogy a hangok sorrendje megváltoznék.”

1973-ban ünnepelték Pest, Buda és Óbuda egyesítésének 100. évfordulóját. A Fővárosi Tanács öt magyar zeneszerzőt kért fel, hogy erre az alkalomra darabot komponáljon.

Köztük volt **Szöllősy András** is, aki a *Musica per orchestra* című művét írta meg, amelyről a következőket mondotta: „Nagy megtiszteltetésnek éreztem ezt a felkérést.

Első gondolatom az volt, hogy 50 évvel ezelőtt hasonló alkalomra született Kodály Zoltán *Psalmus Hungaricus*. Azért, hogy tisztelegjek a Psalmus előtt, átvettem az egyik témáját. Akkor engem egy különleges hangrendszer kialakítása érdekelt. Liszt *Koronázási miséjének Agnus Dei* tételében találtam egy kitűnő mottót hozzá: egy fél, egész, fél hangokból álló motívumot. A komponálás technikája matematikai, kombinatív módszerrel kapcsolatos, ezért a Kodály és Liszt-témát nem lehet fölismeri.”

Érdekes a mű előadásának története is. Ezzel folytatom Szöllősy András elbeszélését:

„Amikor elkészültem a *Musica per orchestra* című darabom komponálásával, beadtam a Fővárosi Tanácshoz – mint ahogy a többi négy társam is. Egy zsűri a Rádiózenekart kérte fel az előadására. Csak zárójelben említettem meg, hogy a budapesti nagy ünnepi bemutató előtt két nappal a Rádiózenekarnak Bécsben volt egy fellépése, ahová vinni kellett egy magyar darabot is. Mivel az én *Musica*-mat éppen megtanulták, hát eljátszották a bécsi hangversenyen.

Úgyhogy a Pest-Buda-Óbuda egyesítésére írt darab Bécsben szólalt meg először. Itthon persze ezt elhallgatták. Újabb két nap múlva a Rádiózenekar Amerikába ment turnéra.

Oda is vinni kellett egy magyar darabot. Ezt már tudták, hát ezt vitték ki oda is. Lehel György mondta is: „Meg kellett tanulnom a darabodat kívülről, mert Amerikában nem állhattam oda kottából dirigálni.”

Elhunyt Otto Klemperer karmester

„Budapesten töltött éveim – 1947 és 1950 között – pályafutásom legboldogabb évei közé tartoznak. Tóth Aladár operaigazgató vonzódása és szeretete Mozart iránt nagyszerűen találkozott az enyémmel, és így életemben először vált lehetővé, hogy egy szezonban előadhassam az öt nagy Mozart operát.” - írta többek között egyik levelében Otto Klemperer, a világhírű karmester. A háború utáni években a budapesti aktív munka lehetősége és az őt körülvevő megbecsülés újult erővel tölthette el a sokat szenvedett, betegségéből alig felépülő muzsikust.

Otto Klemperer Budapestről történő távozása után mintegy húsz évvel Boros Attila – a Rádió szerkesztője, keresni kezdte a karmester egykori felvételeit. Az izgalmas, zenetörténeti értékű munkáról így számolt be: „Belső sugallatra a Rádióban nyomozni kezdtem a hajdani Klemperer-féle operaelőadások hangfelvételei után, és rábukkantam a már-már feledésbe merülő értékekre. Az akkori technikai adottságoknak megfelelően nagyalakú lakklemezre rögzítették az Operaházban felvett, vagy onnan közvetített előadásokat. Ezek a felvételek nem alkalmasak gyakori lejátszásra, az idő is ellenük dolgozik, ezért egy-két év múlva lekerültek a pincébe és várták feltámadásukat. Így került sor a *Budapesti operaesték Klempererrel* című, hat adásból álló sorozatomra, melyben a híres előadások szereplői szólaltak meg, emlékeikből felidézve a nagy karmester munkásságához fűződő aranykor fényeit, hangulatát. A Rádió, mint már annyiszor, ezúttal is értéket őrzött, mentett meg.”

Boros Attila összegyűjtött anyagából könyv is született: *Klemperer Magyarországon* címmel. Az olvasó kezébe kerültek: a rádióműsorban elhangzott riportok, a korabeli sajtó-idézetek kritikák, fényképek, valamint Klemperer összes budapesti fellépésének műsora, hiszen nemcsak az Operaházban, hanem koncert-termekben és a Rádióban is vezényelt.

A történethez tartozik még az is, hogy a Magyar Rádió hangmúzeumában megőrzött operaelőadások és hangversenyek rekonstruált, technikailag feljavított minőségben – Boros Attila szerkesztésében – hanglemezekben is megjelentek.

Otto Klemperer a Rádiózenekart 13 alkalommal dirigálta, a közös munka hangulatára Ney Tibor koncertmester így emlékezett: „A Rádió 6-os stúdiójában próbáltunk. Klemperer megjelent a stúdió ajtajában és elkiáltotta magát: Brahms! Kabátját menet közben ledobta és máris dirigálni kezdett. A *IV. szimfóniát* játszottuk. Béna bal kezének mutató ujjja állandóan fenyegetően fölfele állt, mégis ennek a kéznek a legkisebb rezdülése a legszigorúbb ritmust is ki tudta fejezni. Nagy vonalakban fogalmazott, az egész mű karakterét, tempóvételét meghatározta és könnyörtelenül érvényre juttatta.”

Boros Attila *Klemperer Magyarországon* című könyvének utolsó két mondata így szól: „E könyv nyomdai munkálatai közben, 1973. július 7-én értesült a zenei világ a 88 esztendőös Otto Klemperer haláláról. Távozásával a 20. századi előadó-művészet történetének egy nagy fejezete zárult le.”

Cziffra György zongoraművész újra Budapesten

1956. október 22-én emlékezetes koncert volt az Erkel Színházban: a Magyar Állami Hangversenyzenekar játszott Mario Rossi vezényletével.

A műsorban Bartók Béla *II. zongoraversenye* is elhangzott, Cziffra György szólójával. Ezzel a nagy sikerű szerepléssel zárult le a zongoraművész pályájának magyarországi korszaka. Hiszen a koncert utáni napokon megnyíltak a határok – az emberek tízezrei tódultak Nyugat felé, köztük Cziffra György és családja is.

Hosszú idő telt el, míg végül elterjedt a következő zenei hír: „A Párizsban élő, világhírű zongoraművész: Cziffra György, 1973. június 18-án és 20-án – 17 év után először koncertezik Magyarországon. A nagy érdeklődésre való tekintettel mind zenekari, mind szólóestjét az Erkel Színházban tartja. Mindkét alkalommal csaknem teljes egészében romantikus műsort ad. Zenekari estjén a Rádiózenekar működik közre, ifjabb Cziffra György vezényletével.”

A két nagy sikerű koncert után Cziffra György zongoraművész így nyilatkozott:

„A 17 évi távollét alatt rájöttem arra, hogy a művésszé érlelődésnek nemcsak a sokféle élmény, tapasztalat az ára, hanem a szenvedés, a gyötrelem is. Amikor most újra szembe kerültem a pesti közönséggel, a szokásosnál is nagyobb felelősséget éreztem, tudtam, hogy sokat várnak tőlem, képességeim teljességét akartam megmutatni. Az évek folyamán eléggé megváltozott a játékom, igyekszem mindent letisztult egyszerűséggel kifejezni. Romantikus alkatú vagyok, szeretem a 19. századot, és mindazt, amit mi, 20. századiak tőle kaptunk.”

Budapesti Nemzetközi Zenei Verseny

1973. szeptemberében rendezték meg a 13. Budapesti Nemzetközi Zenei Versenyt: a hegedű-, és gordonkaművészek, valamint vonósnégyesek mérték össze tudásukat. A magyar művészek közül **I. díjat Onczay Csaba** gordonkaművész nyert. A hegedűversenyt Szigeti Józsefről, a gordonkaversenyt pedig Pablo Casalsról nevezték el. Mindkét idős művészhez eljutott a verseny rendezésének híre, ám az 1973-as évben mindkét mester meghalt: Szigeti József az év elején, Pablo Casals pedig ősszel.

Pablo Casals emlékezete

Pablo Casals, a világhírű gordonkaművész, karmester és zeneszerző 1973. október 22-én, 97 éves korában hunyt el. A nagy humanista művészt és békeharcost baráti szálak fűzték hazánkhoz. Egyik életrajz-írója szerint a gordonkaművész csillagpályája éppen az első budapesti koncerttel kezdődött. S az idős Casals megrendítő búcsúja is feledhetlenné vált az *El Pessebre (Jászol)* című békeoratóriumának budapesti előadásán 1964-ben.

Pablo Casals emberi nagyságára jellemző, hogy több tehetséges, fiatal gordonkaművészüket is tanította. Köztük Perényi Miklóst, aki így emlékezett: „16 éves voltam, amikor 1964-ben itt, Budapesten bemutatkoztam a mesternek és növendékéül fogadott. Évente több hetet, hónapot tölthettem közelében. Ő volt az egyetlen ember, akinek a művészete megrikatott. Minden hangjában benne sűrűsödött az ő senkiéhez sem hasonlítható emberi és művészi nagysága. Napjait élete végéig gyakorlással, Bach-játékkal kezdte. Modern művek nemigen szerepeltek repertoárján, de nekem azt mondta, én fiatal vagyok, mindent kell játszanom.”

Casals másik magyar tanítványa Mező László emléksoraiból is idézek: „Életem nagy vágya teljesült 1966-ban, amikor eljuthattam személyesen Casalshoz, aki ingyen vállalta tanításomat. Zseniális, teremtő-erejű előadó volt, Bach-műveinek interpretálása pedig egyenesen korszakalkotó! Kortársai briliáns technikáját, ujjmozgását a madár repülésének könnyedségéhez hasonlították, mire ő szerényen azt válaszolta: „Nem tudom, hogy a madár milyen könnyen repül, de azt annál inkább, nekem mennyi munkába került, hogy az ujjaim repüljenek.”

Szokolay Sándor: *Sámson* – opera

A Budapesti Művészeti Hetek nagy érdeklődéssel várt eseménye volt: Szokolay Sándor *Sámson* című operájának bemutatója 1973. október 26-án az Operaházban.

A zeneszerzőnek ez a harmadik operája. Az első, a *Vérnász* 1964-es bemutatója szenzáció volt. Ezt négy év múlva követte a *Hamlet*, majd rá öt évre a *Sámson*. Garcia Lorca és Shakespeare után ismét nemes irodalmi alapanyagot zenésített meg: Németh Lászlónak, a kiváló magyar írónak verses drámáját.

Sámson története a bibliából ismert: születése előtt édesanyja fogadalmat tett, ha fia születik, a fiú sohasem iszik szeszes italt és nem vágatja le a haját, szakállát. Fogadalmát Sámson megtartotta, ebben volt az ereje. A támadó filiszteusok ellen számtalanszor győzött, de filiszteus nőbe szeretett bele. Ám a szép Delila elárulta, álmában levágta Sámson hajfürtjeit. Ekkor a filiszteusok elfogták és megvakították. Németh László *Sámson* c. drámáját 1945 és 1957 között írta. A darab Sámson „erejének vétele” után kezdődik, a börtön-malomban. A vakság és magányosság éje szakad rá, hitvány emberek is megalázzhatják. Küldetésébe vetett hite azonban megtörhetetlen, kinő a haja, feltámad ereje, s irtózatossá áll megalázóin.

Szokolay operájában a címszereplő, a rabságba taszított és megvakított bibliai hős – a leláncolt Nagyság, az újjáéledő Erő és a céljának betöltésére készülő Elhivatottság jelképe.

Sámson egyik alakítója: Melis György lelkesen mondta: „Úgy érzem, Szokolay Sándor őszinte zenét írt. Nem akart mindenáron modern lenni. Ez az opera csupa magyar lélegzetvételi énekbeszéd és szépen énekelhető részlet. A zeneszerző tisztelettel meghajolt az eredeti szöveg előtt! Egyetlen sort sem írt át. Csak rövidített. Vagy ismételt. Ilyen csodálatosan szép szöveget, egy nagy élő író és gondolkodó alkotását még soha nem volt alkalmam elénekelni. Nagyon fontos, hogy minden szót, minden mondatot érteni lehessen.”

Elhunyt Gyurkovics Mária és Réti József operaénekes

Az 1973-as esztendőben fájdalmasan sok veszteség érte a zenei életet. Megrendítő volt két népszerű operaénekes időben is közeli halála: Gyurkovics Mária október 28-án, Réti József november 5-én hunyt el. A *Rádióújságban* jelent meg Kertész Iván szerkesztő írása: *Két énekes halálára* címmel. „Rövid egymásutánban a magyar muzsikustársadalom két nagy egyénisége hagyott itt bennünket: Gyurkovics Mária és Réti József. A kettős veszteség különösen érzékenyen érintette a Rádiót, a zenei műsorok készítőit és természetesen hallgatóit is, hiszen az intézményhez igen szoros kapcsolatok fűzték mindkettőjüket.

Réti József a Magyar Rádió egyik leggyakrabban foglalkoztatott énekese volt: operában, klasszikus operettben, oratórium- és daléneklésben egyaránt kiváló produkciót nyújtott. Bizonyos szerepkörökben szinte pótolhatatlannak bizonyult. Senki sem tudta nálunk még hozzá hasonlóan sem énekelni Mozart operahőseit, Rossini és Donizetti magas, koloratúras tenor szerepeit, a *Cantata profana* szarvassá vált fiúját, Bach passióinak evangelistáit.” Az 1973. novemberi *Rádióújság*ban tették közzé a Rádió új nívódíjasainak névsorát. A közlemény így fejeződött be: „Az MRT elnöksége az énekművészet minden ágában nyújtott magas-színvonalú produkcióiért (kiemelve az *Iphigenia Aulisban* című Gluck-opera rádiós stúdiófelvételében való közreműködését), nívódíjban részesítette az időközben elhunyt Réti Józsefet.”

Folytatom Kertész Iván emlékezését, immár a nagy koloratúrszoprán énekesről:

„**Gyurkovics Mária** pályakezdésétől nyugalomba vonulásáig állandó szereplője volt

Gyurkovics Mária operaénekes

műsorainknak. Érdekes módon kezdődött a fiatal énekesnő és a Rádió közötti kapcsolat. Egyszer elmesélte, hogy még zeneakadémista korában próbát énekelt a stúdióban. Rövidesen megkapta a választ: a bírálóbizottságtól érkezett levélben az állt, hogy a követelményeknek még nem felel meg, egy év múlva próbálkozzék újból. És mit tesz a véletlen: néhány nappal később először lépett fel az Operaház színpadán, Verdi *Rigolettó*jának Gilda szerepében – és ezt az előadást teljes egészében közvetítette a Rádió. Ezután már egyre nagyobb és szebb feladatokat kapott a stúdióban is.”

Várnai Péter zenekritikus így foglalta össze a művésznő pályafutását:

„Gyurkovics Mária 1937-ben debütált az Operaházban, Gildaként, oly hatalmas sikerrel, hogy azonnal magánénekesnek szerződtették. Rövid idő alatt átvette Sándor Erzsi és Szabó Lujza örökét, ő lett a színház versenytárs nélküli vezető koloratúrszopránja. Csodálatosan meleg hanganyag, virtuóz technika és kifinomult lírai alkat jellemezte fellépéseit. Repertoárja magába foglalta az összes nagy primadonna és lírai szerepet, de ha alkalom adódott rá, remek komikai érzékét is megcsillogtatta.”

„*Új koloratúr-csodát fedeztek fel Budapesten*” - írták az újságok, amikor Gildaként bemutatkozott, egy világnagyság: Lawrence Tibbet Rigolettója mellett. S talán ez a szerep volt az, amellyel Gyurkovics Mária a több, mint negyedszázados pályafutása alatt a legtöbbször gyönyörködtette a közönséget. A művésznő azonban az úgynevezett könnyű műfajokban is kiemelkedőt nyújtott

Az 1951-ben készített *Déryné* c. filmben Tolnay Klári játszotta a színházi élet hőskorában oly népszerű énekes-színésznő szerepét. Ám a gyönyörű, szívhez-szóló dalok Gyurkovics Mária hangján csendültek fel, nagyban hozzájárulva a film kirobbanó sikeréhez.

Évfordulók: 120 éve alakult meg a Budapesti Filharmóniai Társaság zenekara és 100 éve egyesült Pest, Buda és Óbuda

A zenekar története így kezdődött: „1853. november 20-án, a Nemzeti Múzeum dísztermében mutatkozott be a Budapesti Filharmóniai Társaság zenekara Erkel Ferenc vezényletével.

A Filharmóniai Társaságot az 1848-as forradalom és szabadságharc bukása után, az osztrák önkényuralom legsötétebb éveinek egyikében alapították, kiváló hazafiak és muzsikuskok – válasz akart lenni, fényjel, tiltakozás és tüntetés: azért is élünk, azért is vagyunk!

Erkel Ferencben az egész magyar zeneélet megtalálta a maga hivatott vezérét, a maga külön szabadságharcának megvívására.”

Húsz év múlva, 1873-ban Pest-Buda és Óbuda vezetői úgy gondolták, hogy az európai nagyvárosokhoz hasonló, virágzó metropolist hoznak létre a Duna két partján, ha egyesülnek.

A zeneszerető emberek számára emlékezetes az egyesülés 50. évfordulója, amelyet

1923. november 19-én a Budapesti Filharmóniai Társaság díszhangversenyével ünnepeltek meg.

Íme a nevezetes műsor:

„Hogy az ünnepi alkalom fényét emeljék, felkérték a három legnevesebb hazai zeneszerzőt:

Bartók Bélát, Kodály Zoltán és Dohnányi Ernőt egy-egy mű komponálására.

Így bemutatóként hangzott el Dohnányi *Ünnepi nyitánya*, Kodály *Psalmus Hungaricus*a és Bartók *Táncszvitje*. Majd Liszt *Magyar fantáziáját* játszotta el Dohnányi zongorán és a *Rákóczi indulóval* fejeződött be a hangverseny.”

1973. november 19-én, a 100 éves ünnepség alkalmával is ez a műsor hangzott el.

Kodály és Bartók műve a bemutató óta világszerte ismertté, népszerűvé vált. Dohnányi

Ünnepi nyitánya azonban szinte ismeretlen maradt. A darabot három részre osztott zenekar játssza. Az eredeti főtemát a *Szózat*, a *Himnusz* és a *Hiszekegy* hangjai fogják körül.

Hatásos, de sajnos, csak ritkán megszólaló mű.

1974.

Rádióhangversenyekről – Tallián Tibor zenekritikai sorozata

A Magyar Rádió zenei műsorát gyakran konferálják így:.. Kapcsoljuk a 6-os (vagy a 22-es) stúdiót. Az élő adásban közvetített hangversenyeken nemcsak a Rádió három együttese – zenekara, énekkara és gyermekkórusa szerepel, hanem az ismert, vagy még ismeretlen hazai, illetve a hazánkba érkező számos vendégművész is. A Rádió azonban nemcsak szervezője és rendezője a stúdióhangversenyeknek, hanem gondoskodik a kritikai visszhangról is.

1970-től kezdve kéthetenként hangzik el a *Rádióhangversenyekről* szóló zenekritikai műsor. Somfai László zenetörténész volt e sorozat első műsorvezetője, négy éven keresztül.

1974. januárjától azonban **Tallián Tibor** vette át a nehéz, ám zenei ismereteket is nyújtó feladatot. A *Rádióújságban* megjelent írásából idézek:

„A zenekritikuson hármass felelősség súlya nyugszik: felelősség a mű, a közönség és az előadó iránt. Igen, talán ebben a sorrendben. A műsor összeállításakor a kritikus számára az előadó esetleges érzékenysége okozza a legtöbb kínlódást, mégis, a zenemű iránti szenvedélye érvényesül, annak érdekében kell elsősorban véleményt mondania.

A kritikus munkája állandó, izgatott készenléttel jár. Ám a rádiókritika minőségileg több az írotttnál, hiszen lehetőség van arra, hogy az elmondottakat zenei részletek bejátszásával igazoljuk. A munka jutalmát az adja, ha ismerősök-ismeretlenek egy-egy adás után ilyesféleképp szólnak: Hallottam, amit X.Y. koncertjéről mondtál. És, tudod, amikor megszólalt az illusztráció – hát valóban olyan volt ...”

Új magyar zene a Rádióban

Az 1974-es év elején harmadik alkalommal rendezték meg az *Új magyar zene a Rádióban* seregszemlét, az előző évi, 1973-as évben felvételre rögzített és bemutatott magyar művekről. A sorozatban 23 szerző 39 műve szerepelt. A **közönség díját Durkó Zsolt II. kantátája** kapta, a **kritikusok díjával** pedig **Szőllősy András Musica concertante** c. darabját jutalmazták.

Durkó Zsolt: *Kantáta no. 2.* (Ady Endre *Az Illés szekerén* című versére)

Durkó Zsolt *II. kantátáját* Ady Endre *Az Illés szekerén* című versére komponálta, a Magyar Rádió megrendelésére. A zeneszerzőt annyira foglalkoztatta a téma, hogy a mű néhány hónap alatt elkészült. Durkó Zsolt második alkalommal fordult inspirációért Ady verseskötetéhez. Az *I. kantátában* baritonszólo, vegyes-kar és zenekar szólaltatja meg a költő három versét. A *II. kantáta* egyetlen vers, *Az Illés szekerén* látomását követi, a zenekar mellett kettős vegyes-karral, szólista nélkül.

Ady Endre 1908-ban írta *Az Illés szekerén* című kötetét, amelyben a legszebb „Istenes versek” találhatók. A kötet címadó, első verse a művészet ellentmondásos lényegét, a művészek gyönyörű és egyben tragikus küldetését fejezi ki. Azokét, akiket izzó szívük és jégcsapos agyuk soha nem enged szabadulni a Föld és az Ég ellentétes vonzásából.

Kárpáti János zenetörténész így írt a műről: „Durkó Zsolt kantátája szuggesztív erejével az illési kiválasztottság borzasztó súlyát és félelmetesen hideg ragyogását akarja a hallgató lelkébe átplántálni. A nagy és bátor élet felelősségéről, kozmikus magányáról és védtelenségéről énekel Ady szavaival.” Durkó Zsolt műve a közönség 1973. évi díját kapta.

Szőllősy András: *Musica concertante*

Szőllősy András *Musica concertante* című műve a kritikusok 1973. évi díját nyerte el.

A mű felvételének bemutatója alkalmával Meixner Mihály szerkesztő azt mondta:

„Szőllősy Andrásnak jó néhány alkotása az elmúlt években kiemelkedő nemzetközi sikert aratott és műveit csaknem félszáz külföldi rádióállomás játszotta. Újabb kompozícióiban azt az utat követi, és teljesíti ki, amelyet Párizsban oly nagy sikert aratott *III. concertó*val kezdett meg. Szőllősy új alkotókorszaka az elmúlt két esztendőben több, jelentős új kompozícióval bővült. Úgy hisszük a modern muzsika kedvelői nagy érdeklődéssel várják a *Musica concertante* című alkotás bemutatóját, amelyet a Mihály András vezette Budapesti Kamaraegyüttes szólaltat meg.”

Szőllősy András zeneszerző később így emlékezett műve komponálására és bemutatására:

„A *Musica concertante* című darabom 1972-ben készült. Néhány évvel korábban alakult meg a Budapesti Kamaraegyüttes, akik kérték a zeneszerzőket hogy komponáljanak számukra.

A megtisztelő felkérés hozzám is eljutott és igyekeztem ennek eleget tenni.

Mivel a Budapesti Kamaraegyüttes 11 muzsikusból állt, adva volt a feladat, hogy 11 hangszerre komponáljak. A darabban különleges ritmikai problémákat igyekeztem megoldani.

Ezek a ritmusok nem lejátszhatatlanok, csak nagyon oda kell rá figyelni, vagy többet kellene próbálni. Sajnos, sohasem hallottam pontosan megoldani ezeket a különleges ritmusokat. Erre a darabomra rádió-megrendelést kaptam, ami azzal jár együtt, hogy a Rádióknak van joga bemutatni. Mihály Andráséknak akkor kellett menni a Zágrábi Biennáléra, ahol ezt a művet elő akarták adni. Úgy hidalták át a jogi problémát, hogy a kiutazás előtti éjszaka felvették a Rádióban. Nem hangzott ugyan el, de fel volt véve. Másnap aztán Zágrábban volt az igazi ősbemutató.”

A Magyar Televízió első karmesterversenye

Az 1974-es esztendő egyik legemlékezetesebb eseménye a **Magyar Televízió első nemzetközi karmesterversenye** volt. Vecsernyés János, a Televízió szerkesztője így beszélt az előzményekről: „Lehet-e egyáltalán tévéműsor egy karmesterverseny? Különbséget tehet-e a néző, karmester és karmester között, és minek alapján ítélni meg, hogy valaki jobb a másiknál? Ezek alapvető és jogos kérdések, hiszen ilyen zenei versennyel még egyetlen televízió sem próbálkozott, tehát nincs tapasztalata sem a nézőnek, sem a műsor készítőinek. Ugyanakkor éppen ebben rejlik a kezdeményezés izgalma is.

Ahány karmester, annyiféle megközelítése a partitúrában rögzített zene megszólaltatásának! És valljuk be: egy koncerten nemcsak a felhangzó zene kötheti le a figyelmünket, érdekes lehet a látvány is, a karmester mozdulata, amivel így, vagy úgy, izgalmasan, vagy unalmasan „létrehozza” a zenét. Bízunk benne, hogy akik a versenyt végig követik, nemcsak a szép zenei élményekkel lesznek gazdagabbak, nemcsak sokféle karmester-egyénséget ismerhetnek meg, hanem a zenei előadó-művészet legitokzatosabbnak tűnő műhelyitkai egyikébe, a vezénylet művészetébe is bepillantást nyerhetnek.”

A Magyar Televízió nemzetközi karmesterversenyének felhívása széles visszhangra talált, nemcsak Európában, hanem más földrészen is. 14 országból 42 fiatal karmester érkezett Budapestre. Ebből Magyarországot 10 versenyző képviselte. A jelentkezők művészi teljesítményét neves szaktekintélyekből álló nemzetközi zsűri bírálta el.

A karmesterverseny **I. díját a japán Kobajasi Kenicsiro** nyerte. Breuer János zenekritikus így írt róla: „Kobajasi Kenicsiro rendkívüli tünemény. „Néma” karmester, szólani legalábbis alig tud zenekarához. De szavakra nincs is szüksége, a zenekar ugyanis tökéletesen megérti a gesztusaiból. Hihetetlen expresszivitás-igénye felszabadult dalolásra készíti az együttest. Miközben átfogja a zeneművet, a nagy-formán belüli ritmikus ellentétek kissé összemosódnak, s ezáltal kisimulnak szemben álló zenei karakterek is.

Muzsikálásának derűs világa, mélységes poézise tehát más oldalról bizonyos engedményekre készíti. De mindaz, amit megvalósít, annyira szuverén és magával-ragadó, annyira meggyőző és olyan szép, hogy szívesen vállalhatjuk, hogy ennek az apollói szépségnek a feltárásáért cserébe lemond a zene felkavaró, dionüzoszi rétegeiről.”

1974. május 12-én rendezték meg a karmesterverseny **gálaestjét**, amelyről Tátrai Vilmos, a zsűri egyik tagja többek között ezt mondta: „A koncert záró-számaként, Kobajasi Kenicsiro, a bámulatos képességű japán versenyzőnk olyan tűzijátékot rendezett, amelyre sok év múlva is emlékezni fogunk. Richard Strauss *Till Eulenspiegel*-jének káprázatos megszólaltatása után a tomboló hallgatóság nem akarta elengedni. A Rádiózenekar fényes diszpozícióban, világszínvonalon vitte diadalra a győztes gálaestjét.”

A japán karmester nagy sikere mellett – mind a szakmai elismerés, mind a közönség szeretete és lelkesedése a fiatal, magyar karmester: **Medveczky Ádám** felé irányult. A zsűri neki ítélte a **II. díjat**, megnyerte a hanglemezzgyár díját, sőt, ő kapta a legtöbb szavazatot a közönségtől is.

Gách Marianné újságírókérdéseire Medveczky Ádám így összegezte addigi pályafutását:

„Zongoristának készültem, de amikor felvételiztem a konzervatóriumba, nem vettek föl, s ez lett életem nagy fordulója. Akkor iratkoztam be ütőhangszerre, és máris a zenekar felé sodródtam.

Elvégeztem a szaktanárképzőt, majd 9 évig a Magyar Állami Hangversenyzenekar ütőse voltam. Ez volt az alap, ott a zenekarban váltak véremmé a szimfonikus művek.

Akkoriban csupán ötévenként volt felvétel a Zeneakadémia karmester tanszakán. 1968-ban jelentkeztem és 3 év alatt végeztem el főiskolai tanulmányaimat.

1969-től kezdve dolgozom az Operaházban, mint korrepetitor-karmester. A legizgalmasabb élményem Mozart *A varázsfuvola* című operájának első vezényléséhez fűződik.

1973 októberében – a beugrás előtt 3 nappal – az igazgató behívott és azzal kezdte: „Vannak művek, amelyeket egy karmesternek illik tudnia!” Szerencsére tudtam, hiszen 15 éves korom óta rendszeresen készültem a karmesteri pályára. Félévenként megtanultam egy-egy operát, addig zongoráztam, amíg belém nem ivódott. *A varázsfuvola* volt a legelső!

Amikor valaki versenyen indul, titkon, vagy nem titkon, azt reméli, megnyeri. Én örülök a II. díjnak, már csak azért is, mert attól a perctől kezdve, hogy Kobajasi Kenicsiro, japán kollégám először lépett a pódiumra, tudtam és éreztem, csakis ő lehet az első.

Hallottam róla, hogy a Televízió karmesterversenye jóformán az egész országot odaláncolta a képernyő elé. Magam sem hittem benne, hogy ilyen sok embert vonz a dirigálás látványa, és bízom abban, hogy ez az élmény a zene hallgatóit, nézőit és közönségét nagyon is megnövelte.”

Kossuth Lajos hangja megszólalt a Magyar Rádióban

1974. augusztus 17-én Hegyi-Füstös István – az egykori legendás műsorkészítő, a Rádióban bemutatott egy szenzációs fonográf-felvételt, amelyen Kossuth Lajos szólalt meg!

Íme a történet: Az Országos Széchenyi Könyvtár zeneműtárának egyik fiókjából került elő az a viaszhenger, amelyen Kossuth Lajos nyilatkozott, abból az alkalomból, hogy a „Honban szobrot emeltek az aradi vértanúk emlékének”.

Megtalálták az írásbeli bizonyítékot is: Kossuth kézzel írott beszédét – a fonográf-példány szövegét! – és egy tanúsítványt arról, hogy 1890. szeptember 20-án olvasta fel szövegét Edison masinájába. (Kossuth a szabadságharc leverése után, 1849. augusztus 17-én hagyta el az országot, tehát a beszéd rögzítésének idején már 41 éve élt távol hazájától, emigrációban.) Az írások alapján vélhetőleg négy viaszhengerre rögzítették a torinói beszédet. Sztanó Pál, a Magyar Tudományos Akadémia technikai munkatársa csak a negyedik hengert tudta magnetofon-szalagra átmenteni, ezért Kossuth beszédének csupán a végét lehetett a rádióadásban lejátszani. Alig több mint egy perc a töredék, és sajnos úgy hangzik, mintha erős szél zúgása, eső-paskolás kísérné.

Kossuth Lajos, a 88 éves korában megszólaló „turini remete” hallható módon ezt mondta: „Legyenek a szent-emlékű vértanúk megáldottak poraikban, szellemeikben a hon szabadság Istenének legjobb áldásaival az örökkévalóságon keresztül. Engem, ki nem borulhatok le a Magyar Golgota porába, engem október 6-a térdeimre borulva fog hontalanságom remete lakában látni a mint az engem kitagadott Haza felé nyújtva agg karjaimat a hála hű érzelmeivel áldom a vértanúk szent emlékét hűségükért a Haza iránt, 's a magasztos példáért, melyet az utódoknak adtanak, 's buzgó imával kérem a magyarok Istenét, hogy tegye diadalmassá a velőig ható szózatot, mely Hungaria ajkairól a Magyar Nemzethez zeng. Úgy legyen. Amen!

Turin, szeptember 20. 1890.

Kossuth Lajos.”

Vers és dal című sorozat

1974-ben *Vers és dal* címmel új, igényes sorozat kezdődött a Rádióban. A műsor két gazdája: **Albert Zsuzsa** az irodalmi- és **Papp Márta** a zenei osztály szerkesztője.

A kiválasztott versről először irodalmár beszélt, majd a verselemzéshez kapcsolódva zenetörténész mondta el, hogyan értelmezte a komponista – vagy esetleg több komponista, a költeményt. Vers és dal – két művészeti ág, az irodalom és a zene sajátos érintkezési pontja.

A költemény, akár kiemelkedő remekmű, akár közepes alkotás, egy nagy zeneszerző kezében egyszerre forrássá, újabb műalkotás alapanyagává változik.

Az 1974. szeptember 27-ei első adás témája Johann Wolfgang Goethe *Wanderers Nachtlied* (*A vándor éji dala*) című remeke volt, amelyet Schubert, Schumann, Liszt és Wolff is megzenésített. A nyolcsoros versből több kitűnő fordítás készült: Tóth Árpád, Kosztolányi Dezső, Szabó Lőrinc és Weöres Sándor munkái a legismertebbek.

Bárdos Lajos köszöntése 75. születésnapján

1974. október 1-jén Bárdos Lajost ünnepelték 75. születésnapján – a Rádióban, és az egész országban. Az egyik újságban így köszöntötték:

„Aligha akad az országnak olyan zuga, ahol ne ünnepelnék Bárdos Lajos 75. születésnapját. Művészek, pedagógusok, kórusok, iskolák, intézetek készülnek október 1-re.

Aki valaha is tanítványi, vagy beszélgetési közelségbe jutott hozzá, óhatatlanul is vonzásába került: életre-szóló ajándékként melengeti magában Bárdos Lajos sugárzó emberségét, jellemformáló bölcsességét, minden viharokon átsegítő humorát. 41 évig volt a Zeneakadémia tanára, nyugdíjaztatását is csak azért kérte, hogy még többet dolgozhasson, maga-szabta kötetlen munkaidejében: éjjel és nappal. Zenetudományi munkássága épp a legutóbbi években virágzott ki, kutatásai, tanulmányai nagy feltűnést keltenek.

Tudjuk, hogy fáradhatatlanul rója ma is az országot, előadásokat tart, kórusokat patronál, 11 gyermek édesapja, 34 unoka nagyapja. És az egész ország Bárdos Lajosa.”

Bárdos Lajos legendás karnagy volt. Mindazok, akik valamelyik kórusában részt vettek, vagy egy dalos-találkozó záró számaként Kodály nagy-hatású *Forr a világ* c. kórusművét énekelték az ő vezényletével, azok soha nem felejtik el az élményt.

Énekkarok számára nagyon sok művet komponált. Alkotásainak egyik forrása az egyházi zene, másik a népdal volt. A 1920-as évektől kezdve készített népdalfeldolgozásokat énekkarok számára, közöttük sok a könnyen énekelhető, és pedagógiai célzattal az igényesebb kórusmű is.

Hidas Frigyes: Gyászzene

1974. október 16-án a Budapesti Művészeti Hetek alkalmával hangzott el a Rádióban

Hidas Frigyes *Gyászzene* c. műve. A *Requiemet* Palcsó Sándor, Miller Lajos, Sólyom-Nagy Sándor, valamint a Rádió ének- és zenekara szólaltatta meg, a karmester pedig – mint a legtöbb magyar mű bemutatásakor – Lehel György volt.

Hidas Frigyes műve történelmünk gyászos korszakára emlékezik. 1943. januárjában az oroszországi Don kanyarban 200 ezer magyar katonának kellett harcolni egy értelmetlen háborúban, 35 fokos hidegben, hiányos öltözékben, megfelelő táplálkozás nélkül, rossz felszereléssel. Két hét alatt a 2. magyar hadseregből mintegy 150 ezren meghaltak, megfagytak, megsebesültek, fogságba estek. A tragikus esemény 30 éves évfordulóján jelent meg Nemeskürty István *Requiem egy hadseregért* című könyve. E mű felhasználásával Hidas Frigyes zeneszerző *Gyászzenét* komponált.

Lehel György karmester vállalta a mű felvételét a Rádióban, amelyre később így emlékezett: „A doni hadsereg tragédiájáról beszélni nem volt szokás, még 1974-ben sem, sőt, *requiemet* írni, zenében elsíratni őket – hát ez inkább tiltott dolognak számított. Hidas Frigyes azonban volt olyan – most mit mondjak – bátor, vagy megszállott, vagy elhivatott, hogy írt egy kantátát az elpusztult magyar hadsereg emlékére. Mindenesetre Hidast nagyra becsülöm, mert a folyton változó világban soha másra nem hallgatott, csak arra, ami belőle szólt. Hű maradt önmagához.”

Hidas Frigyes *Gyászzene* c. művének rádiós-bemutatóját érdekes módon a kritikusok „elhallgatták”, csupán Kroó Györgynek, az Új Zenei Újságban elhangzott méltató soraiból idézhetek: „A *Gyászzene* különleges Requiem a doni 2. magyar hadsereg katonáinak emlékére. Ez magyarázza szövegének, felépítésének sajátosságát, egyedi műfaját. A nyitó- és zárókórus latin nyelven van jelen Hidas művében, de közzé ékelődik magyar szöveg is, amelyet a zeneszerző Nemeskürty István jól-ismert könyvéből állított össze librettóként, és amely kizárólagos alapja az öt-tételes *Gyászzene* három középső tételének. A mű vádirat egy letűnt kor ellen és hitvallás-szerű, vonzó emberi megnyilatkozás.”

A TARTALOMBÓL

1945.

	oldal
Romeltakarítás a Rádióban	1
Lajtha László a zenei osztály vezetője	1
<i>Missa brevis.</i> Kodály Zoltán új művének első előadása (az Operaház ruhatárában)	2
A Rádióban elkezdődik a munka	2
Május 1-jén újból megszólalt a Magyar Rádió	3
<i>Az új műsorúság: "Magyar Rádió"</i>	3
Mi történt Dohnányi Ernővel?	4
Elhunyt Bartók Béla	4
Bartók Béla-émlékműsorok	6
Házi-muzsika a biokémiai intézetben	6
Hanglemez műsorok	7

1946.

„Mind hősök ők ...”	7
Zeneművészek Szabad Szervezete és a Rádió	8
Emlékhangverseny Bartók Béla 65. születésnapján	9
Yehudi Menuhin hegedűművész Budapesten	10
Tóth Aladár az Operaház új igazgatója	11
Elhunyt Basilides Mária az Operaház művésznője	11
Kósa György <i>Vonóstriója</i> a Rádióban	12
A Szovjet Állami Énekkar Budapesten	13

1947.

Simándy József, az Operaház új tagja	13
Farkas Ferenc <i>Gyümölcskosár</i> című dalciklusa a Rádióban	13
Bemutatták Viski János <i>Hegedűversenyét</i>	14
A Vásárhelyi Zoltán vezette munkáskórus első díjat nyert	
Llangollenben	15
Lehel György, a Rádió fiatal karmestere	15
Bartók Béla <i>III. zongoraversenyének</i> hazai bemutatója	16

Otto Klemperer Budapesten	17
Kodály Zoltán a Szovjetunióban	18
Hároméves terv a rádiózenében	18
A Rádiózenekar ezredik hangversenye	19

1948.

A technikai fejlődés a Rádióban	19
Budapest vendége: Olivier Messiaen	19
Kodály Zoltán <i>Cinka Panna balladája</i> c. zenés játéka	20
A Magyar Rádió pályázatának díjnyertes művei (Kadosa, Veress)	20
Szabó Ferenc <i>Föltámadott a tenger</i> c. kórusműve	22
Leonard Bernstein karmester Budapesten	22
Bartók Béla nemzetközi zenei verseny és fesztivál	22
A Bartók-verseny és fesztivál összegezése	24

1949.

Változások a Rádió zenei osztályának vezetésében	24
A zsdánovizmus korszaka	25
A Szovjet Kultúra hónapja	25
Az „Operett-gyár” megindulása	26
A Világifjúsági Találkozó Budapesten	26
Lajtha László <i>In memoriam</i> című szimfonikus költeménye	27
Maros Rudolf: <i>Bábjáték-nyitány</i>	27
Kadosa Pál <i>Május-köszöntő</i> – kórusmű	28
Dalolj velünk!	28
Emlékhangverseny Chopin halálának 100. évfordulóján	28
A politika és a Rádió	29

1950.

Farkas Ferenc <i>Csinom Palkó</i> című daljátéka	29
Otto Klemperer búcsút vett Budapesttől	30
Támadás az Operaház műsorpolitikája ellen	31
Támadás Bartók Béla életműve ellen	32
Megalakult a Magyar Rádió énekkara Székely Endre vezetésével	33

Kórus-hangversenyek a Károlyi kertben	33
A tömegdalok születése	33
Magyar Zenei Hét a Moszkvai Rádióban	34
Maros Rudolf: <i>Albán rapszódia</i>	34
Ránki György: <i>Fekete szőlő</i> – népdalfeldolgozás	35

1951.

Ránki György: <i>Pomádé király új ruhája</i>	35
A Magyar Dolgozók Pártja II. kongresszusa	36
A Magyar Állami Népi együttes bemutatkozása	36
Mi volt a „Savergyán-ügy”?	37
Kadosa Pál <i>Huszt kaland</i> c. operája	37
Kókai Rezső-daljátékai: a <i>Fülemüle</i> , a <i>Lészen ágyú</i> és a <i>Hét-falu kovácsa</i>	38
Dávid Gyula: <i>Brácsaverseny</i>	39
Szabó Ferenc: <i>Ludas Matyi</i> – szvit	39
Az I. Magyar Zenei Hét	40
Gaál Jenő: <i>Zongoraverseny</i>	40

1952.

Joseph Haydn <i>Aki hűtlen, pórul jár</i> c. operájának rádió-bemutatója	41
A Rádiózenekar első külföldi útja: Lengyelországba	41
Kósa György <i>Tartuffe</i> c. operája a Rádióban	43
Járdányi Pál <i>Tisza mentén</i> c. szimfonikus költeménye	43
Szabó Ferenc <i>Emlékeztető</i> c. szimfóniája	44
Sugár Rezső <i>Hősi ének</i> c. Hunyadi oratóriuma	44
Kodály Zoltán köszöntése 70. születésnapján	45

1953.

Budapest vendége Msztyiszlav Rosztropovics gordonkaművész	45
Meghalt Sztálin	46
Szergej Prokofjev zeneszerző emlékezete	47
Viski János: <i>Zongoraverseny</i>	47
Járdányi Pál: <i>Vörösmarty-szimfónia</i>	47

Kókai Rezső: <i>Hegedűverseny</i>	48
Új Zenei Újság	49
A II. Magyar Zenei Hét	49
Kodály Zoltán <i>Békességóhajtás</i> c. kórusa és „<i>Arany János népdalgyűjteménye</i>”	50
A legnépszerűbb énekes: Szabó Miklós	50

1954.

Mihály András: <i>Gordonkaverseny</i>	51
Budapest vendége: Szvjatoszlav Richter zongoraművész	52
Polgár Tibor: <i>A kérők</i> c. vígopera	52
A Békéstarhosi Zenei Gimnázium énekkarának utolsó szereplése	53
Weiner Leó: <i>Toldy-szvit</i>	55
Horusitzky Zoltán: <i>Shakespeare-szonettek</i>	55
Nyitás külföld felé	56
Wilhelm Furtwängler emlékezete	56
Salzburgi Ünnepi Játékok – újra a Magyar Rádióban	56
Dimitrij Sosztakovics: <i>X. szimfónia</i>	57

1955.

Bartók Béla emlékezete - halálának 10. évfordulója alkalmából	57
Bartók Béla összes zongoraműve a Rádióban	58
Kálmán Oszkár, az első „<i>Kékszakállú</i>”	58
Bartók operája a Rádióban	59
További megemlékezés a Bartók-évben	59
A Magyar Rádió zenei együttesei	60
A Magyar Rádió szimfonikus zenekara	60
A Magyar Rádió énekkara	61
A Magyar Rádió gyermekkórusa	62
Új magyar művek bemutatója	62
Szabó Ferenc „<i>Föltámadott a tenger</i>” c. oratóriumának bemutatója	62
József Attila születésének 50. évfordulója	63
Szervánszky Endre: „<i>Concerto József Attila emlékére</i>” – bemutató	63
Horusitzky Zoltán „<i>Báthory Zsigmond</i>” c. operája	64
Ádám Jenő: Vonósnégyes	65

Kósa György: „ <i>Kínai dalok Po Csü-ji verseire</i> ”	67
Harmat Artúr: „ <i>Szép Ilonka</i> ” – kantáta	68
Kossuth-díjasok a mikrofon előtt:	
Zathureczky Ede hegedűművész és Bárdos Lajos zeneszerző-karnagy	68
Kodály Zoltán „ <i>Zrínyi szózata</i> ” c. kórusművének bemutatója	69
Emlékezés Székelyhidy Ferenc operaénekesre	70
Zenei „kitekintés” a nagyvilágra	71
Ünnepi műsorok Albert Schweitzer 80. születésnapja alkalmából	72

1956.

Joseph Haydn: <i>Évszakok</i> – oratórium	73
Mozart születésének 200. évfordulója	73
A szülőváros: Salzburg ünnepei	74
Denijs Dille Bartók-kutató Budapesten	75
Bartók Béla kórusművei a Rádióban	76
Bartók Béla <i>A csodálatos mandarin</i> c. táncjátéka az Operaházban	76
Farkas Ferenc-Radnóti Miklós <i>Naptár</i> c. dalciklusa	77
A III. Magyar Zenei Hét	77
Kurtág György <i>Brácsaversenye</i>	78
Szervánszky Endre: <i>Fuvolaverseny</i>	78
Viski János: <i>Gordonkaverseny</i>	79
Nemzetközi Liszt Ferenc zongoraverseny	79
Sosztakovics ünneplése 50. születésnapján	80
Kodály Zoltán <i>A népdal és a Rádió</i> c. előadása	81
Kodály Zoltán-Petőfi Sándor: <i>Nemzeti dal</i> – bemutató	82
Az 1956. október végi zenei események a Rádióban	84
Megjelenik a Rádióújság	86
Decsényi János: <i>Három madrigál</i> – kórusmű	86
A muzsikusok helyzete 1956 végén	87
Hangverseny újra!	88

1957.

Változások a Rádióban és a kulturális életben	88
Elhunyt Arturo Toscanini karmester	89

Rádiósorozat Bach-orgonaműveiből	90
Hajdú Mihály <i>Kádár Kata</i> c. ballada-operája a Rádióban	91
Szóllósy András-Radnóti Miklós: <i>Nyugtalan ősz</i> – szólókantáta	91
Dávid Gyula <i>Lakjatok vígan</i> c. dalciklusa a Rádióban	92
Farkas Ferenc <i>Prelúdium és fuga</i> c. műve a Rádióban	93
A Debreceni Kodály Kórus ünnepe névadójukkal	93
Szokolay Sándor <i>Hegedű-szólószonátája</i>	94
Román Zenei Hét	95
Elhunyt Jean Sibelius finn zeneszerző	95
Arany János halálának 75. évfordulója	96
Maros Rudolf: <i>Vonósszimfónia</i>	97
Elhunyt Benjamino Gigli operaénekes	97
Kodály Zoltán 75. születésnapja	98
1958.	
Szvjatoszlav Richter zongoraestjei Budapesten	99
Wagner halálának 75. évfordulója	100
Schumann: <i>Öt dal Stuart Mária verseire</i>	101
Simor András a Rádiózenekar koncertmestere	102
A Rádiózenekar külföldi hangversenyei	102
Lajtha László <i>VII. szimfóniája</i> Párizsban	102
Johannes Brahms születésének 125. évfordulója	103
Sugár Rezső: <i>Divertimento</i>	104
A Debreceni Kodály Leánykar nemzetközi sikere	105
A III. Bartók Fesztivál	106
Pablo Casals gordonkázott az ENSZ Napján	106
A Magyar Zene Hónapja a Rádióban	107
Dávid Gyula: <i>II. szimfónia</i>	108
Babits Mihály születésének 75. évfordulója	108
A tíz éves Perényi Miklós hangversenyei	109
1959.	
Beethoven hangverseny viharszünettel	109

Ady Endre halálának 40. évfordulója	110
Lutoslawski: <i>Gyász-zene Bartók Béla emlékére</i>	111
A Magyar Tanácsköztársaság megalakulásának 40. évfordulója	111
Farkas Ferenc <i>Vidróczki</i> c. zenés balladája	112
Láng István: <i>Brácsaverseny</i>	113
Szokolay Sándor: <i>A tűz márciusa</i> – oratórium	114
A Rádióiskola zenetanára: Ádám Jenő	114
75 éves az Operaház	115
Joseph Haydn halálának 150. évfordulója	116
Budapesti Zenei Hetek	116
A Varsói Ősz magyar vonatkozásai	117
Maros Rudolf: <i>Ricercare</i>	117
Szokolay Sándor: <i>Hegedűverseny</i>	118
Emlékezés Radnóti Miklósr	118

1960.

Elhunyt Dohnányi Ernő	119
A magyar zene 15 éve	120
Sárai Tibor: <i>Tavaszi concerto</i>	120
Viski János: <i>Az irisrai szarvas</i> – ballada	121
Öt éves a Magyar Rádió Gyermekközusa	122
Bartók Béla: I. „ <i>Fiatalkori</i> ” hegedűverseny	122
Lendvay Kamilló: <i>Concertino</i> zongorára és fúvós együttesre	123
Elhunyt Weiner Leó	124
A sokoldalú Szóllósy András	125
A Rádiózenekar olaszországi hangversenykörútja	126
Chopin és Erkel Ferenc születésének 150. évfordulója	126
Emlékezés Chopinre	127
Az Erkel-év eseményei	127
Erkel Ferenc énekverseny	128

1961.

Elhunyt Viski János zeneszerző	128
--------------------------------	-----

Szőnyi Erzsébet: <i>Firenzei tragédia</i> – egyfelvonásos opera	129
Az első űrhajós: Gagarin zenés köszöntése	130
Dietrich Fischer-Dieskau dalestje Budapesten	131
Yehudi Menuhin Budapesten	131
Járdányi Pál: <i>Hárfaverseny</i>	132
Lajtha László: <i>Koncert-szonáta</i> – fuvolára és zongorára	132
Bartók Béla Nemzetközi Kórusverseny Debrecenben	133
Kodály Zoltán: <i>Szimfónia</i>	134
Emlékezés Seiber Mátyás zeneszerzőre	134
Petrovics Emil: <i>C'est la guerre (Ez a háború)</i>– opera	136
Ránki György: <i>1514 – fantázia zongorára és zenekarra</i>	136
Liszt Ferenc születésének 150. évfordulója	137
Szvjatoszlav Richter zongoraművész Budapesten	138
Nemzetközi Liszt-Bartók Zongora-verseny	138
Bartók Béla fiatalkori művei a Rádióban	139
A Magyar Rádió énekkarának hangversenyei	139

1962.

Elhunyt Kókai Rezső zeneszerző	140
Emlékezés Sándor Erzsébet operaénekesre	142
Búcsú Harmat Artúrtól	143
Sapszon Ferenc, a Rádió énekkarának élén	144
Sulyok Imre zeneszerző	144
Péterfi István zenekritikus emlékezete	145
Petrovics Emil: <i>Lüzisztraté</i> – koncert-vígopera	145
Székely Endre: <i>Vízirózsa</i> – opera	146
Elhunyt Lányi Viktor zenetörténész, műfordító	147
A Rádiózenekar párizsi hangversenye	147
Bartók Béla: <i>Öt dal</i> Op. 15.	148
Kodály Zoltán köszöntése 80. születésnapján	148
Puccini: <i>Manon Lescaut</i> – új rádiófelvétele	149

1963.

Elhunyt Lajtha László zeneszerző	150
---	------------

Búcsú Fricsay Ferenctől	151
Székely Mihály operaénekes emlékezete	152
Lendvay Kamilló: <i>Hegedűverseny</i>	153
Szvjatoszlav Richter hangversenye Budapesten	153
Budapest vendége: Igor Sztravinszkij	154
Bozay Attila: <i>Kínai szelence</i> – kantáta	155
Szervánszky Endre: <i>Hat zenekari darab</i>	156
Kadosa Pál: <i>Pian e forte</i>	157
Budapesti Nemzetközi Zenei versenyek	157
Szigeti József a zenei versenyek díszelnöke	158

1964.

Tamási Áron – Lajtha László: <i>Bujdosó lány</i> – Mezei Mária előadásában	159
Durkó Zsolt: <i>Epizódok a B-A-C-H témára</i>	160
Maros Rudolf: <i>Eufonia 63</i>	161
Elhunyt Pataky Kálmán operaénekes	162
Lajtha László: <i>IX. szimfónia</i>	163
A Költészet Napja – először	164
Kósa György: <i>Tizenkét Juhász Gyula-dal</i>	164
Hidas Frigyes: <i>Cantata de minoribus</i>	164
A Földényi-kórus 30 év óta énekelt a Rádióban	165
Ünnepi műsorok a 100 éve született Richard Strauss emlékére	165
Richard Strauss <i>Imígyen szóla Zarathustra</i> c. művének hatása Bartók Bélára	165
<i>Bartók művészi pályája</i> – Denijs Dille előadásai a Rádióban	166
Budapesti Zenei Hetek – Yehudi Menuhin hangversenye	166
Budapesti Zenei Hetek – Pablo Casals hangversenye	167
80 éves az Operaház	168
Szokolay Sándor: <i>Vérnász</i> – operabemutató	169
Járdányi Pál: <i>Vivente e moriente</i>	169

1965.

A Rádiózenekar turnéja a Német Szövetségi Köztársaságban	170
<i>A zene műhelyében</i> – ismeretterjesztő sorozat	170
Manuel de Falla: <i>Pedro mester bábszínháza</i> A kikiáltó: Sziklay Erika	171

Durkó Zsolt: Hegedűverseny (Organismi)	171
Bozay Attila: <i>Kiáltások</i> – dalciklus	172
Tíz éves a Magyar Rádió Gyermekkórusa (Japánban és Amerikában)	173
15 éves a Magyar Rádió énekkara	174
Kemény Egon: <i>A messzetünt kedves</i> – daljáték	175
Vass Lajos: <i>Lebegő táj</i> – dalciklus	175
Szvjatoszlav Richter hangversenyei	176
Elhunyt Albert Schweitzer orgonaművész, orvos	177
Budapesti Nemzetközi Zenei Verseny	178
Tito Schipa operaénekes emlékezete	179

1966.

Farkas Ferenc zeneszerző köszöntése	179
Verdi-sorozat a Rádióban	180
A Magyar Rádió zongoraversenye	181
Bozay Attila: <i>Pezzo concertato</i>	182
Soproni József: <i>Ovidii Metamorphoses</i>	182
Tardos Béla emlékezete	183
Elhunyt Járdányi Pál zeneszerző	183
Muzsika Borsos Miklós szobrászművész tihanyi kertjében	185
Artur Rubinstein zongoraművész Budapesten	185
Budapest vendége: Irmgard Seefried énekesnő	186
Nemzetközi Liszt-Bartók zongoraverseny	187
Új zenei ismeretterjesztő sorozatok	187

1967.

Petrovics Emil-Babits Mihály: <i>Jónás könyve</i> – oratórium	188
A Magyar Rádió gordonkaversenye	188
Budapest vendége: Leopold Stokowski karmester	189
Elhunyt Kodály Zoltán	190
Arany János születésének 150. évfordulója	192
Anda Géza zongoraművész Budapesten	193
Durkó Zsolt: <i>Magyar díszítőelemek (Fioriture ungherese)</i>	194
Szvjatoszlav Richter zongoraművész Budapesten	194

Elhunyt Áprily Lajos költő	195
A 75 éves Kun Imre köszöntése	195
Az ENSZ Napján Budapestről is közvetítettek hangversenyt	196
A Rádiózenekar hangversenyei külföldön	196
<i>Hangfelvételek felsőfokon</i> Varga Ferenc szerkesztésében	197
Elisabeth Schwarzkopf opera- és dalénekes Budapesten	197

1968.

Lovro von Matacic karmester Budapesten	198
A Magyar Rádió II. zongoraversenye	199
A Rádiózenekar hangversenyei a Prágai Tavaszon	199
A Budapesti Kamaragyűttes	200
Kurtág György: <i>Bornemisza Péter mondásai</i>	200
Maros Rudolf: <i>Kamarazene 11 előadóra</i>	201
Aram Hacsaturján <i>Spartacus</i> c. balettje az Operaházban	201
50 éve mutatták be Bartók <i>A kékszakállú herceg vára</i> c. operáját	202
A Magyar Rádió Gyermekkórusa másodszor Japánban	203
10. Budapesti Nemzetközi Zenei verseny	204
Anda Géza zongoraművész újra Budapesten	204
Bozay Attila: <i>Pezzo sinfonico</i>	205
Szokolay Sándor <i>Hamlet</i> c. operájának bemutatója	206

1969.

A Magyar Rádió hegedűversenye	207
Ki nyer ma? Játék és muzsika tíz percben	207
A Liszt Ferenc Kamarazenekar hangversenye	208
Decsényi János: <i>Öt Csontváry-kép</i>	209
Durkó Zsolt: <i>Altamira</i>	209
Bozay Attila: <i>Trapéz és korlát</i> – kantáta	210
Ránki Dezső a zwickau-i Nemzetközi Schumann Zongoraverseny győztese	210
Bárdos Lajos 70. születésnapja	211
Petrovics Emil <i>Bűn és bűnhődés</i> c. operája	212
Monteverdi: <i>Vespro della beata Vergine</i> Lovro von Matacic vezényletével	213
Karl Böhm a Bécsi Filharmonikusok élén Budapesten	213

Szvjatoszlav Richter zongoraestjei	214
Elhunyt Szabó Ferenc zeneszerző	214
Szabó Ferenc és Vincze Imre utolsó találkozása	215
Emlékezés Vincze Imre zeneszerzőre	215
Felépült a Rádió új irodaépülete	216
A Rádió új zenei ismeretterjesztő műsorai	216
Népzenei sorozatok	217
<i>Röpülj páva</i> – népdalverseny	217
<i>Népdalgyűjtő úton Kodály Zoltán nyomában</i> – rádiósorozat	218
Zenei anyanyelvünk – Sárosi Bálint sorozata	218

1970.

<i>Egy rádiós naplójából.</i> Sebestyén János sorozata	218
<i>Rádióhangversenyekről</i> – kritikai félóra	219
Szokolay Sándor: <i>Trombitaverseny</i>	219
Kocsis Zoltán a Magyar Rádió Beethoven-zongoraversenyének győztese	220
A Magyar Rádió énekkara 20 éves	221
A 85 éves Otto Klemperer köszöntése és válaszlevele	222
Lehár Ferenc születésének 100. évfordulója	222
Szőllősy András: <i>III. concerto</i>	223
Pierre Boulez zeneszerző-karmester Budapesten	223
A Rádiózenekar külföldi hangversenyei	224
Megemlékezések Bartók Béla halálának 25. évfordulóján	225
Illyés Gyula és Ferencsik János nyilatkozata	
Bartók Béla <i>III. zongoraversenye</i> Fischer Annie szólójával	225
Bozay Attila: <i>Formazioni (Alakzatok)</i> - szólógordonkára Op. 16.	226
Emlékezés Mosonyi Mihályra, halálának 100. évfordulóján	227
Ránki György: <i>Az ember tragédiája</i> – misztériumopera	227
Balassa Sándor: <i>Legenda</i> – kórusmű	228

1971.

Riccardo Muti karmester Budapesten	229
Megemlékezések Bartók Béla születésének 90. évfordulóján	229
Elhunyt Igor Sztravinszkij	231

A Magyar Rádió Dalversenye	232
<i>Az új magyar zene hónapja – a Rádióban</i>	233
Elhunyt Devecseri Gábor költő, műfordító	234
Budapesti Nemzetközi Liszt-Bartók zongoraverseny	235
Balassa Sándor: <i>Requiem Kassák Lajosért</i>	235
A Rádiózenekar Amerikában	236

1972.

<i>Új magyar zene a Rádióban – a kritikusok és a közönség díjáért:</i>	237
Balassa Sándor <i>Requiem Kassák Lajosért</i>, Bozay Attila <i>Bagatellek</i>	
Kocsis Zoltán és Ránki Dezső kézzongorás hangversenyei	238
A fúvószene története	239
Jeney Zoltán: <i>Alef – Hommage á Schönberg</i>	239
Janus Pannonius halálának 500. évfordulója	240
A Magyar Rádióban bővítették az URH-adó műsoridejét	241
A magyar előadó-művészet hónapja	241
Kertész István karmester Budapesten	242
Balassa Sándor: <i>Irisz</i>	243
Giuseppe Verdi <i>Attila</i> c. operája a Margitszigeten	243
Lendvay Kamilló <i>A bűvös szék</i> c. operája a Televízióban	244
Yehudi Menuhin hangversenyei Budapesten	245
Illyés Gyula 70. születésnapja	246
Decsényi János <i>Újévi ablak</i> – kórusmű	247
Emlékezés Johannes Brahms halálának 75. évfordulójára	248
Emlékműsorok Kodály Zoltán születésének 90. évfordulóján	249

1973.

Petrovics Emil: <i>Ott essem el én</i> c. II. kantáta	249
Új magyar zene a Rádióban (Durkó, Sára)	250
Elhunyt Szabolcsi Bence zenetudós	251
Plácido Domingo operaénekes Budapesten	252
Elhunyt Szigeti József hegedűművész	252
Szvjatoszlav Richter zongoraestjei	253
Kertész István karmester tragikus halála	254

A Magyar Rádió Zongoraversenye	255
Szőllősy András <i>Trasfigurazioni (Átváltozások)</i> valamint	256
<i>Musica per orchestra</i> c. művének bemutatója	
Elhunyt Otto Klemperer karmester	257
Cziffra György zongoraművész újra Budapesten	258
Budapesti Nemzetközi Zenei Verseny	259
Pablo Casals emlékezete	259
Szokolay Sándor: <i>Sámson</i> – opera	260
Elhunyt Gyurkovics Mária és Réti József operaénekes	260
Évfordulók: 120 éve alakult meg a Budapesti Filharmóniai Társaság zenekara és	
100 éve egyesült Pest, Buda és Óbuda	262

1974.

<i>Rádióhangversenyekről</i> – Tallián Tibor zenekritikai sorozata	263
<i>Új magyar zene a Rádióban</i>	263
Durkó Zsolt: <i>Kantáta no. 2.</i> (Ady Endre <i>Az Illés szekerén</i> című versére)	264
Szőllősy András: <i>Musica concertante</i>	264
A Magyar Televízió első karmesterversenye	265
Kossuth Lajos hangja megszólalt a Magyar Rádióban	267
<i>Vers és dal</i> című sorozat	267
Bárdos Lajos köszöntése 75. születésnapján	268
Hidas Frigyes: <i>Gyászzene</i>	268

NÉVMUTATÓ

Ádám Jenő	53, 54, 62, 65, 66, 73, 96, 114, 115, 135, 192
Ady Endre	95, 109, 110, 111, 114, 191, 202, 264
Anda Géza	152, 193, 194, 204
Áprily Lajos	121, 144, 195
Arany János	50, 55, 96, 192
Babits Mihály	21, 108, 109, 110, 163, 164, 188
Bach, Johann Sebastian	31, 90, 177, 254
Balassa Sándor	228, 229, 235, 236, 237, 243
Bárdos Lajos	68, 69, 99, 135, 211, 212, 268
Bartók Béla	4, 5, 6, 9, 10, 12, 16, 19, 22, 23, 32, 57, 58, 59, 60, 61, 68, 75, 76, 84, 95, 106, 111, 112, 117, 120, 122, 123, 133, 139, 147, 148, 152, 167, 191, 193, 196, 202, 203, 206, 216, 225, 229, 230, 239, 251, 253, 258
Basilides Mária	11, 12, 145

Berlász Melinda	55, 184
Bónis Ferenc	58, 66, 73, 76, 93, 139, 152, 161, 227
Boros Attila	30, 36, 85, 87, 102, 212, 235, 257, 258
Botka Valéria	62, 122, 173, 203
Boulez, Pierre	223, 224
Bozay Attila	155, 171, 172, 179, 182, 205, 210, 226, 237, 238
Böhm, Karl	75, 213
Brahms, Johannes	103, 248
Breuer János	69, 86, 92, 133, 150, 153, 157, 161, 172, 198, 237, 251, 265
Casals, Pablo	106, 107, 157, 167, 168, 196, 204, 259
Chopin, Fryderyk	28, 126, 127
Cziffra György	84, 258
Czigány György	185, 187, 208, 216
Csányi László	62, 122, 173, 203
Dávid Gyula	39, 92, 108, 140
Debrecen	93, 94, 105, 134, 138, 175
Decsényi János	86, 209, 247
Devecseri Gábor	33, 145, 182, 234
Dille, Denijs	75, 166
Dohnányi Ernő	4, 60, 68, 87, 119, 120, 193, 248
Doráti Antal	10, 23, 135
Durkó Zsolt	160, 161, 171, 172, 179, 194, 209, 231, 250, 251, 263, 264
Eősze László	2, 50, 65, 111
Erkel Ferenc	51, 64, 115, 116, 126, 127, 128, 133, 141, 168, 178, 262
Fábián Imre	161, 167, 169, 194, 200, 205, 206, 209, 211, 212, 213, 221, 223, 226
Farkas Ferenc	13, 14, 29, 30, 77, 93, 112, 148, 155, 160, 172, 176, 179, 180, 230, 241, 244
Ferencsik János	2, 3, 4, 7, 16, 19, 39, 42, 43, 47, 52, 59, 60, 79, 87, 88, 90, 99, 116, 151, 163, 166, 169, 182, 196, 205, 225, 254
Fischer Annie	11, 31, 42, 61, 79, 116, 152, 225, 226
Fricsay Ferenc	14, 134, 151, 152, 193
Gách Marianne	197, 198, 208, 220, 225, 252
Geyer Stefi	122, 123
Gulyás György	53, 54, 93, 105, 133, 134
Gyurkovics Mária	39, 41, 68, 73, 260, 261, 262
Hajdú Mihály	91
Harmat Artúr	62, 68, 143, 144
Haydn, Joseph	41, 73, 116
Hidas Frigyes	164, 165, 268, 269
Horusitzky Zoltán	55, 62, 64, 65, 135
Illyés Gyula	149, 155, 169, 192, 225, 246, 247, 249, 250
Járdányi Pál	8, 9, 23, 28, 43, 47, 48, 54, 132, 169, 170, 183, 184
Jemnitz Sándor	4, 9, 10, 11, 18, 22, 25, 27
Jeney Zoltán	133, 239, 240
József Attila	61, 63, 64, 118, 164, 172, 183
Kadosa Pál	21, 22, 28, 37, 38, 49, 156, 157, 181, 211
Kertész István	242, 243, 254, 255
Klemperer, Otto	17, 30, 31, 196, 222, 257, 258
Kocsis Zoltán	220, 221, 230, 237, 238

Kodály Zoltán	2, 9, 18, 19, 20, 25, 32, 34, 36, 40, 43, 45, 50, 53, 54, 59, 65, 69, 70, 81, 82, 83, 93, 94, 96, 97, 98, 99, 110, 111, 115, 131, 134, 135, 144, 147, 148, 149, 152, 183, 190, 191, 192, 196, 203, 211, 214, 216, 217, 218, 225, 230, 249, 253, 256, 262
Kókai Rezső	7, 8, 16, 18, 24, 38, 48, 140, 141
Kósa György	12, 43, 62, 67, 164
Kroó György	49, 89, 100, 131, 149, 153, 155, 156, 157, 186, 187, 189, 193, 200, 211, 223, 224, 228, 229, 230, 231, 238, 242, 246
Kun Imre	22, 138, 195, 196, 222
Kurtág György	78, 179, 200, 201
Lajtha László	1, 3, 4, 6, 7, 27, 43, 102, 103, 132, 133, 140, 150, 151, 159, 160, 163
Láng István	112, 113
Lányi Viktor	147
Lázár Eszter	216, 241
Lehel György	15, 16, 17, 26, 37, 41, 42, 46, 48, 60, 71, 74, 83, 93, 97, 102, 103, 104, 117, 118, 123, 126, 132, 136, 147, 148, 155, 157, 160, 161, 164, 170, 171, 172, 180, 194, 196, 199, 210, 224, 230, 235, 236, 237, 238, 257, 268, 269
Lendvay Kamilló	123, 153, 156, 244, 245
Liszt Ferenc	79, 80, 100, 137, 138, 175, 208, 216, 223, 224, 227, 241, 251
Lutoslawski	111
Maros Rudolf	27, 28, 34, 35, 36, 97, 117, 161, 201
Matacic, Lovro von	198, 213
Meixner Mihály	73, 252, 264
Menuhin, Yehudi	10, 95, 106, 131, 134, 166, 167, 230, 245, 246
Mihály András	32, 33, 34, 51, 61, 181, 199, 200, 201, 264
Mosonyi Mihály	227
Mozart, Wolfgang Amadeus	73, 74
Németh László	192, 260
Ojsztrah, David	25, 26, 27, 71, 106
Ortutay Gyula	1, 3, 6
Pándi Marianne	12, 47, 79, 96, 104, 117, 138, 157
Pándy Marianne	64
Pannonius, Janus	92, 240, 241
Papp Márta	216, 251, 267
Péterfi István	6, 41, 43, 44, 53, 62, 74, 91, 106, 108, 109, 115, 123, 142, 145, 147, 179, 193, 246
Petőfi Sándor	22, 62, 82, 83, 215, 249
Petrovics Emil	136, 145, 179, 188, 212, 249, 250
Polgár Tibor	2, 7, 8, 9, 19, 22, 26, 27, 28, 43, 49, 52, 53, 60, 65, 140
Prokofjev, Szergej	47
Radnóti Miklós	77, 91, 92, 118
Rajeczky Benjamin	192, 218
Ránki Dezső	210, 211, 220, 221, 238
Ránki György	24, 35, 36, 136, 137, 227, 228, 244
Reinitz Béla	111, 112
Réti József	147, 171, 260, 261
Richter, Szvjatoszlav	52, 99, 100, 106, 138, 153, 176, 194, 214, 253, 254
Rosztropovics, Msztyiszlav	45, 46, 116
Sándor Erzsé	142, 143, 261
Sapszon Ferenc	144, 228, 247
Sárai Tibor	21, 24, 25, 37, 40, 107, 109, 112, 116, 120, 121, 242, 251
Schwarzkopf, Elisabeth	75, 197

Schweitzer, Albert	72, 177, 178
Sebestyén János	218, 219
Seiber Mátyás	134, 135
Sibelius, Jean	95, 96
Simándy József	13, 68, 74, 115
Somogyi László	22, 32, 39, 42, 44, 56, 61, 63, 254
Soproni József	182
Sosztakovics, Dimitrij	57
Stokowski, Leopold	189, 190
Strauss, Richard	61, 165, 197, 242, 266
Sugár Rezső	44, 61, 104
Szabó Ferenc	18, 22, 25, 39, 44, 50, 62, 192, 214, 215
Szabolcsi Bence	6, 11, 37, 49, 77, 78, 191, 249, 251
Székely Endre	13, 15, 23, 33, 61, 146, 174
Székely Mihály	2, 11, 42, 59, 74, 152
Szervánszky Endre	13, 61, 62, 63, 64, 78, 79, 156, 157, 174
Szigeti József	158, 196, 198, 204, 252, 253, 259
Szokolay Sándor	94, 95, 114, 117, 118, 169, 179, 206, 219, 260
Szőllősy András	91, 92, 125, 171, 223, 256, 263, 264
Szőnyi Erzsébet	129, 130, 140
Sztravinszkij, Igor	154, 224, 231
Tallián Tibor	13, 31, 35, 76, 87, 263
Tardos Béla	23, 24, 28, 183
Toscanini, Arturo	89, 90, 196
Tóth Aladár	11, 17, 38, 77, 89, 222, 257
Ujfalussy József	77, 125, 151, 171, 202
Varga Ferenc	197
Várnai Péter	15, 34, 64, 70, 97, 117, 146, 161, 162, 219, 250, 252, 261
Vásárhelyi Zoltán	15, 69, 70, 99, 135, 140, 174
Vass Lajos	82, 83, 84, 175, 176, 179, 217
Veress Sándor	6, 21, 25, 176
Vincze Imre	215
Viski János	14, 47, 79, 121, 124, 128, 129
Wagner, Richard	100
Weiner Leó	26, 34, 55, 119, 124, 125, 157, 204, 214
Weöres Sándor	13, 14, 67, 91, 99, 140, 215, 268
Zathureczky Ede	8, 14, 42, 68

Vége a **Rádiófónia 2: 1945 – 1974-ig** tartó résznek.

Folytatása következik:

Rádiófónia 3: 1975 – 2000-ig

Valamint:

Rádiófónia 4: Kiemelt zeneszerzők a Rádió műsorában 1925 – 2000-ig

RÁDIÓFÓNIA

75 esztendő a magyar zene hullámhosszán 1925 – 2000-ig

Bieliczkyne Buzás Éva összeállítása

- 1. kötet: 1925 – 1944**
- 2. kötet: 1945 – 1974**
- 3. kötet: 1975 – 2000**
- 4. kötet: Kiemelt zeneszerzők a Magyar Rádió műsorában**

Ára kötetenként: 500.-Ft

A 4 kötet ára: 2000.-Ft

